

Bērnu aizsardzības
centrs

Rokasgrāmata bāriņtiesām

3. sējums

Rīga, 2024

3.sējuma nodaļas

Detalizēts 3. sējuma satura rādītājs

1. Metodiskie ieteikumi bāriņtiesām bērnu ārpusģimenes aprūpes nodrošināšanā

2. Institūciju un ārpusģimenes aprūpētāja sadarbība, nodrošinot bērna saskarsmi ar bioloģisko ģimeni un citām bērnam tuvām personām

3. Metodiskie ieteikumi bāriņtiesām par aizbildnību

Trešā sējuma satura rādītājs

1. Metodiskie ieteikumi bāriņtiesām bērnu ārpusģimenes aprūpes nodrošināšanā.....	7
1.1. Bāriņtiesas loma nodrošinot bērniem ārpusģimenes aprūpi ģimeniskā vidē	7
1.1.1. Pārskata, kas apkopo informāciju par iespējamo bērna ārpusģimenes aprūpi, sagatavošana	7
1.1.2. Izvērtējuma veidlapas paraugs	12
1.1.3. Izvērtējuma veidlapas aizpildīšanas paraugs.....	14
1.2. Metodiskie ieteikumi ārpusģimenes aprūpē nodoto bērnu vislabāko interešu aizsardzības uzraudzībā	18
1.2.1. Dzīves apstākļu pārbaude	18
1.2.2. Bērna viedokļa noskaidrošana dzīves apstākļu pārbaudes laikā.....	31
1.2.3. Darbs ar dzīves apstākļu pārbaudē iegūto informāciju	48
1.2.4. Ārpusģimenes aprūpē esošā bērna mantisko interešu aizsardzība	50
2. Institūciju un ārpusģimenes aprūpētāja sadarbība, nodrošinot bērna saskarsmi ar bioloģisko ģimeni un citām bērnam tuvām personām	54
2.1. Metodisko ieteikumu ievads.....	54
2.2. Starptautiskajos tiesību aktos ietvertais regulējums.....	55
2.3. Nacionālajos tiesību aktos ietvertais regulējums ārpusģimenes aprūpē esoša bērna saskarsmes tiesībai ar tā ģimenes locekļiem un citām bērnam tuvām personām	60
2.4. Bērna labāko interešu izvērtēšanas process lēmuma pieņemšanā par saskarsmes kārtības vai ierobežošanas noteikšanu.....	62
2.4.1. Saskarsmes mērķis.....	64
2.4.2. Bērna vecums, attīstības stadija un neaizsargātības stāvoklis	68
2.4.3. Drošības izvērtējums (vai bērna drošībai saskarsmes laikā pastāv apdraudējums?)	69
2.4.4. Bērna viedoklis.....	69
2.4.5. Ārpusģimenes aprūpes sniedzēja atbalsts	70
2.4.6. Situācijas analīze, ja saskarsme jau īstenota iepriekš	71
2.4.7. Saskarsmes plānošana un nodrošināšana	72
2.5. Iesaistīto dalībnieku darbības pamatotība, kompetence, sadarbība	74
2.5.1. Bāriņtiesas kompetence	74
2.5.2. Ārpusģimenes aprūpes nodrošinātāja kompetence saskarsmes nodrošināšanā	84
2.5.3. Sociālā dienesta kompetence	96

2.5.4. Atbalsta centra kompetence	99
2.5.5. Bērna ģimenes locekļa vai cita bērnam nozīmīgas personas kompetence	101
2.6. Ieteikumi sadarbības principiem ārpusģimenes aprūpē esoša bērna saskarsmes nodrošināšanai ar bioloģisko ģimeni un bērnam tuvām personām	103
2.6.1. Institūciju un audžuģimenes sadarbības modelis, audžuģimenē ievietota bērna saskarsmes nodrošināšanā ar bioloģisko ģimeni	103
2.6.2. Institūciju un aizbildņa (bērnu aprūpes iestādes) sadarbības modelis, aizbildnībā esoša bērna saskarsmes nodrošināšanā ar ģimeni	107
2.7. Metodisko ieteikumu pielikumi	111
2.7.1. Saskarsmes fiksācijas veidlapa, ja saskarsme notiek trešās personas klātbūtnē	111
2.7.2. Audžuģimenei / aizbildnim / bērna aprūpes institūcijai fiksējamā informācija par saskarsmes norisi	113
3. Metodiskie ieteikumi bāriņtiesām par aizbildnību	114
3.1. Kas ir aizbildnība?	114
3.2. Aizbildņa atrašana	116
3.3. Pārskata sagatavošana	119
3.4. Aizbildnības lietas ierosināšanas pamats, termiņi un nomenklatūra	121
3.5. Lietu piekritība	124
3.6. Aizbildņa izvērtēšana	126
3.6.1. Personas iesniegums un personas medicīnas dokumenti	126
3.6.2. Personas nodarbinātība	127
3.6.3. Datu pārbaude	128
3.6.4. Saruna ar personu un personas ģimeni	131
3.6.5. Dzīves apstākļu pārbaude	132
3.7. Aizbildnības nodibināšana	133
3.7.1. Ja bērna vecāki ir miruši vai izsludināti par mirušiem	133
3.7.2. Ja bērna vecākiem ir pārtrauktas vai atņemtas aizgādības tiesības	134
3.7.3. Ja bērna vecāki ir pazuduši un izsludināti meklēšanā	134
3.7.4. Ja bērna vecāki slimības dēļ nespēj pienācīgi aprūpēt un uzraudzīt bērnu	135
3.7.5. Ja abi bērna vecāki ir nepilngadīgi	136
3.7.6. Ja radušās būtiskas domstarpības bērna un vecāku attiecībās	137
3.7.7. Ja radušies citi neatliekami gadījumi (nodrošinot normatīvajos aktos noteikto prasību ievērošanu)	137

3.7.8.Bērna viedoklis.....	138
3.7.9.Lēmuma pieņemšana	139
3.8.Bāriņtiesas darbības pēc lēmuma pieņemšanas.....	139
3.8.1.Lēmuma paziņošana lietas dalībniekiem.....	139
3.8.2.Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras informēšana	140
3.8.3.Datu ievade Nepilngadīgo personu atbalsta informācijas sistēmā (NPAIS).....	140
3.8.4.Aizbildņu apmācības	141
3.8.5.Atbalsts aizbildnim un bērnam	142
3.9.Aizbildnības uzraudzība.....	143
3.9.1.Bērna mantas pārvaldība.....	148
3.10.Aizbildnis uz laiku	152
3.11.Līdz aizbildņi	154
3.12.Aizbildnības izbeigšanās.....	155
3.12.1.Aizbildņa atcelšana	156
3.12.2.Aizbildņa atlaišana	158
3.13.Atbalsts un sociālās garantijas aizbildnībā esošam bērnam.....	159
3.13.1.Pieprasījums apliecības sociālo garantiju saņemšanai nodrošināšanai	160
3.13.2.Bērna tālāko izglītības iespēju izvērtējums	160
3.13.3.Aizbildnībā esoša bērna uzturēšanas pienākums.....	161
3.13.4.Bērna un izcelsmes ģimenes saskarsme aizbildnības laikā	162
3.13.5.Pienākumi pirms aizbilstamā pilngadības sasniegšanas	163
3.14.Aizbildņa informēšana par iespējamo apdraudējumu bērnam un personas sodāmības faktu	164
3.15.Aizbildnībā esoša bērna adopcija.....	166
3.16.Aizbildnības nodibināšana ārvalstniekam.....	167
3.17.Sevišķais aizbildnis	169
3.17.1.Lietu piekritība	171
3.17.2.Sevišķo aizbildņu saraksts.....	172
3.17.3.Sevišķo aizbildņu saraksta izveide	173
3.17.4.Personas iesniegums	173
3.17.5.Ierobežojumi, lai kļūtu par sevišķo aizbildni	176
3.17.6.Sevišķo aizbildņu saraksta aktualizēšana	182

3.17.7. Sevišķajam aizbildnim izmaksājamās atlīdzības apmērs, piešķiršanas un izmaksas kārtība	183
--	-----

1. Metodiskie ieteikumi bāriņtiesām bērnu ārpusģimenes aprūpes nodrošināšanā

(pirmreizēji publicēts 04.09.2019., informācija aktualizēta 25.03.2023.)

1.1. Bāriņtiesas loma nodrošinot bērniem ārpusģimenes aprūpi ģimeniskā vidē

1.1.1. Pārskata, kas apkopo informāciju par iespējamo bērna ārpusģimenes aprūpi, sagatavošana

Ievērojot bērna labākās intereses, situācijā, kad bērnam nodrošināma ārpusģimenes aprūpe, veicamas darbības, lai atrastu bērnam piemērotāko aprūpētāju, prioritāri nodrošinot viņa aprūpi ģimeniskā vidē.

[Bērnu tiesību aizsardzības likuma 27. panta trešajā daļā](#) noteikts, ka, šķirot bērnu no ģimenes, viņam tiek nodrošināta ārpusģimenes aprūpe pie aizbildņa vai audžuģimenes. Ārpusģimenes aprūpi bērnu aprūpes iestādē nodrošina tikai gadījumos, kad aprūpe pie aizbildņa vai audžuģimenes nav piemērota konkrētam bērnam. Bērnu aprūpes iestādē bērns atrodas līdz brīdim, kad viņam tiek nodrošināta piemērota aprūpe pie aizbildņa vai audžuģimenes.

Līdz ar to institucionālās aprūpes pakalpojuma vajadzība ir izvērtējama individuāli katram konkrētam bērnam atbilstoši bērna individuālajām vajadzībām, tādējādi ierobežojot bērnu ievietošanu ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijās, ja ir iespējams nodrošināt institucionālajai aprūpei alternatīvus (ģimeniskai videi pietuvinātus) ārpusģimenes aprūpes pakalpojumus.

Lai veiktu katra bērna individuālās situācijas izvērtējumu, saskaņā ar [Ministru kabineta 2006.gada 19.decembra noteikumu Nr.1037 „Bāriņtiesu darbības noteikumi” 81².punktu](#), bāriņtiesai ir pienākums, **pirms lēmuma** par bērna ārpusģimenes aprūpi pieņemšanas, **sagatavot rakstveida pārskatu** par bāriņtiesas iegūto informāciju attiecībā uz iespēju nodrošināt bērnam ārpusģimenes aprūpi pie aizbildņa vai audžuģimenes.

Svarīgi!

Pārskats sagatavojams jebkuram bērnam, kuram nepieciešams nodrošināt ārpusģimenes aprūpi, neatkarīgi no tā, vai bērna aprūpe plānota pie aizbildņa, audžuģimenes vai bērnu aprūpes iestādē.

Nemot vērā minēto, Bērnu aizsardzības centrs (turpmāk – centrs)¹ ir izstrādājis pārskata paraugu (skat. pielikumā), vienlaikus norādot piemēru, kāda satura informācija pēc būtības būtu iekļaujama šajā pārskatā.

¹ No 2024. gada 1. janvāra Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija pārveidota par Bērnu aizsardzības centru.

Centra ieskatā minētais pārskats aizpildāms **ne tikai pirmreizējas informācijas ieguves laikā**, bet arī visos citos gadījumos, kad risināms jautājums par bērna ārpusģimenes aprūpi, piemēram, bāriņtiesā pieņemts lēmums par bērna uzturēšanās izbeigšanu audžuģimenē un nepieciešams risināt jautājumu par turpmāko bērnam atbilstošāko ārpusģimenes aprūpes veidu.

Centrs akcentē, ka, risinot jautājumu par bērnam piemērotāko ārpusģimenes aprūpes veidu, bāriņtiesas darbībām, galvenokārt, jābūt vērstām uz bērna individuālo vajadzību izvērtēšanu un tām maksimāli atbilstoša ārpusģimenes aprūpes veida nodrošināšanu. Pakalpojums ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā būtībā akceptējams tikai galējas nepieciešamības gadījumā, kad bāriņtiesas regulāras un plānveidīgas darbības, meklējot bērna vajadzībām atbilstošu audžuģimeni vai aizbildni, nav devušas gaidīto rezultātu.

Centrs vēlreiz uzsver, ka, aizpildot pārskatu, vērība pirmām kārtām jāvērs uz bērna individuālo vajadzību izpēti. Tādējādi pārskatā iekļaujama vispusīga informācija par konkrēto bērnu, kuram nepieciešams nodrošināt ārpusģimenes aprūpes pakalpojumu.

Sadaļā „**dzimšanas gads**” norādāmas ziņas par bērna dzimšanu.

Sadaļā „**bērna raksturojums**” fiksējama informācija par bērna raksturu, temperamentu, interesēm, dotībām, prasmēm, emocionālās un sociālās attīstības atbilstību vecumposmam u.tml..

Sadaļā „**iemesli bērna šķiršanai no ģimenes**” fiksējama informācija par iemesliem, kādēļ pieņemts lēmums par aizgādības tiesību pārtraukšanu, vai iemesliem, kādēļ nepieciešams bērnam nodrošināt ārpusģimenes aprūpes pakalpojumu (piemēram, bērna vecāki ir miruši).

Sadaļā „**bērna īpašās vajadzības**” norādāma informācija par bērna atsevišķām, specifiskām iezīmēm (piemēram, bērna veselības stāvoklis (fiziskās un garīgās attīstības traucējumi, atkarības problēmas), uzvedības problemātika, valodas problēmas (runas defekti), mācīšanās grūtības, u.tml.), kuras jāņem vērā ārpusģimenes aprūpes sniedzējam.

Sadaļā „**bērna atrašanās vieta**” norādāma informācija par bērna faktisko atrašanās vietu (piemēram, krīzes centrs, ārstniecības iestāde u.c.), konkrētajā laika periodā, kad tiek aktualizēta informācija par iespēju nodrošināt bērnam ģimenisku vidi.

Sadaļā „**potenciālā aizbildņa vai audžuģimenes raksturojums**” atspoguļojams bāriņtiesas viedoklis, kas balstīts vispusīgā bērna vajadzību izvērtējumā, par to, kāds aizbildnis vai audžuģimene bērnam būtu piemērota (piemēram, dzīvesvieta (pilsētas vide, lauku vide), pieredze bērnu aprūpē, prasmes, zināšanas, intereses u.tml.). Minētais nepieciešams, lai piemeklētu katram bērnam atbilstošāko aizbildni vai audžuģimeni. Centra ieskatā īpaši svarīgi bāriņtiesai definēt, kādām prasmēm, zināšanām (piemēram, zīdaiņa aprūpē, pusaudžu disciplinēšanā, vardarbībā cietuša bērna audzināšanā, bērna ar atkarības problēmām audzināšanā, u.tml.) jāpiemīt potenciālajam aizbildnim vai audžuģimenei, lai nodrošinātu konkrētā bērna vajadzības. Tāpat svarīgi definēt kādi apkārtējās vides resursi (bērnodārzs, pamatskola, vidusskola, speciālās izglītības iestāde, ārpusskolas interešu izglītība, ārstniecības iestādes tuvums, speciālistu pieejamība, sabiedriskā transporta pieejamība u.c.) nepieciešami, lai nodrošinātu konkrētā bērna ikdienas vajadzības un bērna pilnvērtīgai fiziskajai un intelektuālajai attīstībai labvēlīgus apstākļus.

Svarīgi!

Minētās darbības veicamas, primāri vērtējot bērna vajadzības un darbojoties bērna interesēs.

Pārskatā fiksējama informācija par potenciālajiem aizbildņiem un audžuģimenēm, ietverot ziņas par personas (audžuģimenes) vārdu, uzvārdu, dzīvesvietu un šķēršļiem, kas liedz minētajai personai kļūt par aizbildni vai audžuģimenei uzņemt konkrēto bērnu, norādot datumu, kad informācija iegūta.

Aizbildnis

1. Potenciālo aizbildņu meklēšanā bāriņtiesai ieteicams iegūt datus no **Fizisko personu reģistra**. Minētajā reģistrā pieejamas ziņas par bērna radniekiem (mātes un tēva radiem, māsām, brāļiem, pusmāsām un pusbrāļiem, vecvecākiem) un viņu deklarētajām dzīvesvietām. Izmantojot šo informāciju, bāriņtiesai ir iespēja apzināt bērna radniekus, lai noskaidrotu šo personu viedokli par iespējamo aizbildnības nodibināšanu.
2. Ja bāriņtiesa iegūst informāciju, ka bērna radnieki dzīvo citā valstī, bāriņtiesai jāvērtē iespēja lūgt attiecīgās valsts kompetento iestādi noskaidrot personu viedokli un spējas kļūt par bērna aizbildni;
3. Ja bāriņtiesai nav iespējams par aizbildni iecelt nevienu no bērna radniekiem vai citām tuvām personām, bāriņtiesai vērtējama nepieciešamība uzrunāt personas, kurām ir iespējama saikne ar bērnu – piemēram, bērna skolotājus, kaimiņus u.tml., ja no bāriņtiesas iegūtās informācijas ir iespējams konstatēt pozitīvu emocionālo saišu esamību bērnam ar kādu no tuvākās sabiedrības pārstāvjiem.
4. Ievērojot [Bāriņtiesu likuma 53.pantu](#) pirmo daļu, kurā noteikts, ka bāriņtiesa sadarbojas, lai veiktu savus uzdevumus, meklējot potenciālos aizbildņus, bāriņtiesa var lūgt citu bāriņtiesu veikt pārrunas ar bērna radniekiem vai citām tuvām personām, kuras nedzīvo bāriņtiesas darbības teritorijā, lai noskaidrotu personu iespēju kļūt par aizbildni, vai arī lai precizētu informāciju, kādēļ personas atsakās kļūt par aizbildni.

Audžuģimene

Tāpat pārskatā fiksējama informācija par bāriņtiesas veiktajām darbībām, meklējot iespēju bērnu ievietot audžuģimenē. Centrs norāda, ka potenciālo audžuģimeņu apzināšanā atbalstu var sniegt arī citas administratīvās teritorijas bāriņtiesas darbinieki, sociālā dienesta darbinieki, Ārpusģimenes aprūpes atbalsta centri u.tml. Tādējādi pārskatā norādāms tās institūcijas (Ārpusģimenes aprūpes atbalsta centra, bāriņtiesas, sociālā dienesta) nosaukums, ar kuras amatpersonu pārrunāta iespēja attiecīgās bāriņtiesas darbības teritorijā dzīvojošai audžuģimenei uzņemt bērnu, norādot, kad saruna veikta, kura amatpersona informāciju sniegusi, kuras audžuģimenes piedāvātas un iemesli, kādēļ audžuģimenes nevar bērnu uzņemt.

Regulāra informācijas atjaunošana

Bērna labāko interešu nodrošināšanas nolūkā, pārskatā fiksēto informāciju būtiski aktualizēt **ne retāk kā reizi trīs mēnešos**, ja bērnam vecumā līdz trīs gadiem pirmreizējas informācijas ieguves laikā, nav bijis iespējams nodrošināt ārpusģimenes aprūpi pie aizbildņa vai audžuģimenē, un bērns ievietots ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā.

Pārskatā fiksēto informāciju aktualizē **ne retāk kā reizi sešos mēnešos**, ja bērnam vecumā no trīs līdz 18 gadiem pirmreizējas informācijas ieguves laikā nav bijis iespējams nodrošināt ārpusģimenes aprūpi pie aizbildņa vai audžuģimenē, un bērns ievietots ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā.

Pārskatā fiksējamā informācija ir apkopojums par bāriņtiesas veiktajām darbībām, kas apliecina bāriņtiesas centienus nodrošināt bērnam ģimenisku vidi, ar minēto saprotot arī iespēju bērnam atgriezties vecāku aprūpē.

Tādējādi pārskatā iekļaujama arī:

- ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas sniegtā informācija par vecāku, brāļu, māsu, vecvecāku, kā arī citu personu, ar kurām bērns ilgu laiku ir dzīvojis nedalītā saimniecībā, saskarsmi ar bērnu un sadarbību ar ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūciju, kā arī bērna fizisko un psihosociālo attīstību;
- pašvaldības sociālā dienesta sniegtā informācija par veikto sociālo darbu, lai sekmētu bērna atgriešanos ģimenē.

Centrs informē, ka [Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 12.panta](#) otrajā daļā ar indeksu trīs, paredzēts pašvaldības sociālā dienesta pienākums ar noteiktu regularitāti, atkarībā no bērna vecuma, sniegt informāciju attiecīgajai bāriņtiesai. Proti, laikā, kamēr bārenis vai bez vecāku gādības palikušais bērns atrodas ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā, pašvaldības sociālais dienests ne retāk kā reizi trīs mēnešos, ja bērns ir vecumā līdz trīs gadiem un ne retāk kā reizi sešos mēnešos, ja bērns ir vecumā no trīs līdz 18 gadiem, sniedz informāciju ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijai un bāriņtiesai par veikto sociālo darbu, lai sekmētu bērna atgriešanos ģimenē.

Savukārt, pamatojoties uz [Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 28.panta](#) ^{12.} daļā noteikto, ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcija ne retāk kā reizi trīs mēnešos par bērnu vecumā līdz trīs gadiem un ne retāk kā reizi sešos mēnešos par bērnu vecumā no trīs līdz 18 gadiem informē pašvaldības sociālo dienestu un bāriņtiesu par vecāku, brāļu, māsu, vecvecāku, kā arī citu personu, ar kurām bērns ilgu laiku ir dzīvojis nedalītā saimniecībā, saskarsmi ar bērnu un sadarbību ar ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūciju un bērna fizisko un psihosociālo attīstību.

Centrs pauž viedokli, ka šāda pārskata sastādīšana sniegs arī papildus pienesumu, proti:

1. tiks nodrošināta regulāra un objektīva situācijas novērtēšana ģimeniskas vides nodrošināšanā konkrētam bērnam;
2. tiks veicināta katra bērna tiesību ievērošana – augt ģimeniskā vidē;

3. konkrētā laika periodā tiks iegūts patiess priekšstats par ārpusģimenes aprūpes sniedzējiem pašvaldībā – aizbildņiem un audžuģimenēm;
4. iegūtā informācija varēs tikt izmantota turpmāku aizbildņu un audžuģimeņu pakalpojumu attīstības plānošanai pašvaldības teritorijā un valstī.

1.1.2. Izvērtējuma veidlapas paraugs

Bāriņtiesas veidlapa

(bērna vārds, uzvārds)

IZVĒRTĒJUMS PAR ĀRPUSĢIMENES APRŪPES NODROŠINĀŠANU

Ziņas par bērnu:

1.	Dzimšanas gads	
2.	Bērna raksturojums	
3.	Iemesli bērna šķiršanai no ģimenes	
4.	Bērna īpašās vajadzības	
5.	Bērna atrašanās vieta	

Potenciālā aizbildņa vai ģimenes raksturojums (dzīvesvieta, vecums, rakstura iezīmes, prasmes, intereses u.tml.):

Bērna viedoklis par iespējamo ārpusģimenes aprūpes veidu:

Datums, kad iegūta informācija un ziņas no ledzīvotāju reģistra un Audžuģimeņu informācijas sistēmas par iespējamajiem aizbildņiem un audžuģimenēm:

Potenciālie aizbildņi:

Datums	Personas vārds, uzvārds, radniecība, vecums	Adrese	Šķēršļi aizbildnības nodibināšanai

Amatpersonu aptauja:

Datums	Amatpersonas vārds, uzvārds	Institūcijas nosaukums (bāriņtiesa, Ārpusģimenes aprūpes atbalsta centrs)	Informācija par potenciālajām audžuģimenēm vai aizbildņiem

Potenciālās audžuģimenes:

Datums	Audžuģimenes vārds, uzvārds	Audžuģimenes dzīvesvieta	Šķēršļi ievietošanai audžuģimenē

Iemesli ievietošanai ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā:

Apsvērumi izvēloties konkrēto ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūciju:

Ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas sniegtā informācija:

Datums	Iestādes nosaukums	Informācija par bērna saskarsmi ar vecākiem, brāļiem, māsām, vecvecākiem, kā arī citām personām, ar kurām, bērns ilgu laiku ir dzīvojis nedalītā saimniecībā	Informācija par bērna fizisko un psihosociālo attīstību

Pašvaldības sociālā dienestā sniegtā informācija:

Datums	Iestādes nosaukums	Informācija par veikto sociālo darbu ar ģimeni, lai sekmētu bērna atgriešanos ģimenē.

[Saite IZVĒRTĒJUMA veidlapas lejupielādei Word formātā](#)

1.1.3. Izvērtējuma veidlapas aizpildīšanas paraugs

Bāriņtiesas veidlapa

(bērna vārds, uzvārds)

IZVĒRTĒJUMS PAR ĀRPUSĢIMENES APRŪPES NODROŠINĀŠANU

Zinas par bērnu:

1.	Dzimšanas gads	<i>Piemēram, ...dzimis 2012.gada 1.maijā.</i>
2.	Bērna raksturojums	<i>Piemēram, ...audzis viena vecāka (mātes) ģimenē. Zēns ir noslēgts un nesabiedrīks, izvairās no kontaktiem ar vienaudžiem. Mēdz būt emocionāli nelīdzsvarots un agresīvs. Grūti kontrolē emocijas. Nav motivācijas apmeklēt skolu. Ir bijuši alkohola lietošanas un smēķēšanas gadījumi. Iespējama datoratkarība. Vienaldzīgs pret nākotnes perspektīvām. Interesējas par mehāniku, patīk sports, vislabāk veicas individuālās disciplīnās. Labāk sadarbojas ar vīriešiem (sporta skolotājs, vakara skolotājs krīzes centrā).</i>
3.	Iemesli bērna šķiršanai no ģimenes	<i>Piemēram, ...pamešana novārtā un emocionāla vardarbība ģimenē no mātes puses;</i>
4.	Bērna īpašās vajadzības	<i>Piemēram, ...mācīšanās grūtības – disleksija; nelieli logopēdiski traucējumi, neskaidras izcelsmes bailes (no tumsas); nepieciešamas regulāras neirologa konsultācijas (neskaita medikamentu lietošana) un psihologa konsultācijas; ir uzvedības problēmas;</i>
5.	Bērna atrašanās vieta	<i>Piemēram,... 01.05.2012. – 01.01.2020. bioloģiskā ģimene, 02.01.2020. – 02.02.2020. krīzes centrs.</i>

Potenciālā aizbildņa vai ģimenes raksturojums (dzīvesvieta, vecums, rakstura iezīmes, prasmes, intereses u.tml.) *Piemēram, ...zēnam ir nepieciešama pilna ģimene - svarīga tēva loma un autoritāte kā paraugs zēna darbības virzīšanā. Nepieciešama ģimene, kas pārzina pusaudžu vecumposmu attīstības īpatnības un spēj pusaudzi vadīt un disciplinēt pozitīvā veidā. Nepieciešams strukturēts dienas režīms (robežu noteikšana) un zēna interesēm atbilstošas brīvā laika pavadīšanas iespējas – sporta nodarbības, tehniskās jaunrades pulciņš u.tml.. Ieteicama kopīga brīvā laika pavadīšana ar vīriešu dzimuma – „tēva „lomas pārstāvi. Zēnam nepieciešama attīstību stimulējoša vide, emocionāls un verbāls kontakts ar aprūpētājiem, kā arī socializācijas iespējas ar vienaudžiem. Nepieciešama audžuģimene vai*

aizbildnis, kas var nodrošināt bērna regulāru izvadāšanu pie speciālistiem. Aprūpētājiem svarīgi nodrošināt zēna interešu attīstību – sporta nodarbības, interešu izglītība, kas saistīta ar mehāniku.

Bērna viedoklis par iespējamo ārpusģimenes aprūpes veidu piemēram, ...zēns pauž nevēlēšanos dzīvot ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā, jo būs jādzīvo kopā ar daudziem citiem bērniem. Pieļauj iespēju, ka varētu dzīvot kādā audžuģimenē, ja tur nebūtu citu bērnu.

Datums, kad iegūta informācija un ziņas no ledzīvotāju reģistra un Audžuģimeņu informācijas sistēmas par iespējamajiem aizbildņiem un audžuģimenēm: 02.01.2020. iegūti dati no Fizisko personu reģistra. 02.-07.01.2020. pārbaudīta informācija Audžuģimeņu informācijas sistēmā.

Potenciālie aizbildņi:

Datums	Personas vārds, uzvārds, radniecība, vecums	Adrese	Šķēršļi aizbildnības nodibināšanai
02.01.2020.	XXX XXXX, mātes māte, 60 gadi	XXXX, X pilsēta,	Piemēram, ... personai ar zēnu ilgstoši nav nekādu kontaktu, pēdējo reizi zēnu redzējusi 3 gadu vecumā. Par problēmsituāciju zēna ģimenē nav bijusi informēta. Nav gatava uzņemties zēna aizbildņa pienākumus.
04.02.2020.	XXX XXXX, mātes māsa, 47 gadi	XXXX, X novads	Piemēram, ... personai ir bijusi zināma situācija māsas ģimenē. Ar zēnu retumis ir kontaktējusies. Taču personai ir trūcīgās ģimenes statuss, šobrīd ir bezdarbiece, ģimenē aug 5 nepilngadīgi bērni. Finanšu līdzekļu trūkuma dēļ, kā arī, ievērojot sadzīves apstākļu šaurību, nav gatava kļūt par zēna aizbildni.
04.02.2020.	XXX XXXX, kaimiņiene, 65 gadi	XXXX	Piemēram, ar zēnu draudzīgas, pieklājīgas attiecības, tomēr nevēlas kļūt par aizbildni, jo uzskata, ka sava vecuma dēļ nevarēs pilnvērtīgi zēnu aprūpēt. Nevēlas konfliktēt ar zēna māti.

Amatpersonu aptauja:

Datums	Amatpersonas vārds, uzvārds	Institūcijas nosaukums (bāriņtiesa, Ārpusģimenes aprūpes atbalsta centrs)	Informācija par potenciālajām audžuģimenēm vai aizbildņiem
02.01.2020.	XXX XXXX	Ārpusģimenes aprūpes atbalsta centrs Nr.1	Piemēram, ..sniegta informācija par audžuģimenes nepieciešamību zēnam un saņemta informācija par sekojošām audžuģimenēm, kas varētu uzņemt bērnu: 1)XX XXX 2)XX XXX
04.01.2020.	XXX XXXX	X novada bāriņtiesa	Piemēram,sniegta informācija par audžuģimenes nepieciešamību zēnam un saņemta informācija, ka X novada administratīvajā teritorijā nav neviena audžuģimene, kas varētu uzņemt bērnu.
06.01.2020.	XXX XXXX	X pilsētas bāriņtiesa	Piemēram,sniegta informācija par audžuģimenes nepieciešamību zēnam un saņemta informācija, ka X pilsētas administratīvajā teritorijā nesen statuss piešķirts X audžuģimenei, kuras aprūpē šobrīd nav nodots neviens bērns. Ir iespēja, ka šī audžuģimene uzņems bērnu.

Potenciālās audžuģimenes:

Datums	Audžuģimenes vārds, uzvārds	Audžuģimenes dzīvesvieta	Šķēršļi ievietošanai audžuģimenē
07.01.2020.	XXX XXXX	X novads	Piemēram, ...audžuģimene nav gatava uzņemt zēnu, ja tam nepieciešams nodrošināt regulāras speciālistu konsultācijas. Audžuģimene dzīvo tālu no pilsētas, lauku viensētā, nav sava transportlīdzekļa, lai izvadātu zēnu pie speciālistiem.
07.01.2020.	XXX XXXX	X pilsēta	Piemēram, ...audžuģimene nav gatava uzņemt zēnu, jo šobrīd audžuģimenes aprūpē atrodas 3 meitenes, māsas vecumā no 8 līdz 13 gadiem. Audžuģimenei nav iespējams nodrošināt zēnam atsevišķu dzīvojamo telpu.

28.01.2020.	XXX XXXX	XX pilsēta	Piemēram, ...saņemta informācija no X audžuģimenes, ka audžuvecāki bijuši iepazīties ar zēnu krīzes centrā, taču nav izveidojies savstarpējs kontakts un zēns paudis noliedzošu attieksmi par iespēju dzīvot X pilsētā, šajā audžuģimenē.
--------------------	-----------------	-------------------	---

Iemesli ievietošanai ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā:
 piemēram,.... periodā no 02.01.2020. – 02.02.2020., aptaujājot X potenciālos aizbildņus, X audžuģimenes nav bijis iespējams atrast bērnam piemērotu aizbildni vai audžuģimeni, tādējādi 03.02.2020. pieņemts lēmums par bērna ievietošanu ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā.

Apsvērumi izvēloties konkrēto ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūciju:
 Iestāde spēj nodrošināt bērna izglītības ieguvu jau esošajā izglītības iestādē, līdz ar to bērnam nebūs jāmaina ierastā skolas vide. Bērna vecākiem iespēja uzturēt personiskas attiecības ar bērnu, jo iestāde atrodas tajā pašā pašvaldībā.

Ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas sniegtā informācija:

Datums	Iestādes nosaukums	Informācija par bērna saskarsmi ar brāļiem, māsām, vecvecākiem, kā arī citām personām, ar kurām, bērns ilgu laiku ir dzīvojis nedalītā saimniecībā	Informācija par bērna fizisko un psihosociālo attīstību

Pašvaldības sociālā dienestā sniegtā informācija:

Datums	Iestādes nosaukums	Informācija par veikto sociālo darbu ar ģimeni, lai sekmētu bērna atgriešanos ģimenē.

1.2. Metodiskie ieteikumi ārpusģimenes aprūpē nodoto bērnu vislabāko interešu aizsardzības uzraudzībā

(informācija aktualizēta 25.03.2023.)

Bāriņtiesa ir prioritāri atbildīga par ārpusģimenes aprūpē nodotā bērna tiesību un interešu aizsardzību ne tikai līdz bērna nodošanai aizbildnībā, audžuģimenē vai ievietošanai ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā (turpmāk – aprūpes iestāde), bet **visā ārpusģimenes aprūpes periodā.**

Svarīgi!

Bāriņtiesa regulāri uzrauga ārpusģimenes aprūpes sniedzēja darbību no konkrētā bērna vislabāko interešu ievērošanas perspektīvas.

Normatīvie akti² nosaka bāriņtiesas pienākumu ne retāk kā reizi gadā pārbaudīt bērna aprūpi un viņa tiesību un interešu ievērošanu pie aizbildņa, audžuģimenē un bērnu aprūpes iestādē.

Akcentējams, ka noteiktais pienākums bāriņtiesai veikt dzīves apstākļu pārbaudi vai pārliecināties par bērna aprūpi nav izrietošs tikai no formālas fiziskās vides novērtēšanas, aprakstot mājokļa iekārtojumu, bet apver plašu **konkrētā bērna** vislabāko interešu ievērošanas novērtējumu. Līdz ar to bāriņtiesai, plānojot bērna ikgadējo dzīves apstākļu pārbaudi, tās veikšanai ir jāsagatavojas.

Būtiski, lai persona, kura veic bērna dzīves apstākļu pārbaudi, **pārzina konkrētās lietas materiālus** – respektīvi, **tai ir zināšanas un izpratne par konkrētā bērna vajadzībām** (t.sk. emocionālām), kas jānodrošina ārpusģimenes aprūpes sniedzējam.

1.2.1. Dzīves apstākļu pārbaude

Dzīves apstākļu pārbaudei jābūt plānotam un mērķtiecīgam procesam, kura laikā bāriņtiesai jāpārliedz par faktisko situāciju bērna aprūpē un audzināšanā, kā arī jāiegūst nepieciešamā informācija, ja bērna lietā ir kāda neskaidra vai precizējama informācija.

Ņemot vērā, ka gan bāriņtiesas, gan citas institūcijas³, ir norādījušas uz atšķirīgu bāriņtiesu izpratni un praksi par to, kāda informācija noskaidrojama dzīves apstākļu pārbaudes laikā, centrs sadarbībā ar Labklājības ministriju ir **izstrādājuši veidlapu paraugus** aizbildnībā, audžuģimenē un aprūpes iestādē esošā bērna dzīves apstākļu pārbaudei un **sarunu protokola paraugus** bērna viedokļa noskaidrošanai. Bāriņtiesu darbam veidlapu paraugi pieejami jau no 2020.gada janvāra un centrs lūdz bāriņtiesas **turpmākajā darbībā izmantot minētās veidlapas.**

² Ministru kabineta 2006.gada 19.decembra noteikumi Nr.1037 "[Bāriņtiesas darbības noteikumi](#)" 81., 81.¹punkts; Ministru kabineta 2018.gada 26.jūnija noteikumu Nr.354 "[Audžuģimenes noteikumi](#)" 4.punkts;

³ Īpaši to uzsvērusi Latvijas Republikas Valsts kontrole revīzijas ziņojumā "[Atņemtā bērnība. Ikvienam bērnam ir tiesības uzaugt ģimenē](#)";

Lai arī dzīves apstākļu pārbaudei noteiktie kritēriji (veidlapu paraugos ietvertā pamatinformācija, kas ir obligāti noskaidrojama) pirmšķietami ir visiem bērniem vienādi, tieši no bāriņtiesas darbinieka kompetences un sagatavotības pārbaudei būs atkarīgs, vai dzīves apstākļu pārbaude veikta formāli vai pēc būtības.

Svarīgi!

Dzīves apstākļu pārbaudē svarīgs ir apstākļu kopuma novērtējums attiecībā pret konkrētā bērna individuālajā vajadzībām.

Plānojot dzīves apstākļu pārbaudi, bāriņtiesas darbiniekam jāpārzina tāda informācija kā bērna vecums, iespējamās īpašās vajadzības, kam ir nozīme bāriņtiesas darbinieka ar bērnu saskarsmes veidošanā. Jābūt informācijai par to, cik personu dzīvo aizbildņa/audžuģimenes dzīvesvietā, par bērna izglītības iestādi, veselības problēmām. Tāpat pārbaudes veicējam jāpārzina, kāda ir situācija attiecībā uz bērna saskarsmi ar vecākiem, citām tuvām personām (brīva vai ierobežota, notiek/nenotiek, vai ir kādi īpaši problēmjautājumi attiecībā uz saskarsmes jautājumu). Tāpat bāriņtiesa var izvērtēt nepieciešamību pirms dzīves apstākļu pārbaudes iegūt informāciju no bērna izglītības iestādes, ģimenes ārsta gan par bērnu, gan par sadarbību ar aizbildni, audžuģimeni vai bērnu aprūpes iestādi. Gatavojoties bērna dzīves apstākļu pārbaudei audžuģimenē, noteikti pārskatāmi audžuģimenes sniegtie pārskati par bērna psihofizioloģisko attīstību, lai tur sniegtā informācija būtu salīdzināma ar dzīves apstākļu pārbaudē novēroto.

Bērna interešu uzraudzībai svarīgi ir iepazīties arī ar iepriekšējo dzīves apstākļu pārbaudžu aktiem, lai bērna personisko un mantisko interešu un tiesību aizsardzība **tiktu novērtēta dinamikā**, vērsot uzmanību tiem aspektiem, kas varētu būt mainījušies.

Lai precīzāk izskaidrotu iepriekšminēto, kā piemēru izanalizēsim veidlapas paraugu par dzīves apstākļu pārbaudi aizbildnībā esošam bērnam. Analogi kritēriji vērtējami arī veicot dzīves apstākļu pārbaudes audžuģimenēs un aprūpes iestādēs ievietotajiem bērniem.

Aizbildnībā esošā bērna DZĪVES APSTĀKĻU PĀRBAUDES AKTS

/ddmmgggg/

/bērna vārds, uzvārds/

Aizbildnis_____

/vārds, uzvārds, radniecība bērnam, tālrunis/

Adrese_____

Pamats_____

/norāda dokumentu, kas ir pamatā šī akta sastādīšanai vai
Bāriņtiesu likuma 31. panta pirmās daļas 6. punkts,

Ministru kabineta 2006. gada 19. decembra noteikumi nr. 1037 "Bāriņtiesas darbības noteikumi"
80.,81. punkts/

Pārbaude iepriekš saskaņota ☐ nesaskaņota ☐

Vispārēja informācija par bērnu:

Personas dati (vārds, uzvārds,)	
Vecums	
Valoda un runa	Bērns nerunā ☐ Bērns runā: Latviešu valodā ☐ Krievu valodā ☐ Citā valodā _____

Pievēršama uzmanība, vai izglītības iestāde, salīdzinot ar iepriekšējo informāciju lietā, ir mainījusies? Kāpēc?

Izglītība	Skola _____ apmeklē ☐ neapmeklē ☐
	Bērnudārzs _____ apmeklē ☐ neapmeklē ☐

Ja izglītības iestāde netiek apmeklēta, precizējami iemesli, noskaidrojams, vai bērnam nodrošināta māj mācība vai apmācība atbilstoši bērna veselības stāvoklim.

Ja bērns neapmeklē pirmsskolas izglītības iestādi, pārrunās ar aizbildni precizējams, kādēļ bērns neapmeklē. It īpaši šis jautājums aktualizējams, ja bērns ir obligātajā pirmsskolas vecumā.

Ģimenes ārsts	
Papildus informācija, kurai varētu būt nozīme	

Būtiski atspoguļot reālo ģimenes sastāvu. Iekļaujamas ar tās personas, kuras ģimenē uzturas, piemēram, nedēļas nogalēs. Piemēram, ja vecākie ģimenes bērni darbdienās dzīvo izglītības iestādes kopmītnēs, bet brīvdienās ģimenē.

Šeit būtiski arī ņemt vērā iepriekšējo pārbaužu laikā aizbildņa sniegto informāciju, lai novērtētu vai nav mainījies ģimenes sastāvs un vai šīm izmaiņām pievēršama pastiprināta vērība. Piemēram, ja aizbildnis uzsācis kopdzīvi ar jaunu partneri, tad sarunā gan ar aizbildni, gan bērnu, gan pašu personu noskaidrojams, vai un kā mainījušās ģimenes attiecības.

Dzīvesvietā dzīvo (vārds, uzvārds)	Statuss ģimenē	Sastāpts	Nesastāpts

Vispārēja informācija par mājokli:

Mājokļa tips:	☐ atsevišķs dzīvoklis; ☐ istaba; ☐ privātā māja ☐ cits _____
Mājokļa piederība:	☐ privātīpašums; ☐ īrēts - īres līgums _____ datums līdz ☐ sociālais dzīvoklis ☐ cits _____ Parāds par komunāliem maksājumiem (īri): ☐ nav ☐ ir _____ (summa)

Vērtējot šo kritēriju, būtisks būs gan bērna vecums, gan dzimums, gan bērna personība. Atšķiras, piemēram, 5 gadus veca un 15 gadus veca bērna prasības pēc privātās telpas. Ja istaba tiek dalīta ar citiem bērniem, sarunā ar bērnu noskaidrojams, kādas ir viņa attiecības ar citiem bērniem. Tāpat arī gadījumos, kur kāds no bērniem ir cietis seksuālā vardarbībā un ir novērota bērna seksualizēta uzvedība, būtiski vērtējams, kā ģimene ir nodrošinājusi bērnu drošību un uzraudzību, piemēram, neizguldot vienā istabā bērnus, kuru starpā pastāv vardarbības risks.

Labiekārtojums:	Istabu skaits _____ Atsevišķa istaba bērnam: ☐ ir, ☐ nav, tiek dalīta ar _____
------------------------	---

Vai ir nodrošināts, ka bērni nevar pieskarties, nejauši uzskriet/uzkrist uz krāsns? Vai sērkokčiņi, dažādi degšķīdumi u.c ar iekuru saistītas lietas novietotas bērniem nepieejamā vietā? Sarunas gaitā var pievērst vērību tam, kāda vecuma bērniem tiek uzticēta krāsns kurināšana.

Apkure:	☐ centralizētā apkure; ☐ malkas apkure; ☐ gāzes apkure; ☐ cits _____
Ūdens ieguve:	☐ mājoklī; ☐ koplietošanas vai kāpņutelpā; ☐ ārpus dzīvojamās mājas; ☐ karsts; ☐ auksts

Ja iekštelpās nav ūdens ieguves vietas, noskaidrojams, kā tā notiek. Vai bērniem ir brīvi pieejama iespēja padzerties, nomazgāt rokas u.tml.?

Tualete:	☐ mājoklī; ☐ koplietošanas vai kāpņutelpā; ☐ ārpus dzīvojamās mājas
-----------------	--

Arī šeit būs būtiski ņemt vērā bērna vecumu, veselības stāvokli, personību. Kā tiek nodrošināta tualetes apmeklēšana tumsā vai rudenī/ziemā, ja tualete nav iekštelpās? Vai bērnam nav bail izmantot koplietošanas vai āra tualeti (piemēram, vienam jāiet pāri pagalmam tumsā, vai jāiet kāpņutelpā, kur, iespējams, bērnam bail no kaimiņu iedzīvotājiem)?

Mazgāšanās iespējas:	☐ vanna; ☐ duša; ☐ duša/vanna koplietošanas telpās; ☐ sabiedriskā pirts; ☐ cits _____
-----------------------------	--

Ja dzīvesvietā nav ne dušas, ne vannas lietošanas iespējamība, kā tiek nodrošināta ikdienas higiēna, iespēja nepieciešamības gadījumā nomazgāt rokas, ķermeni u.tml. Ja tiek izmantota pirts vai sabiedriskās mazgāšanās iespējas – cik regulāri tas notiek, kādas iespējas veikt ikdienas higiēnas aprūpi. Vai no izglītības iestādēm nav saņemta informācija par nepietiekamu bērnu higiēnu?

Vai plīts slēdži nostiprināti ar drošības funkciju, lai bērns nevar atvērt gāzes padevi, viegli ieslēgt elektronisko krāsni? Mazu bērnu gadījumā – vai ir aizsargbarjera, lai bērns nevarētu pieskarties karstiem elektriskajiem riņķiem, aizdegtiem gāzes riņķiem? Var pārrunāt ar aizbildni, vai viņš apzinās traumu risku, piedomā pie tā, lai karsti katli/pannas atrastos pēc iespējas dziļāk, netiktu atstāti uz plīts malas.

Ēdiena pagatavošanas un uzglabāšanas iespējas:	☐ ir plīts (gāzes, elektriskā); ☐ ir malkas krāsns; ☐ ir ledusskapis; ☐ cits _____
---	---

Veļas mazgāšanas iespējas:	☐ ir veļas mazgājamā mašīna; ☐ nav veļas mazgāšanai paredzētas ierīces (mazgā ar rokām); ☐ cits _____
-----------------------------------	--

Šeit īpašu vērību pievērst nepieciešams gadījumos, ja bērnam ir enurēze, enkoprēze - ja nav veļas mazgājamās ierīces, kā ģimene organizē veļas mazgāšanu? Kurš to dara, cik regulāri? Vai no izglītības iestādēm nav saņemta informācija par nepietiekamu bērnu higiēnu?

Dūmu detektors	☐ ir ☐ nav
-----------------------	---

Ja mājoklī nav dūmu detektora, bāriņtiesa informē aizbildni par Ministru kabineta 2016.gada 19.aprīļa noteikumu Nr.238 ["Ugunsdrošības noteikumi" 5.2.apakšnodalas prasībām](#). Ir jāvienojas par konkrētu laika periodu, kurā aizbildnis apņemas nodrošināt dūmu detektora uzstādīšanu mājoklī.

Higiēnas apstākļi un gaisa temperatūra (piemēram, tīrs, kārtīgs, piesmēķēts, antisanitāri apstākļi, silts u.c.).

Arī šīs prasības ir variējošas, atkarībā no bērna veselības stāvokļa. Piemēram, ja bērnam ir astma vai putekļu alerģija, telpas tīrībai un priekšmetu, kuri satur daudz putekļu (bieži paklāji, vaļēji grāmatplaukti, mīkstās mantas pārmērīgā daudzumā, drēbju skapis bērna guļamtelpā u.c.) esamībai būs pievēršama daudz lielāka vērība, nekā, piemēram, vesela bērna gadījumā. Smēķēšana iekštelpās nav pieļaujama, līdz ar to, ja tāda tiek konstatēta, aizbildnim un pārējiem pieaugušajiem ģimenes locekļiem skaidrojama tabakas dūmu negatīvā ietekme uz bērnu veselību un atbildība par [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 48.panta](#) otrajā daļā noteikto pienākumu radīt bērnam negatīvu attieksmi pret smēķēšanu, bezdūmu tabakas izstrādājumu, alkoholisko un enerģijas dzērienu lietošanu. Savukārt minētā likuma [1.panta 11.apakšpunktā](#) noteikts, ka fiziska vardarbība ir bērna veselībai vai dzīvībai bīstams apzināts spēka pielietojums saskarsmē ar bērnu vai apzināta bērna pakļaušana kaitīgu faktoru, tai skaitā tabakas dūmu, iedarbībai. Par konstatētu vardarbību informējamas tiesībsargājošās iestādes.

Fiziskais apdraudējums vai bīstami objekti/ priekšmeti mājās -

nav ☐ ir ☐

(kādi)

Vides drošības prasības, protams, būs atkarīgas no bērna vecuma un brieduma. Fizisku apdraudējumu rada nedrošas elektroinstalācijas, krāsnis/kamīni, kam nav drošības barjeru. Tāpat novērtējams, vai nostiprinātas žalūziju auklas (pakāršanās risks). Risks var būt nepārdomāts novietojums elektriskajai tējkannai, asu virtuves piederumu viegla pieejamība. Jānovērtē, vai bērnam nav pieejamas bīstamas elektroierīces – piem., blenderis, elektriskā rīve, kafijas automāts u.c.. Mazu bērnu gadījumā jāpārlicinās, vai nodrošināts, ka bērnam nav piekļuve kāpnēm, vai ir nostiprinātas durvis, vai gulvieta iekārtota droša – ar aizsargbarjeru, nav gultas otrajā stāvā u.tml.. Apsekojot dzīvesvietu, bāriņtiesai jānovērtē, vai nav redzami medikamenti bērnam pieejamā vietā. Pārrunājams, kur ģimene glabā sadzīves ķīmiju vai citas bīstamas ķīmiskās vielas (piemēram, būvniecībā izmantojamās). Jāatceras, ka arī kosmētikā var būt bērnam bīstamas ķīmiskās vielas – smaržas, nagu lakas noņēmēji, kuru glabāšanai pievēršama uzmanība. Ja bērns ir vecumā, kad rāpo, vai sāk staigāt – vai ir pārdomāts par priekšmetu novietojumu, tajā skaitā mēbelēm, lai bērns pierāpojot/pieejot un pieturoties, tās neuzgāztu sev virsū. Papildus informācija par mazo bērnu traumatismu pieejama

<https://www.spkc.gov.lv/lv/traumatisms>.

Savukārt mājokļa ārējā apkārtnē īpaša vērība veltāma, lai pārlicinātos, vai nav atklātas un brīvi pieejamas ūdenstilpnes, vai ūdens aku un kanalizāciju vāki ir stingri nostiprināti. Vai neatrodas dažādas brīvi pieejamas bīstamas ierīces un priekšmeti (t.sk. piemēram, trimeris, zāģis, cirvis). Ja ir iekārtots bērnu laukumiņš, jāpārlicinās, ka ievērotas drošības prasības, it īpaši attiecībā uz batutiem.

Novērtējot bērna fiziskās drošības riskus, būtiska ir arī saruna ar aizbildni, lai pārlicinātos, ka aizbildnis izprot iespējamos riskus un viņam ir zināšanas par bērna traumatismu un to, kā iekārtojams mājoklis attiecīga vecumposma bērnam, kā arī, vai aizbildnim ir pamatzināšanas pirmās palīdzības sniegšanā.

Mājdzīvnieki - nav ☐ ir ☐

(cik, kas, kur uzturas)

Šeit vērtējams gan dzīvnieku skaits, gan to uzturēšanās vieta (ārā/iekšelpās). Pārrunās noskaidrojams, vai aizbildnis izprot, ka bērns nav atstājams bez uzraudzības kopā ar dzīvnieku. Arī šajā kritērijā būs būtisks gan bērna vecums, gan veselības stāvoklis. Piemēram, ja bērnam ir biežas elpceļu slimības, astma, bet dzīvnieki dzīvo iekšelpās, bērna istabā, guļ bērna gultā, situācija pārrunājama gan ar aizbildni, gan vērtējama nepieciešamība iegūt bērna ārstējošā ārsta viedokli.

Papildus informācija par bērna vajadzību nodrošinājumu:

Ja nav, tad norādīt iemeslus un vienoties par konkrētiem risinājumiem atsevišķas guļvietas nodrošināšanai.

	ir	nav		ir	nav
atsevišķa gulta			higiēnas priekšmeti		
piemērota vieta mācībām			rotaļlietas, spēles, grāmatas		

Atbilstoši bērna vecumam un vajadzībām

T.sk., vietas atbilstība bērna vecumam pēc ergonomikas principiem. Vai bērnam ir iespējams mācīties netraucēti?

Vai ir rotaļlietas, kas pieder tieši konkrētajam bērnam? Vai ir grāmatas, spēles? Vai tās ir atbilstošas bērna vecumam un briedumam?

Novērtē, vai apģērbs, apavi piemēroti bērna vecumam, ir labā lietošanas stāvoklī, ir pietiekamā daudzumā.

	ir	nav		ir	nav
mācību līdzekļi			sezonai piemēroti apavi, apģērbs		
vieta personisko mantu glabāšanai			produkti ēdiena pagatavošanai		
mobīlais telefons			iespēja lietot datoru, internetu		

Vai dzīves vietā pieejamie pārtikas produkti liecina, ka tiek lietots sabalansēts uzturs? Īpaša vērība veltāma uzturam, ja ģimenē aug bērns, kuram ir īpaša uztura prasības (piemēram, diagnosticēta celiakija).

Piezīmes: _____

Pārrunās ar aizbildni noskaidrots:

- bērna veselības stāvoklis (*alerģijas, medikamentu lietošana, speciālistu apmeklējumi, profilaktiskā vakcinācija, atkarību izraisošo vielu lietošanas problēmas u.c.*)

Informācija vērtējama kopsakarā ar jau lietā esošo informāciju. Piemēram, ja pirms gada secināts ka bērnam ir enurēze, bet pēc gada joprojām pastāv šī problēma, iegūstama detalizēta informācija par to, kā aizbildnis risinājis šo jautājumu t.sk. fiksējot kādi medicīnas speciālisti apmeklēti, cik bieži, kādas bijušas rekomendācijas un kā tās ievērotas? Noteikti jānoskaidro par bērna zobu veselības stāvokli, vai tiek nodrošināta regulāra zobu tīrīšana, vai nodrošināts zobu higiēnista apmeklējums (valsts apmaksāts pakalpojums no 2 gadu vecuma) reizi gadā? Vai nodrošināta redzes pārbaude? Tāpat noskaidrojams, vai tiek nodrošināts regulārs speciālistu apmeklējums, ja bērnam ir kāda hroniska saslimšana, kas prasa periodiski apmeklēt ārstu. Ja bērns ilgstoši uzturas medicīnas iestādē (piemēram, psihoneiroloģiskajā slimnīcā), pēc dzīves apstākļu pārbaudes pieprasāma informācija medicīnas iestādei par ārstēšanu un rekomendācijām. Aizbildņa sniegto informāciju var salīdzināt ar informāciju no ģimenes ārsta vai citiem speciālistiem.

- sekmes izglītības iestādē, panākumi un grūtības

Ne tikai faktisks bērna sekmības apraksts, bet detalizētāks skaidrojums par bērna sasniegumiem (bērna resursi), bērna grūtībām (bērna izaicinājumi). Ja ir problemātika ar bērna sekmēm vai uzvedību izglītības iestādē, kādu atbalstu aizbildnis ir meklējis, lai risinātu problēmas. Aktā atspoguļojams kādi ir iemesli skolas izvēlei, vai bērns tur arī nakšņo vai tikai apgūst izglītības programmu. Ja bērns uzturas internātā, nepieciešams pamatojums, kādēļ bērns nevar ikdienā braukt uz skolu un mājās.

- atpūta un brīvā laika pavadīšana/intereses un prasmes, panākumi

Vai aizbildnis nodrošina iespēju bērna atpūtai un kvalitatīvai brīvā laika pavadīšanai? Vai tiek ņemtas vērā bērna intereses, vai tikai skolā pieejamās nodarbības? Sasaistē ar iepriekš pārrunāto par izglītības procesu, uzmanība jāvērs, vai bērnam ir samērīga mācību un ārpusklasses nodarbību slodze, ņemot vērā viņa individuālās īpašības.

- bērna uzvedība/ saskarsmes raksturojums (*patīk būt līderim, pakļaujas citiem bērniem, grūtības saskarsmē ar vienaudžiem, grūtības saskarsmē ar pieaugušajiem u.c.*)

Aizbildnim bērna uzvedība raksturojama plašāk nekā vienā vārdā, nosaucot tos faktorus, kas, viņaprāt, raksturo šāda veida uzvedību.

Aizbildņa viedoklis par attiecībām ar aizbilstamo (*t.sk. disciplinēšanas metodes, domstarpības un iespējamie risinājumi*)

Noskaidrojot aizbildņa un aizbilstamā attiecības, tās var tikt vērtētas arī kādas iepriekš saņemtās informācijas kontekstā, piemēram, ja bijusi kāda konfliktsituācija starp bērnu un aizbildni.

Aizbildņa pašnovērtējums (*t.sk. par veselības stāvokli, par iespējām turpināt pienākumus, tam nepieciešamo papildus atbalstu (tostarp zināšanas bērna audzināšanā), dzīves apstākļiem un finansiālo stāvokli u.c.*)

Šeit ir būtiski veidot sarunu tā, lai aizbildnis justos drošs un spētu uzticēt bāriņtiesai iespējamus sarežģījumus vai bažas, nebaidoties no nosodījuma.

Aizbildņa sniegtā informācija par sadarbību ar institūcijām/speciālistiem (*kādi pakalpojumi tiek izmantoti, ir/nav nepieciešamība sadarboties u.tml.*)

Bāriņtiesa	
Ārpusģimenes aprūpes atbalsta centrs	
Izglītības iestāde	
Sociālais dienests	
Ārstniecības speciālists (piem., ģimenes ārsts, u.c.)	
Psihologs	

Sadarbība raksturojama plašāk, sniedzot konkrētus piemērus un raksturojot sadarbības situācijas. Nevar būt viena vārda raksturojums – labi vai slikti.

Aizbildņa sniegtā informācija par aizbilstamā saskarsmi ar bioloģisko ģimeni, citiem radiniekiem un citām personām, ar kurām bērns ilgu laiku ir dzīvojis nedalītā saimniecībā:

Ir būtiski, lai pārbaudes veicējam jau ir informācija par to, ar kādām personām bērnam saskarsme nodrošināma vai ir ierobežota.

Ar māti	☐ abpusēja ☐ vienpusēja: ☐ no bērna puses ☐ no mātes puses ☐ reizi nedēļā ☐ reizi mēnesī ☐ reizi trijos mēnešos ☐ reizi pusgadā ☐ cits variants _____	☐ klātienē ☐ pa tālruni ☐ ar interneta starpniecību	Aizbildnis saskarsmi ☐ nodrošina ☐ nenodrošina, jo _____ Aizbildnis saskarsmi: ☐ atbalsta ☐ neatbalsta, jo _____

Šeit atspoguļojams izvērstais aizbildņa skaidrojums, nevarētu būt vienkārši frāze "vecāki neinteresējas". Ja kontakta ar vecākiem nav, tad atspoguļojams, cik sen bērnam nav saskarsmes ar vecāku, kādi bija iemesli, kāpēc saskarsme pārtrūka. Vai aizbildnis ir izvērtējis iespēju būt par saskarsmes veicinātāju.

Aizbildnis sniedz pamatotu un argumentētu viedokli, kāpēc neatbalsta saskarsmes īstenošanu. Bāriņtiesa vērtē saņemto informāciju, nepieciešamības gadījumā rosinot jautājuma par saskarsmes ierobežošanu izskatīšanu bāriņtiesas sēdē.

Ar tēvu	☐ abpusēja ☐ vienpusēja: ☐ no bērna puses ☐ no tēva puses ☐ reizi nedēļā ☐ reizi mēnesī ☐ reizi trijos mēnešos ☐ reizi pusgadā ☐ cits variants _____	☐ klātienē ☐ pa tālruni ☐ ar interneta starpniecību	Aizbildnis saskarsmi ☐ nodrošina ☐ nenodrošina, jo _____ Aizbildnis saskarsmi: ☐ atbalsta ☐ neatbalsta, jo _____

Citi radnieki vai citas personas, ar kurām bērns ilgu laiku ir dzīvojis nedalītā saimniecībā: - _____ - _____	☐ abpusēja ☐ vienpusēja: ☐ no bērna puses ☐ no radnieku, personu puses ☐ reizi nedēļā ☐ reizi mēnesī ☐ reizi trijos mēnešos ☐ reizi pusgadā ☐ cits variants _____	☐ klātienē ☐ pa tālruni ☐ ar interneta starpniecību	Aizbildnis saskarsmi ☐ nodrošina ☐ nenodrošina, jo _____ Aizbildnis saskarsmi: ☐ atbalsta ☐ neatbalsta, jo _____

Aizbildņa sniegtā informācija par brāļu/ māsu, pusbrāļu/pusmāsu saskarsmes nodrošināšanu:

Brāļi/māsas/ pusbrāļi/ pusemāsas	Likumiskais pārstāvis	Saskarsmes biežums, veids

Ja nav saskarsmes, aizbildnim ir jāsniedz pamatojums par to, kādēļ tā netiek nodrošināta. Ko aizbildnis ir darījis, lai veicinātu bērnu savstarpējo komunikāciju, saskarsmi.

Aizbildņa sniegtā informācija par vecāku materiālo un nemateriālo atbalstu bērnam (t.sk. vai ir pieprasīti uzturlīdzekļi bērna uzturam)

Nepieciešamības gadījumā bāriņtiesa aizbildni informē par pienākumu pieprasīt bērna uzturlīdzekļus. [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 35.panta](#) trešā daļa nosaka, ja ārpusģimenes aprūpes pakalpojumi tiek nodrošināti, ieceļot bērnam aizbildni, vecākiem ir pienākums maksāt aizbildnim uzturlīdzekļus bērnam nepieciešamajā apmērā, bet ne mazāk, kā noteikts normatīvajos aktos par minimālo uzturlīdzekļu apmēru bērnam. Savukārt minētā panta ceturrtā daļa paredz, ka gadījumā, ja vecāki uzturlīdzekļus nemaksā, aizbildnim ir pienākums nodrošināt, ka bērns saņem uzturlīdzekļus no saviem vecākiem. Lai to nodrošinātu, aizbildnim ir tiesības vērsties tiesā.

Būtiski ir iegūt visu mājsaimniecībā dzīvojošo personu viedokli, it īpaši to, kam ir būtiska loma bērna aprūpē un audzināšanā (piemēram, aizbildņa dzīvesbiedrs). Ja dzīves apstākļu pārbaudes laikā personas nav sastopamas, bāriņtiesa vērtē nepieciešamību šo personu viedokli skaidrot atsevišķā sarunā, piemēram, uzaicinot personu uz pārrunām bāriņtiesā.

Nedalītā saimniecībā dzīvojošo personu viedoklis par attiecībām ar aizbilstamo

Būtisks ir vispusīgs vērtējums. Vienlaikus jāņem vērā, ka dzīves apstākļu pārbaudes akts ir dokuments, tādēļ tajā jāatspoguļo objektīvi novērojumi lietišķā rakstības stilā. Pārbaudītāju novērojumiem un secinājumiem jābūt kontekstuāli saistītiem ar aktā ietverto informāciju, kā arī saprotamiem ikvienam citas institūcijas pārstāvim, kuram var būt nepieciešamība iepazīties ar šo aktu.

Pārbaudītāju novērojumi un secinājumi par bērna dzīves kvalitāti aizbildņa ģimenē *(par dzīves vidi, aprūpi un viņa tiesību ievērošanu aizbildņa ģimenē, ģimenes locekļu savstarpējām attiecībām, emocionālo mikroklimatu ģimenē)*

Secinājumi var iekļaut arī konkrētas norādes un ieteikumus par aizbildnim veicamajām darbībām.

Piemēram:

- līdz konkrētam datumam nodrošināt brīļu iegādi bērnam, ja pārbaudē konstatēta šāda acu ārstu rekomendācija, kura nav izpildīta;
- sadarbībā ar pašvaldības sociālo dienestu risināt jautājumu par iespējām atbalstīt aizbildni ar transportu, lai nodrošinātu bērna saskarsmi ar brāļiem, māsām, kuri dzīvo citā Latvijas pašvaldībā;
- Aizbildnim noskaidrot iespējas apmeklēt pirmās palīdzības kursus vai lekcijas par bērnu traumatismu (klātienē, tiešsaistē);
- Noteiktā laika periodā atrisināt jautājumu par bērna atsevišķu gulvietu.

Iepazinos (aizbildnis)

(vārds, uzvārds, paraksts, datums)

Ar savu parakstu apstiprinu un piekrītu, ka mani dati, ievērojot Fizisko personu datu aizsardzības likumu un Eiropas Parlamenta un Padomes 2016. gada 27. aprīļa regulas (ES) 2016/679 par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personu datu apstrādi, tiks apstrādāti, uzglabāti un izmantoti tikai tādos nolūkos, lai nodrošinātu bērnu tiesību aizsardzību.

Dzīves apstākļu pārbaudi veica:

/amats, vārds, uzvārds/

/ paraksts/

amats, vārds, uzvārds/

/ paraksts/

Ja dzīves apstākļu pārbaudē piedalās vēl kāda persona, tad bez pārbaudes veicējiem norādāms arī, kāda persona piedalījies dzīves apstākļu pārbaudē. Piemēram, ārpusģimenes aprūpes atbalsta centra speciālists.

1.2.2. Bērna viedokļa noskaidrošana dzīves apstākļu pārbaudes laikā

Bērna viedokļa noskaidrošanai dzīves apstākļu pārbaudes laikā veltāma liela vērība.

Vispārēja informācija par bērna uzskatu respektēšanu skatāma Rokasgrāmatā bāriņtiesām, 1.sējuma 1.4.apakšnodaļā – “Bērna uzskatu respektēšana”.

Ja bāriņtiesai dzīves apstākļu pārbaudes laikā nav iespējas noskaidrot bērna viedokli, ikgadējā **pārbaude nav uzskatāma par noslēgtu**.

Ministru kabineta 2006.gada 19.decembra noteikumu Nr.1037 “[Bāriņtiesas darbības noteikumi](#)” (turpmāk – Bāriņtiesas darbības noteikumi) [42.punkts](#) nosaka, ka bērnu un to personu viedokli, kurām ar tiesas spriedumu ierobežota rīcībspēja, izskatāmajā lietā bāriņtiesa noskaidro šo personu **ierastajā vidē vai citā drošā vidē**. Bāriņtiesā šo personu viedokli var noskaidrot, ja šīs personas pašas izteikušas vēlmi ierasties bāriņtiesā. Šo personu izteikto viedokli bāriņtiesa noformē rakstiski. Tādēļ, ja dzīves apstākļu pārbaudē nav bijis iespējams veikt sarunu ar bērnu, **bāriņtiesai jāizvērtē iespēja noskaidrot bērna viedokli atkārtoti** bērna dzīvesvietā. Iespējams, attiecībā uz lielāka vecuma bērniem, iespējams ar bērnu vienoties, ka bāriņtiesa ar viņu veiks pārrunas, piemēram, dienas centrā bērniem, ko bērns apmeklē vai bāriņtiesā, ja bērns pats izteicis šādu vēlmi.

Bērna viedokļa noskaidrošanai **būtiski radīt sarunai labvēlīgus apstākļus**, lai bērns jūtas brīvi, droši (piemēram, vērtējams jautājums, vai saruna veicama kāda cita ģimenes locekļa klātbūtnē vai individuāli. Pēc iespējas saruna veicama bez aizbildņa vai citas personas klātbūtnes, tomēr var būt bērni, kuri gatavi sarunai tikai esot blakus uzticamības personai).

Bāriņtiesas priekšsēdētājam, nozīmējot bāriņtiesas darbinieku bērnu dzīves apstākļu pārbaudei, **ir jāizvērtē**, vai šim Bāriņtiesas darbiniekam piemīt atbilstošās kompetences sarunas ar bērnu veidošanai un vadīšanai, izpratne par bērnu, kurš nonācis ārpusģimenes aprūpē emocionālajām un fiziskajām vajadzībām, ārpusģimenes aprūpes mērķi.

Bērna viedokļa noskaidrošana jāveic sarunas formā, **bērna atbildes protokolā fiksējot tiešās runas formā**. Bāriņtiesas darbiniekam **uzdodamie jautājumi tekstuāli pielāgojami bērna vecumam, briedumam, izpratnei**. Bāriņtiesai ir jāgūst atbildes uz būtiski noskaidrojamajiem jautājumiem (gan protokola paraugā iekļautajiem, gan tiem, kas būtiski konkrēta bērna sakarā, balstoties uz lietā esošo informāciju). Vēlams sarunā uzdot atvērtos jautājumus, būt pacietīgam, dodot iespēju bērnam apdomāties. Bāriņtiesas darbiniekam jāizvairās uzdot “uzvedinošos jautājumus”, kas sevī iekļauj jau zināmu atbildi.

Piemēram

- Tad Tu pie aizbildnes jūties labi, ja?
- Tu ar brāļiem māsām esi draudzīgs, ja?
- Brālis jau noteikti Tevi kaitina?
- Šķiet, ka skolā Tev iet grūti ar mācībām....

Piemērs būtiskākajām niansēm, kas jāņem vērā, rakstot protokolu par bērna tiesību tikt uzklausītam nodrošināšanu un bērna viedokļa noskaidrošanu.

**Protokols
par bērna tiesību tikt uzklausītam nodrošināšanu
un bērna viedokļa noskaidrošanu**

/ddmmggg/

1. Vispārēja informācija par bērnu

Personas dati (Vārds, uzvārds)	
Vecums	
Briedums un attīstība	
Valoda un runa	Bērns nerunā ☐ Bērns runā: Latviešu valodā ☐ Krievu valodā ☐ Citā valodā _____ _____
Papildus informācija, kurai varētu būt nozīme	

Zemāk minētās bērna tiesības viņam nevis formāli nolasāmas, bet izskaidrojamas bērnam saprotamā veidā, atbilstoši viņa vecumam un briedumam.

Bērns tiek informēts par:	JĀ
tiesībām izteikt sniegt viedokli	
tiesībām nerunāt/ neatbildēt uz jautājumiem	
tiesībām pārtraukt sarunu jebkurā brīdī	
tiesībām lūgt, lai informācija netiktu izpausta likumiskajam pārstāvim	
par to, ka sarunas laikā sniegtā informācija tiks fiksēta un pievienota lietai	
par bāriņtiesas darbinieka kontaktinformāciju, ja bērnam rodas atkārtota nepieciešamība sazināties ar konkrēto darbinieku	

Vērā ņemams, ka bērnam viedokļa paušana ir viena no viņa pamattiesībām, kas sevī ietver arī tiesības nepaust viedokli. Tomēr, bāriņtiesai ir jāvērtē, kas varētu būt tie iemesli, kādēļ bērns atsakās no sarunas – piemēram, bailes, nedrošība, dusmas. Ja saruna neizdodas šajā dzīves apstākļu pārbaudē, bāriņtiesai jāvērtē iespēja ar bērnu vai nu veikt atsevišķu sarunu citā vidē, vai cita bāriņtiesas locekļa nozīmēšanu sarunai. Iespējams, ka kādā gadījumā, bāriņtiesa, kurai neizdodas izveidot sarunu ar bērnu, var lūgt aizbildni bērnu atvest uz sarunu pie psihologa, kuram lūdz noskaidrot bērna viedokli par aprūpi pie aizbildņa.

	Jā/Nē	Pamatojums
Nav iespējams nodrošināt bērnam tiesības tikt uzklautam un noskaidrot bērna viedokli		
Nodrošināta bērna tiesība tikt uzklautam un noskaidrots bērna viedoklis pastarpināti (kura persona varētu noskaidrot viedokli)		
Bērna viedoklis ir noskaidrojams		

Piemēram, bērna viedokļa noskaidrošanu apgrūtina bērna neuzticēšanās bāriņtiesas darbiniekam, kautrība, noslēgtība. Vai arī: mājoklī nav iespējams nodrošināt netraucētas un individuālas pārrunas ar bērnu.

1. Bērna sniegtā informācija un viedoklis*:

***Bērna sniegtā informācija un viedoklis ir fiksējams tiešās runas formā**

Bērna viedoklis par dzīves apstākļiem (*mājoklis, uzturs, apģērbs un apavi, nepieciešamais mācību darbam, naudas summas personiskiem izdevumiem ("kabatas naudas"), ja tāda ir, izlietojums u.c.*)

Bērna viedoklis par savstarpējām attiecībām ar aizbildni

(- kopā pavadītais laiks,

-vai jūtas drošībā, pasargāts aizbildņa ģimenē,

-vai tiek uzklauts aizbildņa ģimenē,

-disciplinēšana (fiziska sodīšana, lamāšana, draudēšana utt.) u.c.)

Pārrunu veicējam jāpārdomā, kādi varētu būt jautājumi, kas sniegtu atklātas un patiesas atbildes uz šajā sadaļā interesējošajiem jautājumiem. Jāsaprot, ka, piemēram, jautājot – vai ģimenē tu tiec pērts? – visdrīzāk saņemta tiks vajadzīgā (nē, mēs visu izrunājam), nevis patiesā atbilde. Iespējams, ka no lietā esošās informācijas vai jau dzīves apstākļu pārbaudē iegūtās informācijas, rodas priekšstats par kādu nozīmīgu situāciju, caur kuru var iegūt atbildes par bērna attiecībām ar aizbildni un citiem ģimenes locekļiem.

Piemēram,

-Vai vari pastāstīt, ko Jūs ar ģimeni darījāt pagājušajās brīvdienās?

- Vai izstāstīsi, lūdzu, kas bija jautrākais, ko darījāt kopā ar ģimeni?

- Dzirdēju, ka Tev skolā gadījās strīds. Kā Tu jūties par to? Vai ar aizbildni esat pārrunājuši šo situāciju?

- Vai vari lūdzu pastāstīt, kas bija pats skumjākais pagājušajā nedēļā, mēnesī?

- Kurš no Jums visiem pagājušajā mēnesī dusmojās visvairāk? Kāpēc? Kā tu jūties, kad Tu dusmojies? Kā tu jūties, kad dusmojās aizbildnis/brālis/māsa vai tml.?

Kādas ir bērna savstarpējās attiecības ar nedalītā saimniecībā dzīvojošām personām?

Jānoskaidro par katru personu atsevišķi, nevis, piemēram “ar visiem bērniem attiecības man labas”.

Vai ir kāda tuva persona, pie kuras vērsties pēc palīdzības, ja tas ir nepieciešams?

Bērna viedoklis par attiecības izglītības iestādē (*vienaudžiem, klases audzinātājiem, citiem pedagogiem*), kā izjūt piederību izglītības iestādei, sekmes mācībās, vai var vērsties pie aizbildņa, ja ir nepieciešama palīdzība mājas darbu veikšanā u.c.)

Bērna viedoklis par sociālo dzīvi, brīvā laika pavadīšanu, hobijiem/interesēm (*dienas režīms, vai ir iespēja apmeklēt kultūras un sporta nodarbības un pasākumus u.c.*)

Bērna viedoklis par attiecībām, saskarsmi un iespējām kontaktēties ar vecākiem, brāļiem/ māsām un citiem radniekiem. Vai aizbildnis atbalsta bērnam iespēju tikties ar radniekiem?

Bāriņtiesas darbinieks vērtē kā un vai uzdot jautājumus par saskarsmi. Piemēram, ja vecākiem ar bāriņtiesas lēmumu liegta saskarsme klātienē ar bērnu, var veidot sarunu par bērna sajūtām attiecībā uz to, ka ar vecākiem kontaktēšanās notiek tikai noteiktā laikā, sazvanoties. Savukārt tur, kur saskarsme nenotiek gadiem vecāka rīcības rezultātā, ir lieki izjautāt bērnu par saskarsmi ar vecākiem. Šeit noskaidrojams aizbildņa viedoklis.

Bāriņtiesai ar visaugstāko rūpību vērtējams, vai bērnam jautāt par viņa sajūtām attiecībā uz atgriešanos vecāku aprūpē. Šādi jautājumi – vai tu gribi dzīvot pie mammas/tēta – nav uzdodami, ja vecākam, piemēram, ir atņemtas aizgādības tiesības un vecāks neinteresējas par bērnu un neveic neko, lai bērnu atgrieztu ģimenē. Tāpat šāds jautājums tikai radīs spriedzi un pārdzīvojumu bērnos, ja ir vecāki, kuri sola bērniem, ka viņi drīz atgriezīsies ģimenē, bet pēc būtības nenovērš iemeslus aizgādības tiesību pārtraukšanai un bāriņtiesa no lietas materiāliem redz, ka bērnu atgriešana ģimenē nav iespējama.

Papildus informācija, ko bērns sniedz

Emocionālais stāvoklis un uzvedība

Fiksētā informācija bērnam nolasīta ☐

Bērns pats izlasīja fiksēto informāciju ☐

Bērns iebilst informācijas izpaušanai likumiskajam pārstāvim
jā ☐ nē ☐

Saruna uzsākta _____

Saruna beidzās _____

Sarunu veica

/vārds, uzvārds, amats, paraksts/

/vārds, uzvārds, amats, paraksts/

Raksturo bērna emocionālas reakcijas un uzvedību sarunas laikā. Tai ir nozīme sarunas protokolā ietvertās informācijas izprašanai – cik bērns bijis koncentrēts sarunai, kādi varētu būt sarunu ietekmējošie faktori (piemēram, uztraukums, kautrīgums, samulsums).

Bērns sarunu protokolu neparaksta. Vienlaikus centrs sarunās ar bāriņtiesām ir noskaidrojis, ka atsevišķos gadījumos bērni paši izsaka vēlmi “parakstīt” sarunu protokolu. Šādos gadījumos, centra ieskatā, nav pamata bērnam liegt īstenot vēlmi.

Skaidrojums par ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā ievietota bērna dzīves apstākļu pārbaudes akta un tā pielikumu aizpildīšanu

Bāreņa vai bez vecāku gādības palikuša bērna
APRŪPES PĀRBAUDES AKTS
ILGSTOŠAS SOCIĀLĀS APRŪPES UN
SOCIĀLĀS REHABILITĀCIJAS INSTITŪCIJĀ

/ddmmgggg/

/bērna vārds, uzvārds/

Institūcija _____

/nosaukums, adrese/

Adrese _____

Pamats _____

/norāda dokumentu, kas ir pamatā šī akta sastādīšanai vai

Bāriņtiesu likuma 36. panta pirmās daļas 1. punkts,

Ministru kabineta 2006. gada 19. decembra noteikumi nr. 1037 "Bāriņtiesas darbības noteikumi"

81. ¹punkts /

Pārbaude iepriekš saskaņota ☐ nesaskaņota ☐

Personas dati (bērna vārds, uzvārds)	
Vecums	
Deklarētā dzīvesvieta	
Datums, kad bērns ievietots institūcijā	
Informācija par bērna aprūpētāju līdz bērna ievietošanai institūcijā	
Valoda un runa	Bērns nerunā Bērns runā: Latviešu valodā Krievu valodā Citā valodā _____

Norādāms lēmuma
pieņemšanas datums un
datums, ar kuru bērns
faktiski ievietots institūcijā

Norādāma informācija
secīgi par visiem bērna
aprūpētājiem no brīža, kad
bērns ticis šķirts no ģimenes
un nodots ārpusģimenes
aprūpē. Norādāmi arī
iemesli bērna šķiršanai no
konkrētā aprūpētāja.

Pievēršama uzmanība, vai izglītības iestāde, salīdzinot ar iepriekšējo informāciju lietā, ir mainījusies? Kāpēc?

Izglītība	Skola _____ apmeklē ☐ neapmeklē ☐
	Bērnudārzs _____ apmeklē ☐ neapmeklē ☐

Ja izglītības iestāde netiek apmeklēta, precizējami iemesli, noskaidrojams, vai bērnam nodrošināta mājmacība vai apmācība atbilstoši bērna veselības stāvoklim.

Ja bērns neapmeklē pirmsskolas izglītības iestādi, pārrunās ar institūcijas vadītāju precizējams, kādēļ bērns neapmeklē. It īpaši šis jautājums aktualizējams, ja bērns ir obligātajā pirmsskolas vecumā, t.i., 5-6 g.v.

Ģimenes ārsts	
Papildus informācija, kurai varētu būt nozīme	

Informācija par bērna vajadzību nodrošinājumu:

	ir	nav		ir	nav
atsevišķa gulta			higiēnas priekšmeti		
piemērota vieta mācībām			rotaļlietas, spēles, grāmatas		

Atbilstoši bērna vecumam un vajadzībām.

t.sk., vietas atbilstība bērna vecumam pēc ergonomikas principiem. Vai bērnam ir iespējams mācīties netraucēti?

Vai ir rotaļlietas, kas pieder tieši konkrētajam bērnam? Vai ir grāmatas, spēles? Vai tās ir atbilstošas bērna vecumam un briedumam?

	ir	nav		ir	nav
mācību līdzekļi			sezonai piemēroti apavi, apģērbs		
vieta personisko mantu glabāšanai			iespēja lietot datoru, internetu		
mobila telefons					

Novērtē, vai apģērbs, apavi piemēroti bērna vecumam, ir labā lietošanas stāvoklī, ir pietiekamā daudzumā.

Jāņem vērā bērna samērīga laika pavadīšana pie viedierīcēm un tā jēgpilna izmantošana, satura kontrole, lietojot internetu.

Jāņem vērā bērna samērīga laika pavadīšana pie datora un tā jēgpilna izmantošana, satura kontrole, lietojot internetu.

Institūcijas sociālā darbinieka viedoklis par bērna vajadzību nodrošinājumu:

Pārbaudītāju novērojumi un secinājumi par bērna dzīves kvalitāti institūcijā (par dzīves vidi, aprūpi un viņa tiesību ievērošanu, institūcijas bērnu savstarpējām attiecībām, emocionālo mikroklimatu)

Izvērsti aprakstīt visu pārbaudes laikā konstatēto, kā arī paša pārbaudes veicēja novērojumus, kas būtiski ietekmē bērna aprūpi un dzīves kvalitāti ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā.

Ar savu parakstu apstiprinu un piekrītu, ka mani dati, ievērojot Fizisko personu datu aizsardzības likumu un Eiropas Parlamenta un Padomes 2016. gada 27. aprīļa regulas (ES) 2016/679 par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personu datu apstrādi, tiks apstrādāti, uzglabāti un izmantoti tikai tādos nolūkos, lai nodrošinātu bērnu tiesību aizsardzību.

Institūcijas darbinieks _____
(vārds, uzvārds, amats, paraksts, datums)

Pārbaudi veica:

/amats, vārds, uzvārds/ _____ / paraksts/

amats, vārds, uzvārds/ _____ / paraksts/

/amats, vārds, uzvārds/ _____ / paraksts/

Protokols
par bērna tiesību tikt uzklautam nodrošināšanu
un bērna viedokļa noskaidrošana

 /ddmmgggg/

1. Vispārēja informācija par bērnu

Personas dati (Vārds, uzvārds)	
Vecums	
Briedums un attīstība	
Valoda un runa	Bērns nerunā ☐ Bērns runā: Latviešu valodā ☐ Krievu valodā ☐ Citā valodā _____
Papildus informācija, kurai varētu būt nozīme	

Svarīgi norādīt iemeslu, piemēram, bērna viedokli nav iespējams noskaidrot tā vecuma dēļ (piemēram, neprot vēl runāt) vai veselības stāvokļa dēļ (piemēram, bērns ar smagiem funkcionāliem traucējumiem, nespēj paust savu viedokli).

Zemāk minētās bērna tiesības izskaidrojamas bērnam saprotamā veidā, atbilstoši viņa vecumam un briedumam.

Bērns tiek informēts par:	JĀ
tiesībām izteikt/ sniegt viedokli	
tiesībām nerunāt/ neatbildēt uz jautājumiem	

Vērā ņemams, ka bērnam viedokļa paušana ir viena no viņa pamattiesībām, kas sevī ietver arī tiesības nepaust viedokli. Tomēr, bāriņtiesai ir jāvērtē, kas varētu būt tie iemesli, kādēļ bērns atsakās no sarunas – piemēram, bailes, nedrošība, dusmas. Ja saruna neizdodas šajā dzīves apstākļu pārbaudē, bāriņtiesai jāvērtē iespēja ar bērnu vai nu veikt atsevišķu sarunu citā vidē, vai cita bāriņtiesas locekļa nozīmēšanu sarunai.

Svarīgi bērnam izskaidrot, ka viņam ir tiesības izteikt savu viedokli un tiesības to neizpaust, taču saņemtā informācija ir būtiska lietas labākai izpratnei un var palīdzēt bērna tiesību un interešu labākai nodrošināšanai.

tiesībām pārtraukt sarunu jebkurā brīdī	
tiesībām lūgt, lai informācija netiktu izpausta likumiskajam pārstāvim	
par to, ka sarunas laikā sniegtā informācija tiks fiksēta un pievienota lietai	
par bāriņtiesas darbinieka kontaktinformāciju, ja bērnam rodas atkārtota nepieciešamība sazināties ar konkrēto darbinieku	

Šeit norādāmas visas personas, kuras nodrošina bērna aprūpi, uzraudzību vai citādi ir saskarsmē ar bērnu, kurām bērns nevēlas darīt zināmu savu viedokli, ne tikai likumiskais pārstāvis.

Svarīgi informēt bērnu, ka viņa sniegtā informācija var tikt izmantota, piemēram, tiesā, policijā kāda ar bērnu saistīta jautājuma izlemšanai (atkarībā no situācijas)

Svarīgi norādīt iemeslus, piemēram, gadījumos, kad bērna viedokļa noskaidrošanu apgrūtina bērna neuzticēšanās bāriņtiesas darbiniekam, kautrība, noslēgtība, vai arī ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā nav iespējams nodrošināt netraucētas un individuālas pārrunas ar bērnu vai piemērotus apstākļus sarunai ar bērnu. Svarīgi novērst konstatētos iemeslus un atkārtoti veikt sarunu ar bērnu labvēlīgos apstākļos vai censties bērna viedokli noskaidrot pastarpināti.

	Jā/Nē	Pamatojums
Nav iespējams nodrošināt bērnam tiesības tikt uzklautam un noskaidrot bērna viedokli		
Nodrošināta bērna tiesība tikt uzklautam un noskaidrots bērna viedoklis pastarpināti (kura persona varētu noskaidrot viedokli)		

Ja bāriņtiesas darbinieks konstatē, ka veiksmīgāku sarunu ar bērnu spēs veikt psihologs vai cits speciālists, kuru bērns apmeklē un ar kuru labprāt sadarbojas, viedoklis noskaidrojams pastarpināti. Vienlaikus bērna viedokli nevarētu uzticēt noskaidrot pašiem aprūpes iestādes darbiniekiem, ņemot vērā, ka apsekošanas un sarunas mērķis ir izprast bērna tiesību nodrošināšanu institūcijā.

Bērna viedoklis ir noskaidrojams		
----------------------------------	--	--

2. Bērna sniegtā informācija un viedoklis*:

***Bērna sniegtā informācija un viedoklis ir fiksējams tiešās runas formā**

Pārrunu veicējam īpaši jāpiedomā pie atvērtu jautājumu lietošanas sarunā. Gadījumos, kad nepieciešams noskaidrot konkrētus situācijas aspektus, pēc iespējas izvairīties no slēgto un uzvedinošo jautājumu lietošanas, vai formulēt tos veidā, kas neierobežo bērna iespējas brīvi paust savu viedokli, sniegt izvērstas atbildes. Rekomendēts izmantot jautājumu pārfrāzēšanu dažādos bērnam vieglāk uztveramos veidos un censties pārliecināties par to, vai bērns jautājumu sapratis pareizi.

Bērna viedoklis par dzīves apstākļiem (*mājoklis, uzturs, apģērbs un apavi, nepieciešamais mācību darbam, naudas summas personiskiem izdevumiem ("kabatas naudas"), ja tāda ir, izlietojums u.c.*)

Būtiski sarunā atsevišķi pārrunāt katru no dzīves apstākļu aspektiem, vaicājot padziļināti, ja sarunā saņemtā informācija pārrunu veicējam šķiet nepilnīga, pretrunīga, aizdomīga, vai atklājas, ka minētā tēma slēpj dziļāku problemātiku.

Bērna viedoklis par savstarpējām attiecībām ar institūcijas darbiniekiem

*(-vai jūtas drošībā, pasargāts institūcijā;
-vai tiek uzklausīts no darbinieku puses,
-disciplinēšana (fiziska sodīšana, lamāšana, draudēšana
utt.) u.c.)*

Nepieciešams sarunas laikā apzināt to institūcijas darbinieku loku, kuras ikdienā nonāk saskarsmē ar bērnu un bērna viedoklis jānoskaidro par katru no personām atsevišķi, ne visiem darbiniekiem kopumā.

Sarunas veicējam jāpārdomā uzdoto jautājumu formulējums, kas ļautu iegūt iespējami pilnīgāku un atklātāku informāciju.

Jāsaprot, ka, piemēram, jautājot – vai institūcijā tiek piemēroti fiziski sodi? – visdrīzāk saņemta tiks vajadzīgā “nē, mēs visu izrunājam”, nevis patiesā atbilde. Iespējams, ka no lietā esošās informācijas vai jau dzīves apstākļu pārbaudē iegūtās informācijas, rodas priekšstats par kādu nozīmīgu situāciju, caur kuru var iegūt atbildes par bērna attiecībām ar institūcijas darbiniekiem un citiem bērniem. Piemēram,

- Dzirdēju, ka Tev skolā gadījās strīds. Kā Tu jūties par to? Vai ar kādu Tev tuvu pieaugušo esat pārrunājuši šo situāciju?

- Vai vari lūdzu pastāstīt, kas bija pats skumjākais pagājušajā nedēļā, mēnesī?

- Kurš no Jums visiem pagājušajā mēnesī dusmojās visvairāk? Kāpēc? Kā tu jūties, kad Tu dusmojies? Kā tu jūties, kad dusmojās audzinātājs, citi bērni vai tml.?

Kādas ir bērna savstarpējās attiecības ar pārējiem institūcijas bērniem?

Nepieciešams sarunas laikā apzināt to institūcijas bērnu loku, ar kuriem bērnam ir tuvas vai izteikti konfliktējošas attiecības. Jānoskaidro bērna savstarpējo attiecību raksturs, iespējamā problemātika, ja tāda atklājas sarunā.

Vai ir kāda tuva persona, pie kuras vērsties pēc palīdzības, ja tas ir nepieciešams?

Svarīgi noskaidrot bērna atbalsta un uzticības personas (pieaugušos), ar kuriem bērns varētu pārrunāt grūtības vai vērsties pēc atbalsta. Tāpat atzīmējams, ja bērns neuzticas nevienam no pieaugušajiem, institūcijā bērnam nav uzticības personas.

Bērna viedoklis par attiecībām izglītības iestādē *(vienaudžiem, klases audzinātājiem, citiem pedagogiem, kā izjūt piederību izglītības iestādei, sekmes mācībās, vai var vērsties pie institūcijas darbiniekiem, ja ir nepieciešama palīdzība mājas darbu veikšanā u.c.)*

Nemot vērā, ka izglītības iestāde ir vieta, kur bērns pavada lielu savas dienas daļu, būtiski saprast, kā bērns jūtas klases kolektīvā. Vai sarunā nav vērojams, ka bērns klasē tiktu pakļauts mobingam, pāridarījumiem, izsmiešanai u.tml.? Vai bērnam veidojas stabila sociālās saites, draugu loks? Svarīgi saprast pedagogu attieksmi pret bērnu, iespējamās mācību grūtības.

Bērna viedoklis par sociālo dzīvi, brīvā laika pavadīšanu, hobijiem/interesēm *(dienas režīms, vai ir iespēja apmeklēt kultūras un sporta nodarbības un pasākumus u.c.)*

Bērna viedoklis par attiecībām, saskarsmi un iespējām kontaktēties ar vecākiem, brāļiem/ māsām un citiem radniekiem. Vai institūcijas darbinieki veicina bērnam iespēju tikt ar radniekiem?

Pārrunu veicējs vērtē, kādā formā izteikt jautājumus par bērna saskarsmi ar tuviniekiem. Piemēram, ja vecākiem ar bāriņtiesas lēmumu liegta saskarsme klātienē ar bērnu, var veidot sarunu par bērna sajūtām attiecībā uz to, ka ar vecākiem kontaktēšanās notiek tikai noteiktā laikā, sazinoties. Savukārt tur, kur saskarsme nenotiek gadiem vecāka rīcības rezultātā, ir lieki izjautāt bērnu par saskarsmi ar vecākiem. Šeit noskaidrojams institūcijas vadītāja un sociālā darbinieka viedoklis.

Bāriņtiesai ar visaugstāko rūpību vērtējams, vai bērnam jautāt par viņa sajūtām attiecībā uz atgriešanos vecāku aprūpē. Šādi jautājumi – vai tu gribi dzīvot pie mammas/tēta – nav uzdodami, ja vecākam, piemēram, ir atņemtas aizgādības tiesības un vecāks neinteresējas par bērnu un neveic darbības, lai bērnu atgrieztu ģimenē. Tāpat šāds jautājums tikai radīs spriedzi un pārdzīvojumu bērnos, ja ir vecāki, kuri sola bērniem, ka viņi drīz atgriezīsies ģimenē, bet pēc būtības nenovērš iemeslus aizgādības tiesību pārtraukšanai un bāriņtiesa no lietas materiāliem redz, ka bērnu atgriešana ģimenē nav iespējama.

Bērna viedoklis par iespējamo adopciju (ja bērns ir juridiski brīvs - nē/jā; Latvijā/ārvalstīs)

Atbilstoši bērna vecumam, bērnam, ja viņš ir adoptējams, izskaidrojams adopcijas process un būtība. Pārrunas par adopciju veicamas tikai tad, ja bērns ir adoptējams. Tāpat bērna viedoklis par adopciju uz ārvalstīm skaidrojams tikai gadījumā, ja bērns atbilst uz ārvalstīm adoptējama bērna statusam.

Bērna viedoklis par viesģimeni (ir/nav; cik bieži sazinās (klātienē/pa tālruni))

Bērnam izskaidrojams viesģimenes jēdziens, jāpārrunā, vai bērnu interesētu šādas viesģimenes meklēšana, ja bērns par to izrāda interesi. Ja bērnam ir viesģimene, noskaidrojamas bērna domas un sajūtas par attiecībām ar viesģimeni.

Papildus informācija, ko bērns sniedz

Fiksētā informācija bērnam nolasīta ☐

Bērns pats izlasīja fiksēto informāciju ☐

Bērns iebilst informācijas izpaušanai likumiskajam pārstāvim

jā ☐ nē ☐

Saruna uzsākta _____

Saruna beidzās _____

Sarunu veica

/vārds, uzvārds, amats, paraksts/

/vārds, uzvārds, amats, paraksts/

Sarunas protokols ar aprūpes iestādes sociālo darbinieku*

**sniegtā informācija un viedoklis ir fiksējams tiešās
runas formā**

1. Institūcijas sociālā darbinieka sniegtā informācija par bērna veselības stāvokli *(tostarp, atkarību izraisošo vielu lietošanas problēmas, regulāra medikamentu lietošana, nepieciešamās speciālistu konsultācijas u.c.)*

Informācija vērtējama kopsakarā ar jau lietā esošo informāciju. Piemēram, ja pirms gada secināts, ka bērnam ir enurēze, bet pēc gada joprojām pastāv šī problēma, iegūstama detalizēta informācija par to, kā ticis risināts šis jautājums t.sk. fiksējot kādi medicīnas speciālisti apmeklēti, cik bieži, kādas bijušas rekomendācijas un kā tās ievērotas? Noteikti jānoskaidro par bērna zobu veselības stāvokli, vai tiek nodrošināta regulāra zobu tīrīšana, vai nodrošināts zobu higiēnista apmeklējums (valsts apmaksāts pakalpojums no 2 gadu vecuma) reizi gadā? Vai nodrošināta redzes pārbaude? Tāpat noskaidrojams, vai tiek nodrošināts regulārs speciālistu apmeklējums, ja bērnam ir kāda hroniska saslimšana, kas prasa periodiski apmeklēt ārstu. Ja bērns ilgstoši uzturas medicīnas iestādē (piemēram, psihoneiroloģiskajā slimnīcā), pēc dzīves apstākļu pārbaudes pieprasāma informācija medicīnas iestādei par ārstēšanu un rekomendācijām. Institūcijas sniegto informāciju var salīdzināt ar informāciju no ģimenes ārsta vai citiem speciālistiem. Ja darbinieks norāda uz atkarību izraisošu vielu/procesu lietošanu, noskaidrojams, vai institūcija ir piesaistījusi attiecīgos speciālistus problēmas risināšanā.

2. Institūcijas sociālā darbinieka sniegtā informācija par sekmēm izglītības iestādē, panākumiem un grūtībām

Ne tikai faktisks bērna sekmības apraksts, bet detalizētāks skaidrojums par bērna sasniegumiem (bērna resursi), bērna grūtībām (bērna izaicinājumi). Ja ir problemātika ar bērna sekmēm vai uzvedību izglītības iestādē, kāds atbalsts bērnam ticis sniegts, lai risinātu problēmas.

3. Institūcijas sociālā darbinieka sniegtā informācija par brīvā laika pavadīšanu, interesēm un prasmēm, sasniegumiem

Vai institūcija nodrošina iespēju bērna atpūtai un kvalitatīvai brīvā laika pavadīšanai? Vai tiek ņemtas vērā bērna intereses, vai tikai izglītības iestādē/institūcijā pieejamās nodarbības? Sasaistē ar iepriekš pārrunāto par izglītības procesu, uzmanība jāvērs, vai bērnam ir samērīga mācību un ārpusklases nodarbību slodze, ņemot vērā viņa individuālās īpašības.

4. Institūcijas sociālā darbinieka sniegtā informācija par identificētajām bērna problēmām un grūtībām

Informācijai jābūt raksturotai pēc iespējas plašāk, nosaucot tos faktorus, kas ietekmē bērna grūtības un problēmas. Tāpat fiksējams, ko iestāde ir darījusi, lai risinātu problemātiku.

5. Institūcijas sociālā darbinieka sniegtā informācija par bērna saskarsmi ar vienaudžiem institūcijā, izglītības iestādē, pieaugušajiem

Informācijai jābūt izvērstai un izsmeļošai, padziļināti raksturojot katru no personu grupām, nepieciešamības gadījumā arī par konkrētām personām.

6. Institūcijas sociālā darbinieka sniegtā informācija par bērna saskarsmi ar bioloģisko ģimeni, citiem radniekiem un citām personām, ar kurām bērns ilgu laiku ir dzīvojis nedalītā saimniecībā:

Izvērsta informācija pieejama Rokasgrāmatas bāriņtiesām II sējuma 3.nodaļā "Institūciju un ārpusģimenes aprūpētāja sadarbība, nodrošinot bērna saskarsmi ar bioloģisko ģimeni un citām bērnam tuvām personām"

Informācijai jābūt norādītai pilnīgi, nepieciešamības gadījumā norādot papildus informāciju par būtiskiem saskarsmes aspektiem, kas var ietekmēt vai ietekmē bērna labsajūtu vai rada bērna tiesību un interešu apdraudējumu.

Ar māti	☐ abpusēja	☐ klātienē	Institūcija saskarsmi
	☐ vienpusēja: ☐ no bērna puses ☐ no mātes puses	☐ pa tālruni ☐ ar interneta starpniecību	☐ nodrošina ☐ nenodrošina, jo _____
	☐ reizi nedēļā ☐ reizi mēnesī ☐ reizi trijos mēnešos ☐ reizi pusgadā ☐ cits variants _____		Institūcija saskarsmi: ☐ atbalsta ☐ neatbalsta, jo _____

Institūcijas pārstāvim jāsniedz pamatotu un argumentētu viedokli par to, kāpēc neatbalsta saskarsmes īstenošanu. Bāriņtiesa vērtē saņemto informāciju, nepieciešamības gadījumā veicot darbības problēmsituācijas risināšanai.

Šeit atspoguļojams izvērsti institūcijas darbinieka skaidrojums, nevarētu būt vienkārši frāze "vecāki neinteresējas". Ja kontakta ar vecākiem nav, tad atspoguļojams, cik sen bērnam nav saskarsmes ar vecāku, kādi bija iemesli, kāpēc saskarsme pārtrūka. Vai iestāde veikusi darbības saskarsmes veicināšanai?

Ar tēvu	☐ abpusēja ☐ vienpusēja: ☐ no bērna puses ☐ no tēva puses ☐ reizi nedēļā ☐ reizi mēnesī ☐ reizi trijos mēnešos ☐ reizi pusgadā ☐ cits variants _____	☐ klātienē ☐ pa tālruni ☐ ar interneta starpniecību	Institūcija saskarsmi ☐ nodrošina ☐ nenodrošina, jo _____ Institūcija saskarsmi: ☐ atbalsta ☐ neatbalsta, jo _____
---------	--	--	---

Citi radnieki vai citas personas, ar kurām bērns ilgu laiku ir dzīvojis nedalītā saimniecībā: - _____ - _____	☐ abpusēja ☐ vienpusēja: ☐ no bērna puses ☐ no radnieku, personu puses ☐ reizi nedēļā ☐ reizi mēnesī ☐ reizi trijos mēnešos ☐ reizi pusgadā ☐ cits variants _____	☐ klātienē ☐ pa tālruni ☐ ar interneta starpniecību	Institūcija saskarsmi ☐ nodrošina ☐ nenodrošina, jo _____ Institūcija saskarsmi: ☐ atbalsta ☐ neatbalsta, jo _____
---	---	--	---

7. Institūcijas sociālā darbinieka sniegtā informācija par brāļu/māsu, pusbrāļu/pusmāsu saskarsmes nodrošināšanu:

Brāļi/māsas/ pusbrāļi/pusmāsas	Likumiskais pārstāvis	Saskarsmes biežums, veids

Vai bērns uzturas pie vecākiem vai citiem radniekiem svētku dienās vai brīvdienās?

☐ jā ☐ nē

Vai bērns uzturas viesģimenē?

☐ jā ☐ nē

Viesģimenes vārds/uzvārds _____

Saskarsmes biežums ar viesģimeni _____

Gadījumos, kad ar bāriņtiesas lēmumu dota piekrišana bērnam uzturēties pie vecākiem vai citiem bērna radniekiem, pārrunāt ar institūcijas darbinieku saskarsmes ietekmi uz bērna emocionālo un/vai fizisko labsajūtu, uzvedības izmaiņas, bērnam atgriežoties institūcijā.

Iepazīnos

(vārds, uzvārds, amats, paraksts, datums)

Ar savu parakstu apstiprinu un piekrītu, ka mani dati, ievērojot Fizisko personu datu aizsardzības likumu un Eiropas Parlamenta un Padomes 2016. gada 27. aprīļa regulas (ES) 2016/679 par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personu datu apstrādi, tiks apstrādāti, uzglabāti un izmantoti tikai tādos nolūkos, lai nodrošinātu bērnu tiesību aizsardzību.

Saruna uzsākta _____

Saruna beidzās _____

Sarunu veica

/vārds, uzvārds, amats, paraksts/

/vārds, uzvārds, amats, paraksts/

Sarunu veica

/vārds, uzvārds, amats, paraksts/

/vārds, uzvārds, amats, paraksts/

1.2.3. Darbs ar dzīves apstākļu pārbaudē iegūto informāciju

Centrs, vērtējot lietu materiālus, diemžēl regulāri secina, ka daudzos gadījumos, lai arī dzīves apstākļu pārbaudē **jau ir bijuši problēmu indikatori, nav sekojušas bāriņtiesas darbības**, kas būtu saistītas ar ikgadējā bērna dzīves apstākļu pārbaudē un sarunā ar bērnu noskaidroto informāciju.

Bērna dzīves apstākļu pārbaudes mērķis ir gūt pārliecību par ārpusģimenes aprūpē nodotā bērna vislabāko interešu nodrošināšanu. Līdz ar to ikgadējās apsekošanas laikā iegūtā informācija **bāriņtiesai ir jāizvērtē un nepieciešamības gadījumā jāveic darbības**, lai iegūtu precizējošu informāciju un novērstu konstatētās problēmas bērna aprūpē un audzināšanā.

Piemērs

No dzīves apstākļu pārbaudes aktā fiksētās informācijas izriet:

Bāriņtiesa veikusi Jāņa Apsīša dzīves apstākļu pārbaudi aizbildnes ģimenē. Pārbaudes laikā bāriņtiesa konstatēja, ka Jānis ar aizbildnes ģimeni dzīvo 70 m² lielā privātmājā ciemata centrā. Ir piemājas saimniecība, kur audzē dārzeņus ģimenes vajadzībām. Tiek turētas vistas, truši. Apkārtnē sakopta, māja tīra, ir sadzīviska nekārtība, ko rada bērnu rotaļlietas. Jānis istabu dala ar vēl diviem zēniem – aizbildnes dēlu Juri un audžuģimenē (aizbildnei ir arī audžuģimenes statuss) uzņemto Kārli. Zēnu istabā ir viena divstāvīgā gulta un izvelkamais krēsls, viens rakstāmgalds, plaukti zēnu mantām. Ģimenē vēl dzīvo Madara un leva, kuras ir ievietotas audžuģimenē, kā arī Egija, kas ir nesen dzimusī bioloģiskā meita. Ģimenē dzīvo aizbildnes dzīvesbiedrs Egons.

Sarunā ar Jāni bāriņtiesa noskaidroja, ka viņš jūtas labi, aizbildnes ģimenē patīk. Reizēm strīdas ar pārējiem bērniem, it īpaši levu, kurai patīkot visus komandēt. Leva esot nejauka un apsūkājoties. Ar aizbildni attiecības esot labas, viņa daudz laika pavada ar mazo Egiju. Jānis arī labprāt palīdzot pieskatīt Egiju, stumjot ap pagalmu ratiņus. Egons reti esot mājās, viņi kopā mēdzot strādāt – apkopt trušu būrus vai citus darbus. Jānis pastāsta, ka viņam nepatīk skolā, jo tur visi kliek un kaujās, arī mācībās neesot viegli. Jānis gribētu kā visi bērni būt katru dienu mājās, nevis palikt internātā.

Sarunā ar aizbildni noskaidrots, ka problēmu bērnu aprūpe nav. Visiem esot sadalīti pienākumi. Reizēm braucot ekskursijās, vai uz kafejnīcu pilsētā, apmeklē pagasta kultūras nama pasākumus. Jānim neesot labas sekmes, skolotāja sūdzoties arī par uzvedību. Mājās ar uzvedību problēmu nav, reizēm sastrīdas bērni savā starpā, bet ne nopietni. Bērnus disciplinējot tādā veidā, ka pārrunājot izdarīto, ierobežojot datora lietošanu. Ar bērniem vairāk nodarbojas aizbildne, viņas dzīvesbiedrs strādājot un neesot laika iesaistīties bērna aprūpē, kaut ko brīvdienās kopā padarot. Ārpusģimenes aprūpes atbalsta centrs ir piedāvājis apmācības zināšanu pilnveidei, bet šobrīd, kamēr Egija ir maza, aizbildnei neesot iespējas apmeklēt apmācības.

Analizējot dzīves apstākļu aktā atspoguļoto, jautājumi, uz kuriem būtu bijis svarīgi vērst papildus uzmanību jau pārbaudes gaitā:

- Visu ģimenes locekļu viedoklis par savstarpējām attiecībām, t.sk., pārējo bērnu, it īpaši levas (ar ko viskonfliktējošākās attiecības) un pārējo zēnu – Jura un Kārļa (ar ko tiek dalīta privātā telpa – istaba) viedoklis;
- Aizbildnes dzīvesbiedra Egona iesaiste daudzo bērnu aprūpē un audzināšanā, attiecības ar audžuģimenē un aizbildnībā nodotajiem bērniem. Nepieciešams viņa viedoklis par savstarpējām attiecībām ģimenē;
- Vai aizbildne ir informēta par levas un Jāņa konfliktējošām attiecībām, viņas vērojumi un secinājumi;
- Vai zēnu istabas aprīkojums ir atbilstošs un pietiekošs, lai nodrošinātu viņiem piemērotus apstākļus skolas darbu veikšanai, naktsmiegam un atpūtai?
- Vai Jānim ir nodrošinātas tiesības uz atpūtu un brīvo laiku ģimenē? Vai uzticētie pienākumi māsaimniecībā ir atbilstoši zēna vecumam un briedumam?
- Vai Jānis saņem pietiekošu aizbildnes uzmanību un atbalstu? Vai aizbildnei ir pietiekoša izpratne par bērna vajadzībām, tajā skaitā uz emocionālu, individuālu attieksmi?
- Kādēļ Jānim jāmacās internātskolā? Vai ir noskaidrotas iespējas zēnam mācīties dzīvesvietai tuvumā esošā izglītības iestādē? Vai ir iespējams, ja mācības konkrētajā skolā ir dēļ nepieciešamības īstenot Jānim piemērotu mācību programmu, nodrošināt zēna nokļūšanu uz skolu un atpakaļ ikdienā, bez nakšņošanas internātā?
- Vai aizbildne ir informēta par zēna problēmām izglītības iestādē gan attiecībā uz izglītības ieguvu, gan attiecībām ar skolasbiedriem. Ko aizbildne ir darījusi, lai palīdzētu risināt Jāņa problēmas izglītības iestādē?

Bāriņtiesas darbības, kurām jāseko, kad ir izanalizēta pārbaudes laikā iegūtā informācija:

- Pieprasīt informāciju Jāņa izglītības iestādei par zēna sekmēm, uzvedību, attiecībām ar skolasbiedriem. Lūgt sniegt izglītības iestādes viedokli par nepieciešamību zēnam uzturēties skolas internātā un sniegt informāciju par aizbildnes iesaisti bērna izglītības procesa nodrošināšanā un iespējamo problēmu risināšanā;
- Pieprasīt informāciju Ārpusģimenes aprūpes atbalsta centram par viņu vērojumiem attiecībā uz aizbildnes/audžuģimenes spēju veikt pilnvērtīgu bērnu aprūpi un audzināšanu, vai ir nepieciešami un piedāvāti atbalsta pasākumi aizbildnei?
- Pieprasīt informāciju Sodū reģistram par Egonu, informāciju pievienot lietai (ja šāda informācija nav jau iegūta);
- Atkārtotas pārrunas ar zēna aizbildni par jautājumiem, kas saistīti ar zēna problēmām izglītības iestādē, iespējām sniegt zēnam nepieciešamo atbalstu, nepieciešamo speciālistu piesaisti problēmas risināšanai. Sadarbībā ar aizbildni meklēt iespējas nodrošināt zēnam iespēju no izglītības iestādes nokļūt mājās ik dienu.
- Veikt pārrunas ar aizbildni par bērnu savstarpējām attiecībām ģimenē, konfliktsituācijām starp levu un Jāni;
- Nepieciešamības gadījumā pēc noteikta laika iegūt informāciju, lai pārliecinātos, kādas darbības aizbildne ir veikusi, lai rastu risinājumu Jāņa vislabāko interešu aizsardzībai.

Tātad – ja bāriņtiesas rīcībā nonāk informācija par iespējamām problēmām ārpusģimenes aprūpē nodota bērna pilnvērtīgu tiesību un interešu aizsardzībā, no lietas materiāliem jāgūst pārlicība, ka **bāriņtiesa ir reaģējusi uz saņemto informāciju, to izvērtējusi, veikusi papildus informācijas iegūšanu, kā arī sniegusi nepieciešamos norādījumus un ieteikumus** aizbildnim, audžuģimenei vai aprūpes iestādes vadītājam, lai nodrošinātu bērna vislabāko interešu aizsardzību.

Svarīgi!

Bāriņtiesa turpina sadarbību ar ārpusģimenes aprūpes sniedzēju, citām institūcijām, speciālistiem, līdz ir gūta pārlicība par konstatētās problēmas atrisināšanu vai aktīvu darbību problēmas risināšanā.

1.2.4. Ārpusģimenes aprūpē esošā bērna mantisko interešu aizsardzība

1.2.4.1. Ikgadējais norēķins un mantas apskates akts

Saskaņā ar [Bāriņtiesas darbības noteikumu 82.punkta](#) prasībām, bāriņtiesa vismaz reizi gadā pārlicinās par aizgādībā vai ārpusģimenes aprūpē esošās personas mantas sastāvu un stāvokli.

Pamatdokuments, kas apliecina bērna ārpusģimenes aprūpes nodrošinātāja rīcības mantas pārvaldības lietās atbilstību bērna labākajām interesēm, ir **ikgadējais norēķins**.

Aizbildnībā ievietotam bērnam ikgada norēķinu sastāda un līdz katra gada 1.februārim bāriņtiesā iesniedz aizbildnis⁴, aprūpes iestādē ievietotam bērnam - institūcijas vadītājs⁵. Savukārt audžuģimenē ievietota bērna mantiskās intereses pārstāv bāriņtiesa⁶.

Būtiski, lai ikgadējais norēķins **vienkopus atspoguļo informāciju par visiem būtiskajiem bērna mantisko interešu jautājumiem**. Gan par to, vai bērns saņem uzturlīdzekļus no vecākiem (vai Uzturlīdzekļu garantijas fonda), vai tiek saņemta apgādnieka zaudējuma pensija, ja bērnam uz to radusies tiesība, un kā tā tiek pārvaldīta audžuģimenes vai aprūpes iestādes gadījumā. Tāpat atspoguļojamas nozīmīgas bērnam iegūtās mantiskās lietas gada laikā, piemēram, divritenis, dators, mobilais tālrunis. Ja bērnam ir naudas līdzekļi, kas tiek uzkrāti vai glabāti bankas kontā, ikgadējā norēķinā norādāma informācija par konta stāvokli.

⁴ [Latvijas Republikas Civillikuma 300., 301.pants](#);

⁵ [Bāriņtiesu likuma 35.panta otrā daļa](#);

⁶ [Ministru kabineta 2018.gada 26.jūnija noteikumi Nr.354 „Audžuģimenes noteikumi” 74.punkts](#)

Svarīgi!

Bāriņtiesa pieņem un apstiprināt iesniegto ikgadējo norēķinu drīkst tikai tad, kad ir pārliecinājusies, ka norēķinā atspoguļota visa nepieciešamā informācija un tajā nav neskaidrību vai kļūdu, pretrunu ar citu lietā esošo informāciju vai iepriekšējos norēķinos sniegto informāciju.

Saskaņā ar [Bāriņtiesu likuma 32.panta](#) prasībām, ja bāriņtiesa konstatē kļūdas aizbildņa iesniegtajā norēķinā vai bērna interesēm neizdevīgu aizbildņa darbību, bāriņtiesa aizbildnim dod vajadzīgos norādījumus, lai tās novērstu vai arī lemj par aizbildņa atstādināšanu vai atcelšanu. Atceltā aizbildņa vietā bāriņtiesa ieceļ citu.

Ja aizbildņa rīcība radījusi zaudējumus, par kuriem aizbildnis ir atbildīgs, bāriņtiesa ceļ tiesā attiecīgu prasību⁷. Ja bāriņtiesa konstatē administratīvi vai krimināli sodāmu aizbildņa tiesību ļaunprātīgu izmantošanu, bāriņtiesa par to paziņo tiesībsargības iestādēm⁸.

Pamatojoties uz [Latvijas Republikas Civillikuma 333.pantu](#) bāriņtiesa var par tās rīkojumu vai lēmumu neizpildīšanu uzlikt aizbildnim naudas sodu līdz 140 euro. Sods uzliedzams ar bāriņtiesas lēmumu, nosakot konkrēto naudas summu ieskaitīt attiecīgās pašvaldības ienākumos. Uzliktās soda naudas summas lielums jāmotivē lēmumā un soda nauda piedzenama bezstrīda kārtībā. Mēneša laikā pēc paziņojuma saņemšanas par soda uzlikšanu aizbildnis var griezties pie bāriņtiesas, kas sodu uzlikusi, norādot attaisnojuma iemeslus, ar lūgumu samazināt vai atlaist sodu.

Minētā likuma [335.pants](#) paredz, ja bāriņtiesa pieļauj aizbildņu nelikumīgu darbību un nolaidību, bet aizbildņi nespēj atlīdzināt aizbilstamajam tādējādi nodarītos zaudējumus, tie ir jāsedz pašvaldībai.

Ja **bērnā ir nekustamais īpašums vai nozīmīga kustamā manta**, bāriņtiesa ik gadu veic mantas apskati un sastāda mantas apskates aktu, kurā norāda:

- informāciju par mantas sastāva atbilstību mantas sarakstam;
- informāciju, kādas ir izmaiņas mantas stāvoklī, salīdzinot ar iepriekšējo periodu;
- apsekošanu ieteikumus par mantas pārvaldību, ja tādi nepieciešami⁹.

1.2.4.2. Apgādnieka zaudējuma pensija

Atsevišķa vērība jāvērs uz bērnu mantisko interešu aizsardzību situācijās, kad ārpusģimenes aprūpē nodotam bērnam pienākas apgādnieka zaudējuma pensija.

Nemot vērā to, ka bāriņtiesai, kura lemj par bērna ārpusģimenes aprūpi, ir pilna informācija par bērna vecākiem, tai, jāpārliecinās, vai aizbildnim un institūcijas vadītājam **ir informācija par to, ka bērnam pienākas apgādnieka zaudējuma pensija**, ja bērnam uz to ir radusies tiesība.

⁷ [Bāriņtiesu likuma 32.panta otrā daļa](#);

⁸ [Bāriņtiesu likuma 32.panta trešā daļa](#);

⁹ [Ministru kabineta 2006.gada 19.decembra noteikumu Nr.1037 "Bāriņtiesas darbības noteikumi" 83.punkts](#);

Svarīgi!

Institūcijā un audžuģimenē ievietotam bērnam apgādnieka zaudējuma pensijai jātiek pārskaitītai un uzkrātai uz bērna vārda atvērtā bankas kontā.

Aizbildnībā nodota bērna apgādnieka zaudējuma pensiju saņem aizbildnis un izlieto aizbildnībā nodotā bērna aprūpei un uzturam, ievērojot Ministru kabineta 2009.gada 22.decembra noteikumu Nr.1643 "[Kārtība, kādā piešķir un izmaksā pabalstu aizbildnībā esoša bērna uzturēšanai](#)" [3.punktā](#) noteikto, ka ja par bērnu Latvijas Republikā ir piešķirta pensija par apgādnieka zaudējumu, apdrošināšanas atlīdzība par apgādnieka zaudējumu, valsts sociālā nodrošinājuma pabalsts apgādnieka zaudējuma gadījumā, uzturlīdzekļi no Uzturlīdzekļu garantiju fonda vai ģimenes valsts pabalsts, izmaksājamo pabalstu samazina par attiecīgo summu.

Ministru kabineta 2016.gada 5.jūlija noteikumu Nr.427 "[Noteikumi par valsts pensijas piešķiršanas, pārrēķināšanas un izmaksas nosacījumiem un kārtību](#)" [9.punkts](#) nosaka, ja nepilngadīga persona ir ievietota bērnu aprūpes iestādē, iesniegumu un dokumentus pensijas pieprasīšanai iesniedz institūcijas vadītājs kā bērna aizbildnis, iesniegumā norādot uz bērna vārda atvērtā konta numuru. Minēto noteikumu [4.punkts](#) paredz, ja personai ir iecelts aizbildnis vai aizgādnis, iesniegumu pensijas piešķiršanai un nepieciešamos dokumentus iesniedz aizbildnis vai aizgādnis, pamatojoties uz dokumentiem, kas apliecina aizbildnības vai aizgādības faktu un tiesību apjomu. Šādā gadījumā iesniegumā norāda ziņas gan par sevi, gan par pensijas pieprasītāju. Audžuģimenē ievietotā bērna intereses, situācijā, kad bērnam radies tiesisks pamats saņemt apgādnieka zaudējuma pensiju, pārstāv bāriņtiesa un veic nepieciešamās darbības, apgādnieka zaudējuma pensijas piešķiršanai, saņemšanai un ieskaitīšanai uz bērna vārda atvērtā kontā.

Pārstāvot audžuģimenē ievietoto bērnu personiskās vai mantiskās intereses, kā arī uzraugot aizbildņa (t.sk. institūcijas vadītāja) darbību, bāriņtiesas pienākums ir pārliecināties, ka ārpusģimenes aprūpē nodoto **bērnu likumiskie pārstāvji ir veikuši nepieciešamās darbības, lai nokārtu bērnam pienākošās apgādnieka zaudējuma pensijas saņemšanu**, kā arī institūcijā un audžuģimenē ievietotam bērnam tā tiktu uzkrāta uz bērna vārda atvērtā bankas konta.

1.2.4.3. Valsts kompensācija cietušajiem

(informācija aktualizēta 10.01.2024.)

Būtiski ir izprast, ka arī situācijās, kad bērnam ir tiesības saņemt valsts kompensāciju cietušajiem, nepieciešams nodrošināt bērna mantisko tiesību aizsardzību.

Kārtību, kādā Juridiskās palīdzības administrācija¹⁰ izmaksā valsts kompensāciju cietušajam, un valsts kompensācijas apmēru, reglamentē likums "[Par valsts kompensāciju cietušajiem](#)".

¹⁰ Saskaņā ar Juridiskās palīdzības administrācijas un Tiesu administrācijas apvienošanu, no 2024. gada 1. janvāra Juridiskās palīdzības administrācijas funkcijas, uzdevumus, tiesības, saistības, prasības, informācijas sistēmas, mantu, finanšu līdzekļus, lietvedību un arhīvu pārņem Tiesu administrācija

Atbilstoši minētā likuma normām tiesības uz valsts kompensāciju ir cietušajiem - fiziskajām personām, kuras [Kriminālprocesa likumā](#) noteiktajā kārtībā ir atzītas par cietušajiem, un kurām ar tīšu noziedzīgu nodarījumu radīts kaitējums – fiziskas ciešanas, mantisks zaudējums vai morāls aizskārums. Atbilstoši likuma “[Par valsts kompensāciju cietušajiem](#)” [3.panta](#) otrajā daļā noteiktajam, cietušajam ir tiesības uz valsts kompensāciju arī tad, ja noziedzīga nodarījuma izdarītājs vai viņa līdzdalībnieks nav noskaidrots vai viņš saskaņā ar Krimināllikumu nav saucams pie kriminālatbildības.

Valsts kompensāciju pieprasa un attiecīgu pieprasījuma **veidlapu aizpilda un paraksta nepilngadīgā cietušā likumiskais pārstāvis**. Ievērojot minēto, ja bērnam nodibināta aizbildnība, pieprasījumu sagatavo bērna aizbildnis, ja bērns atrodas bērnu aprūpes iestādē – institūcijas vadītājs, savukārt, ja bērns ar bāriņtiesas lēmumu ievietots audžuģimenē – pieprasījumu iesniedz bāriņtiesa.

Likuma “[Par valsts kompensāciju cietušajiem](#)” [9.pants](#) paredz termiņu, kādā iesniedzams valsts kompensācijas pieprasījums, proti, attiecīgo pieprasījumu Juridiskās palīdzības administrācijai¹¹ **iesniedz triju gadu laikā pēc dienas, kad persona atzīta par cietušo vai ir uzzinājusi par faktiem, kas šai personai dod tiesības to darīt.**

Praksē aizvien konstatēti gadījumi, kad valsts kompensācija pieprasīta novēloti vai netiek pieprasīta vispār. Ievērojot minēto, prioritārai bērna tiesību un mantisko interešu aizsardzības nodrošināšanai, bāriņtiesas pienākums ir ievērot likumā “Par valsts kompensāciju cietušajiem” noteikto valsts kompensācijas pieprasījuma iesniegšanas termiņu.

Tāpat, īstenojot bāriņtiesas pienākumus aizbildnības uzraudzībā un bērnu aprūpes iestādē ievietota bērna tiesību un interešu ievērošanas uzraudzības pasākumus, bāriņtiesai jāpārliedz, vai attiecīgu pieprasījumu iesniedzis aizbildnis, iestādes vadītājs un kompensācija izmaksāta, tādējādi pienācīgi realizējot nepilngadīgā cietušā tiesības uz valsts kompensāciju.

Detalizētāka informācija par valsts kompensāciju cietušajiem skatāma [Rokasgrāmatas 1.sējuma 2.5.apakšnodalā “Valsts kompensācija cietušajiem”](#).

¹¹ Saskaņā ar Juridiskās palīdzības administrācijas un Tiesu administrācijas apvienošanu, no 2024. gada 1. janvāra Juridiskās palīdzības administrācijas funkcijas, uzdevumus, tiesības, saistības, prasības, informācijas sistēmas, mantu, finanšu līdzekļus, lietvedību un arhīvu pārņem Tiesu administrācija

2. Institūciju un ārpusģimenes aprūpētāja sadarbība, nodrošinot bērna saskarsmi ar bioloģisko ģimeni un citām bērnam tuvām personām

(pirmreizēji publicēta 20.12.2021.)

2.1. Metodisko ieteikumu ievads

Ar pievienošanos Apvienoto Nāciju Organizācijas (turpmāk – ANO) [Bērnu tiesību konvencijai](#)¹² un citiem starptautiskiem tiesību aktiem, Latvija apņēmusies savā tiesību sistēmā ieviest un iesaistīto institūciju praksē iedzīvināt tajā ietvertos starptautiskos bērnu tiesību aizsardzības principus. Tostarp jomu, kas skar aizgādības pārtraukšanu, ārpusģimenes aprūpes nodrošināšanu bērnam un tās uzraudzību, kā arī veicamos pasākumus ģimenes atkalapvienošanai. Turklāt [Satversmes 89.pants](#) nosaka, ka Valsts atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības saskaņā ar šo Satversmi, likumiem un Latvijai saistošiem starptautiskajiem līgumiem. Precizējot konkrētā valsts pienākuma saturu, Satversmes tiesa interpretēja Satversmes 110.panta pirmo teikumu kopsakarā ar cilvēka cieņas principu, tiesībām uz ģimenes dzīves neaizskaramību, diskriminācijas aizlieguma principu, **bērna vislabāko interešu prioritātes principu un Latvijas starptautiskajām saistībām cilvēktiesību jomā**.¹³

Ārpusģimenes aprūpē esoša bērna saskarsmes jautājums ar vecākiem, citiem ģimenes locekļiem vai bērnam nozīmīgām personām ir viens no šiem jautājumiem. Vienlaikus pētot ārpusģimenes aprūpē esoša bērna tiesības uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar savas ģimenes pārstāvjiem vai citām emocionāli nozīmīgām personām, secināms, ka saskarsmes īstenošana nevar tikt apskatīta atrauti no citiem tiesiskajiem procesiem. Tas izrietošs arī izriet no starptautiskajā praksē gūtajām atziņām. Proti, ka ārpusģimenes aprūpē esoša bērna saskarsme ar ģimenes pārstāvjiem ir nozīmīga ne tikai tās atkalapvienošanās kontekstā, bet arī bērna pagātnes integrācijā tagadnē un nākotnē, kad izvēloties atbilstošo intervences veidu, palīdzēt bērnam pieņemt šķiršanu no ģimenes.

Latvijā, gadījumā, kad bērns tiek šķirts no ģimenes un atrodas ārpusģimenes aprūpē, iesaistīti daudzi dalībnieki. Ievērojot, ka institūciju un citu pārstāvju darbības rezultāts šajā procesa sadaļā fokusēts dažādu mērķu sasniegšanā¹⁴, tikai visu iesaistīto dalībnieku **vienota izpratne** par bērna labāko interešu ievērošanu, **savas kompetences apzināšanās** un **mērķtiecīga, sistemātiska sadarbība pēc būtības** izvirzītā mērķa sasniegšanai mazinās tos

¹² 20.11.1989 ANO “Bērnu tiesību konvencija” (<https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1150>).

¹³ Tiesības uz laulības, ģimenes, vecāku un bērna tiesību aizsardzību. Pieejams: https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2021/02/WEB_pa_lapam_2020_Satversmes-tiesas-gada-gramata.pdf 25.lpp.

¹⁴ Bāriņtiesa – bērna interešu prioritāra nodrošināšana; sociālais dienests - palīdzība vecākam risināt starppersonu un sociālās vides problēmas, sniedzot psiholoģisku un sociālu atbalstu to risku novēršanai, kas bijis par pamatu aizgādības pārtraukšanai; Atbalsta centrs – atbalsta sniegšana ārpusģimenes aprūpētājam; audžuģimene – bērna aprūpes nodrošināšana; aizbildnis (t.sk. institūcija) – bērna pārstāvēšana aizvietojošos vecākus; bioloģiskie vecāki – (pieņemums) atjaunot aizgādības tiesības un turpināt rūpēties par savu bērnu; citas bērnam nozīmīgas personas – lai būtu iespējams turpināt attiecības ar bērnu, kādas bijušas līdz šim utt.),

gadījumus, kad bērns tiek pakļauts atkārtotai traumatiskai pieredzei. Jo tādi lielumi kā pastāvīgums, stabilitāte un nepārtrauktība ir tās kvalitātes, kas būtiskas bērna labāko interešu īstenošanā, nodrošinot bērnu ārpusģimenes aprūpi.

Kāds ir metodisko ieteikumu mērķis?

Veidot vienotu izpratni un secīgi – visu iesaistīto mērķtiecīgu sadarbību ārpusģimenes aprūpē esošu bērnu labāko interešu nodrošināšanai, veicinot tā saskarsmi ar bērnam nozīmīgiem un tuviem cilvēkiem.

Kam paredzēti metodiskie ieteikumi?

Metodiskie ieteikumi primāri paredzēti ikvienam dalībniekam, kurš iesaistīts ārpusģimenes aprūpē esoša bērna saskarsmes ar viņa ģimenes locekļiem vai citām tuvām personām nodrošināšanai - bāriņtiesas darbiniekiem; sociālajiem darbiniekiem; Atbalsta centru¹⁵ darbiniekiem; ārpusģimenes aprūpes sniedzējiem, ārpusģimenes aprūpē esoša bērna ģimenes locekļiem un citām tuvām personām. Vienlaikus tie var būt noderīgi ikvienai personai, kura ir saistīta ar bērniem, kuri atrodas ārpusģimenes aprūpē.

2.2.Starptautiskajos tiesību aktos ietvertais regulējums

Starptautiskie tiesību akti, kam Latvija pievienojusies, ne vien uzliek par pienākumu izveidot normatīvo bāzi, iekļaujot noteiktus principus, bet ieviest administratīvos, tiesu u.c. mehānismus to īstenošanai. Tostarp vērā ņemama Eiropas Savienības tiesas judikatūra, kam piešķirts likuma spēks. Tā gadījumā, ja kādā jautājumā konstatēta pretruna starp Latvijai saistošu starptautisko tiesību principu un nacionālo tiesisko regulējumu, ņemams vērā starptautiskais tiesību regulējums.

Ārpusģimenes aprūpē esoša bērna saskarsmes jautājumus ar tā ģimenes pārstāvjiem vai citām personām, ar kurām izveidojies emocionāli tuvs kontakts, regulē vairāki Latvijai saistoši starptautiski tiesību akti. **Piemēram:**

- [ANO Bērnu tiesību konvencija;](#)
- [Eiropas Padomes “Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija;](#)
- Eiropas Cilvēktiesību tiesas (turpmāk – ECT) spriedumi;
- Eiropas sociālā harta;
- Eiropas Savienības Pamattiesību harta.

Tāpat vērā ņemami citi starptautiskie dokumenti, kuri sīkāk skaidro dažādus aspektus saistībā ar metodiskajos ieteikumos aplūkoto tēmu un sniedz valstīm praktiskus ieteikumus to normu realizēšanai. **Piemēram:**

- [ANO Ģenerālās asamblejas rezolūcija “Pamatnostādnes par bērnu alternatīvo aprūpi”;](#)
- [ANO Bērnu tiesību komitejas Vispārējais komentārs Nr. 14 “Par bērnu tiesībām uz to, lai primārais apsvērums būtu viņu intereses”;](#)

¹⁵ Šeit un turpmāk - ārpusģimenes aprūpes atbalsta centrs, atbilstoši 26.06.2018 Ministru kabineta noteikumos Nr.355 “[Ārpusģimenes aprūpes atbalsta centra noteikumi](#)” noteiktajam 19.12.2006

- [ANO Bērnu tiesību komitejas Vispārējais komentārs Nr. 12 “Bērna tiesības tikt uzklautam”](#)
- [Eiropas Padomes Ministru komitejas Ieteikums dalībvalstīm Nr. Rec\(2005\)5 par to bērnu tiesībām, kuri dzīvo bērnu aprūpes iestādēs](#)¹⁶ u.c.

ANO Bērnu tiesību konvencijā noteikts, ka visās darbībās attiecībā uz bērniem neatkarīgi no tā, vai šīs darbības veic valsts iestādes vai privātas iestādes, kas nodarbojas ar sociālās labklājības jautājumiem, tiesas, administratīvās vai likumdevējas iestādes, primārajam apsvērumam jābūt bērna interesēm. **Dalībvalstis respektē no viena vai abiem vecākiem šķirta bērna tiesības pastāvīgi uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar abiem vecākiem, izņemot gadījumus, kad tas ir pretrunā bērna interesēm.**¹⁷ Līdzvērtīgs princips ietverts Eiropas Padomes ieteikumos par to bērnu tiesībām, kuri dzīvo bērnu aprūpes iestādēs, paredzot, ka to bērnu īpašās tiesības, kuri dzīvo bērnu aprūpes iestādēs ir regulāri sazināties ar bērna ģimeni un citiem bērnam svarīgiem cilvēkiem; šādu saskarsmi var ierobežot vai nepieļaut vienīgi tad, ja tas vajadzīgs bērna interesēs.¹⁸

Tādējādi tiek respektēts no viena vai abiem vecākiem šķirta bērna tiesības pastāvīgi uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar abiem vecākiem, izņemot gadījumus, kad tas ir pretrunā bērna interesēm. Nav un nevar tikt sniegts izsmeļošs saraksts gadījumiem un situācijām, kad saskarsme veicināma un kad tā ierobežojama. Katrs gadījums vērtējams individuāli, balstoties un, vērtējot konkrētā bērna labākās intereses, kas plašāk šo metodisko ieteikumu kontekstā aplūkotas 3.nodaļā.

ANO Ģenerālās asamblejas rezolūcijā “Pamatnostādnes par bērnu alternatīvo aprūpi”¹⁹, sniegts papildus skaidrojums, akcentējot, ka situācijā, kad bērns ir nonācis alternatīvajā aprūpē, **jārosina un jāveicina viņa saskarsme ar ģimeni un ar citām bērnam tuvām personām**, piemēram, draugiem, kaimiņiem un iepriekšējiem aprūpētājiem, ievērojot bērna aizsardzību un vislabāko atbilstību viņa interesēm. Jānodrošina bērnam piekļuve informācijai par viņa ģimenes locekļu stāvokli, ja viņam nav sakaru ar tiem. Jebkurā gadījumā **jāveic viss iespējamais, lai brāļi un māsas varētu savstarpēji sazināties**, ja vien tas nav pret viņu gribu vai nav pretrunā viņu interesēm. Lai veicinātu to, ka bērns apzinās savu identitāti, ar bērna

¹⁶ [ANO “Bērnu tiesību konvencija”](#) .

[ANO Ģenerālās asamblejas rezolūcija “Pamatnostādnes par bērnu alternatīvo aprūpi”](#).

[ANO Bērnu tiesību komitejas Vispārējais komentārs Nr. 14 “Par bērnu tiesībām uz to, lai primārais apsvērumu būtu viņu intereses”](#) .

[ANO Bērnu tiesību komitejas Vispārējais komentārs Nr. 12 “Bērna tiesības tikt uzklautam”](#).

[Eiropas Padomes “Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija](#) .

[Eiropas Padomes Ministru komitejas Ieteikums dalībvalstīm Nr. Rec\(2005\)5 par to bērnu tiesībām, kuri dzīvo bērnu aprūpes iestādēs](#)

¹⁷ [ANO “Bērnu tiesību konvencija” 3.panta pirmais punkts, 9.panta trešais punkts](#).

¹⁸ [Eiropas Padomes Ministru komitejas Ieteikums dalībvalstīm Nr. Rec\(2005\)5 par to bērnu tiesībām, kuri dzīvo bērnu aprūpes iestādēs](#).

¹⁹ [ANO Ģenerālās asamblejas rezolūcija “Pamatnostādnes par bērnu alternatīvo aprūpi” 17., 81. un 100.punkts](#).

līdzdalību jāveido viņa "dzīves grāmata" ar attiecīgu informāciju, attēliem, personīgiem objektiem un piemiņas lietiņām, un jādara tā viņam pieejama visa mūža garumā.

Vienlaikus šajā dokumentā vērsta uzmanība principam, ka bērna saskarsme ar vecākiem ir viena no nozīmīgākiem aspektiem aizgādības lietas kontekstā, lai veiktu ģimenes atkalapvienošanu. Proti, **bērna atkalapvienošana ar ģimeni jāplāno kā process**, kas notiek pakāpeniski un tiek uzraudzīts, un kuram līdztekus tiek veikti uzraudzības un atbalsta pasākumi, ņemot vērā bērna vecumu, vajadzības un briedumu, kā arī nošķiršanas cēloni. Atkalapvienošanas mērķi un galvenie uzdevumi, kas šajā ziņā jāveic ģimenei un alternatīvajam aprūpētājam, **jāizklāsta rakstiski, un visām iesaistītajām personām par tiem jāvienojas. Ģimenes atkalapvienošanas nolūkā kompetentajai iestādei jāveido, jāatbalsta un jāpārtrauga bērna regulāra un atbilstoša saskarsme ar viņa ģimeni.** Lai sagatavotu un atbalstītu bērnu un tā ģimeni, paredzot tā iespējamo atgriešanos ģimenē, bērna situācija jāizvērtē šim nolūkam izraudzītai personai vai personu grupai ar piekļuvi konsultācijām daudzās jomās, apspriežoties ar dažādajām iesaistītajām pusēm (bērnu, ģimeni, alternatīvo aprūpētāju), lai izlemtu, vai ģimenes atkalapvienošana ir iespējama un vislabāk atbilst bērna interesēm, kādus pasākumus tā paredz un kas tos uzraudzīs.²⁰

Nozīmīgs un Latvijai saistošs ir Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 8.pantā noteiktais, ka ikvienam ir tiesības uz savas privātās un ģimenes dzīves, dzīvokļa un korespondences neaizskaramību. Sabiedriskās institūcijas nedrīkst traucēt nevienam baudīt šīs tiesības, izņemot gadījumos, kas paredzēti likumā un ir nepieciešami demokrātiskā sabiedrībā, lai aizstāvētu valsts drošības, sabiedriskās kārtības vai valsts labklājības intereses, lai nepieļautu nekārtības vai noziegumus, lai aizsargātu veselību vai morāli, vai lai aizstāvētu citu tiesības un brīvības. ECT savā judikatūrā ietvērusi tā tvērumu, norādot, ka minētais princips attiecināms arī uz jautājumos, kas izriet no ārpusģimenes aprūpē esoša bērna saskarsmes ar tuviniekiem vai citām bērnam nozīmīgām personām.

§ ECT novērtējumi un praksē izveidotie principi

Pastāv ievērojama bīstamība, ka ilgstošs kontakta pārtraukums starp vecākiem un bērniem apdraud jebkādu reālu iespēju palīdzēt viņiem pārvarēt grūtības un „atkal apvienoties”. [177]²¹

Eiropas Padomes “Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk - ECPK) 8.pants prasa, lai tiesas nolēmumu mērķis sekmētu vecāku un bērnu saskarsmi, lai viņi varētu atjaunot attiecības ar mērķi atkal apvienoties. Tādējādi attiecīgo institūciju (šajā gadījumā tiesas) pienākums ir īstenot pastāvīgu uzraudzību attiecībā uz darbībām, ko veic sociālās iestādes. [181]

„Ģimenes dzīve” ECPK 8.panta izpratnē ir arī saiknes veidošana starp bērnu un viņu tuvākiem radniekiem, piemēram, vecvecākiem. [221]

²⁰ ANO Ģenerālās asamblejas rezolūcija “Pamatnostādnes par bērnu alternatīvo aprūpi” 49., 50., 51. un 52.punkts.

²¹ ECT spriedumu atšifrējumā kvadrātiekvāds ievietotie skaitļi apzīmē paragrāfu spriedumā.

ECT atgādināja, ka vecāku un bērnu savstarpējās klātbūtnes baudījums ir būtisks ģimenes dzīves elements. [52] Parasti bērna ievietošanai ārpusģimenes aprūpē ir jābūt ar pagaidu raksturu. Kad to pieļauj apstākļi, bērns ir jāatgriež bioloģiskajiem vecākiem. Kamēr bērns ir ievietots ārpusģimenes aprūpē, ir jāspēr visi soļi, kas veicina ģimenes atkalapvienošanos. Primāri ir jāņem vērā bērna vislabākās intereses. [78]

ECT noteica, ka tāda līdzekļa piemērošanai kā aizgādības un saskarsmes tiesību atņemšana ir tālejošas sekas, jo tas pilnībā liedz iesniedzējai baudīt tiesības uz ģimenes dzīvi un nav savienojami ar ģimenes atkalapvienošanos mērķi. Šādi līdzekļi ir jāpiemēro tika ārkārtas gadījumos, un iejaukšanās var tikt attaisnota, ja ir pamatota ar sevišķi svarīgām prasībām, kuru mērķis ir bērna vislabāko interešu aizsardzība. [78]

Valsts pienākums veicināt ģimenes atkalapvienošanos nav absolūts, ja atkalapvienošanos nav iespējams īstenot nekavējoties (piemēram, bērns kādu laiku dzīvojis ar citām personām) un ir nepieciešams veikt sagatavošanās pasākumus šajā sakarā. Šo pasākumu raksturs un apjoms ir atkarīgs no katras lietas apstākļiem, tomēr svarīga sastāvdaļa ir visu iesaistīto personu izpratne un sadarbība. Varas iestādēm ir jāveic viss nepieciešamais, lai veicinātu šo sadarbību. Šajā jomā ir jāierobežo jebkuras piespiešanas piemērošana, jo ir jāņem vērā visu iesaistīto personu intereses, kā arī viņu tiesības un brīvības, it īpaši bērna intereses un tiesības, kas noteiktas ECPK 8.pantā. [58]

§ ECT praksē izveidotie principi

Izšķirošais ir tas, vai valsts iestādes veica visus iespējamus un nepieciešamos pasākumus, kuri varēja tikt pamatoti pieprasīti katras lietas īpašos apstākļos, lai veicinātu atkalapvienošanos. [58]

Kad ievērojams laika posms ir pagājis kopš bērna pirmās ievietošanas aprūpē, bērna intereses nepiedzīvot turpmākas de facto izmaiņas ģimenes situācijā var dominēt pār vecāku interesēm uz ģimenes atkalapvienošanos. Tādēļ ECT atzīst valsts plašu rīcības brīvību vērtēt bērna ievietošanu aprūpē nepieciešamību. Tomēr ir jābūt stingrākai kontrolei saistībā ar turpmākiem ierobežojumiem, piemēram, ierobežojumi uz vecāku saskarsmes tiesībām vai uz jebkuriem citiem aizsargpasākumiem, kas paredzēti, lai nodrošinātu efektīvu bērnu un vecāku tiesību uz viņu ģimenes dzīves neaizskaramību aizsardzību. Turpmāki ierobežojumi rada risku, ka ģimenes attiecības starp vecākiem un bērniem tiks faktiski ierobežotas. [67]

Fakts, ka bērns var tikt ievietots viņa attīstībai labvēlīgākā vidē, pats par sevi neattaisno tāda līdzekļa piemērošanu kā bērna šķiršana no viņa bioloģiskajiem vecākiem. Ir jābūt apstākļiem, kas norāda uz „nepieciešamību” iejaukties vecāku, ECPK 8.pantā noteikto, tiesību (uz ģimenes dzīvi ar savu bērnu) baudīšanā. [69]

Ievērojot minēto kopsakarā, secināms, ka atbilstoši starptautiskajos normatīvajos aktos ietvertajiem principiem, **ārpusģimenes aprūpē esoša bērna saskarsmes ar viņam nozīmīgiem cilvēkiem ievērojami sekojoši principi:**

1) ārpusģimenes aprūpē esošam **bērnam ir tiesības** uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar vecākiem, brāļiem, māsām citiem tuviem radniekiem, ja vien tas nav pretrunā bērna vislabākajām interesēm;

2) īpaša vērība vēršama tam, lai tiktu darīts viss iespējamais, lai ārpusģimenes aprūpē esošs **bērns varētu savstarpēji sazināties un uzturēt** personiskas attiecības ar māsām, brāļiem, pusmāsām, pusbrāļiem, ja vien tas nav pret viņu gribu vai nav pretrunā viņu interesēm. Šajā procesā izteikti nozīmīga loma ir atbildīgo iestāžu darbībai (bāriņtiesa, ja attiecināms – Atbalsta centrs) un ārpusģimenes aprūpes sniedzēja iesaistei;

3) ārpusģimenes aprūpē esoša bērna **saskarsmes īstenošana ar vecākiem nevar tikt vērtēta atrauti no ģimenes atkalapvienošanas plāna** (lieta par aizgādības atjaunošanu). Bērna un vecāka saskarsme vērtējama kā būtisks aspekts, lai veicinātu ģimenes atkalapvienošanos (aizgādības atjaunošanu);

4) bērna atkalapvienošana ar ģimeni (aizgādības atjaunošana) jāplāno kā process, kas notiek pakāpeniski un tiek uzraudzīts. Šajā procesā līdztekus tiek veikti gan uzraudzības (bāriņtiesa) un atbalsta (sociālais dienests) pasākumi. **Ģimenes atkalapvienošanas nolūkā kompetentajai iestādei (bāriņtiesa sadarbībā ar sociālo dienestu un ārpusģimenes aprūpes sniedzēju) jāveido, jāatbalsta un jāpārtrauga bērna regulāra un atbilstoša saskarsme ar viņa ģimeni.** Tādējādi pēc būtības mērķtiecīgi plānojot un sniedzot atbalstu ģimenei, lai tā pēc iespējas varētu atkalapvienoties;

5) Vecākiem ir pienākums īstenot saskarsmi ar bērnu, ja vien tā nav ierobežota. Savukārt atbildīgajām iestāžu darbības viens no mērķiem ir sekmēt vecāku un bērnu saskarsmi, lai viņi varētu atjaunot attiecības ar mērķi atkal apvienoties. Tādējādi attiecīgo institūciju (šajā gadījumā bāriņtiesas sadarbībā ar sociālo dienestu) pienākums ir īstenot pastāvīgu uzraudzību attiecībā uz darbībām, kas veiktas ģimenes atkalapvienošanai (aizgādības atjaunošanai);

6) Ja konstatēts, ka ārpusģimenes aprūpē esoša bērna saskarsme ar vecākiem, citiem ģimenes locekļiem vai bērnam nozīmīgām personām **var viņam kaitēt, jālemj par saskarsmes ierobežojumu**. Lēmumam jābūt pamatotam un izsvērtam, balstoties bērna labāko interešu izvērtējumā;

7) Saskarsmes tiesību ierobežošanai vai atņemšanai ir tālejošas sekas, jo tas pilnībā liedz īstenot iespēju ģimenes atkalapvienošanai. Lēmums par saskarsmes ierobežošanu vai atņemšanu piemērojami tikai ārkārtas gadījumos, un iejaukšanās var tikt attaisnota, ja ir pamatota ar sevišķi svarīgām prasībām, kuru mērķis ir bērna vislabāko interešu aizsardzība.

2.3. Nacionālajos tiesību aktos ietvertais regulējums ārpusģimenes aprūpē esoša bērna saskarsmes tiesībai ar tā ģimenes locekļiem un citām bērnam tuvām personām

Ārpusģimenes aprūpē esoša bērna saskarsmes ar ģimenes locekļiem un citām tuvām personām kārtību, kā arī iesaistīto institūciju un personu kompetences un sadarbības principus nosaka šādi normatīvie akti:

- [Latvijas Republikas Civillikums](#) (turpmāk - Civillikums);
- [Bērnu tiesību aizsardzības likums](#) (turpmāk – BTAL);
- [Bāriņtiesu likums](#);
- [Sociālo pakalpojumu un palīdzības likums](#) (turpmāk – SPSPL);
- Ministru kabineta 19.12.2006. noteikumi Nr.1037 “[Bāriņtiesas darbības noteikumi](#)” (turpmāk – Bāriņtiesas darbības noteikumi);
- Ministru kabineta 26.06.2018. noteikumi Nr. 354 “[Audžuģimenes noteikumi](#)” (turpmāk – Audžuģimenes noteikumi);
- Ministru kabineta 26.06.2018. noteikumi Nr. 355 “[Ārpusģimenes aprūpes atbalsta centra noteikumi](#)” (turpmāk – Atbalsta centra noteikumi)
- Ministru kabineta 13.06.2017 noteikumi nr.338 “[Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem](#)” (turpmāk - Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem).

Būtiski ņemt vērā arī nacionālās judikatūras atziņas un tiesu praksi šajā jomā.

Saskarsmes tiesību īstenošana ir personisku attiecību un tiešu kontaktu starp bērnu un tā ģimenes pārstāvi vai citu nozīmīgu personu, ar kuru bērns šobrīd nedzīvo kopā, uzturēšana, kas var tikt īstenota kā:

- jebkura saziņa starp bērnu un tuviniekiem, tostarp, izmantojot komunikāciju ierīces, vēstules utt.;
- bērna un tuvinieku tikšanās;
- bērna uzturēšanās tuvinieka dzīvesvietā noteiktu laiku, ja bāriņtiesa par to pieņēmusi lēmumu;
- informācijas sniegšana par bērnu tuviniekiem.

Atbilstoši nacionālajos tiesību aktos noteiktajam, ārpusģimenes aprūpē (aizbildnība, audžuģimene²², bērnu aprūpes iestāde) esošam bērnam ir tiesības uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar vecākiem, kā arī ar brāļiem, māsām, vecvecākiem un personām, ar kurām bērns ilgu laiku ir dzīvojis nedalītā saimniecībā, ja tas atbilst bērna interesēm.²³

Savukārt viens no nosacījumiem pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošanai vecākam ir viņa paša iniciēta un īstenota intereses izrādīšana un attiecību uzturēšana ar savu bērnu, kurš atrodas ārpusģimenes aprūpē. Vecākam ir pienākums un tiesības uzturēt personiskas

²² Audžuģimene un specializētā audžuģimene.

²³ [Civillikuma 181.panta otrajā daļā](#) un [BTAL 33.panta pirmā daļā](#).

attiecības un tiešus kontaktus ar bērnu. Šis noteikums piemērojams arī tad, ja bērns ir šķirts no ģimenes vai nedzīvo kopā ar vienu no vecākiem vai abiem vecākiem.²⁴

Šī pienākuma sekmēšanai nozīmīga loma atvēlēta atbalsta sniegšanā vecākam. Proti, bērna ārpusģimenes aprūpes laikā pašvaldība sniedz izglītojošu, sociālu un citu palīdzību bērna vecākiem, lai sekmētu bērna atgriešanos ģimenē.²⁵

§ Tiesu prakse

Katram vecākam ir pienākums uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar bērnu, arī tad, ja vecāks nedzīvo kopā ar bērnu. Vecāka un bērna saskarsme nozīmē šo attiecību pamatu – saiknes uzturēšana starp šīm personām. Vecāka pienākums izrādīt interesi par bērnu un uzturēt saikni ar bērnu nodrošina bērna pilnvērtīgu attīstību. Tā kā vecāka pienākums bērna aprūpes ietvaros ir arī bērna audzināšana, kas ietvert bērna pilnvērtīgas attīstības nodrošināšanu (Civillikuma 177.panta ceturtā daļa), tad, neizrādot interesi par bērnu un neuzturot saikni ar bērnu, vecāks nenodrošina bērna attīstību, audzināšanu un secīgi aprūpi.

Analizējot Civillikumā ietverto tiesisko regulējumu, secināms, ka kā viena no saskarsmes sastāvdaļa izdalītas vecāku tiesības saņemt ziņas par bērnu: “tam vecākam, kurš nedzīvo kopā ar bērnu, ir tiesības saņemt ziņas par viņu, it īpaši ziņas par viņa attīstību, veselību, sekmēm mācībās, interesēm un sadzīves apstākļiem.”²⁶

Vienlaikus vēršam uzmanību, ka ārpusģimenes aprūpē esoša bērna saskarsme ar viņam nozīmīgām personām nav un nedrīkst būt atstāta paša bērna vai viņam nozīmīgu personu pārziņā. Bērna šķiršana no ģimenes vienmēr rada krīzi gan bērnam, gan vecākiem un citām bērnam tuvām personām. Visbiežāk vecāki, kuriem pārtrauktas aizgādības tiesības, paši nav saņēmuši pietiekamu atbalstu un labvēlīgas ģimenes rūpes, kas rezultējies ar ierobežotām prasmēm, spējām un zināšanām rūpēs par bērnu. Tādējādi, bez mērķtiecīgām un sistemātiskām sadarbības attiecībām ar atbalsta sniedzējiem un pārdomāta, īstenojama saskarsmes plāna vecāka mobilizēšanai var nest tikai īstermiņa efektu. Minēto principu daļā gadījumu var attiecināt arī uz vecvecākiem un citām personām.

Ārpusģimenes aprūpē esoša bērna saskarsmes ar tam nozīmīgām personām nodrošināšanas procesā iesaistītas gan speciālisti, gan citas personas. Tā:

- bāriņtiesas un sociālā dienesta virszdevums ir veikt mērķtiecīgas darbības, kas vērstas uz to, lai tiktu uzturēts kontakts starp bērnu un vecākiem, citām bērnam nozīmīgām personām;

²⁴ Atbilstoši [Civillikuma 181.panta otrajā daļā](#) noteiktajam.

²⁵ [BTAL 44.panta pirmā daļa](#).

²⁶ [Latvijas Republikas Augstākā tiesa 2017. gada spriedumā lietā Nr. A420166716, SKA-639/2017](#).

- atbalsta centram deleģēts pienākums organizēt audžuģimenē esoša bērna saskarsmi ar tā ģimenes locekļiem un sniegt audžuģimenei atbalstu;
- ārpusģimenes aprūpes sniedzējiem deleģēts veicināt bērna saskarsmi ar tā izcelsmes ģimeni vai citām bērnam nozīmīgām personām;
- vecākiem, citiem bērnam tuviem radniekiem un nozīmīgām personām nepieciešams paust iniciatīvu un veidot sadarbību ar institūcijām un bērna ārpusģimenes aprūpes sniedzēju, lai turpinātu uzturēt bērnam drošas un nozīmīgas attiecības un būt iesaistītam bērna dzīvē.

Ņemot vērā minēto, secināms, ka katram iesaistītajam dalībniekam ir sava noteikta loma šajā procesā – daļai uzraudzīt gadījumu un veidot mērķtiecīgu plānu tā risināšanai, daļai – iesaistīties un sadarboties šī plāna realizācijā, lai sasniegtu rezultātu. Tikai visu iesaistīto institūciju un personu vienota izpratne un mērķtiecīga, sistemātiska rīcība ārpusģimenes aprūpē esoša bērna saskarsmes ar tam nozīmīgām personām nodrošināšanā un veicināšanā, var nest pozitīvu rezultātu. Šajā procesā sociālajā sistēmā iesaistītajiem dalībniekiem – bāriņtiesai, sociālajam dienestam, Atbalsta centram un ārpusģimenes aprūpes sniedzējam deleģēti savi pienākumi, kuri detalizētāk pētīti 4. nodaļā.

Vienlaikus norādāms, ka ārpusģimenes aprūpē esoša bērna saskarsme ar viņam nozīmīgām personām nav absolūta visos gadījumos. Proti, ja bērns ir šķirts no ģimenes, saskarsmes tiesību var ierobežot bāriņtiesa, ja tā ir pretrunā bērna labākajām interesēm.²⁷

Tāpat ārpusģimenes aprūpes sniedzējs var atļaut bērnam uzturēties pie vecākiem, kuriem ir pārtrauktas vai atņemtas aizgādības tiesības, vai brāļiem, māsām, vecvecākiem un personām, ar kurām bērns ilgu laiku ir dzīvojis nedalītā saimniecībā, ja bāriņtiesa pieņēmusi par to lēmumu.²⁸

2.4. Bērna labāko interešu izvērtēšanas process lēmuma pieņemšanā par saskarsmes kārtības vai ierobežošanas noteikšanu

Ikvienam, kurš iesaistīts ārpusģimenes aprūpē esoša bērna gadījuma risināšanā, process virzāms, ievērojot bērna labākās intereses jeb kā primārās vērtējamas tieši bērna tiesības un intereses. Tas izriet gan no starptautiskajos, gan nacionālajos tiesību aktos noteiktā.²⁹ Bērna interešu izvērtēšana jāveic katrā konkrētajā gadījumā, ņemot vērā tos apstākļus, kādos atrodas katrs bērns un viņa individuālās iezīmes.

Iesaistītajām iestādēm un citiem gadījuma risināšanā iesaistītajiem profesionāļiem sadarbības rezultātā katrā gadījumā objektīvi jānoskaidro, kādas ir konkrētā bērna labākās

²⁷ Atbilstoši [Civillikuma 181.panta](#) 1.-3. daļā noteiktajam, arī [BTAL 33.pantam](#) un [Bāriņtiesu likuma 39.panta](#) trešajā daļā noteiktajam.

²⁸ [BTAL 33.panta ceturtā daļa](#).

²⁹ Piemēram, [ANO Bērnu tiesību konvencijas](#) 3.pants, [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 6.pants](#), arī [Civillikuma 181.](#) un [182.pants](#), [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 6.panta pirmā daļa](#) u.c..

intereses, konkrētajā situācijā. Ievērojot, ka tās var atšķirties no gadījuma risināšanā iesaistīto pieaugušo interesēm.

Tas nozīmē, ka jāveic detalizēts ģimenes situācijas izvērtējums, lai noskaidrotu bērnam vispiemērotāko risinājumu. Turklāt lēmuma vai rīcības pamatojuma kontekstā ir jābūt izskaidrotam:

- kas ir uzskatīts par atbilstošu bērna interesēm;
- kādi kritēriji ir lēmuma pamatā;
- cik liela nozīme bijusi bērna interesēm salīdzinājumā ar citiem apsvērumiem neatkarīgi no tā, vai šie apsvērumi saistīti ar tiesību normām vai citiem konkrētiem gadījumiem.

Bāriņtiesai, sadarbojoties ar pārējiem dalībniekiem³⁰, kuri iesaistīti ārpusģimenes aprūpē esoša bērna saskarsmes ar tā ģimenes pārstāvjiem vai citām bērnam tuvām personām, nodrošināšanā, jāanalizē virkne faktoru. **Piemēram:**³¹

1) Kāds ir saskarsmes mērķis?

2) Cik vecs ir bērns un kāda ir bērna attīstības stadija?

3) Vai bērna drošībai saskarsmes laikā pastāv apdraudējums?

4) Vai ņemts vērā bērna viedoklis?

5) Cik atbalstošs ir ārpusģimenes aprūpētājs?

6) Ja jau iepriekš īstenota saskarsme – kāda bijusi bērna reakcija un vai ir izmaiņas attiecībās un situācijā kopumā kopš pēdējās saskarsmes kārtības realizācijas izvērtēšanas (piemēram, pēdējās starpinstitūciju tikšanās)?

7) Ar saskarsmes plānošanu un faktisko nodrošināšanu saistīti jautājumi:

a) Kur organizējamās klātienes tikšanās?

b) Kam jāpiedalās saskarsmes realizācijā?

c) Vai saskarsmes īstenošana ietver nozīmīgu ceļa veikšanu un bērna dienas kārtības/režīma ietekmēšanu?

d) Kādam būtu jābūt saskarsmes biežumam?

e) Cik ilgi plānojama saskarsme?

f) Vai nepieciešama institūciju iesaiste saskarsmes nodrošināšanā (transports, telpas)?

8) Citi aspekti, kas nozīmīgi katrā konkrētajā gadījumā.

³⁰ Piem., sociālais dienests, Atbalsta centrs.

³¹ **Metodiskajos ieteikumos ietvertie faktori, apkopoti, analizējot zinātnisko literatūru:**

Taplin S. *Is all contact between children in care and their birth parents 'good' contact? Discussion paper*. Ashfield: Centre for Parenting & Research, 2005.

Scott D., O'Neill C., Minge A. *Contact between children in out-of-home care and their birth families*. Melbourne: School of Social Work - University of Melbourne, 2005.

2.4.1 Saskarsmes mērķis

Ārpusģimenes aprūpē esošam bērnam ir tiesības regulāri sazināties ar vecākiem, brāļiem un māsām/pusbrāļiem un pusmāsām, kā arī citiem radniekiem vai bērnam nozīmīgām personām. Šāda saskarsme ierobežojama vien tad, ja tā kaitē bērnam un neatbilst viņa labākajām interesēm. Tāpat no ECT prakses izriet, ka vecāku un bērnu attiecības ietilpst Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 8.panta „ģimenes dzīves” tvērumā un tieši savstarpējās saskarsmes tiesības ir to būtisks elements.³² **Vienlaikus šajā situācijā var izdalīt atšķirīgus saskarsmes mērķus. Piemēram:**

- saskarsme notiek ar vecākiem un galvenais mērķis ir ģimenes atkalapvienošana;
- saskarsme notiek ar vecākiem, jo bērnam ir ļoti spēcīgas attiecības ar vecākiem (īpaši vecākiem bērniem), neskatoties uz to, ka ģimenes atkalapvienošana nav izvirzītais mērķis (piemēram, vecākiem ar tiesas spriedumu ir atņemtas aizgādības tiesības);
- saskarsme notiek ar brāļiem, māsām / pusbrāļiem, pusmāsām, kas dzīvo šķirti pie cita aprūpētāja un mērķis ir uzturēt bērnu savstarpējās saites;
- saskarsme ar citiem radniekiem vai bērnam nozīmīgām personām, ar kurām bērna interesēs ir nodrošināt attiecību uzturēšanu, nodrošinot bērna vislabākās intereses.

Vērtējot jautājumu par to, cik bieži un ilgi būs apciemojumi vai cita veida saskarsme, ja bērns ir nodots ārpusģimenes aprūpē, **jāņem vērā attiecību nozīmīgums** bērna dzīvē un **emocionālā piesaiste** konkrētajai personai, **attiecību kvalitāte** un to **saglabāšanas nepieciešamība**.

Vienlaikus īpaši svarīgi apzināties, ka, lai arī kurš no saskarsmes mērķiem tiek īstenots un ar ko tiek stiprinātas ārpusģimenes aprūpē esoša bērna ģimenes saiknes, bērnam tiek izrādīta pieņemoša attieksme, cieņa un sniegts atbalsts pieņemt pašam savu situāciju. Pienācīgi tiek ņemta vērā bērna etniskā izcelsme, reliģiskā un kultūras piederība un dzimtā valoda, kā arī iespēja iegūt informāciju par savu bioloģisko ģimeni, kopumā veidojot bērna identitāti un pašapziņu.

2.4.1.1. Saskarsme ar bioloģiskiem vecākiem aizgādības lietas kontekstā ar mērķi veicināt ģimenes atkalapvienošanu

Bērna izņemšanas no ģimenes process vienmēr ir saistīts ar daudziem smagiem psiholoģiskajiem pārdzīvojumiem, radot krīzi bērnam, vecākiem, vecvecākiem un citiem tuviniekiem. Bērna gadījumā tas ir zaudējums, kas rada sāpīgas un pamešanas sajūtu un var ietekmēt viņa uzticību, pašvērtējumu, identitāti. Tāpat veicināt vainas sajūtu, lojalitātes konfliktu starp vecākiem un ārpusģimenes aprūpes sniedzējiem utt. Tādēļ tik īpaši būtiski, ka ģimenes atkalapvienošanā **process ir mērķtiecīgi plānots, atbalstīts un pārraudzīts**, mazinot iespēju atkārtotai traumatiskai pieredzei. Saskarsmes ar vecākiem īstenošana, ieņem nozīmīgu lomu šajā procesā.

³² Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2006.gada 27.jūlija sprieduma lietā „Josubs Karass pret Rumāniju”, 28.–29.punkts.

Kā jebkura krīze, arī bērna šķiršana no ģimenes daudzos gadījumos aktivizē vecākus rīcībai un pārmaiņām. Tomēr bez gadījuma risināšanā iesaistīto atbildīgo speciālistu mērķtiecīgi plānotām, uzraudzītām un pārskatītām sadarbības attiecībām, konsekventas rīcības un pietiekama atbalsta, vecāka mobilizēšanās efekts var būt tikai īstermiņa. Tieši tādēļ iesaistītajām institūcijām un citiem dalībniekiem, bāriņtiesas, kura lēmusi par aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākiem, virsvadībā, iniciējama sadarbība tā, lai visiem iesaistītajiem dalībniekiem būtu vienota izpratne par saskarsmes nodrošināšanu katrā konkrētajā gadījumā, ietverot tos galvenos principus, kas ievērojami tās īstenošanai. Šajā procesā nozīmīgi aspekti:

- skaidri un objektīvi īstenojami kritēriji saskarsmes īstenošanai, piesaistot atbalstu tā kvalitatīvai īstenošanai;
- vecāka iniciatīva un veiktās darbības regulārai un kvalitatīvai saskarsmes īstenošanai;
- ārpusģimenes aprūpes sniedzēja atbalsts un veicināšana saskarsmes norisei, neveicot nekādas darbības, kas negatīvi ietekmētu bērna un tuvinieku attiecības;
- regulāra saskarsmes norises pārskatīšana, lai analizētu līdzšinējo situāciju un vienotos par turpmāko.

Tikai šo kritēriju mijiedarbība var nest vēlamu rezultātu – pakāpeniska, mērķtiecīga virzība uz ģimenes atkalapvienošanu, ja tiek konstatēts, ka novērsti visi tie aspekti, kas bijuši par iemeslu bērna šķiršanai no ģimenes. Minētajam aspektam vērsta uzmanība arī zinātniskajā literatūrā³³. Proti, pētījumi liecina, ka bērna un bioloģisko vecāku saskarsmes uzturēšana ir cieši saistīta ar veiksmīgu ģimenes atkalapvienošanos. Tādējādi sniedzot skaidru vēstījumu vecākiem, ka viņiem ir vērtīga un nozīmīga loma bērnu dzīvē un **viņu iesaiste pēc būtības konstatēto risku novēršanā, sniegs rezultātu veiksmīgai bērna attīstībai un iespējai atgriezties ģimenē.**

Ja vecākam **pārtraukta aizgādība faktisko šķēršļu dēļ**, saskarsmes nodrošināšanai un īstenošanai ņemami vērā faktiskās situācijas apstākļi. Tostarp, ja vecāks atrodas ieslodzījumā – kāds bijis attiecību nozīmīgums bērna dzīvē un emocionālā piesaiste? Kāda bijusi vecāka iesaiste bērna dzīvē, t.sk. atbalsta sniegšana, interese par bērna gaitām utt. pirms ieslodzījuma? Kādas ir vecāka iespējas realizēt saskarsmi ar bērnu, atrodoties apcietinājumā?

§ Tiesu prakse

Ieslodzītas personas tiesības uz saskarsmi ar bērnu un pušu interešu līdzsvarošana

Izskatot lietas par bērna saskarsmes tiesībām ar vienu no vecākiem, kurš atrodas ieslodzījumā, ir pienākums atrast taisnīgu līdzsvaru starp bērna interesēm no vienas puses un vecāka tiesībām, kuras ietilpst Cilvēktiesību konvencijas 8.panta tvērumā, no otras puses.

Lietas faktiskie apstākļi: 2018.gada bērnu tēvs cēlis tiesā prasību pret bērnu māti par saskarsmes tiesību izmantošanas kārtības ar nepilngadīgajiem bērniem noteikšanu. Prasības

³³ Scott D., O'Neill C., Minge A. *Contact between children in out-of-home care and their birth families*. Melbourne: School of Social Work - University of Melbourne, 2005.

pieteikumā norādīts, ka kopdzīvē ar atbildētāju dzimuši divi bērni: dēls un meita. No 2006.gada puses kopā nedzīvo, tomēr kontaktus ar bērniem prasītājs uzturēja, tiekoties personiski un regulāri sazinoties telefoniski. Prasītājs no 2015.gada atrodas ieslodzījumā un kopš tā laika viņa kontaktiem ar bērniem atbildētāja liek šķēršļus – uz pasta sūtījumiem netiek atbildēts, bet prasītājam paziņotie atbildētājas telefona numuri ir „neeksistējoši”. Pamatojoties uz minēto, lūgts uzlikt bērnu mātei pienākumu paziņot tēvam saziņas nodrošināšanai bērnu pasta sūtījumu adresi un mobilā telefona numuru, kā arī vienu reizi gadā nodrošināt bērnu satikšanos ar tēvu ieslodzījumā bērniem izdevīgā laikā (bērnu brīvlaikā) uz sešām stundām.

Bērnu māte norādījusi, ka dēla (16 gadi) un meitas (15 gadi) tēvs jau agrāk atradies ieslodzījumā, atkārtoti apcietināts 2015.gadā un šobrīd ir notiesāts ar brīvības atņemšanu uz 13 gadiem un 11 mēnešiem. Bērnu māte viena audzinājusi bērnus, pēdējos astoņus gadus viņa ar bērniem dzīvo ārzemēs, kur bērni apmeklē skolu, runā un raksta angļu valodā. Savā vecumā saprot lietas būtību un spēj patstāvīgi paust savu viedokli. Bērnu māte uzskata, ka bērnu interesēs ir, lai viņi tiktu pasargāti no emocionāliem satricinājumiem, kādi ir sagaidāmi, ja tikšanās tiktu realizēta pret bērnu gribu. Tas var atstāt nelabvēlīgas sekas uz bērnu veselību, traumēt viņu psihi. Bērnu tēvs ir vairākas reizes sodīts, kas liecina, ka viņš nav mainījis savu dzīvesveidu.

Tiesas motīvu daļa: Izklāstot vispārīgos principus tēva tiesībām uz saskarsmi ar bērnu, ar kuru viņš kaut kādu iemeslu dēļ nedzīvo kopā, ECT uzsvērusi, ka Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 8.pants aizsargā ne vien „ģimenes”, bet arī „privāto” dzīvi, un ka arī iecerētā ģimenes dzīve izņēmuma kārtā var ietilpt minētā panta darbības jomā. Vīrieša un viņa bērna tiesiskās attiecības katrā ziņā attiecas uz viņa privāto dzīvi, jo ietver nozīmīgus cilvēka personiskās identitātes aspektus. Vienlaikus apsvērumi par to, kas ir attiecīgā bērna interesēs, ir ārkārtīgi svarīgi katrā šāda veida lietā, un atkarībā no to rakstura un nopietnības, bērna intereses var būt svarīgākas par vecāku interesēm. No tā izriet, ka valsts varas iestāžu pienākums veikt pasākumus, kas veicinātu atkalapvienošanos, nav absolūts, jo atkalapvienošanās ar kādu no vecākiem bērniem, kuri kādu laiku dzīvojuši ar citām personām, var nebūt iespējama uzreiz, un var būt nepieciešami sagatavošanās pasākumi. Ir ierobežojama jebkāda piespiešana šajā jomā, jo ir jāņem vērā visu iesaistīto personu intereses, kā arī tiesības un brīvības, un jo īpaši bērna intereses un viņa tiesības saskaņā ar Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 8.pantu. Tāpēc, ja kontaktēšanās ar vienu no vecākiem varētu apdraudēt šīs intereses vai aizskart šīs tiesības, valsts varas iestādēm ir jārod starp tām taisnīgs līdzsvars.

Lai arī lietā atrodas bērnu sniegts viedoklis bāriņtiesai, kur pausta negatīva attieksme un nevēlēšanās kontaktēties ar tēvu, un ar bāriņtiesas pārstāvja tiesas sēdē izteikto viedokli, konstatēts, ka konkrētajā gadījumā lietā nav ziņu, kādos apstākļos ir tapuši bāriņtiesas tiesai iesniegtie bērnu paskaidrojumi, savukārt bāriņtiesas viedoklis, balstīts uz bērnu mātes bāriņtiesai sniegtu informāciju. Nepievēršoties izskatāmajā lietā svarīgu apstākļu noskaidrošanai un izvērtēšanai, strīda pareizs risinājums (proti, nodrošināt taisnīgu līdzsvaru starp bērnu interesēm un tēva tiesībām saņemt informāciju par bērnu attīstību, kā arī sazināties ar viņiem, kas ir būtiska cilvēka personiskās identitātes sastāvdaļa) nav iespējams.

Rezultatīvā daļa: Ņemot vērā minēto, tiesa nosprieda lietu nodot jaunai izskatīšanai apelācijas instances tiesā.³⁴

Tieši tāpat vērtējami apstākļi gadījumos, ja bērns šķirts no ģimenes vecāku veselības stāvokļa dēļ.

2.4.1.2. Saskarsme ar bioloģiskiem vecākiem, ja ģimenes atkalapvienošana netiek veikta

Pat ja ģimenes atkalapvienošana nav un nevar tikt izvirzīta kā mērķis, bērna saskarsmes nodrošināšanai ar vecākiem veltāma liela vērība.. Šajos gadījumos **saskarsme atbalstāma un veicināma, ja bērnam ar vecāku pastāvējušas spēcīgas attiecības un viņu klātbūtne bērna dzīvē sniedz bērnam nozīmīgu emocionālu kontaktu un pozitīvu ietekmi.**

Piemērs

Anna atrodas audžuģimenē. Bērna tēvs veicis seksuālu un fizisku vardarbību pret Annu un izcieš sodu ieslodzījuma vietā. Ar tiesas lēmumu tēvam atņemtas aizgādības tiesības. Saskarsme ar bērnu netiek veicināta, ņemot vērā tēva nodarījumu un Annas psihofizisko stāvokli saistībā ar piedzīvoto vardarbību. Bērna māte, sākotnēji izrādīja iniciatīvu atgūt meitas aizgādības tiesības, tomēr neveica darbības, lai novērstu iemeslus aizgādības tiesību pārtraukšanai, tādējādi arī viņai ar tiesas spriedumu atņemtas Annas aizgādības tiesības. Annas māte ar Annu tiekas reizi pāris mēnešos, sveic meitu viņai nozīmīgos svētkos. Psihologs, kurš strādā ar Annu atzinis, ka Annai ir svarīgi uzturēt saikni ar māti, vienlaikus esot drošā vidē – audžuģimenē.

3.4.1.3. Saskarsme ar brāļiem un māsām/pusbrāļiem un pusmāsām

Vienā ģimenē dzīvojošu brāļu (pusbrāļu) un māsu (pusmāsu) attiecības var būt noturīgākas un nozīmīgākas par jebkurām citām attiecībām. Tajā skaitā, attiecībām ar vecākiem. Gadījumos, kad brāļi un māsas tiek šķirti un vēlāk arī saskarsme netiek uzturēta, tiek pastiprināta bērnu emocionālā trauma – viņi ne vien zaudē būtisku atbalstu, ar kuru rēķinājušies, bet viņiem arī no jauna jāiziet cauri zaudējuma un sāpju procesam. Līdz ar to ikvienam bērna ārpusģimenes aprūpes procesā iesaistītajam, ar vislielāko atbildību jāveic visas iespējamās darbības, lai brāļu (pusbrāļu)/māsu (pusmāsu) personiskās attiecības tiktu uzturētas, veidotas pozitīvas un mūžilgas.

2.4.1.4. Saskarsme ar citiem bērnam tuviem radniekiem vai citām nozīmīgām personām

Vērtējot bērna labākās intereses, būtiski noskaidrot, ar kuriem tuviniekiem vai citām personām bērnam ir nozīmīga un savstarpējo attiecību turpināšana, lai sniegtu tam iespēju apzināties savas dzīves viengabalainību un veidotu mūžilgas attiecības.

³⁴ Izvilkums no Latvijas Republikas Senāta Civillietu departamenta 2020.gada [..]SPRIEDUMS Lieta Nr. C[.], SKC-[F]/2020 Lai arī lieta vērtēta tiesas kompetencē ietverti kritēriji, tās lēmuma pieņemšanas pamatojums izpratnes un zināšanu pilnveidei attiecināms arī uz ārpusģimenes aprūpē esošu bērnu gadījumiem.

Tie var nebūt tikai radinieki (vecvecāki, vecāku brāļi vai māsas, māsīcas vai brālēni utt.), bet arī, piemēram, vecāku faktiskais dzīvesbiedrs vai viņa bērni ar kuriem bērns ilgstoši dzīvojis nedalītā saimniecībā, kaimiņi, skolotāji, ģimenes draugi u.c. personas. Tādēļ pienācīga vērība veltāma bērna viedoklim par to, kuras ir personas (ne radinieki), kuras bērns uzskata par nozīmīgām savā dzīvē un ar kurām vēlas uzturēt attiecības atrodoties ārpusģimenes aprūpē. Tāpat gadījumos, kad tiek mainīta bērna ārpusģimenes aprūpes forma, uzmanība pievēršama bērna un iepriekšējā aprūpētāja saskarsmes uzturēšanai. Piemēram, ja bērns ilgāku laiku dzīvojis audžuģimenē un vēlāk nodibināta aizbildnība – tikšanās un saziņa ar audžuģimeni bērnam var radīt ģimenes noturīguma sajūtu.

Vienlaikus ņemams vērā, ka radinieku un citu tuvu personu esamība automātiski nenozīmē obligātu pienākumu bērnam uzturēt attiecības. Proti, nepieciešams vērtēt cik spēcīgas un nozīmīgas attiecības pastāvējušas starp bērnu un attiecīgo ģimenes pārstāvi/personu? Minētais aspekts būs nozīmīgs, plānojot, cik intensīvas un kādas darbības būs jāveic bērna un personas attiecību uzturēšanai, saglabāšanai, veicināšanai u.tml. Piemēram, 8 gadus vecam bērnam var būt divi vectēvi – viens no tiem, mammas tēvs ar mazbērnu ticis tikai viņa 3 gadu vecumā, vēlāk nekādas attiecības un kontaktus nav uzturējis un otrs - tēva tēvs, kurš bieži ciemojies mazbērna ģimenē un dažkārt devies ar bērnu gan makšķerēšanas izbraucienos, gan veicis citas kopīgas aktivitātes.

2.4.2. Bērna vecums, attīstības stadija un neaizsargātības stāvoklis

Būtiski, ka iesaistītie speciālisti izvērtējot katra bērna situāciju, ņem vērā gan bērna vecumposmu un attīstības stadiju, gan izvērtē vai konkrētā gadījumā bērns atrodas kādā neaizsargātības stāvoklī³⁵, kas atsevišķi ņemams vērā (piemēram, veselības problēmas u.c.). Informācija par šiem aspektiem nozīmīga, lai plānotu saskarsmes biežumu, ilgumu, norises vietu, piesaistāmos resursus utt.

Nozīmīgi, ka iesaistītie speciālisti, vērtējot saskarsmes jautājumu, ņem vērā ne vien bērna bioloģisko vecumu, bet analizē arī visus tos faktorus, kas var ietekmēt bērna briedumu. Piemēram, vairumā gadījumu bērnam, piedzīvojot krīzi (arī šķiršana no ģimenes un ievietošana ārpusģimenes aprūpē), var būt uzvedības un jūtu izpausmes neatbilstoši savam vecumam, visbiežāk kā gados jaunākam bērnam. Tāpat būtiski ņemt vērā tās pazīmes, kas saistītas ar traumas ietekmi un skar gan fizisko, gan kognitīvo, gan emocionālo jomu. Piedzīvotā trauma rada grūtības gan saistībā ar pieķeršanos, gan emociju regulēšanu, gan uzvedības kontroli, u.c. jomās.

Vienlaikus lēmumu pieņemējiem jāņem vērā citi faktori, kas konstatējami katra bērna gadījumā individuāli. Piemēram, bērnam, kuram ir fiziskās veselības sarežģījumi, spēja paust

³⁵ Termins "Neaizsargātības stāvoklis" lietots atbilstoši [ANO Bērnu tiesību komitejas Vispārējais komentārs Nr. 14 "Par bērnu tiesībām uz to, lai primārais atbildīgais būtu viņu intereses"](#) 75.-76.punktā norādītajam: "Svarīgs aspekts, kas jāņem vērā, ir neaizsargātības stāvoklis, kurā atrodas bērns. Tāda bērna intereses, kas atrodas kādā noteiktā neaizsargātības stāvoklī, nebūs tādas pašas kā visiem bērniem, kuri atrodas tādā pašā neaizsargātības stāvoklī. Iestādēm un lēmumu pieņemējiem jāņem vērā katra konkrētā bērna neaizsargātības stāvokļa veids un pakāpe, jo ikviens bērns ir neatkarīgs un katra situācija jāizvērtē atbilstoši attiecīgā bērna unikalitātei."

viedokli būs atšķirīgākas kā bērnam ar intelektuālās attīstības traucējumiem vai bērna centrālās nervu sistēmas attīstības īpatnībām (piemēram, autiska spektra traucējumu gadījumā).

Tāpat bērna individuālā neaizsargātības situācija ņemama vērā, vērtējot jautājumu par saskarsmes vietas izvēli, tās atbilstību bērna situācijai utt.

2.4.3. Drošības izvērtējums (vai bērna drošībai saskarsmes laikā pastāv apdraudējums?)

Plānojot ārpusģimenes aprūpē esoša bērna saskarsmi ar tam nozīmīgām personām, būtiski uzmanību vērst arī dažādiem ar drošības izvērtējumu saistītiem apstākļiem, kas var būt par iemeslu saskarsmes uzraudzībai un varbūt pat saskarsmes ierobežošanai. Tā, piemēram, gadījumos, kad bērns tikko ievietots ārpusģimenes aprūpē, jāvērtē iespēja sākotnējās tikšanās reizēs nodrošināt trešās personas klātbūtni (piemēram, pats ārpusģimenes aprūpes nodrošinātājs vai speciālists). Saskarsmes uzraudzība nodrošināma arī gadījumos, ja konstatēts, ka vecāks vai cita persona neprot un nespēj tikt galā ar bērna uzvedības izpausmēm vai veselības problēmām. Tāpat speciālistu iesaiste būtiska gadījumos, kad vecākiem nepieciešama palīdzība attiecību ar bērniem veidošanā.

2.4.4. Bērna viedoklis

Gan starptautiskajos, gan nacionālajos tiesību aktos ietverts princips, ka bērnam tiek dota iespēja tikt uzklausītam jebkādās ar viņu saistītās iztiesāšanas vai administratīvās procedūrās vai nu tieši, vai ar sava likumiskā pārstāvja vai attiecīgas institūcijas starpniecību.³⁶ Jebkurās jomās, kas skar bērna intereses, bērna viedoklim veltāma pienācīga vērība atbilstoši viņa vecumam un briedumam.³⁷ Jebkurš bērna viedoklis ir jāvērtē no katra bērna individuālām personības iezīmēm, uztveres īpatnībām un jāvērtē, vai tas nav ietekmēts no citu personu, tostarp vecāka, puses. Tas, ka bērns ir ļoti mazs vai atrodas neaizsargātības stāvoklī (piemēram, viņam ir invaliditāte u. c.), nenozīmē to, ka viņš zaudē tiesības paust savu viedokli, ne arī mazina nozīmi, kāda piešķirama bērna viedoklim.

Vienlaikus saistībā ar bērna viedokļa noskaidrošanu, būtiski ievērot tādu aspektu, kā **bērna informēšana un viņa tiesību izskaidrošana bērnam saprotamā veidā**. Turklāt bērns ir jāinformē par apstākļiem, kādos viņam lūgs paust viedokli. Tiesības uz informāciju ir būtiskas, jo tas ir priekšnoteikums tam, lai bērns pieņemtu pamatotu lēmumu. Bērna informēšana ir ļoti būtiska, jo tas palīdz panākt bērnu efektīvu līdzdalību un mazināt bailes, satraukumu un neziņu, veicinot paša bērna iesaisti to jautājumu risināšanā, kas tieši skar viņa dzīvi. Ievērojot minēto, aicinām speciālistus savā praksē īstenot labās prakses piemērus, informējot bērnus par viņu tiesībām.

³⁶ [BTAL, 20.pants](#) ;

³⁷ [BTAL, 13.pants](#);

Lai faktiski īstenotu bērna tiesības tikt uzklausiņam katrā jautājumā, kas viņu skar, bērna viedokļa uzklausišana īstenojama vairākos posmos³⁸:

- Sagatavošanās - personām, kuras ir atbildīgas par bērna uzklausišanu, ir jānodrošina, ka bērnu informē par viņa tiesībām paust viedokli visos jautājumos, kas viņu skar. Turklāt bērns ir jāinformē par to, ka viņam ir iespēja sazināties tieši vai ar pārstāvja starpniecību. Bērnā ir jāapzinās savas izvēles iespējamās sekas;
- Uzklausišana - apstākļiem, kādos bērns izmanto savas tiesības tikt uzklausiņam, ir jābūt veicinošiem un iedrošinošiem, lai bērns būtu pārliecināts par to, ka par uzklausišanu atbildīgais pieaugušais vēlas ieklausīties un nopietni uztvert bērna sacīto. Bērna viedokli var uzklausiņt pieaugušais, kurš ir iesaistīts jautājumā, kas bērnu skar (piemēram, sociālais darbinieks), lēmuma pieņēmējs kādā iestādē (piemēram, bāriņtiesas priekšsēdētājs vai bāriņtiesas loceklis) vai speciālists (piemēram, psihologs). Saruna veicama kā atvērts dialogs, lai neradītu bērnam pratināšanas sajūtu;
- Bērna spēju novērtēšana – bērna viedoklis lēmuma pieņēmējam jāpieņem kā būtisks, vienlaikus jāvērtē arī visi faktori, kas var ietekmēt bērna viedokļa objektivitāti un neatkarību, spēju bērnam paust viedokli;
- Informācija par to, cik lielā mērā bērna viedoklis tiek ņemts vērā (atgriezeniskā saite) - Informācija var mudināt bērnu uzstāt, piekrist vai izteikt citu priekšlikumu vai tiesvedības vai administratīvas procedūras gadījumā iesniegt pārsūdzību vai sūdzību.

2.4.5. Ārpusģimenes aprūpes sniedzēja atbalsts

Vērtējot jautājumu par ārpusģimenes aprūpes sniedzēja atbalstu, jāņem vērā, ka minētajā brīdī tie ir tuvākie un ietekmīgākie pieaugušie bērna dzīvē. Svarīgi apzināties, ka ārpusģimenes aprūpes sniedzējam tā darbības ietvaros, kā viens no uzdevumiem ir palīdzēt bērnam izprast sevi kā vienotu veselumu, lai pieņemtu pagātni un izprastu tagadni.

Ārpusģimenes aprūpes sniedzēja atbalsts ir svarīgs arī tajos gadījumos, ja tam deleģēts pienākums būt klātesošā, saskarsmes īstenošanas laikā. Tāpat ārpusģimenes aprūpētāja loma un nozīmīgums saistībā ar saskarsmes tiesības pozitīvu īstenošanu konstatējams veiktajos pētījumos³⁹, secinot, ka vecāku regulārākā saskarsme ar bērniem notiek gadījumos, kad sociāliem darbiniekiem un bērna ārpusģimenes aprūpes sniedzējiem bijusi pozitīva attieksme pret vecāku līdzdalību un pašiem vecākiem kā tādiem.

Gadījuma risināšanā iesaistītajiem speciālistiem vēršama uzmanība, ka ārpusģimenes aprūpes sniedzējiem ir ļoti svarīga loma bērna un bioloģiskās ģimenes kontakta veidošanā - piemēram, palīdzot bērnu sagatavot apmeklējumam; bērnu mierināšana, šaubu mazināšana un runāšana ar bērniem pēc radnieku vai citu nozīmīgu personu apmeklējuma; ļaut saskarsmei notikt bērna dzīvesvietā; veidojot uzticības attiecības ar bērna radniekiem un veselīgas

³⁸ [ANO Bērnu tiesību komitejas Vispārējais komentārs Nr. 12 "Bērna tiesības tikt uzklausiņam"](#)

³⁹ Poirier M.A, Simrad M. Parental Involvement During the Placement of a Child in Family Foster Care: Factors Associated with the Continuation of Parental Roles. Child and Youth Care Forum, *Journal of Research and Practice in Children's Services*, 2006, Nr.3, 277.-288.lpp.

pieaugušo – bērna mijiedarbības modelēšana; bērna un vecāka saskarsmes novērošana un atgriezeniskās saiknes (informācijas) sniegšana speciālistiem par saskarsmes nodrošināšanu utt. Iesaistītajiem dalībniekiem, jāizprot, ka šis process prasa no aprūpētāja ne vien rūpes un mīlestību pret bērnu, bet izpratni un profesionālu rīcību bērna labāko interešu nodrošināšanai, uzturot personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar bērna bioloģisko ģimeni vai citām bērnam nozīmīgām personām. Proti, jābūt nodrošinātai gan bērna labāko interešu ievērošanai, gan jāīsteno objektīvu neitralitāti (ārpusģimenes aprūpes sniedzējam jāatturas no tādām darbībām, kas varētu negatīvi iespaidot bērna attiecības ar kādu no vecākiem vai citiem radniekiem). Tajā pašā laikā ik katrā gadījumā ārpusģimenes aprūpes sniedzējam ir pienākums informēt bāriņtiesu, ja konstatēts, ka saskarsme bērnam kaitē. Šajā gadījumā jānorāda konkrēti, objektīvi novērojumi vai fakti, uz kuriem balstīta minētā informācija. Šajā procesā, jo labāk ārpusģimenes aprūpes nodrošinātājs saprot savu lomu un bērna lietas virzību saistībā ar ģimenes atkalapvienošanu, jo veiksmīgāk var palīdzēt bērnam jautājumos, kas izriet no saskarsmes ar vecākiem.

Tādēļ būtiski, ka atbildīgās iestādes izskaidro aprūpētājam bērna un tam tuvu personu saskarsmes nozīmīgumu, kā arī pārrauga vai un kā tā īstenota. Vienlaikus būtiski, ka atbildīgajiem speciālistiem nav pamats prasīt ārpusģimenes aprūpes sniedzējam būt galvenajam dalībniekam saskarsmes procesa organizēšanai un veikt vienpusējas darbības, lai veicinātu tikšanos un kontaktu uzturēšanu. Ārpusģimenes aprūpes sniedzējs ir vien daļa no sadarbības komandas, kur visiem iesaistītajiem ir vienota izpratne par bērna labāko interešu nodrošināšanu un kopējais mērķis ir to nodrošināšana.

2.4.6. Situācijas analīze, ja saskarsme jau īstenota iepriekš

Pārskatot vienošanos par saskarsmes norisi, būtiski iegūt objektīvu informāciju par līdz šim konstatēto. Minētais aspekts īpaši nozīmīgs aizgādības lietas virzības kontekstā, kā arī gadījumos, ja lemts par saskarsmes ierobežojumu. Šajos gadījumos, bērna labāko interešu nodrošināšanai, it sevišķi nozīmīga ir starpinstitucionālā un starpprofesionālā sadarbība un objektīvas informācijas iegūšana. Gan lūdzot sniegt nepieciešamo informāciju iestādēm, gan ārpusģimenes aprūpes sniedzējam, gan skaidrojot bērna viedokli. Tādējādi, veicot vērtējumu, kā rezultātā saskarsmes apjoms var gan pieaugt, gan samazināties.

Piemērs

Pusaugu meitenei nodrošināta ārpusģimenes aprūpe audžuģimenē. Vecāmāte ar mazmeitu iepriekš periodiski uzturējusi attiecības. Vecāmāte vērsusies bērnu tiesību aizsardzības iestādē, prasot, lai viņai tiktu nodrošināta saskarsme ar mazmeitu. Skaidrojot lietas apstākļus, iegūta informācija, ka vecāmāte sākotnēji reti, bet tikusies ar mazmeitu. Tāpat zina mazmeitas tālruņa numuru un ir bijusi informēta, ka var sazināties ar mazmeitu un turpināt uzturēt komunikāciju. Vecāmātei bijis zināms, ka var vērsties pie ārpusģimenes aprūpes sniedzēja, lai risinātu jautājumu par tikšanās organizēšanu, bet viņa to nav veikusi. Bāriņtiesai skaidrojot mazmeitas viedokli, noskaidrots, ka viņa nevēlas tikties ar vekomāti, dažādu iepriekš piedzīvotu negatīvu attieksmju dēļ. Mazmeita apstiprināja, ka dažkārt sazvanās ar vekomāti un tas ir pietiekoši. Mēdz neatbildēt uz vecāsmātes telefona zvaniem, jo to nevēlas.

§ ECT praksē izveidotie principi:

Lietas faktiskie apstākļi: Iesniedzēji ir divu meiteņu tēvs un vectēvs. 1992.gadā meitenes bija ievietotas ārpusģimenes aprūpē uz noteiktu laiku, jo bija aizdomas, ka viena no meitenēm cieta no seksuālās vardarbības un otra ir pakļauta riskam. Tēvam tika atļauts satikties ar vecāko meitu divas reizes nedēļā, bet otras meitas atrašanās vieta netika atklāta. Psihiatriskā izmeklēšana neparādīja, ka vecākā meita cieta no seksuālās vardarbības. Vēlāk varas iestāde nolēma atkārtoti ievietot bērnus aprūpes iestādē, jo vecāki nebija spējīgi nodrošināt bērniem tādus apstākļus, kas ir nepieciešami viņu izaugsmei, attīstībai un drošībai. Turklāt viņu mātei bija garīga rakstura traucējumi. Vecākiem tika atļauts satikties ar meitenēm, bet vecvecākiem tika aizliegts, jo tas traucēja vecākās meitas dzīvei audžu ģimenē un skolā.

ECT galvenās atziņas: ECT konstatēja, ka tēvam tika atļauts regulāri satikties ar bērniem. Taču bērni izrādīja negatīvu attieksmi, un ar tēva vecākiem nevēlējās satikties vispār. Vēlāk viena no meitenēm norādīja, ka tika seksuāli izmantota, tomēr šīs liecības nebija apstiprinātas ar tiesas nolēmumu. Tomēr ECT secināja, ka bērna intereses attaisno iestāžu rīcību samazināt satikšanās skaitu starp tēvu un meitenēm. ECT tiesa atzina par samērīgu aizliegt vectēvam tikties ar savām mazmeitām, jo bija aizdomas, ka vectēvs seksuāli izmanto savas mazmeitas. ECT konstatēja, ka varas iestādes nepārkāpa tai piešķirto rīcības brīvību un ierobežojumi bija nepieciešami demokrātiskā sabiedrībā.⁴⁰

2.4.7. Saskarsmes plānošana un nodrošināšana

Plānojot saskarsmes organizēšanu ar bērna vecākiem vai citām bērnam nozīmīgām personām, būtiski ņemt vērā un vienoties par tādiem kritērijiem kā:

- kad tikties (sazināties) – *datums?*
- kāda saziņa plānota (*piemēram, tikšanās klātienē – kur tikties, sazināšanās ar dažādu komunikācijas ierīču palīdzību, u.c.*)?
- cikos saskarsme plānota?
- cik ilgi tikšanās (saziņa) notiks?
- vai nepieciešams, ka saskarsmes laikā piedalās trešā persona – ja jā, kura tā būs?
- ja nepieciešams, vai papildus organizējams jautājums par bērna aizvešanu / atvešanu šai saskarsmei (*minētais attiecināms gan vērtējot ārpusģimenes aprūpē esoša bērna perspektīvu, gan tās personas, ar kuru plānota saskarsme. Nepieciešamības gadījumā piesaistot atbalsta sniedzēju, piemēram, sociālo dienestu, Atbalsta centru*)?

Minētie jautājumi vērtējami kopsakarā ar bērna vecumposmu, veselības stāvokli un dienas režīmu.

⁴⁰ ECT spriedums 27.04.2000 lietā nr. 25651/94, L. v. Finland; [A.Haružika. Pētījums “Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumu bērnu tiesību jomā analīze”](#);

§ Tiesu prakse

Apgabaltiesa konstatē, ka bāriņtiesa, nosakot satikšanās laiku, nav ņēmusi vērā bērna dienas režīmu, kas tai bija zināms no O. A. paskaidrojumiem tiesas sēdē. Lēmumā, paredzot satikšanās laiku no plkst. 17.00 līdz plkst. 20.00 ārpus bērna dzīvesvietas, tiek izjaukts bērna dienas režīms, kas pirmsskolas vecuma bērnam ir svarīgs pilnvērtīgai attīstībai. Ar lēmumu noteiktais satikšanās laiks būtu atbilstošs, ja A. I. nogādātu bērnu viņa dzīves vietā līdz plkst. 20.00. Turpretī lēmumā norādītā satikšanās kārtība rada situāciju, kad vecmāmiņa sagaida bērnu pēc pasākuma beigām plkst. 20.00 laikā, kurā bērnam ir jābūt mājās un jāsāk doties pie miera. Līdz ar to apgabaltiesa par bērna interesēm atbilstošāku laiku atzīst laika intervālu no plkst. 17.00 līdz plkst. 19.00, saglabājot lēmumā noteikto satikšanās kārtību, kurai bāriņtiesas sēdē piekrita aizbildne un bērna tēvs. Tādā veidā būtu nodrošināts, ka bērns līdz plkst. 20.00 ir mājās un var doties pie miera ierastajā laikā.⁴¹

Par īstenoto saskarsmi veicami novērojumi un tie dokumentējami. Fiksējama gan vecāku/tuvinieku interese par bērnam nozīmīgiem jautājumiem, gan iesaiste šajos procesos, personisku attiecību un tiešu kontaktu uzturēšana ar bērnu – gan neklātienē, gan klātienes tikšanos laikā. Vienlaikus objektīvi fiksējot informāciju gan par plānotu / neplānotu un notikušu, gan plānotu, bet nenotikušu saskarsmi (piemēram, tikšanās reizēm; video zvaniem utt.).

Tikai kvalitatīva atgriezeniskā saikne jeb objektīvi novērojumi par saskarsmi, nevis kvantitatīvs tās uzskaitījums, atbildīgajām iestādēm sniedz patieso ainu par to vai tās veicināšana patiesi ir bērna interesēs. Tostarp, vai vecāks pēc būtības novērsis tos riskus attieksmē pret bērnu, kas bijuši par iemeslu aizgādības pārtraukšanai. Šādi novērojumi un secinājumi var būt pamats, lai pieņemtu izsvērtu un pamatotus lēmumus būtiskos bērna interešu jautājumos, piemēram, vai brāļu / māsu šķiršana ir bērnu labākajās interesēs utt.

Gadījumos, ja ārpusģimenes aprūpē esoša bērna saskarsme ar viņam nozīmīgu personu īstenojama trešās personas klātbūtnē, nozīmīgi veikt precīzu un aprakstošu saskarsmes īstenošanas dokumentāciju, kurā ietverama tāda informācija kā:

- 1) Kāda bija sākotnējā vienošanās un kas realitātē piedalījās;
- 2) Vai saskarsmes dalībnieki ieradās? Ja jā – ierašanās laiks, apmeklējuma ilgums;
- 3) Tikšanās dalībnieku mijiedarbība (piemēram, veidoja kontaktu, veica kopīgas darbības, pauda interesi vienam par otru utt.);
- 4) Cik lielā mērā pieaugušais izmantoja savu lomu (piemēram, nosakot ierobežojumus, disciplinējot bērnu, pievēršot uzmanību bērnam utt.);
- 5) Vai trešajai personai bija jāiejaucas (bērna drošība vai veselība tika apdraudēta utt.);
- 6) Kā bērns un persona, ar kuru notika saskarsme, atvadījās (piemēram, pateica viens otram “attā” un devās prom; apskāvās; sarunāja ko vēlas darīt nākošā reizē utt.);
- 7) Kas notika pēc saskarsmes (bērna reakcijas);
- 8) Citi aspekti saistībā ar īstenoto saskarsmi.

⁴¹ Administratīvās apgabaltiesa 2016.gada 22.aprīļa lēmums lietā Nr.A420141116;

Veidlapas paraugu skat. [metodisko ieteikumu 1.pielikumā](#).

Gadījumos, ja saskarsme īstenota nepastarpināti bērnam uzturot tiešus un personiskus kontaktus un attiecības ar sev nozīmīgiem tuviniekiem, atgriezeniskajā saiknē par saskarsmes nodrošināšanu, fiksēt:

- 1) Vai un ja jā - kāda bija sākotnējā vienošanās un tās kāda bijusi tās īstenošana (ja ir zināms);
- 2) Kad, cik ilgi saskarsme īstenota, kādā veidā tā īstenota (telefonzvans, tikšanās klātienē, videozvans utt. Arīdzan – ja bija plānots, bet nenotika (kādēļ nenotika));
- 3) Kas notika pēc saskarsmes (bērna reakcijas);
- 4) Bērna viedoklis saskarsmes turpināšanai;
- 5) Citi aspekti saistībā ar īstenoto saskarsmi (piemēram, vai radinieks interesējās par bērnam nozīmīgiem jautājumiem; vai tikšanās reizē sniedzis atbalstu bērna uzturā vai nodrošinājis dāvanu bērnam u.c.).

Veidlapas paraugu skat. [metodisko ieteikumu 2.pielikumā](#).

2.5. Iesaistīto dalībnieku darbības pamatotība, kompetence, sadarbība

Tikai mērķtiecīgi veidojot starpinstitutūciju un starpprofesionāļu sadarbību, visiem tās dalībniekiem rodot vienotu izpratni par bērna labākajām interesēm saskarsmes ar tam nozīmīgām personām nodrošināšanai, tiek mazināta bērna atkārtota traumatizācija un veicināta bērna izpratne par savu identitāti un mūžilgām attiecībām.

Ievērojot minēto, turpmāk detalizētāk aplūkosim katru no procesā iesaistīto dalībnieku pienākumiem un rīcībām.

2.5.1. Bāriņtiesas kompetence

Bāriņtiesai šajā procesā deleģēta lēmējietādes, situācijas aktīva pārraudzītāja un bērnu tiesību ievērošanas uzrauga loma, kas īstenojama ciešā sadarbībā ar citām iestādēm un personām.

Bāriņtiesa kā pašvaldības izveidota aizbildnības iestāde prioritāri nodrošina bērna tiesību un tiesisko interešu aizsardzību, aizstāv bērna personiskās tiesības. Bāriņtiesa sadarbojas ar citām bāriņtiesām, bērnu aprūpes iestādēm, sociālajiem dienestiem, u.c., lai nodrošinātu bērna tiesību un interešu aizsardzību. Bāriņtiesa savā darbībā pamatojas uz normatīvajiem aktiem un publisko tiesību principiem.⁴²

Bāriņtiesai, kā **prioritāri atbildīgajai iestādei par ārpusģimenes aprūpē nodota bērna tiesību un interešu aizsardzību**, ikviena bērna lietā jāpārzina tuvo personu loks, ar kurām bērna interesēs var būt personisku attiecību uzturēšana, un jāveic aktīvas darbības, lai sniegtu

⁴² [Bāriņtiesu likuma 2.panta](#) pirmā daļa un [4.panta](#) pirmā un otrā daļa, [17.panta](#) pirmais, ceturtais apakšpunkts;

atbalstu ārpusģimenes aprūpes nodrošinātājam ar mērķi veicināt bērna saskarsmi ar tuviniekiem. Tāpat bāriņtiesas pienākums ir objektīvi novērtēt situāciju un nepieciešamības gadījumā lemt par personisku attiecību un tiešu kontaktu uzturēšanas tiesību ierobežošanu, ja tas kaitē bērna veselībai, attīstībai un drošībai vai rada draudus aizbildņiem, audžuģimenēm, bērnu aprūpes iestāžu darbiniekiem vai citiem bērniem.

2.5.1.1. Bāriņtiesas kompetence vecāku saskarsmes ar bērnu veicināšanā aizgādības lietas kontekstā

Centrs, strādājot ar ārpusģimenes aprūpē nodotu bērnu lietām secinājusi, ka vecāku un ārpusģimenes aprūpē esošu bērnu mērķtiecīga un kvalitatīva saskarsmes uzturēšana, ir viena no galvenajām ģimenes atkalapvienošanās atslēgām. Tādēļ, ka šajā procesā vecāks ne vien var praksē mainīt savu uzvedību novēršot tos riskus, kas bija par iemeslu bērna šķiršanai no ģimenes, bet arī saglabājot un pilnveidojot attiecības un savstarpējās saites. Tā apliecinot bērnam, ka viņš vecākam rūp un ir mīlēts, palīdzot bērnam mazināt vainas sajūtu un stiprinot bērna identitāti.

Balstoties uz starptautiskajos tiesību aktos noteiktajiem principiem, kompetentajām iestādēm, kas iesaistītas lietā par aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākam, jāņem vērā, ka veicamās darbības un sniedzamais atbalsts primāri īstenojami ar mērķi ģimenes atkalapvienošanai un tas:

- jāplāno kā process, kas notiek pakāpeniski;
- šis process ir jāuzrauga;
- ģimenei un bērnam jāsniedz atbalsta pasākumi, ņemot vērā gan bērna situāciju, gan nošķiršanas cēloni;
- jāveido, jāatbalsta un jāpārtrauga bērna regulāra un atbilstoša saskarsme ar viņa ģimeni (vecākiem).

Situācijā, kad tiek pieņemts lēmums par aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākiem un ārpusģimenes aprūpes nodrošināšanu bērniem, galvenie pienākumi turpmākam darbam ar ģimeni tiek sadalīti starp bāriņtiesu un sociālo dienestu. Proti, bāriņtiesa:

- rakstveidā informē vecākus par pienākumu sadarboties ar savas dzīvesvietas pašvaldības sociālo dienestu un citām institūcijām un personām, lai sekmētu bērna atgriešanos ģimenē;⁴³
- nekavējoties par to informē bērna vecāku dzīvesvietas sociālo dienestu un lūdz sniegt nepieciešamo palīdzību bērna vecākiem.⁴⁴ Savukārt sociālais dienests kopā ar citām pašvaldības institūcijām, bērna vecākiem un bērna tiesību aizsardzības iestādēm izstrādā ģimenes atbalsta un palīdzības programmu ar mērķi novērst tos faktorus, kas bijuši par iemeslu bērna šķiršanai no ģimenes.⁴⁵

⁴³ [Bāriņtiesu likuma 22.panta](#) otrā daļa;

⁴⁴ [Bāriņtiesu likuma 39.panta](#) pirmā daļa ;

⁴⁵ [BTAL 27.panta](#) piektā daļa;

Informējot vecāku⁴⁶ par pienākumu sadarboties ar sociālo dienestu, **bāriņtiesai vecākam saprotamā veidā jāizskaidro** un vēstulē jāiekļauj arī informācija par tā pienākumu saskarsmes ar bērnu īstenošanā (vai tieši otrādi, ja lemts par saskarsmes ierobežojumu, jāizskaidro, kādēļ pieņemts šāds lēmums, un kādas darbības veicamas, lai atjaunotu saskarsmi). Tāpat jāinformē par vecāka pienākumu sadarboties ar iestādēm un ārpusģimenes aprūpes sniedzēju šajā procesā, norādot konkrētu informāciju par tiem. Vecākam, saņemot minēto informāciju gan mutvārdos, gan rakstveidā jābūt saprotamam par tā pienākumiem saskarsmes īstenošanā, sadarbības nepieciešamību un par kārtību, kādā saskarsme veicama. Minētais aspekts īpaši būtisks, ņemot vērā, ka tieši saskarsmes kvalitātes izvērtējums ir viens no pamatkritērijiem, bāriņtiesai pārskatot lēmumu par aizgādības tiesībām.

Vienlaikus bāriņtiesai jāinformē ārpusģimenes aprūpes sniedzēju par pienākumu veicināt bērna un vecāka saskarsmi vai tieši otrādi – ņemt vērā ierobežojumus saskarsmes nodrošināšanā. Tāpat, bāriņtiesai jāseko, lai ārpusģimenes aprūpes sniedzējs pildītu šo pienākumu.⁴⁷ Detalizētāku izklāsts par ārpusģimenes aprūpes sniedzēja informēšanu un atgriezeniskās saiknes saņemšanu skat. 4.2. apakšnodaļā.

Ņemot vērā, ka aizgādības lietas risināšanas specifika paredz, ka pirms bāriņtiesas lēmuma pieņemšanas vecākiem jau bijis pienākums sadarboties ar pašvaldības sociālo dienestu ar mērķi novērst riskus un nepieļaut aizgādības tiesību pārtraukšanu, secināms, ka gan bāriņtiesa, gan sociālais dienests ir iepazinies ar ģimenes lietu un būtiskiem tās apstākļiem. Tādēļ jau sākotnēji pēc aizgādības tiesību pārtraukšanas, starp institūciju un personu⁴⁸ sadarbības ietvaros nepieciešams vienoties par tiem principiem un kārtību, kas ievērojama vecāka saskarsmes īstenošanai ar bērnu uz noteiktu periodu. Tā mazinot bērna atkārtotas traumatizācijas riskus, kā arī radot pārredzamību un skaidrību situācijā. Pēc noteiktā laika perioda atkārtotā sadarbības ietvarā, minētā vienošanās pārskatāma, kā arī veicams izvērtējums turpmāk īstenojamā saskarsmes kārtībai.

Gadījumos, kad vecāki nav sadarbojušies vai bāriņtiesas koleģiālais lēmums par aizgādības neatjaunošanu pieņemts pēc vienpersoniskā lēmuma un bijis ierobežots īsā laika termiņā, institūciju rīcībā sākotnēji var būt ierobežots informācijas apjoms par vecāku situāciju. Līdz ar to vienošanās panākšanu nebūs iespējams īstenot uzreiz, bet pēc papildu informācijas iegūšanas. Tādēļ bāriņtiesai kā ārpusģimenes aprūpē esoša bērna tiesību un tiesisko interešu pārraugam, šajā periodā būtu vēlams uzņemties “gadījuma vadītāja” lomu, iezīmējot saskarsmes plānu līdz vienošanās panākšanai.

Tad, kad panākta vienošanās par saskarsmes kārtības īstenošanas principiem un kārtību, tas turpmāk ir vecāka pienākums to īstenot atbilstoši noteiktajam plānam. Savukārt ārpusģimenes aprūpes sniedzējam vai Atbalsta centram jāveicina šī plāna nodrošināšana. Sociālajam dienestam jāsniedz atbalsts vecākiem tā īstenošanā. Tāpat bāriņtiesas pienākums šajā laikā ir arī vērst uzmanību, vai ārpusģimenes aprūpes sniedzēja vai citas, bērna situācijā iesaistītas personas, darbībā nav konstatējams, ka tās varētu negatīvi iespaidot bērna attiecības ar kādu

⁴⁶ [Bāriņtiesu likuma 22.panta](#) otrā daļa;

⁴⁷ Atbilstoši [Bāriņtiesu likuma 39.panta](#) otrajā daļā noteiktajam;

⁴⁸ Bāriņtiesa, sociālais dienests, vecāks, ārpusģimenes aprūpes sniedzējs, ja attiecināms – Atbalsta centrs;

no vecākiem.⁴⁹ Nav atbalstāma situācija, ka saskarsmes process tiek nodrošināts tikai tad, ja bez izstrādāta saskarsmes plāna, iniciatīvu un iesaisti pauž vecāki bez ārpusģimenes aprūpes sniedzēja atbalsta un iesaistes vai otrādi.

Piemērs

Piemēram, ārpusģimenes aprūpes sniedzējam tiek uzlikts par pienākumu veicināt bērna un vecāka saskarsmi, lai gan objektīvi konstatējams, ka vecāks neveic nekādas darbības un neizrāda iniciatīvu komunikācijas ar bērnu atsākšanai un uzturēšanai. Sociālā dienesta kompetences ietvarā ir sniegt atbalstu vecākiem, t.sk. motivējot un piesaistot resursus, lai tiktu veicināta bērna un vecāku tikšanās vai cita saskarsmes forma.

Bērnām nozīmīga persona izrāda iniciatīvu un vēlas turpināt uzturēt attiecības un komunikāciju ar bērnu, bet tā organizēšanas process un norises iespēja tiek atstāta pašas personas vienpersoniskā pārziņā, jo ārpusģimenes aprūpes sniedzējs vai citi gadījumā iesaistītie speciālisti neveic darbības saskarsmes veicināšanai. Bāriņtiesai jāiesaistās gadījuma risināšanā un jāsniedz ārpusģimenes aprūpētājam norādījumus, kas vērsti uz bērna tiesību ievērošanu un nodrošināšanu.

Centrs izstrādājis metodiskos ieteikumus bāriņtiesām par sadarbības veikšanas principiem ar dažādām institūcijām. Metodiskie ieteikumi par bāriņtiesas un sociālā dienesta speciālistu sadarbību un par bāriņtiesu sadarbību ar Atbalsta centriem pieejami [Rokasgrāmatā bāriņtiesām 4. sējumā](#).

Piemērs

Vecākam pārtrauktas aizgādības tiesības un bērni ievietoti ārpusģimenes aprūpē citā pašvaldībā. Vecāks aktīvi izrādīja interesi par bērniem un iespēju robežās devās uz tikšanās ar bērniem – sākotnēji bez Atbalsta centra iesaistes, bāriņtiesas telpās vai zinību dienā skolā. Lai novērstu konfliktsituāciju veidošanos, audžuģimene vērsās Atbalsta centrā, lūdzot tikšanās organizēt ar Atbalsta centrā speciālistu iesaistīšanos. Ņemot vērā minēto mainīts tikšanās biežums (tas samazināts – agrāk apmēram 2 reizes mēnesī, tagad reizi mēnesī) un pamatvieta, kur noris tikšanās (agrāk pilsēta, tagad - novads).

Sniedzot atgriezenisko saikni par tikšanās norisēm bāriņtiesai, Atbalsta centrs norādīja, ka vecāks iesaistās un tiekas ar bērniem. Vēlas tikties biežāk, bet tikšanās iespējas ir ierobežotas, jo laikā, kad iespējams organizēt tikšanos, no vecāka dzīves vietas līdz novadam nekursē sabiedriskais transports. Sava autotransporta vecākam nav. Tāpat audžuģimenei ir ierobežotas iespējas brīvi aizvest bērnus uz tikšanos jebkurā dienā un laikā, jo strādā algotu darbu. Atbalsta centrs bāriņtiesai sniegtajā informācijā norādīja, ka sociālajam dienestam ieteicams atbalstīt vecāku ar transportu, lai nodrošinātu vecāka un bērnu saskarsmi. Atbalsta centrs minēto informāciju netika sniedzis sociālajam dienestam.

Savukārt sociālais dienests informēja, ka lietas risināšanas gaitā ir sniedzis vecākam atbalstu saskarsmes ar bērniem nodrošināšanā dienesta telpās. Vienlaikus sociālais dienests nav saņēmis informāciju no bāriņtiesas vai Atbalsta centra par to, ka vecāks transporta trūkuma

⁴⁹ [Civillikuma 181.panta](#) ceturtā daļa;

dēļ nespēj īstenot saskarsmes tiesības ar bērniem. Reiz vecāks vērsās sociālajā dienestā, lai lūgtu nodrošināt transportu, bet sociālais dienests to nespēja nodrošināt, tā kā tas netika pieteikts savlaicīgi un visi sociālā dienesta transporti konkrētajā dienā bija aizņemti. Vēlāk sarunās vecāks sociālajam darbiniekam vairākas reizes apgalvojis, ka transports neesot problēma, esot, viens cilvēks”, kas var izvest uz satikšanās reizēm ar bērniem. Sociālajam dienestam nav radušās bažas par to, ka vecāks saskarsmi ar bērniem nevar īstenot, jo ir transporta trūkums, pretējā gadījumā sociālais dienests iespēju robežās transporta pakalpojumu vecākam būtu nodrošinājis.

No iestāžu sniegtās informācijas secināms, ka sadarbība un komunikācija starp iestādēm, lai nodrošinātu bērnu tiesības uz saskarsmi ar vecāku, ir bijusi nepietiekama. Iestāžu starpā nebija pietiekama komunikācija. Lai gan Atbalsta centrs bija informējis bāriņtiesu, ka bērnu tikšanos ar vecāku kavē transporta trūkums, bāriņtiesa par to neinformēja sociālo dienestu atbalsta sniegšanai bērnu interesēs. Lai arī vecāks bija vērsies sociālajā dienestā par atbalstu transporta nodrošināšanai, saņēma atteikumu, jo nebija informēts par kārtību, kādā var lūgt atbalstu transporta nodrošināšanai – tas veicams savlaicīgi, plānojot transporta izmantošanas datumus un laika posmu kopsakarā ar transporta pieejamību.

Bērna atgriešana ģimenē un pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošana jeb ģimenes atkalapvienošana ir viens no galvenajiem mērķiem pēc lēmuma par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu pieņemšanas. Šajā procesā, pārskatot saskarsmes plānu un vērtējot vecāku iesaisti, bāriņtiesa var lemt par bērna uzturēšanos pie vecākiem, uz noteiktu laiku.⁵⁰ Šīs uzturēšanās aktīvas aizgādības lietas kontekstā vērtējamās kopsakarā ar vecāka iesaisti to problēmsituāciju novēršanā, kas bijusi par iemeslu bērna šķiršanai no ģimenes, gan savu pienākumu pret bērnu pildīšanā – gan saskarsmes nodrošināšanā, gan iesaistē tās audzināšanas procesā. Nav pieļaujams, ka lietas sagatavošanas procesā minētā lēmuma pieņemšanai, bāriņtiesa neiegūst objektīvu informāciju par saskarsmes norisi kā tādu un tās kvalitātes izvērtējumu. Lemjot par atļauju uzturēties pie vecākiem ilgāku laiku, šajā posmā atbildīgajiem speciālistiem – bāriņtiesai un sociālajam dienestam sadarbības ietvarā organizējama vecāku un bērna dzīvesvietas apsekošana, lai pārliecinātos par bērna situāciju. Tādējādi pārliecinoties par vecāku faktisko rīcību to risku novēršanā, kas bijuši par iemeslu bērna šķiršanai no ģimenes.

⁵⁰ BTAL 33.panta ceturtā daļa;

Vecākam pārtrauktas aizgādības tiesības un noteikt saskarsmi ar bērnu (10g) īstenojot trešās personas klātbūtnē – iestādes telpās, speciālista klātbūtnē. Pēc pirmajām bērna tikšanās reizēm ar vecāku, ārpusģimenes aprūpētājs novēroja, ka bērns jūtas priecīgs, mierīgs, dalījās savās sajūtās par tikšanos utt.. Pēc pāris nākošajām tikšanās reizēm ārpusģimenes aprūpētājs novēroja, ka bērns pēc tikšanās reizēm mājās uzvedās verbāli un fiziski agresīvi pret pārējiem ģimenē esošajiem bērniem un aprūpētāju. Bērnam atsākās nakts enurēze, sāka sist galvu pret sienu, kulakus pret stenderi, graužt nagus. Vienlaikus bāriņtiesā vērsās vecāks, lūdzot ļaut bērnam brīvdienas pavadīt pie viņa mājās. Sociālais dienests minēto lūgumu atbalstīja, pamatojot to, ka vecāks iesaistās visos noteiktajos līdzdarbības pasākumos (apmeklē psihologa konsultācijas, audzināšanas kursus utt.). Ārpusģimenes aprūpētājs vērsās bāriņtiesā, informējot par novērotajām bērna reakcijām.

Bāriņtiesa organizēja starpinstitūciju sanākumi, kuras laikā noskaidroja, ka pēc pirmajām pozitīvajām tikšanās reizēm, bērna un vecāka tikšanās turpināja notikt iestādes telpās, bet bez tiešas speciālista klātbūtnes (speciālists atradies iestādē, bet blakus kabinetā nevis novērojis īstenoto saskarsmi). Tādējādi netika veikta vecāka saskarsmes ar bērnu novērošana un pārliecināšanās, ka vecāks pielieto apgūtās zināšanas, prasmes utt.

Lēmuma pieņemšanas par atļauju bērnam uzturēties pie vecāka brīvdienās ietvarā, bāriņtiesa skaidroja bērna viedokli par minēto jautājumu. Bērns sniedza viedokli, ka šobrīd vēlas tikties ar vecāku, ja klāt ir vēl kāds pieaugušais, bet nevēlas dzīvot pie vecāka, jo baidās. Vecāks to tikšanos laikā, kad nebija klāt speciālists, esot atsācis savus iepriekšējos gājienus (emocionāla pazemošana, noniecināšana u.c.), pēc kā bērns esot slikti juties un piedzīvota radīja bailes būt kopā ar vecāku.

Lai bāriņtiesa pārskatāmi varētu pārliecināties par veiktajām darbībām no brīža, kad pieņemts lēmums par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākiem līdz lēmuma par bērna aizgādības tiesību atjaunošanu vai lēmuma par prasības sniegšanu tiesā aizgādības tiesību atņemšanai pieņemšanai, centrs izstrādājis veidlapu “Pārskats par bāriņtiesas veiktajām darbībām”, kas uzskatāms kā praktisks rīks ģimenes atkalapvienošanas mērķtiecīgi vadītā procesā: <https://www.bti.gov.lv/lv/parskats-par-barintiesas-veiktajam-darbibam>

Bāriņtiesai lēmuma par aizgādības tiesību atjaunošanu pieņemšanai ir nepieciešama tikpat rūpīga un vispusīga informācijas iegūšana, kā pirms lēmuma par aizgādības tiesību pārtraukšanu. Proti, sagatavojot lietu par pārtraukto bērna aizgādības tiesību atjaunošanu vai par prasības iesniegšanu tiesā aizgādības tiesību atņemšanai vecākam, bāriņtiesa pieprasa vecāka dzīvesvietas sociālajam dienestam atzinumu⁵¹ par iespējām bērnam atgriezties vecāka aizgādībā un informāciju no ārpusģimenes aprūpes sniedzēja par bērna un vecāka saskarsmi, garīgo un materiālo atbalstu bērna audzināšanā ārpusģimenes aprūpes laikā.⁵²

⁵¹ Atbilstoši Labklājības ministrijas [metodiskajā materiālā par sociālo darbu ar ģimeni un bērniem](#), lietots termins “pārskats”;

⁵² [Bāriņtiesu likuma 22.panta](#) piektā daļa;

§ Tiesu prakse

Vērtējot pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošanu, būtiski ir vērtēt ne tikai personu vārdiski vai rakstiski izteiktos apsvērumus lietā, bet arī vērtēt personu faktisko/reālo rīcību. Līdz ar to šādās lietās būtiska nozīme ir arī tam, kā personas faktiski rīkojas, nevis tikai tam, kādu viedokli un attieksmi par lietu personas pauž.⁵³

Par informācijas iegūšanas aspektiem no ārpusģimenes aprūpes sniedzējiem detalizētāk skat. 4.2. apakšnodaļā. Vienlaikus būtiski, lai bāriņtiesa, lūdzot sociālajam dienestam sniegt informāciju lēmuma pieņemšanai, lūgtu sniegt izvērtējumu par to, kā sociālā dienesta īstenotā intervence atspoguļojas vecāka faktiskajā rīcībā, tostarp, personisku attiecību un tiešu kontaktu uzturēšanas laikā ar bērnu.

Tādējādi secināms, ka sniegtā atgriezeniskā saikne par bērna saskarsmes ar vecāku norisi, tās kvalitātes izvērtējums kopsakarā ar sociālā dienesta sniegto atzinumu par veikto intervenci un vecāka līdziesaisti to risku novēršanai, kas bijuši par iemeslu aizgādības pārtraukšanai, veido bāriņtiesas lēmuma pamatojumu un argumentāciju.

2.5.1.2. Bāriņtiesas kompetence ārpusģimenes aprūpē esoša bērna un tā ģimenes locekļu vai citu tam nozīmīgu personu saskarsmes veicināšanā

Atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajam, ārpusģimenes aprūpē (aizbildnība, audžuģimene, bērnu aprūpes iestāde) esošam bērnam ir tiesības uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar vecākiem, kā arī ar brāļiem, māsām, vecvecākiem un personām, ar kurām bērns ilgu laiku ir dzīvojis nedalītā saimniecībā, ja vien tas atbilst bērna interesēm.⁵⁴ Šajā procesā bāriņtiesai kā bērnu tiesību un interešu pārstāvošajai institūcijai deleģēta nozīmīga loma. Proti:

- Informēt ārpusģimenes aprūpes sniedzēju par bērna radiniekiem ar kuriem veicināma personisku attiecību un tiešu kontaktu uzturēšana;⁵⁵
- Uzraudzīt, vai tiek nodrošināta ārpusģimenes aprūpē esoša bērna saskarsme ar tam nozīmīgiem radiniekiem vai citām bērnam nozīmīgām personām.⁵⁶ Tostarp, vērst uzmanību vai notiek saskarsme starp brāļiem un māsām / pusbrāļiem, pusmāsām, kuriem aprūpi nodrošina citi aprūpētāji, kā arī starpinstitūciju un starpprofesionālā sadarbības ietvarā risināt tos gadījumus, ja konstatēts, ka saskarsme netiek nodrošināta un veicināta vai konstatēti citi problēmjaucājumi;

⁵³ [Latvijas Republikas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2020.gada 5.oktobra SPRIEDUMS Lieta Nr. A420212519, SKA-1471/2020](#)

⁵⁴ [Civillikuma 181.panta](#) otrajā daļā un [BTAL 33.panta](#) pirmā daļā;

⁵⁵ [Audžuģimenes noteikumu 58.](#) un [71.punkts](#). [Bāriņtiesas darbības noteikumu 79.punkts](#), kopsakarā ar [Bāriņtiesu likuma 31.panta](#) pirmās daļas 2. un 6.apakšpunktu;

⁵⁶ [Audžuģimenes noteikumu 3., 4., 68., 69.punkts](#), [Bāriņtiesu likuma 39.panta](#) otrā daļa, [Bāriņtiesas darbības noteikumu 81.punkta](#) pirmā daļa, [81.³](#) un [81.⁴](#) punktā, [SPSPL 28.panta](#) 1² punkts

- Nepieciešamības gadījumā lemt par saskarsmes ierobežojumu.⁵⁷

Minēto principu ievērošanai uzmanība vēršama visu kategoriju lietās. Vienlaikus, centra praksē novērots, ka īpaši šo priekšnoteikumu ievērošana akcentējama:

- aizbildnības lietās (īpaši, ja aizbildnības lietas uzraudzību nodota pārraudzībai citas pašvaldības bāriņtiesai), lai ikviens aizbildnis tiktu informēts par viņa pienākumu veicināt bērna un viņam nozīmīgu radnieku un citu personu saskarsmi, kā arī būtu informēts, kuras ir šīs personas (plašāku izklāstu skat. 4.2.2 apakšnodaļā);
- audžuģimeņu lietās (īpaši, ja lieta nodota pārraudzībai citas pašvaldības bāriņtiesā).⁵⁸

Ņemot vērā, ka aizgādības lietas un bērna ārpusģimenes aprūpes lietas kontekstā bāriņtiesa iegūst plašu informāciju par bērna radniekiem un citām bērnam nozīmīgām personām (piemēram, mammas dzīvesbiedrs, šī dzīvesbiedra bērni utt.) ar kurām tas dzīvojis nedalītā saimniecībā, bāriņtiesa ir tā iestāde, kuras rīcībā ir informācija par bērnam nozīmīgām personām. It īpaši attiecībā uz brāļiem (pusbrāļiem) un māsām (pusmāsām), kuriem nodrošināta aprūpe pie citiem aprūpētājiem.

Svarīgi!

Bāriņtiesām kā prioritāri atbildīgām par ārpusģimenes aprūpē nodota bērna tiesību un interešu aizsardzību, ikviena bērna lietā jāpārzina tuvo personu loks, ar kurām bērna interesēs varētu būt personisku attiecību uzturēšana, un jāveic aktīvas darbības, lai sniegtu atbalstu ārpusģimenes aprūpes nodrošinātājam veicināt bērna saskarsmi.

2.5.1.3. Bāriņtiesas kompetence saskarsmes ierobežošanā

(informācija aktualizēta 05.01.2024.)

Ja bērns ir šķirts no ģimenes, saskarsmes tiesību var ierobežot bāriņtiesa, ja tā ir pretrunā bērna labākajām interesēm.⁵⁹ Bāriņtiesai jāvērtē jautājums un jālemj par saskarsmes ierobežošanu, ja šī saskarsme:

- kaitē bērna veselībai, attīstībai un drošībai;
- rada draudus audžuģimenēm vai citiem bērniem.⁶⁰

Īpaša vērība vēršama gadījumiem, kad pastāv bažas par bērna drošību, saistībā ar iepriekš pret bērnu vērstu vardarbību. Īpaši, ja tas bijis iemesls bērna šķiršanai no ģimenes. Šajā

⁵⁷ [BTAL 33. panta pirmā daļa](#), arī [Civillikuma 181.pants](#)

⁵⁸ Atbilstoši centra Rokasgrāmatas bāriņtiesām 5.sējuma ietvertajam apkopojumam par biežāk konstatētām nepilnībām bāriņtiesu darbībā plānoto pārbaužu laikā bāriņtiesās 2022.gadā;

⁵⁹ Atbilstoši [Civillikuma 181.panta](#) 1.-3. daļā noteiktajam, arī [BTAL 33.pantam](#) un [Bāriņtiesu likuma 39.panta](#) trešajā daļā noteiktajam;

⁶⁰ [BTAL 33. panta](#) pirmā daļa, arī [Civillikuma 181.pants](#);

gadījumā, izvērtējot visus lietas apstākļus un bērna labākās intereses, jau primāri vērtējams jautājums par lēmuma pieņemšanu saskarsmes ierobežošanai, tādējādi neradot atkārtotu traumatizāciju bērnam.

Minētajam faktoram īpaša uzmanība vērsta profesionālajā literatūrā.⁶¹ Traumatizēti bērni ir viena grupa, attiecībā pret kuru rūpīgi jāapsver visi riska faktori, kas saistīti ar saskarsmes nodrošināšanu. Bērni, kuriem ir dezorganizēts piesaistes modelis vecākiem, visticamāk, tiks atkārtoti traumēti saskarsmē ar pieaugušajiem, kas viņus ļaunprātīgi izmantoja. Šāds kontakts var apdraudēt jebkādas iespējas pārveidot attiecību pieredzes un panākt drošu piesaistes izveidi bērnam pret kādu.

Tāpēc tiek ieteikts ierobežot kontaktu īstermiņā, atsevišķos gadījumos vidējā termiņā, vērtējot iespēju saskarsmes veida maiņai tikai tad, kad bērni ir sasnieguši zināmu drošības pakāpi un spēju tikt galā ar emocionālo satraukumu, ko saskarsme ar bioloģisko ģimeni izraisīs. Pēc tam veicams novērtējums, lai izdarītu secinājumus, par to, vai saskarsme atjaunojama un turpināma, ja pēc būtības ir nodrošināti visi iespējamie atbalsta pasākumi iesaistītajām pusēm (*atbalsta un rehabilitācijas pasākumi gan bērnam, gan vardarbības veicējam – centra iestarpinājums*), kas ir pieejami, radot drošu vidi un kuru atbalsta visas iesaistītās puses.

Tādējādi atbildīgajiem speciālistiem īpaša uzmanība vēršama iesaistīto pušu situācijas kopsakarībai. Proti, vai persona, kura īstenojusi vardarbību pret bērnu, iesaistījies atbalsta un rehabilitācijas pasākumos, kā arī mainījusi faktisko uzvedību, izsverot to kopsakarā ar bērna psihoemocionālo stāvokli un labāko interešu izvērtējumu.

Tāpat kritiski izvērtējami visi citi gadījumi, kad pieaugušo rīcība radījusi negatīvu ietekmi bērnu veselībai, attīstībai un drošībai. Piemēram, izpratnes un prasmju trūkums par bērna situācijai atbilstošas veselības aprūpes nodrošināšanu, kas būtiski negatīvi ietekmē bērna veselības stāvokli; apzināta darbība kā bērna aprūpētāju nodrošinot personu, kas rada apdraudējumu bērnam; apzināta bērna iesaistīšana dažādu likumpārkāpumu veikšanā utt.

§ Tiesu prakse

Lietās, kur nepilngadīgai personai jāatgriežas ģimenē, kurā pret nepilngadīgo personu konstatēta vecāku vardarbība, un šīs rīcības rezultātā konstatēts arī iespaids uz bērna psihoemocionālo stāvokli, aizgādības tiesību atjaunošana vecākiem, kas secīgi ietver arī bērna atgriešanos ģimenē jāvērtē arī no tā, kādu iespaidu tas objektīvi atstās uz bērna psihoemocionālo stāvokli jeb bērna veselību.

Proti, jaunieša psihoemocionālā stāvokļa dinamika lietā, kurā ir konstatēta vardarbība pret jaunieta, ir ļoti nozīmīgs faktors, kas jāņem vērā, vērtējot, vai saskarsme ar vecākiem un

⁶¹ Howe D., Steele M. Contact in cases in which children have been traumatically abused or neglected by their birth parents. No: Neil E., Howe D. Contact in adoption and permanent foster care: Research, theory and practice. London: BAAF. 2004. 250 lpp.;

secīgi arī aizgādības tiesību atjaunošana, kas noved pie tā, ka vecāki var īstenot savas aizgādības tiesības (arī noteikt jaunieša dzīvesvietu), neveicina jaunieša psihoemocionālā stāvokļa objektīvu pasliktināšanos, tostarp iepriekš piedzīvoto notikumu iespējamu atkārtošanos.⁶²

Vienlaikus ņemams vērā, ka saskarsmes ierobežošana nav vienlīdzīga saskarsmes atņemšanai. Proti, bērniem un viņu vecākiem ir tiesības nodibināt un uzturēt regulāras personiskas attiecības. Šādu kontaktu var ierobežot vai aizliegt tikai tad, ja tas nepieciešams bērna interešu nodrošināšanai. Ja konstatēta bērna drošībai apdraudoša situācija, primāri vērtējams, vai saskarsme nodrošināma bērnam drošā veidā – vai pieļaujama tikšanās, bet tā nodrošināma trešās personas – speciālista, klātbūtnē. Ja bērna un atsevišķi dzīvojoša vecāka uzraudzīta tikšanās nav bērna interesēs – izvērtējama saskarsmes nodrošināšana cita kontakta veidā (piemēram, attālināti, izmantojot komunikāciju ierīces videozvana formātā, personisku vēstuli apmaiņa utt.). Tikai galējā situācijā, lemjot par saskarsmes aizliegumu.

Lai gan BTAL paredz iespēju bāriņtiesām lemt par konkrētā bērna saskarsmes ierobežojumu ar tam nozīmīgām personām arī tad, ja tā rada draudus audžuģimenēm vai citiem bērniem, būtiski, ka bāriņtiesa, lemjot par saskarsmes ierobežojumu, to vērtētu bērna vislabāko interešu izvērtējuma prizmā, primāri vēršot uzmanību, vai saskarsmes norises / veida maiņa nesīs vēlamo risinājumu un, vai apdraudējums citām personām ir novēršams, neierobežojot bērna tiesības uz saskarsmi.

§ Tiesu prakse

Saskarsmes tiesību ierobežošanā vērā ņemamie aspekti

1. Bērna un vecāka saskarsmes tiesība jeb personisku attiecību un tiešu kontaktu uzturēšana ir ierobežota ar nosacījumu, ka saskarsmei ir jāatbilst bērna vislabākajām interesēm.

Vērtējot saskarsmes tiesību ierobežošanu, atbilstoši samērīguma principam iestādei vienmēr ir jāvērtē, kā ir iespējams konkrēto gadījumu atrisināt bērnam vissaudzējošākā veidā. Tādējādi iestādei vienmēr ir jāveic izsvērums, kāds ierobežojuma veids (pilnīgs vai daļējs) ir vispiemērotākais konkrētam bērnam.

2. Lēmumam par saskarsmes ierobežošanu ir ilgstoša tiesiska iedarbība, tāpēc šāda lēmuma atcelšana iespējama, ja tiesa konstatē, ka vairs nepastāv vai ir mainījušies apstākļi, kas bijuši lēmuma pieņemšanas pamatā. Tāpēc tiesai jāņem vērā arī faktiskie apstākļi, kas

⁶² [Latvijas Republikas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2012.gada 12.novembra SPRIEDUMS Lieta Nr. A420344312, SKA-870/2012;](#)

radušies pēc pārsūdzētā lēmuma pieņemšanas. Šāds aktuālās situācijas vērtējums ir arī nepieciešams, lai nodrošinātu efektīvu bērnu tiesību aizsardzību.

3. Bērna, kas ir nobrieduša pusaudža vecumā, viedoklis ir būtisks; lemšana pretēji pusaudža viedoklim jāmotivē. Tomēr vienlaikus ir jāvērtē, vai, neskatoties uz to, ka lietā ir runa par saskarsmi ar pusaudzi, tomēr nepastāv objektīvi apstākļi, kas var kaitēt šā pusaudža tiesībām un interesēm. Tāpat pusaudža viedoklis, kas ir vērā ņemams šīs personas pietiekami nobriedušā vecuma dēļ, tomēr tāpat kā jebkurš bērna viedoklis ir jāvērtē no katra bērna individuālām personības iezīmēm, uztveres īpatnībām un jāvērtē, vai tas nav ietekmēts no citu personu, tostarp vecāku puses.⁶³

Ar ārpusģimenes aprūpē esošajam bērnam nozīmīgām personām, kurām saskarsmes tiesību un tiešus kontaktus ar bērnu bāriņtiesa ir ierobežojusi, saskarsmes tiesību ar bērnu iespējams atjaunot gadījumā, ja šī persona, sadarbojoties ar bāriņtiesu un sociālo dienestu, pilda to noteiktos uzdevumus, piemēram, saņem psihologa atzinumu, kurš apstiprina, ka personas prasmes un personīgās īpašības ir atbilstošas, lai spētu veidot sociāli pieņemamu komunikāciju ar bērnu; persona apmeklē kursus vardarbīgiem vecākiem, kā arī bērna emocionālās audzināšanas kursus.

Lemjot par saskarsmes tiesību atjaunošanu, bāriņtiesai jāvērtē personas motivācija atjaunot liegtās saskarsmes tiesības, par ko liecinās sadarbība ar iesaistītajām institūcijām un doto uzdevumu savlaicīga un kvalitatīva izpilde.

Gadījumā, ja bāriņtiesa lems par liegto saskarsmes tiesību atjaunošanu, bāriņtiesai vēlams sākotnējās tikšanās limitēt un organizēt tās saskarsmes personas klātbūtnē, bērnam ierastā un drošā vidē, lai bērns pakāpeniski pierod pie personas klātbūtnes. Ja tikšanās noritēs veiksmīgi un persona būs novērsusi iemeslus, kas bijuši par pamatu saskarsmes tiesību liegšanai, tikšanās ierobežojumus būs iespējams atcelt.

2.5.2. Ārpusģimenes aprūpes nodrošinātāja kompetence saskarsmes nodrošināšanā

2.5.2.1. Audžuģimene

Audžuģimenes izpratnes veidošana un kompetences tās aprūpē esoša bērna saskarsmes ar tuviniekiem nodrošināšanā

Katrai audžuģimenei pirms statusa iegūšanas obligāti apgūstama speciāla mācību programma. Mācību programmā iekļauts mācību saturs par bērnam nozīmīgu emocionālu

⁶³ [Latvijas Republikas Augstākās tiesas 17.02.2020. spriedums lietā Nr. A420207818, SKA-700/2020;](#)

saikņu ietekmi un atbalstīšanu, kur kā rezultāts izvirzīts audžuģimenes izpratne par bērnam nozīmīgu saikņu ietekmi.⁶⁴

Audžuģimenes apgūtās mācību programmas un turpmākās pilnveides procesā sadarbībā ar Atbalsta centru, virzītas uz noteiktu kompetenču apguvi rūpēs par tiem bērniem, kuri atrodas to aprūpē. Tostarp:

- Vispusīga izpratne par pārdzīvotās traumas (t.sk., šķiršanās, zaudējuma, vardarbības, pamešanas novārtā) ietekmi uz bērna attīstību, uzvedību, bērna vajadzībām un piesaistes veidošanās aspektiem;
- Izpratne par traumatiskas pieredzes pārvarēšanas stratēģijām un metodēm. Gatavība atbilstoši reaģēt uz bērna vajadzībām un nodrošināt tās;
- Izpratne par bērnam nozīmīgu saikņu ietekmi. Pārzina veidus, kā palīdzēt bērnam izprast dažādās lomas un jūtas, kas saistītas ar viņa izcelsmes ģimeni un ievietošanu audžuģimenē;
- Izpratne par ģimenes nozīmīgumu, māsu un brāļu savstarpējo saikņu nozīmīgumu, to atbalstīšanu un stiprināšanu. Prasme stiprināt un nodrošināt bērnam nozīmīgu attiecību turpināšanu.
- Prasme veicināt attiecību uzturēšanu bērnam ar izcelsmes ģimeni. Izpratne par iespējamiem riskiem un bērna reakcijām pēc saskarsmes īstenošanas.

Tādējādi secināms, ka, **uzsākot savu darbību un uzņemot ģimenē bērnu, audžuģimenes ir apguvušas un apzinās bērna un viņa tuvinieku saiknes uzturēšanas nozīmību, prot stiprināt bērnam nozīmīgās attiecības un izprot bērna reakcijas pēc saskarsmes īstenošanas.**

Audžuģimenes darbība un sadarbība tās aprūpē esoša bērna saskarsmes ar tuviniekiem nodrošināšanā

Bāriņtiesa pārstāv audžuģimenē ievietota bērna personiskās un mantiskās intereses un tiesības.⁶⁵ Bāriņtiesai ir pienākums pirms bērna ievietošanas **rakstveidā informēt audžuģimeni un to Atbalsta centru**, ar kuru tā noslēgusi vienošanos par sadarbību, par bērna emocionālo stāvokli un **par saskarsmes kārtību ar vecākiem un citiem ģimenes locekļiem**. Tāpat, ja mainījušies apstākļi, bāriņtiesa informē audžuģimeni par saskarsmes kārtību.⁶⁶

Vienlaikus norādāms, ka nav un nevar tikt pieprasīts, lai bāriņtiesa audžuģimenei uzreiz sniegtu detalizētu saskarsmes nodrošināšanas plānu. Primāri tā ir informācija par tiem bērnam nozīmīgiem cilvēkiem, kuru klātbūtne bērna dzīvē veicināma arī turpmāk. Tāpat, tā ir aktīva darbība palīdzēt vienoties un noteikt saskarsmes īstenošanas kārtību kā tādu (vismaz sākotnējā periodā), nevis atstājot minēto procesu audžuģimenes atbildības jomā. Ierasti, ka vienošanās par saskarsmes īstenošanas kārtības noteikšanu panākama tikšanās (saruna) laikā, kurā

⁶⁴ [Audžuģimeņu noteikumi, 2. pielikums](#);

⁶⁵ [Bāriņtiesu likuma 17.panta](#) desmitais apakšpunkts;

⁶⁶ [Audžuģimenes noteikumu 58.](#) un [71.punkts](#);

piedalās gan bērna bioloģiskā ģimene, gan Atbalsta centra speciālisti, gan audžuģimenes pārstāvis, arī sociālais darbinieks (aizgādības lietas ietvars).

Audžuģimene nodrošina aprūpi bērnam, kuram uz laiku vai pastāvīgi atņemta viņa ģimeniskā vide vai kura interesēs nav pieļaujama palikšana savā ģimenē.⁶⁷ Audžuģimenes pienākums ir nodrošināt bērnam viņa vecumam un veselības stāvoklim atbilstošus sadzīves apstākļus un aprūpi (veselības aprūpi, audzināšanu un izglītību).⁶⁸

Audžuģimenei jāveicina tajā ievietota bērna un viņa vecāku saskarsme.⁶⁹ Tāpat audžuģimenei jāinformē bērna vecāki par bērna attīstību.⁷⁰ Pat gadījumā, **ja bāriņtiesa lēmusi par bērna saskarsmes ar vecākiem ierobežošanu, minētais apstāklis neatceļ pienākumu audžuģimenei informēt bērna vecākus par bērna attīstību.** Savukārt bāriņtiesai jāseko, lai audžuģimene īstenotu savus pienākumus. Tāpat audžuģimenei ir pienākums, pēc bērna lūguma, ņemot vērā bērna vecumu un briedumu, paziņot bērnam, kāpēc viņš ir ārpusģimenes aprūpē, kā arī sniegt ziņas par viņa ģimeni un to, cik ilgi viņš atradīsies ārpusģimenes aprūpē.⁷¹

Bērnam, kas nodots audžuģimenē, ir tiesības uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar vecākiem, kā arī ar brāļiem, māsām, vecvecākiem un personām, ar kurām bērns ilgu laiku ir dzīvojis nedalītā saimniecībā. Tas nodrošināms visos gadījumos, izņemot, kad tas:

- kaitē bērna veselībai, attīstībai un drošībai;
- rada draudus audžuģimenēm vai citiem bērniem.⁷²

Piemērs

“Pēc tam, kad bāriņtiesa mani informēja par radniekiem kā tādiem, ar kuriem būtu jānodrošina, lai bērns tiekas, un sapratu, ka nav paskaidrots cik bieži, kur utt. pati vērsos pie bāriņtiesas un vienojāties, ka tad, ja vecāki man zvanīs un izteiks vēlmi tikties ar bērnu, lūgšu viņiem to kārtot caur bāriņtiesu. Šādu soli spēru, jo vecāki bija alkoholiķi - man bija bail par bērnu, nezināju vai viņi būs agresīvi vai nē, kādā stāvoklī ieradīsies, nejutos ērti viņus uzņemt savā mājoklī, kur, lai saskarsmi organizēju? Un bāriņtiesa piekrita šādam modelim. Teorētiski tas darbojās, sociālais dienests pat bija saorganizējis vecākiem autotransportu – divas reizes organizējām tikšanos, bet vecāki nevienu reizi neieradās.”

Īpaša vērība vēršama tajos gadījumos, ja audžuģimenē ievietota bērna brāļu (pusbrāļu) vai māsu (pusmāsu) aprūpi nodrošina citas personas. Šajā gadījumā bāriņtiesa sadarbībā ar audžuģimeni un Atbalsta centru nodrošina, lai bērni ārpusģimenes aprūpē varētu uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar brāļiem (pusbrāļiem) un māsām (pusmāsām).⁷³ Bez bāriņtiesas, audžuģimeņu un Atbalsta centru koordinētas darbības, pastāv pamatotas

⁶⁷ [BTAL 1.panta](#) trešais apakšpunkts;

⁶⁸ [Audžuģimeņu noteikumu 67.punkts](#);

⁶⁹ [Bāriņtiesu likuma 39.panta](#) otrā daļa;

⁷⁰ [BTAL 44.pants](#) ;

⁷¹ Atbilstoši [BTAL 34.pantam](#);

⁷² [BTAL 33. panta](#) pirmā daļa, arī [Civillikuma 181.pants](#) ;

⁷³ [Audžuģimeņu noteikumu 7.punkts](#);

bažas par brāļu (pusbrāļu) un māsu (pusmāsu) savstarpējās piesaistes vājināšanos un attiecību izzušanu.

Piemērs

“Bāriņtiesas lietvedībā ir administratīvās lietas par aizgādības tiesību pārtraukšanu (trīsgadīgu un četrgadīgu) bērnu vecākiem - bērnu mātei un katra bērna tēvam. Abi bērni nodoti ārpusģimenes aprūpē audžuģimenē. Vecākā bērna tēvs ir izteicis vēlmi turpmāk audzināt bērnu savā ģimenē. Bērnu mātei šobrīd pārtrauktās aizgādības tiesības nav atjaunojamas. Centrs sniedzis viedokli, ka princips - nodrošinot ārpusģimenes aprūpi, vienas ģimenes bērni nav šķirami, konkrētajā gadījumā nevar prevalēt pār bērna tiesībām augt bioloģiskā vecāka ģimenē. Līdz ar to, ja bāriņtiesa konstatē, ka ir pamats lemt par aizgādības atjaunošanu vecākā bērna tēvam, bērns nododams tēva aprūpē. Vienlaikus, bāriņtiesai ir jāizskaidro bērna tēvam pienākums, nodrošināt pusbrāļu saskarsmi, ja vienam no pusbrāļiem turpinās ārpusģimenes aprūpe audžuģimenē. Tāpat jāseko, vai audžuģimene, kurā atrodas otrs bērns, iesaistās un veicina šo saskarsmes nodrošinājumu.”

Atgriezeniskās saiknes kontekstā, bāriņtiesa saņem informāciju no audžuģimenes par bērna situāciju. Tostarp, par saskarsmes īstenošanu ar vecākiem, citiem radniekiem un bērnam nozīmīgām personām. Minētais izrietošs no audžuģimenes pienākuma bāriņtiesā regulāri iesniegt bērna psihofizioloģisko pārskatu.⁷⁴

Psihofizioloģiskās attīstības pārskats satur ziņas par bērna attīstību un izglītības procesa nodrošināšanu, bērna attiecībām ar bioloģisko ģimeni ārpusģimenes aprūpes laikā utt. Sadaļa par saskarsmi ietver kritējus, kas saistīti gan ar kvantitatīviem datiem (tikšanās biežums), kā arī kvalitatīviem datiem (attiecību kvalitāti, kas atainojama ekokartē). Minēto pārskatu audžuģimene iesniedz:

- 5 darbdienu laikā pēc bērna uzņemšanas;
- pēc tam ik pēc sešiem mēnešiem.

Bērna psihofizioloģiskās attīstības pārskata regulāra un kvalitatīva aizpildīšana ir īpaši būtiska, jo sniedz bāriņtiesai kā bērna likumiskajam pārstāvim un lietas vadītājam pamatotu informāciju par bērna situāciju. Analizējot minēto informāciju kopsakarā ar bērna lietu, bāriņtiesai ir iespēja savlaicīgi un objektīvi novērtēt un nepieciešamības gadījumā rīkoties bērna interešu nodrošināšanai, lai veicinātu, vai tieši otrādi – ierobežotu saskarsmi ar bērnam nozīmīgām personām. Arī audžuģimenes ieguldījumu šīs jautājuma kontekstā.

Diemžēl, līdz šim konstatēts, ka psihofizioloģiskās attīstības pārskati tiek saņemti novēloti un liela daļa no tiem ir aizpildīta formāli, lietā nav atspoguļojuma par audžuģimenes un bāriņtiesas veiktajām darbībām konstatēto problēmu risināšanā – tostarp, saskarsmes kārtības nodrošināšanā un veicināšanā.⁷⁵ Būtiski, lai audžuģimenes apzinātos šī pārskata nozīmību un to aizpildītu kvalitatīvi, izvērsti, iekļaujot argumentētu un pamatotu informāciju. Gadījumā, ja audžuģimene nepilda tai deleģēto pienākumu informācijas sniegšanā, bāriņtiesai nepieciešams

⁷⁴ [Audžuģimenes noteikumu 68.punkts](#);

⁷⁵ Atbilstoši centra Rokasgrāmatas bāriņtiesām 5.sējuma ietvertajam apkopojumam par biežāk konstatētām nepilnībām bāriņtiesu darbībā plānoto pārbaužu laikā bāriņtiesās 2022.gadā.

sazināties ar audžuģimenes Atbalsta centru par nepieciešamību pilnveidot audžuģimenes izpratni par psihofizioloģiskā attīstības pārskata aizpildīšanu un nosūtīšanu bāriņtiesai, informācijas sniegšanu u.c. jautājumiem.

Piemērs

Kādā lietā konstatēts, ka audžuģimenē ievietoti brālis un māsa. Māsai (jaunākais bērns) uzstādīta diagnoze – viegla garīga atpalcība.

Pēc tam, kad bērni jau vairāk nekā divus gadus bijuši audžuģimenes aprūpē, bāriņtiesa saņēma iesniegumu ar lūgumu brālim nodibināt aizbildnību, par aizbildni ieceļot citu personu. Minētais apstāklis pamatots, ka brālis pauž viedokli, ka vēlas dzīvot bez māsas. Vērtējot jautājumu par ārpusģimenes aprūpes maiņu, iegūta papildus informācija un piesaistīti speciālisti, t.sk. veikta psiholoģiskā izpēte. Iegūta informācija liecināja, ka brāļa viedokli par vēlmi dzīvot ģimenē bez māsas, visticamāk, ietekmējuši pieaugušie. Tostarp, audžuģimene un potenciālais aizbildnis. Proti, jau bērnu ģimenē bija veidotas disfunkcionālas brāļa-māsas attiecības un savstarpēja konkurence. Piemēram, bērniem nozīmīgs ģimenes loceklis gan pirms ārpusģimenes aprūpes nodrošināšanas, gan tās laikā, tiekoties ar bērniem, izcēlis brāli, nesis viņam dāvanas, samīļojis utt., vienlaikus to nav veicis pret māsu, atstūmis to. Līdzīgu attieksmi demonstrējusi audžuģimene – slavējusi brāli, vērsusi uzmanību tā panākumiem, bet māsas situācijai nav pievērsusi uzmanību vai veiktas darbības bērnu savstarpējo attiecību uzlabošanai un prasmju pilnveidei uzlabotai savstarpējai komunikācijai. To turpinājis īstenot potenciālais aizbildnis. Tādējādi psihologs secinājis, ka bioloģiskajā ģimenē uzsāktā bērnu sacensība nevar samazināties, tieši pretēji – jaunie aprūpētāji to vairojuši un neviens nav iesaistījies, lai konstatēto problēmsituāciju savlaicīgi risinātu, ievērojot, ka audžuģimenei jau bērnu ievietošanās sākumposmā speciālisti sniedza konkrētus ieteikumus, kā bērnu savstarpējo agresiju mazināt un attiecību dinamiku mainīt.

Bāriņtiesa pieņēma lēmumu par ārpusģimenes aprūpes maiņu brālim – nodibināja aizbildnību. Audžuģimene un jaunais aizbildnis uzturējuši bērnu saskarsmi, vienlaikus izvērtējot tās kvalitāti secināts, ka tas veikts formāli un nekādā veidā neveicina brāļa – māsas attiecību attīstību un uzturēšanu. Proti, ņemot vērā abu bērnu vecumposma īpatnības un māsai noteikto diagnozi – viegla garīga atpalcība, kā arī vairāku psihologu apstiprinājumu bērna saskarsmes un komunikācijas īpatnībai, bāriņtiesai jau proaktīvi bija jāvērtē, kā būs iespējams realizēt bērnu kontakta uzturēšanu. Tā vietā atbildība par saskarsmi deleģēta bērniem - bāriņtiesas pārstāve sniegusi ietiekumu aizbildnei motivēt brāli veidot garākas sarunas ar māsu.

Ievērojot minēto, pastāv bažas par aizbildnes un audžuģimenes motivāciju un izpratni par brāļa un māsas savstarpējo attiecību uzturēšanu, ņemot vērā, ka ārpusģimenes aprūpētāji šim jautājumam nav veltījuši atbilstošas pūles jau bērnu nokļūšanas ārpusģimenes aprūpē. Bāriņtiesai, sadarbībā ar audžuģimeni, aizbildni un audžuģimenes Atbalsta centru jāizstrādā konstruktīvs un pamatots bērnu saskarsmes plāns, ņemot vērā bērnu individuālās vajadzības un spējas, kontrolējot plāna izpildi pēc būtības.

Audžuģimenei **pēc bāriņtiesas pieprasījuma** jāsniedz informācija par bērna un vecāku saskarsmi, vecāku garīgo un materiālo atbalstu bērna audzināšanā ārpusģimenes aprūpes

laikā.⁷⁶ Tāpat bāriņtiesai deleģēts pienākums ne retāk kā reizi gadā sadarbībā ar Atbalsta centru izvērtēt gan audžuģimenē ievietota bērna aprūpi un viņa tiesību ievērošanu (tostarp skaidrojot vai tiek nodrošināta saskarsme ar bērnam nozīmīgajām personām), gan vai nav mainījušies apstākļi, kas liedz audžuģimenei turpmāk veikt tās pienākumus.⁷⁷

Saskarsmes izvērtējums un dokumentēšana veicama ikkatras bērnam nozīmīgas personas gadījumā, vērību vēršot gan paustajai interesei par bērnam nozīmīgiem jautājumiem, gan iesaistei šajos procesos, personisku attiecību un tiešu kontaktu uzturēšanā ar bērnu – gan neklātienē, gan klātienē tikšanos laikā. Fiksējot informāciju ne vien par notikušu saskarsmi, bet arī tiem gadījumiem, kad tā bijusi plānota īstenot, bet nav notikusi (fiksējami iemeslus kādēļ tā). Detalizētāku informāciju par ieteikumiem saskarsmes fiksācijai skat. **2.7. apakšnodalā**.

Nemot vērā minēto, secināms, ka tiesību aktos skaidri noteikts bāriņtiesu, Atbalsta centra un audžuģimeņu sadarbības mehānisms bērna saskarsmes ar tā radniekiem un citām nozīmīgām personām īstenošanā un uzraudzības veikšanā. Bāriņtiesa informē audžuģimeni par vecākiem un citiem radniekiem, ar kuriem saskarsme uzturama, iniciē vienošanās panākšanu par saskarsmes plāna izstrādi un seko tā īstenošanai. Savukārt audžuģimene un Atbalsta centrs veic aktīvas darbības tām norādīto personu saskarsmes ar bērnu veicināšana un panāktās vienošanās izpildē. Gadījumos, ja rodas sarežģījumi – informē par to bāriņtiesu.

Audžuģimene var atļaut bērnam uzturēties pie vecākiem, kuriem ir pārtrauktas vai atņemtas aizgādības tiesības, kā arī brāļiem, māsām, vecvecākiem un personām, ar kurām bērns ilgu laiku ir dzīvojis nedalītā saimniecībā, ja bāriņtiesa pieņēmusi par to lēmumu.⁷⁸

2.5.2.2. Aizbildnis

Aizbildņa izpratnes veidošana un kompetences tā aprūpē esoša bērna saskarsmes ar tuviniekiem nodrošināšanā

Aizbildņiem pirms statusa iegūšanas nav bijusi un joprojām nav obligāta mācību programmas apguve. Proti, atbilstoši [BTAL](#) noteiktajam, pašvaldība sava budžeta līdzekļu ietvaros nodrošina aizbildņu apmācību. Tādējādi secināms, ka aizbildņu mācību programmas apguve bijusi un joprojām ir atkarīga no katras individuālas pašvaldības finanšu iespējām.

Šobrīd atbilstoši spēkā esošajam regulējumam⁷⁹ noteikts, ka aizbildņu mācību programma kopumā aptver 64 akadēmiskās stundas, kuru laikā apgūstami 9 dažādu tēmu moduļi. Mācību programmā viens no moduļiem ir “Ģimenes un citu bērnam nozīmīgu saikņu saglabāšana”. Tādējādi, lai gan šobrīd aizbildņa mācību programmā ietverts modulis par ģimenes un citu bērnam nozīmīgu saikņu saglabāšanu, tas, ka mācības nodrošina pašvaldība atkarībā no tās budžeta iespējām, kā arī ievērojot, ka minētais modulis nav kā obligāts pirmā gada laikā kopš bērna uzņemšanas ģimenē, rada pamatotas šaubas, ka vairums aizbildņu nav apguvuši

⁷⁶ [Audžuģimenes noteikumu 69.punkts](#);

⁷⁷ [Audžuģimeņu noteikumu 3. un 4.punkts](#);

⁷⁸ [BTAL 33. panta](#) ceturtā daļa.

⁷⁹ [Labklājības ministra 21.02.2019. rīkojums Nr.19, kas stāties spēkā no 01.04.2019.](#)

zināšanas un guvumi izpratni par šo nozīmīgo aspektu ikviena ārpusģimenes aprūpē esoša bērna dzīvē.

Apgūtās mācību programmas rezultātā, aizbildņiem izvirzīti noteikti mērķi zināšanu, izpratnes un prasmju pilnveidē aizbildnībā esošo bērnu aprūpē. Tostarp:

- sniegt izpratni par ģimenes saikņu nozīmīgumu un saglabāšanu kā vienu no bērna vajadzībām;
- veicināt bērna attiecību ar vecākiem, brāļiem un māsām, kā arī citiem radniekiem un tuvām personām plānošanu un saglabāšanu;
- pilnveidot aizbildņa kompetences attiecībā uz bērnam nozīmīgu emocionālu saikņu atbalstīšanu, drošu un atbalstošu mūžilgu attiecību veidošanu;
- izpratnes veidošanu un kompetenču attīstīšanu atbalstīt bērnam nozīmīgas emocionālas saiknes, drošas un atbalstošas mūžilgu attiecību veidošanu;
- sniegt zināšanas un izpratni par bērna tiesībām un aizbildnības tiesiskajiem aspektiem, aizbildņa lomu bērna tiesību pārstāvībā;
- sniegt zināšanas un izpratni par sadarbības iespējām ar dažādām valsts, pašvaldību un nevalstiskajām institūcijām;
- pilnveidot aizbildņa kompetences attiecībā uz bērna aprūpes un aizsardzības nodrošināšanu un sadarbību.

Svarīgi!

Neatkarīgi no tā vai aizbildnībā esošais bērns ir vai nav aizbildņa ģimenes loceklis, ikviena situācija, kad bijis jāpieņem lēmums par ārpusģimenes aprūpes nodrošināšanu bērnam, saistīta ar traumatizējošu situāciju gan bērnam, gan vecākiem, gan citiem ģimenes locekļiem un ģimenei pietuvinātiem cilvēkiem. Ievērojot minēto, aizbildnībā esoša bērna audzināšana saistīsies ar dažādiem izaicinājumiem, kurus ierasti ģimenes nav pieredzējušas. Lai labāk izprastu aizbildnībā esošā bērna vajadzības, stiprinātu savas zināšanas un prasmes aizbildnībā esošā bērna aprūpē un tiesību nodrošināšanā, lai ikviens aizbildnis pilnā apmērā apgūt aizbildņiem īpaši organizētu mācību programmu, kad vien pašvaldība nodrošina tādu iespēju.

Aizbildņa darbība un sadarbība tā aprūpē esoša bērna saskarsmes ar tuviniekiem nodrošināšanā

Aizbildnis atvieto savam aizbilstamajam vecākus (bērna likumiskais pārstāvis).⁸⁰ Bērnam, kas nodots aizbildnībā, ir tiesības uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar vecākiem, kā arī ar brāļiem, māsām, vecvecākiem un personām, ar kurām bērns ilgu laiku ir dzīvojis nedalītā saimniecībā, izņemot gadījumus, kad tas:

- kaitē bērna veselībai, attīstībai un drošībai;

⁸⁰ [Civillikuma 252.pants](#);

- rada draudus aizbildņiem, audžuģimenēm, bērnu aprūpes iestāžu darbiniekiem vai citiem bērniem.⁸¹

Normatīvajos aktos nav tieši izteikts bāriņtiesas pienākums informēt aizbildni par tām bērnam nozīmīgajām personām, ar kurām uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus. Tas izrietošs pastarpināti no sekojošiem aspektiem:

- 1) bāriņtiesa izskaidro ieceltajam aizbildnim viņa pienākumus (t.sk. pienākumu veicināt saskarsmi ar bērna vecākiem un tuviem radniekiem, citām bērnam nozīmīgām personām), tiesības un atbildību, un aizbildnis parakstās, ka ir informēts par to;⁸²
- 2) aizbildnim jāinformē vecāki par bērna attīstību un jāveicina ģimenes saišu atjaunošanos;⁸³
- 3) aizbildnim, pēc bērna lūguma, jāpaziņo bērnam, kāpēc viņš ir ārpusģimenes aprūpē, kā arī jāsniedz ziņas par viņa ģimeni un to, cik ilgi viņš atradīsies ārpusģimenes aprūpē;⁸⁴
- 4) bāriņtiesa seko, lai aizbildnis veicinātu bērna un vecāku saskarsmi;⁸⁵
- 5) bāriņtiesa pastāvīgi uzrauga aizbildņu rīcību bērna personisko un mantisko tiesību un interešu nodrošināšanā uzraugot, vai aizbildnis gādā par sava aizbilstamā audzināšanu ar tādu pašu rūpību, ar kādu apzinīgi vecāki gādātu par sava bērna audzināšanu;⁸⁶
- 6) Bāriņtiesa ne retāk kā reizi gadā pārbaudot aizbildnībā esošā bērna dzīves apstākļus, skaidro bērna viedokli par saskarsmi un iespējām kontaktēties ar vecākiem, citiem radniekiem un citām bērnam tuvām personām.⁸⁷ Ja bāriņtiesa konstatē bērna interesēm neizdevīga aizbildņa darbību (tostarp, darbības, kas neveicina bērna saskarsmi ar viņam nozīmīgām personām; apzinātu rīcību, kas negatīvi ietekmē bērna un vecāku attiecības utt.), bāriņtiesa dod aizbildnim attiecīgus norādījumus konstatētā novēršanai.⁸⁸

Aicinām bāriņtiesas pirms lēmuma pieņemšanas, sarunā ar aizbildni **sniegt informāciju par personām, ar kurām veicināma saskarsme**, lai aizbildnis, ar parakstu apliecinot, ka viņš apzinās pienākumu – veicināt bērna un ģimenes locekļu saskarsmi, **izprot, ar kurām personām primāri minētā saskarsme veicināma un kādā veidā, ar ko sadarbojoties – pienākums nodrošināms**. Jo tas ir būtiski ne tikai aizbildņiem, kas nav bērna radnieki, bet arī radniekiem – ievērojot, ka šajos gadījumos var pastāvēt problemātiskas starppersonu attiecības starp aizbildni un citu ģimenes locekli. Minētā informācija fiksējama sarunu protokolā un pievienojama lietas materiāliem.

⁸¹ [BTAL 33.panta](#) pirmā daļa;

⁸² [Bāriņtiesas darbības noteikumu 79.punkts](#);

⁸³ [BTAL 44.panta](#) otrā daļa;

⁸⁴ [BTAL 34.panta](#);

⁸⁵ [Bāriņtiesu likuma 39.panta](#) otrā daļa;

⁸⁶ [Bāriņtiesu likuma 31.panta](#) pirmās daļas 2. un 6.apakšpunkts;

⁸⁷ [Bāriņtiesas darbības noteikumu 81.punkta](#) pirmā daļa

⁸⁸ [Bāriņtiesu likuma 32.panta](#) pirmās daļas pirmais apakšpunkts

Tāpat nozīmīgi, ka aizbildnis jau sākotnēji apzinās nepieciešamību veikt novērojumus par saskarsmes īstenošanu un veikt pierakstus (dokumentēt) tos. **Detalizētāku informāciju par ieteikumiem par saskarsmes novērojumu fiksēšanu skat. [2.4.7. apakšnodalā](#).**

Piemērs

“Mēs ar vīru neko nezinājām par bērna radiniekiem un bāriņtiesa mūs par tādiem neinformēja. Mēs pat īsti nezinājām, ka mums kaut kas jāveicina vai tikšanās jānodrošina! Neko! Uzskatījām, ka tikai jā rūpējas par bērnu. Speciālas mācības nebijām apguvuši. Viss izvērtās šausmu murgā mums visiem - tad, kad bērns jau kādu laiku bija pie mums bijis un tobrīd atradās rehabilitācijas centrā veselības stāvokļa dēļ, pie viņa “pa taisno” ieradās bioloģiskā māte, kas paņēmusi līdzī vīrieti, kuru stādīja priekšā kā bioloģisko tēvu un bērnu nostādīja fakta priekšā. Ar mums vispār neviens nebija runājis, bērns nebija sagatavots. Izrādās, ka bērna tēvs arī tikai tad uzzināja, ka viņam ir bērns – līdz tam to nezināja. Laika gaitā uzzinājām par bērna brāli un māsu – viens bija adoptēts ārvalsts ģimenē, viens bija bērnu namā. Nākošie divi trīs gadi pagāja kā ellē, jo bērns vienkārši gāja ārā no rāmjiem, nesaprata neko. Arī mēs nesapratām neko. Ko darīt, kā risināt, ko drīkstam un visi citi jautājumi. Mēs vērsāmies gan bāriņtiesā, gan sociālajā dienestā, un visur tikai noplātīja rokas, neko nespēja palīdzēt. Mūs kā ģimeni tobrīd gandrīz iznīcināja. Vienīgais, kas palīdzēja – citu pieredzējušu ģimeņu stāsti ko un kā darījuši vienā vai citā situācijā, jo Atbalsta centru vēl nebija.”

Vienlaikus ņemams vērā fakts, ka tas, ka bērnam ir radinieki, automātiski nenozīmē obligātu pienākumu uzturēt attiecības viņu starpā. Proti, nepieciešams vērtēt, cik spēcīgas un nozīmīgas attiecības pastāvējušas starp bērnu un attiecīgo ģimenes pārstāvi / personu. Minētais aspekts būs nozīmīgs, plānojot, cik intensīvas un kādas darbības būs jāveic bērna un personas attiecību uzturēšanai, saglabāšanai, veicināšanai u.tml.

Piemērs

Bērnām (6g) nodibināta aizbildnība, par bērna aizbildni ieceļot personu, kurš iepriekš pazinis bērna mammu un bērnu, bet ne pārējos ģimenes locekļus. Bāriņtiesa iepazīstinājusi aizbildni ar viņa tiesībām un pienākumiem, kur viens no tiem bija noteikts – veicināt saskarsmi ar bioloģisko ģimeni. Informācija par bērnam nozīmīgiem ģimenes locekļiem, ar kuriem veicināma saskarsme, aizbildnim atsevišķi netika sniegta. Vienlaikus bāriņtiesa noteica, ka bērna saskarsme ar mammu īstenojama aizbildņa klātbūtnē.

Pēc pāris tikšanās, uz kurām mamma ieradās viena, viņa sāka ierasties kopā ar bērna vectēvu (tēva tēvs), kurš iepriekš ar bērnu nebija pazīstams un bērna dzīvē nebija nekādā veidā iesaistījies. Vectēvs pēc pāris tikšanās reizēm kopā ar mammu, lūdza ļaut tikties viņam ar bērnu vienatnē, bez mammas un aizbildnes. Tāpat vectēvs mutvārdos pauda, ka labprāt uzņemtu ciemoties mazbērnu pie sevis, ar laiku pašam kļūstot par bērna aizbildni. Skaidrojot iemeslus, kādēļ vectēvs līdz šim nebija izveidojis attiecības ar mazbērnu, aizbildnis noskaidroja, ka vectēvs visu šo laiku atradies ieslodzījumā.

Aizbildnis vērsās bāriņtiesā, jautājot vai arī šī saskarsme ar vectēvu īpaši veicināma? Sākotnēji bāriņtiesa sniedza ieteikumu veicināt šīs attiecības, jo vectēvs ir bērna radinieks. Tomēr, risinot jautājumu par bērna uzturēšanos pie vectēva un papildu informācijas iegūšanas, bāriņtiesa lēma par bērna saskarsmes ierobežošanu ar vectēvu, pamatojoties uz iegūto

informāciju par saskarsmes kvalitāti, tās laikā īstenotajām darbībām kopsakarā ar informāciju, ka viņš neilgi pirms tikšanās ar mazbērnu bija atbrīvojies no apcietinājuma saistībā ar soda izciešanu par seksuāla rakstura noziegumu pret nepilngadīgo.

Ņemot vērā, ka vairumā gadījumu aizbildņi ir bērna radnieki, tas var sniegt papildus emocionālo slodzi un negatīvu attieksmi pret vecākiem vai citiem radniekiem. Personām, kuras kļūst par bērna aizbildni nepieciešams apzināties un izprast, ka to tiešā pienākumos ietilpst gan rūpes par paša bērna audzināšanu, gan veicināt un nodrošināt saskarsmi ar bērna vecākiem, brāļiem (pusbrāļiem) un māsām (pusmāsām), citiem radniekiem un bērnam nozīmīgām personām. Tādējādi palīdzot bērnam pieņemt pašam sevi, izprast izveidojušos situāciju un paužot beznosacījumu pieņemošu attieksmi pret bērnu, neliekot justies vainīgam par viņa izcelsmi. Atbalsta saņemšanai un resursu stiprināšanai aizbildņi var vērsties gan Atbalsta centrā, gan sociālajā dienestā.

Savukārt gadījumā, ja aizbildnis saistībā ar saskarsmes īstenošanu konstatē tādus apstākļus, kas kaitē bērnam, tam nepieciešams vērsties bāriņtiesā, kas lēmusi par bērna ārpusģimenes aprūpi, un sniegt objektīvu informāciju par tiem. Tādā gadījumā bāriņtiesas kompetence ir vērtēt, vai konkrētajā gadījumā saskarsme ierobežojama vai veicamas citas darbības.

Aizbildnībā esoša bērna saskarsmi ar vecākiem nedrīkst patvaļīgi ierobežot, kā arī nedrīkst veikt tādas darbības, kas varētu negatīvi iespaidot bērna attiecības ar kādu no vecākiem.⁸⁹

Piemērs

Jurim un Allai tika pārtrauktas 3 bērnu aizgādības tiesības. Maksims tika ievietots aprūpes iestādē, Jurijam nodibināta aizbildnība, savukārt Amēlijai aprūpi nodrošināja audžuģimene. Vecāki aktīvi sadarbojās ar sociālo dienestu, lai atjaunotu pārtrauktās aizgādības tiesības. Iegūstot informāciju no bērnu ārpusģimenes aprūpes sniedzējiem, gan audžuģimene, gan aprūpes iestāde pozitīvi novērtēja vecāku saskarsmi ar bērniem, veicināja, lai bāriņtiesa lemtu par atļauju bērniem uzturēties pie vecākiem. Tāpat arī veicināja brāļu – māsu saskarsmi. Savukārt aizbildne – zēna vecmāmiņa (nebija vecmamma jaunākajiem bērniem) puda kritisku viedokli par vecākiem, nenodrošināja bērna saskarsmi ar vecākiem un brāli un māsu, t.sk., nenodrošināja bāriņtiesas lēmuma par atļauju bērnam uzturēties pie vecākiem, izpildi. Bāriņtiesa secināja, ka aizbildne ierobežo aizbildnībā esošā bērna saskarsmi ar tuviniekiem, veicina negatīvu vecāku tēla veidošanu, nostāda bērnus vienu pret otru, aizbildnībā esošajam bērnam paužot kritisku un negatīvu viedokli par viņam tuvajām personām. Ņemot vērā minēto, bāriņtiesa ierosināja lietu par aizbildnes atcelšanu no pienākumu pildīšanas.

§ Tiesu prakse

Lietas materiālos ir informācija par to, ka gan vecmāmiņa, gan tētis viens par otru bērna klātbūtnē izsaka negatīvu informāciju, kā arī atklāti konfliktē bērnam klātesot. Šāda aizbildnes un tēva rīcība Bērnu tiesību aizsardzības likuma izpratnē ir atzīstama par emocionālu vardarbību pret bērnu. Pastāvot minētajiem apstākļiem, tiesa vērš procesa

⁸⁹ [Civillikuma 181.panta](#) ceturtā daļa;

dalībnieku uzmanību uz to, ka turpinoties ilgstošai emocionālai vardarbībai pret bērnu, institūcijām var rasties pamats pieņemt lēmumu par aizbildņa atcelšanu un tēva tiesību uz satikšanos ar bērnu ierobežošanu, šķirot bērnu no aizbildnes ģimenes un ievietojot viņu audžuģimenē, vai arī īslaicīgās sociālās aprūpes iestādē.⁹⁰

Lai arī aizbildnis ir bērna likumiskais pārstāvis, arī šajā gadījumā bāriņtiesai deleģēts pienākums pārraudzīt aizbildnības lietu un ne retāk kā reizi gadā pārbaudīt aizbildnībā esoša bērna aprūpi, par ko sastāda pārbaudes aktu,⁹¹ kurā tostarp iekļaujama informācija par aizbildnībā esoša bērna viedokli par attiecībām ar vecākiem un citiem radniekiem, kā arī aizbildņa viedokli par aizbildnības pārvaldību.

Lai gan aizbildnim nav deleģēts pienākums regulāri iesniegt bāriņtiesā pārskatu saistībā ar bērna psihofizioloģisko attīstību, kur ietverti jautājumi par saskarsmes nodrošināšanu ar bērnam nozīmīgām personām, aicinām bāriņtiesas sistemātiski iegūt informāciju par saskarsmes norisi. It īpaši:

- aizgādības lietas kontekstā, ja plānojama ģimenes atkalapvienošana;
- ja saskarsme nodrošināma ar citiem ģimenes locekļiem un pastāv augsts risks, ka aizbildnim kā bērna radniekam pastāv konfliktējošas attiecības ar šīm personām;
- ja bērna brāļu (pusbrāļu) un māsu (pusmāsu) aprūpi nodrošina citas personas.

Aizbildnis var atļaut bērnam uzturēties pie vecākiem, kuriem ir pārtrauktas vai atņemtas aizgādības tiesības, kā arī brāļiem, māsām, vecvecākiem un personām, ar kurām bērns ilgu laiku ir dzīvojis nedalītā saimniecībā, ja bāriņtiesa pieņēmusi par to lēmumu.⁹²

2.5.2.3. Bērnu aprūpes iestāde

Bērnu aprūpes iestādes vadītāja izpratnes veidošana un kompetences tā aprūpē esoša bērna saskarsmes ar tuviniekiem nodrošināšanā, tā un citu darbinieku darbība un sadarbība aprūpē esoša bērna saskarsmes ar tuviniekiem nodrošināšanā

Bērnu aprūpes iestādes vadītājs pilda tajā ievietota bērna aizbildņa pienākumu.⁹³ Tādējādi ārpusģimenes aprūpes iestādes iesaiste un atbildība tajā ievietota bērna saskarsmes ar tam nozīmīgām personām nodrošināšanā un veicināšanā, attiecināma tādā pašā apjomā kā aizbildnim. Proti, aizbildnim, ir pienākums informēt vecākus par bērna attīstību un veicināt ārpusģimenes aprūpē esoša bērna ģimenes saišu atjaunošanos.⁹⁴ Pēc bērna lūguma, ņemot vērā bērna vecumu un briedumu, aizbildnis paziņo bērnam, kāpēc viņš ir ārpusģimenes aprūpē,

⁹⁰ Administratīvās apgabaltiesas 2016.gada 22.aprīļa lēmums lietā Nr.A420141116;

⁹¹ Atbilstoši [Bāriņtiesu darbības noteikumu 81.punktā](#) noteiktajam ;

⁹² [BTAL 33. panta](#) ceturtā daļa;

⁹³ [Bāriņtiesu likuma 35.panta](#) otrā daļa;

⁹⁴ [BTAL 44.panta](#) otrā daļa;

kā arī sniedz ziņas par viņa ģimeni un to, cik ilgi viņš atradīsies ārpusģimenes aprūpē.⁹⁵ Bāriņtiesa pastāvīgi uzrauga aizbildņu rīcību bērna tiesību un interešu nodrošināšanā uzraugot, vai aizbildnis gādā par sava aizbilstamā audzināšanu ar tādu pašu rūpību, ar kādu apzinīgi vecāki gādātu par sava bērna audzināšanu.⁹⁶ Ja konstatēta bērna interesēm neizdevīga aizbildņa darbība, bāriņtiesa dod aizbildnim attiecīgus norādījumus.⁹⁷

Tieši tāpat kā aizbildņa gadījumā, arī situācijā, ja bērns ievietots aprūpes iestādē, būtiski, ka bāriņtiesa jau sākotnēji tai sniegtu korektu informāciju par konkrētām personām, ar kurām veicināma bērna saskarsme.

Vienlaikus, vērtējot bērnu aprūpes iestādes kompetenci attiecībā uz ārpusģimenes aprūpē esoša bērna saskarsmes īstenošanu ar tam nozīmīgām personām, secināms, ka šim ārpusģimenes aprūpes nodrošinātājam izvirzītas detalizētākas prasības gan sadarbības īstenošanā, gan atgriezeniskās saiknes sniegšanā par saskarsmes īstenošanu.

Tā, atbilstoši SPSPS noteiktajam⁹⁸, laikā, kamēr bērns atrodas bērnu aprūpes iestādē, pašvaldības sociālais dienests un bāriņtiesa sadarbībā ar iestādes darbiniekiem veic pasākumus, lai sekmētu bērna atgriešanos ģimenē un uzturētu kontaktus starp bērnu un vecākiem.

Bērnu aprūpes iestādei uzlikts par pienākumu regulāri sniegt atgriezenisko saikni par bērna saskarsmi ar tam nozīmīgām personām gan bāriņtiesai, gan sociālajam dienestam. Proti, izmantojot Nepilngadīgo personu atbalsta informācijas sistēmu, **bērnu aprūpes iestādei jāinformē bāriņtiesa** un sociālais dienests **par vecāku, brāļu, māsu, vecvecāku, kā arī citu personu, ar kurām bērns ilgu laiku ir dzīvojis nedalītā saimniecībā, saskarsmi ar bērnu** un sadarbību ar bērnu aprūpes iestādi. Bērnu aprūpes iestāde šo informāciju sniedz ne retāk kā:

- **reizi trijos mēnešos** par bērnu, kas jaunāks par 3 gadiem;
- **reizi sešos mēnešos** par bērnu no 3 – 18 gadiem vai līdz brīdim, kad pakalpojuma sniegšana viņam tiek pārtraukta.⁹⁹

Bāriņtiesai ir pienākums rūpīgi vērtēt saņemto informāciju un nepieciešamības gadījumā iesaistīties problēmsituāciju risināšanā (piemēram, noskaidrot, kādēļ bērnam nenotiek saskarsme ar tuvām personām, īpašu vērību veltot gadījumiem par saskarsmi ar brāļiem (pusbrāļiem) un māsām (pusmāsām) gan situācijā, ja viņi dzīvo vienā iestādē, gan tad, ja tiem aprūpe nodrošināta pie dažādiem tās sniedzējiem). Tāpat svarīgi pievērst uzmanību, ja aprūpes iestāde sniedz ziņas par bērna saskarsmi ar kādu personu, par ko bāriņtiesai nav informācijas kā par personu, ar kuru bērnam būtu bijušas personiskas attiecības, bet kura pēkšņi sākusī veidot ar bērnu personisku saskarsmi.

⁹⁵ [BTAL 34.pants](#);

⁹⁶ [Bāriņtiesu likuma 31.panta](#) pirmās daļas otrais apakšpunkts;

⁹⁷ [Bāriņtiesu likuma 32.panta](#) pirmās daļas pirmais apakšpunkts;

⁹⁸ Atbilstoši [SPSPS 4.panta](#) piektajā daļā noteiktajam;

⁹⁹ Atbilstoši [SPSPS 28.panta](#) 1² punktā un [Bāriņtiesu darbības noteikumu 81.](#)³ un [81.](#)⁴ [punktā](#) noteiktajam ;

14.gadus vecs zēns ir ievietots aprūpes iestādē no 12 gadu vecuma. Bāriņtiesa, veicot dzīves apstākļu pārbaudi un sarunu ar iestādes darbinieci, uzzināja, ka zēnu pēdējo pusgadu iestādē regulāri apciemo onkulis (tā kā bērns par tikšanos bijis pozitīvi noskaņots un teicis, ka tas viņa onkulis, pieņēmuši, ka tas ir kāds zēna radnieks, bet sarunā ar bāriņtiesu nevar precizēt, kas tas par radnieku), iestāde ir atļāvusi zēnam ar onkuli arī uz pāris stundām braukt peldēties vai uz veikalu. Vīrietis arī bieži zēnam kaut ko dāvinot, sarunās ar darbiniekiem paudis, ka vēlētos nokārtot zēna ņemšanu aizbildnībā. Bāriņtiesa, pievēršot vērību saņemtajai informācijai, secināja, ka vīrietis nav zēna radnieks, ir uzrunājis bērnu sociālajos tīklos. Bāriņtiesai radās bažas par iespējamu seksuālu vardarbību pret zēnu.

Papildus minētajam, bāriņtiesai deleģēts pienākums vismaz reizi gadā pārbaudīt bērna aprūpes iestādē ievietota bērna aprūpi.¹⁰⁰ Aprūpes izvērtējums, līdzīgi kā pārējās ārpusģimenes aprūpes formu gadījumos ietver, arī dzīvi, bērna viedokļa skaidrošanu un iestādes darbinieku sniegto informāciju par bērna saskarsmi ar bioloģisko ģimeni, citiem radniekiem un citām personām, ar kurām bērns ilgu laiku ir dzīvojis nedalītā saimniecībā.

Svarīgi!!!

Centrs, veicinot vienotu bāriņtiesu darbības praksi visā Latvijā, izstrādājusi vienotas veidlapas (<https://www.bti.gov.lv/lv/izstradatas-barintiesas-darba-izmantojamas-veidlapas>) un [metodiskos ieteikumus ārpusģimenes aprūpē nodoto bērnu vislabāko interešu aizsardzībai](#), veicot dzīves apstākļu pārbaudi.

2.5.3. Sociālā dienesta kompetence

Lai arī sociālais dienests nav lēmumu pieņemošā institūcija par bērna šķiršanu no ģimenes vai ievietošanu ārpusģimenes aprūpē, tomēr tam ir svarīga loma ārpusģimenes aprūpē esoša bērna gadījuma risināšanas kontekstā. Proti, sociālā dienesta sociālais darbinieks ir tas speciālists, kurš ar ģimeni (vecākiem) ir sadarbojies vēl pirms bērna šķirts no ģimenes. Tāpat sociālā dienesta sociālajam darbiniekam ir jāturpina sociālā gadījuma vadīšana līdz pat brīdim, kad vecākam tiek atjaunotas aizgādības tiesības vai lemts par prasības sniegšanu tiesā aizgādības tiesību atņemšanai. Šajā procesā sociālā darbinieka uzdevums ir ar informācijas un atbalsta palīdzību veicināt ģimenes sociālo funkcionēšanu, sociālo iekļaušanos un stiprināt vecāka kapacitāti. Tāpat pašvaldības sociālā dienesta uzdevumu apjomā ietverts - sniegt sociālos pakalpojumus vai organizēt to sniegšanu audžuģimenēm un aizbildņiem.¹⁰¹

Aizgādības lietas risināšanas specifika paredz, ka pirms bāriņtiesas lēmuma pieņemšanas par aizgādības tiesību pārtraukšanu, vecākiem jau bijis pienākums sadarboties ar pašvaldības

¹⁰⁰ Atbilstoši [Bāriņtiesu likuma 36.panta](#) pirmajā daļā un [Bāriņtiesu darbības noteikumu 81.1.punktā](#) noteiktajam;

¹⁰¹ [SPSPL 11.panta](#) otrais apakšpunkts;

sociālo dienestu ar mērķi novērst konstatētos riskus, lai novērstu bērna šķiršanu no ģimenes. Tādējādi secināms, ka sociālā dienesta rīcībā ir noteikta informācija par ģimenes lietu un dažādiem apstākļiem, kas saistīti ar vecāku situāciju un var ietekmēt bērna labāko interešu nodrošināšanu. Tādēļ sociālā dienesta sociālajam darbiniekam, kurš strādājis ar konkrētās ģimenes lietu, ir būtiska loma bāriņtiesas organizētās starpinstitūciju un starpprofesionālu sadarbībā ar mērķi vienoties par tiem principiem un kārtību, kas ievērojama vecāka saskarsmes īstenošanai ar bērnu tās sākotnējā periodā. Tostarp, sniedzot objektīvu ieskatu par vecāka situāciju, attiecību ar bērnu intensitāti, iespējām nokļūt uz tikšanos ar bērnu un iespēju sniegt palīdzību šī jautājuma risināšanā (atbalsts vecāku pienākuma īstenošanai saskarsmes ar bērnu nodrošināšanā, nepieļaujot, ka zemo ienākumu vai citu resursu trūkuma dēļ vecāki saskarsmi nevar realizēt) utt.

Minētais princips uzsvērts arī Labklājības ministrijas izstrādātajā metodiskajā materiālā sociālajam darbam ar ģimeni un bērniem, norādot, ka sociālā dienesta galvenais uzdevums ir turpināt darbu ar vecākiem un ģimeni, kamēr vecākiem ir pārtrauktas aizgādības tiesības, un atbalstīt vecāku saskarsmi ar bērniem ārpusģimenes aprūpes laikā. Sociālajam darbiniekam jāveicina un jāattīsta vecāku saskarsme ar bērniem, jo tieši agrīno apmeklējumu kvalitāte un kvantitāte ir būtiski saistīta ar iespējami īsāku bērna uzturēšanos ārpusģimenes aprūpē. Saskarsmes regularitātes nodrošināšana starp bērnu un viņa vecākiem uzskatāma par vienu no svarīgākajiem uzdevumiem. Neskatoties uz to, ka bērnu aprūpē audžuģimene vai iestāde, ir jāparedz skaidri noteikti termiņi, laika limiti un citi nosacījumi, lai bērnam nodrošinātu pastāvīgas tikšanās iespējas ar vecākiem.¹⁰²

Pēc tam, kad bāriņtiesa pieņēmusi lēmumu par bērna ārpusģimenes aprūpi, tā nekavējoties par to informē bērna vecāku dzīvesvietas sociālo dienestu un lūdz sniegt nepieciešamo palīdzību bērna vecākiem. Šajos gadījumos pašvaldības sociālais dienests kopā ar citām pašvaldības institūcijām, bērna vecākiem un bērna tiesību aizsardzības iestādēm **izstrādā ģimenes atbalsta un palīdzības programmu.**¹⁰³ Bērna ārpusģimenes aprūpes laikā pašvaldība sniedz izglītojošu, sociālu un citu palīdzību bērna vecākiem, lai radītu apstākļus bērna aprūpes atjaunošanai ģimenē.¹⁰⁴ Savukārt SPSPL normas papildina gadījuma risināšanu, paredzot, ka šajā procesā nepieciešama abu pušu iesaiste. Proti, klientam (vecākam) ir pienākums aktīvi iesaistīties savas problēmas risināšanā, pildot līdzdarbības pienākumus, tajā skaitā piedaloties sociālās rehabilitācijas pasākumos sociālo prasmju saglabāšanai, atjaunošanai un apgūšanai.¹⁰⁵

Prasībās sociālo pakalpojumu sniedzējiem noteikts, ka sociālo pakalpojumu sniedzējs (t.sk. sociālā dienesta sociālais darbinieks) pēc klienta situācijas izvērtēšanas un sociālo problēmu noteikšanas, izstrādā individuālo sociālās rehabilitācijas plānu,¹⁰⁶ ietverot gan sociālās rehabilitācijas ilgtermiņa un īstermiņa mērķus, gan uzdevumus, veicamos pasākumus un termiņu tā veikšanai. Ne retāk kā reizi 12 mēnešos novērtē klienta sociālās situācijas izmaiņas

¹⁰² [Metodiskais materiāls sociālajam darbam ar ģimeni un bērniem](#), 167.-168.lpp;

¹⁰³ [Bāriņtiesu likuma 39.panta](#) pirmajā daļā; [BTAL 27.panta](#) piektā daļā;

¹⁰⁴ Atbilstoši [BTAL 44.panta](#) pirmajai daļai;

¹⁰⁵ Atbilstoši [SPSPL 7.panta](#) pirmajā punktā noteiktajam;

¹⁰⁶ [BTAL](#) analogais termins - ģimenes atbalsta un palīdzības programma;

un sasniegtos rezultātus.¹⁰⁷ Gadījumos, kas saistīti ar intervences īstenošanu, lai sasniegtu mērķi – ģimenes atkalapvienošana, īpaša uzmanība veltāma tam, lai plānā ietvertu tādu mērķus un veicamās darbības / sniedzamo atbalstu to sasniegšanā, **kas veicina vecāka zināšanu pilnveidi, izpratni un rīcību regulārai un saturiski atbilstošai personisku attiecību un tiešu kontaktu ar bērnu uzturēšanai.** Šajā procesā vērību pievēršot arī vecāku iespējai praktiski nokļūt līdz vietai, kur plānota tikšanās vai pieejai komunikācijas ierīcēm, ar kuru palīdzību kontaktu uzturēt.

Vienlaikus īpaša uzmanība vēršama apstāklim, ka lietās, kas izriet no atbalsta sniegšanas vecākam saistībā ar risku novēršanu, kas bijuši par iemeslu pārtraukt aizgādības tiesības un mērķtiecīgi virzīt lietu ģimenes atkalapvienošanai, ievērojami daudz īsāki termiņi kā 12 mēneši, lai novērtētu klienta sociālās situācijas izmaiņas. Minētais apgalvojums balstīts atsaucē uz SPSPL noteiktajām normām:

- 1) laikā, kamēr bērns atrodas bērnu aprūpes iestādē, **pašvaldības sociālais dienests un bāriņtiesa sadarbībā ar iestādes darbiniekiem veic pasākumus, lai uzturētu kontaktus starp bērnu un vecākiem** vai, ja tas nav iespējams, meklētu iespēju nodrošināt bērna aprūpi citā ģimenē;¹⁰⁸
- 2) laikā, kamēr bez vecāku gādības palikušais bērns atrodas bērnu aprūpes iestādē, **sociālais dienests ne retāk kā reizi trijos mēnešos par bērnu, kas ir jaunāks par trim gadiem, un ne retāk kā reizi sešos mēnešos par bērnu, kas ir vecāks par trim, bet jaunāks par 18 gadiem, sniedz informāciju bāriņtiesai un ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijai par sociālo darbu, kas veikts, lai sekmētu bērna atgriešanos ģimenē.**¹⁰⁹

Aicinām pašvaldību sociālā dienesta sociālos darbiniekus ievērot SPSPL iekļautās normas attiecībā uz pasākumu veikšanu, lai uzturētu ārpusģimenes aprūpē esoša bērna kontaktus ar vecākiem un analogos termiņos kā noteikts attiecībā uz bērnu aprūpes iestādē esošiem bērniem, informēt bāriņtiesu par sociālo darbu, kas veikts, lai sekmētu bērna atgriešanos ģimenē!

Sociālā dienesta sociālā darbinieka loma darbam ar ģimeni bērna ārpusģimenes aprūpes laikā, ietver arī pienākumu sniegt atbalstu vecākiem, palīdzot sagatavoties tikšanās reizēm ar bērnu, kā arī pārrunā to norisi. SPSPL noteikts, ka pašvaldības sociālajam dienestam ir tiesības pieprasīt un bez maksas saņemt no valsts un pašvaldību iestādēm un citām valsts pārvaldes iestādēm, privātpersonām, ziņas, kas nepieciešamas aizbildnības un aizgādības jautājumos, bērna aizgādības tiesību realizācijai.¹¹⁰ Ievērojot minēto, sociālo dienestu sociālajiem darbiniekiem jābūt aktīviem sadarbības dalībniekiem. Proti, regulāri jāsazinās ar bērna ārpusģimenes aprūpes sniedzēju vai Atbalsta centru, lai iegūtu objektīvu informāciju par vecāku īstenoto saskarsmi – gan kvantitāti, gan kvalitāti. Tā iegūstot objektīvu informāciju un

¹⁰⁷ Atbilstoši [Prasībās sociālo pakalpojumu sniedzējiem 5.punktā](#) noteiktajam;

¹⁰⁸ Atbilstoši [SPSPL 4.panta](#) piektajā daļā noteiktajam;

¹⁰⁹ Atbilstoši [SPSPL 12.panta](#) 2.³ punktā noteiktajam;

¹¹⁰ [SPSPL 12.panta](#) trešā daļa;

pēc būtības atkārtoti novērtētu klienta sociālās situācijas izmaiņas un sniedzot pamatotu atzinumu bāriņtiesai lēmuma pieņemšanai.

Regulāra un sistemātiska rehabilitācijas plāna pārskatīšana un vecāka līdziesaiste problēmu risināšanā, regulāra saskarsmes norise un tās uzraudzība, vērtējams kā būtisks faktors, lai ar laiku ārpusģimenes aprūpes sniedzējs varētu ļaut uzturēties bērnam pie vecākiem, ja bāriņtiesa par to pieņēmusi lēmumu,¹¹¹ tādējādi sperot nozīmīgu soli ģimenes atkalapvienošanas virzienā.

Ievērojot minēto, sociālajam dienestam, sniedzot atzinumu (pārskats – atbilstoši [LM metodiskajam materiālam](#)) jāsniedz strukturētas un izvērtētas informācijas kopsavilkums par sadarbību ar ģimeni. Šīs informācijas izvērtējumā būtiski analizēt kopsakarā tādus kritērijus kā:

- vecāku līdziesaiste un sadarbība nodrošināto atbalsta pakalpojumu apmeklēšanā/saņemšanā;
- sniegto atbalsta pakalpojumu mērķu sasaiste ar pienākumu regulāri uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar bērnu, kopsakarā ar īstenotās saskarsmes kvalitāti.

Tikai saskarsmes kvalitātes izvērtējums kopsakarā ar īstenotās intervences darbībām, sniegs objektīvu ainu vai vecāks patiesi izpratis un novērsis tos apstākļus, kas bijis par iemeslu bērna šķiršanai no ģimenes.

Detalizētu metodisko materiālu par sociālā dienesta sociālā darbinieka darbību, t.sk. bērna ārpusģimenes aprūpes laikā skat. Labklājības ministrijas tīmekļa vietnē: <https://www.lm.gov.lv/lv/media/7621/download>.

2.5.4. Atbalsta centra kompetence

Bāriņtiesai ir pienākums pirms bērna ievietošanas **rakstveidā informēt** gan audžuģimeni, gan **Atbalsta centru**, ar kuru tā noslēgusi vienošanos par sadarbību, par bērna emocionālo stāvokli un **par saskarsmes kārtību ar vecākiem un citiem ģimenes locekļiem**.¹¹² Atbalsta centrs organizē audžuģimenē ievietotā bērna saskarsmi ar vecākiem, brāļiem (pusbrāļiem), māsām (pusmāsām), radniekiem vai bērnam tuvām personām.¹¹³ Atbalsta centrs nodrošina sadarbību ar bāriņtiesām, sociālajiem dienestiem, atbalsta centriem un citām iestādēm atbalsta sniegšanā audžuģimenēm un specializētajām audžuģimenēm, tai skaitā ģimenē ievietotajam bērnam.¹¹⁴

Zinot, ka audžuģimenē ievietota bērna personiskās un mantiskās intereses un tiesības pārstāv bāriņtiesa, kas pieņēmusi lēmumu par ārpusģimenes aprūpi, bērna saskarsmes tiesības ar bioloģiskajiem vecākiem vai citām personām, jāaskaņo ar bāriņtiesu. Tostarp bāriņtiesas kompetencē būtu palīdzēt vienoties un noteikt saskarsmes īstenošanas kārtības vispārīgo

¹¹¹ [BTAL 33.panta](#) ceturtajā daļā;

¹¹² [Audžuģimenes noteikumu 58.punkts](#);

¹¹³ [Atbalsta centra noteikumu 12.16. apakšpunkts](#);

¹¹⁴ [Atbalsta centra noteikumu 12.14 apakšpunkts](#);

ietvaru, ievērojot katra bērna vajadzības un intereses, it īpaši bērna ārpusģimenes aprūpes nodrošināšanas sākumposmā. Atbalsta centram sadarbībā ar audžuģimeni nepieciešams ņemt vērā, ka audžuģimenei jāinformē bērna vecāki par bērna attīstību.¹¹⁵ Pat gadījumā, ja bāriņtiesa lēmusi par bērna saskarsmes ar vecākiem ierobežošanu, minētais apstāklis šo pienākumu neatceļ. Tādējādi, nepieciešamības gadījumā, jau sākotnēji būtu veicama vienošanās par veicamo informācijas aprites kārtību un sniedzamo informācijas apjomu.

Ņemot vērā, ka audžuģimenei nav obligāts pienākums nodrošināt bērna ar viņa ģimenes locekļu tikšanos savā dzīvesvietā, plānojot saskarsmes īstenošanu, jau sākotnēji vienojoties par saskarsmes kārtības īstenošanu var paredzēt, ka tā nodrošināma Atbalsta centra (vismaz sākotnēji) telpās. Tostarp, nepieciešamības gadījumā vienoties par to speciālistu atbalstu, kas veicinātu dialogu starp audžuģimeni un bērna tuviniekiem, kā arī nodrošinātu klātbūtni konkrētās tikšanās reizēs, ja tas ir nepieciešams. Norādāms, ka speciālisti var profesionāli novērtēt situāciju gadījumos, ja bērna saskarsme ar vecākiem vai citiem tuviem cilvēkiem būtu ierobežojama un nepieciešamības gadījumā informēt bāriņtiesu par nepieciešamību pieņemt lēmumu par saskarsmes ierobežošanu. Ievērojot bērna labākās intereses, gadījumos, ja nepastāv apdraudoši apstākļi un visas iesaistītās puses piekrīt, bērna un viņa izcelsmes ģimenes pārstāvju tikšanās organizējama bērnam drošos un ierastos apstākļos – audžuģimenes dzīvesvietā.

Gadījumos, kad audžuģimenei pašai var rasties kādas psiholoģiskas vai emocionālas grūtības pieņemt ģimenē uzņemtā bērna kontaktēšanos ar vecākiem, citiem ģimenes locekļiem vai bērnam nozīmīgām personām, svarīgi, ka par šiem jautājumiem ģimenei iespējams vērsties pie Atbalsta centra speciālistiem, lai saņemtu konsultāciju un atbalstu, rast situācijai atbilstošu risinājumu.

Bāriņtiesai ir pienākums iegūt informāciju no Atbalsta centra un audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes par vecāku saskarsmi ar bērnu. Iegūto informāciju bāriņtiesa var vērtēt gan aizgādības lietas kontekstā, lemjot par iespēju vecākiem atjaunot pārtrauktās aizgādības tiesības, gan lēmuma pieņemšanā par personisku attiecību un tiešu kontaktu uzturēšanas tiesību ierobežošanu.

Tāpat Atbalsta centra pienākums ir informēt bāriņtiesu par tiem gadījumiem, kad konstatētas problēmas saskarsmes veicināšanā un nodrošināšanā.

Atbalsta centriem primāri deleģēts pienākums organizēt audžuģimenē ievietota bērna saskarsmi ar tam nozīmīgām personām. Vienlaikus, ņemot vērā Atbalsta centru iesaisti citos ārpusģimenes aprūpes gadījumos¹¹⁶, ja vien rodamas finansiālas iespējas papildu pakalpojumu nodrošināšanai (piemēram, pašvaldības atbalsts), aicinām piesaistīt Atbalsta centru kā nozīmīgu resursu aizbildnībā esoša bērna saskarsmes ar tam nozīmīgām personām nodrošināšanai.

¹¹⁵ [Bērna tiesību aizsardzības likuma 44.pants](#);

¹¹⁶ Nodrošina psihologa konsultācijas un atbalsta grupas aizbildņiem un pēc bāriņtiesas pieprasījuma sniedz atzinumu;

2.5.5. Bērna ģimenes locekļa vai cita bērnam nozīmīgas personas kompetence

Katram vecākam ir pienākums uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar bērnu, arī tad, ja bērnam nodrošināta ārpusģimenes aprūpē.¹¹⁷ Šī pienākuma īstenošanā vecākam ir pienākums sadarboties ar sociālo dienestu un ārpusģimenes aprūpes sniedzēju. Gadījumā, ja bērns ievietots audžuģimenē, sadarbība organizējama ar Atbalsta centru. Vecāka pienākums ir izrādīt interesi par bērnu un uzturēt saikni ar bērnu, tādējādi veicinot bērna pilnvērtīgu attīstību. Regulāra un patiesa komunikācija ar bērnu ir šo attiecību pamats.

Būtiski, lai speciālisti mērķtiecīgi vadītu savu darbību tā, ka tiktu veicināta vecāku izpratne, par to, ka, lai risinātu lietu par ģimenes atkalapvienošānu, vecākiem primāri darāms viss, lai pēc būtības novērstu tos iemeslus, kuru dēļ bērnu šķīra no ģimenes. Minētais aspekts attiecināms ne vien sadarbības īstenošanā ar sociālo dienestu un uzdoto līdzdarbības pienākumu formālā veikšanā, bet tam rodams atspoguļojums regulārā saskarsmes ar bērnu uzturēšanā un tās novērtēšanā. Īpaši, ja aizgādība pārtraukta vecāka vardarbības dēļ. Tādēļ jādara viss, lai vecāka tikšanās ar bērnu vai cita veida attiecību uzturēšana būtu plānotas un paredzamas, organizētas tā, lai neradītu bērnam atkārtotu pāridarījumu utt.

Lai to īstenotu, jau pēc tam, kad pieņemts lēmums par aizgādības pārtraukšanu, bāriņtiesai jāaicina vecāki sadarboties ar iestādēm un ārpusģimenes aprūpes sniedzēju, lai vienotos par principiem un kārtību, kas ievērojama vecāka saskarsmes īstenošanai ar bērnu uz noteiktu periodu. Vecākam ir pienākums pildīt panākto vienošanos. Pēc noteiktā laika perioda, atkārtotā sadarbības ietvarā, minētā vienošanās pārskatāma, kā arī veicams izvērtējums turpmāk īstenojamā saskarsmes kārtībai. Saskarsmes izvērtējums ir būtisks, lemjot par aizgādības tiesībām. Tostarp, vai atļaut bērnam ciemoties vecāka dzīvesvietā uz vairākām dienām, kamēr vecākiem vēl pārtrauktas aizgādības tiesības.

Tāpat būtiski, ka saskarsmes ierobežošanas gadījumā vecāki turpinātu sadarbību ar sociālo dienestu un iesaistītos rehabilitācijas plānā ietvertu uzdevumu īstenošanā. Ar savu rīcību apliecinot, ka izprot radušos situāciju un mērķtiecīgi sadarbojas ar mērķi, mainīt to.

Citiem bērna radniekiem, jautājuma skaidrošanai par turpmāko attiecību uzturēšanu ar bērnu, primāri jāvēršas bāriņtiesā, kas lēmusi par bērna ārpusģimenes aprūpi, turpinājumā sadarbību veidojot ar ārpusģimenes aprūpes sniedzēju. Līdzīgi kā minēts iepriekš, būtiski apzināties, ka tikšanās vai cita veida saskarsmes norise nevar tikt organizēta, pamatojoties uz radnieku subjektīvo vēlmju vai priekšstatu nodrošināšanu. Tā organizējama savstarpēji vienojoties ar ārpusģimenes aprūpes sniedzēju, ievērojot bērna situāciju, dienas režīmu u.c. būtiskus aspektus.

Gadījumos, kad bērns ir tādā vecumā, kad pats sāk izmantot komunikācijas ierīces, neklātienēs saziņu iespējams uzturēt ar bērnu pašu bez citu personu iesaistes, ja ārpusģimenes aprūpētājs nekonstatē riskus šāda veida saskarsmei.

Brāļi (pusbrāļi) un māsas (pusmāsas), kuru aprūpi nodrošina cits aprūpētājs savu vēlmi tikties un sazināties ar šķirti esošo brāli / māsu, primāri var izteikt savam aprūpētājam, kura

¹¹⁷ [Civillikuma 181.panta](#) otrā daļa;

pienākumos ir veikt tālākās darbības šī jautājuma risināšanā. Tāpat bērns var nepastarpināti vērsties bāriņtiesā vai sociālajā dienestā, lai paustu savu vēlmi tikšanās un attiecību uzturēšanai ar savu šķirti dzīvojošu brāli vai māsu.

2.6. Ieteikumi sadarbības principiem ārpusģimenes aprūpē esoša bērna saskarsmes nodrošināšanai ar bioloģisko ģimeni un bērnam tuvām personām

2.6.1. Institūciju un audžuģimenes sadarbības modelis, audžuģimenē ievietota bērna saskarsmes nodrošināšanā ar bioloģisko ģimeni

Pirms lēmuma par bērna ievietošanu audžuģimenē, bāriņtiesa ņem vērā vai tā:	
Pārzina bērna ģimenes situāciju (piemēram, bērns jau atradies bērnu aprūpes iestādē; aizgādības lietas kontekstā apzināta ģimenes situācija u.c) Pirms lēmuma par bērna ievietošanu audžuģimenē rakstveidā informē audžuģimeni un Atbalsta centru par bērnam būtiskiem jautājumiem, tostarp, 1) bērna vecākiem un iepriekš panāktās vienošanās par saskarsmes organizēšanas kārtību; 2) bērna radniekiem, ar kuriem saskarsme veicināma, īpašu vērību vēršot bērna brāļiem / māsām, kuriem aprūpi nodrošina cits aprūpētājs un citām bērnam nozīmīgām personām; 3) citiem ar saskarsmes nodrošināšanu saistītiem jautājumiem. Pēc lēmuma pieņemšanas, bāriņtiesai sniedzama kontaktinformācija par minētajām personām. Tāpat jāinformē par nepieciešamību veikt pierakstus par saskarsmes īstenošanu un nosaka	Pilnā apmērā nepārzina bērna ģimenes situāciju (piemēram, lēmums par ārpusģimenes aprūpi pieņemts situācijā, kad nav atjaunotas aizgādības tiesības pēc vienpersoniskā lēmuma pieņemšanas) Drīzumā pēc lēmuma pieņemšanas par bērna ievietošanu audžuģimenē bāriņtiesa, kura pieņēmusi lēmumu par ārpusģimenes aprūpi, mērķtiecīgi veido sadarbības ietvaru ar: • vecāka pašvaldības sociālā dienesta sociālo darbinieku – gadījuma vadītāju; • Atbalsta centru, ar kuru audžuģimene noslēgusi vienošanos par sadarbību, pārstāvi; • audžuģimeni; • vecākiem; • pēc nepieciešamības citiem speciālistiem vai personām. Sadarbība organizējama: • uzreiz pēc bāriņtiesu sēdēm, ja viena pēc otras plānotas sēdes par aizgādības pārtraukšanu un bērna ievietošanu audžuģimenē; • kā atsevišķa starpinstitūciju tikšanās (t.sk. interneta tiešsaistes tikšanās); • cits sadarbības aspekts. Ņemot vērā visu iesaistīto dalībnieku pausto viedokli bērna labāko interešu nodrošināšanā, sadarbības dalībnieki, izvērtējot situāciju, identificē un vienojas par: 1) bērnam nozīmīgām personām, ar kurām veicināma saskarsme; 2) minēto personu kontaktinformāciju (pēc iespējas); 3) bērna radniekus, ar kuriem saskarsme nodrošināma tikai trešās personas klātbūtnē;

termiņu, kad veicama informācijas aktualizēšana par nodrošināto saskarsmi. Akcentējams, ka saskarsmes uzsākšanai ar vecāku, iniciatīvai jāseko no vecāka puses, savukārt audžuģimenei neatkarīgi no tā paliek pienākums sniegt informāciju par bērnu.	4) saskarsmes biežumu, īstenošanas formu ar bērna vecākiem; 5) informē par nepieciešamību veikt pierakstus par saskarsmes īstenošanu. Starpinstitūciju sanāksmē noteiktais sastādāms rakstveidā un apkopotā veidā nosūtāms/izsniedzams visiem dalībniekiem. Akcentējams, ka saskarsmes uzsākšanai ar vecāku, iniciatīvai jāseko no vecāka puses. Nosaka termiņu, kad veicama informācijas aktualizēšana par īstenoto saskarsmi.
---	--

Lai nodrošinātu bērna labāko interešu ievērošanu, izvērtējot jautājumu par saskarsmes kārtības un formas noteikšanu, nepieciešams vārst uzmanību tādiem aspektiem kā: 1) Kāds ir saskarsmes mērķis? 2) Cik spēcīgas attiecības pastāvējušas starp bērnu un attiecīgo ģimenes pārstāvi? 3) Vai bērna drošībai saskarsmes laikā pastāv apdraudējums? 4) Vai skaidrots bērna viedoklis par saskarsmes nodrošināšanu? 5) Cik vecs ir bērns un kāda ir bērna attīstības stadija (ieteikums - bērniem līdz 5 gadu vecumam tikšanās sākotnēji nodrošināt tikai trešās personas klātbūtnē)? 6) Cik atbalstošs ir ārpusģimenes aprūpētājs? 7) Saskarsmes faktiskā norise – kur organizējama klātienē tikšanās? Vai saskarsmes īstenošana ietver nozīmīgu ceļa veikšanu un bērna dienas kārtības/režīma ietekmēšanu? Kāds “netiešais” kontakts atbalstāms (piemēram, telefonsarunas, sarakste sociālajos tīklos u.c.)? Cik bieži saskarsmi īstenot? Cik ilgi saskarsmei būtu jānotiek? u.c.
--

Ja tikšanās nodrošināmas speciālista klātbūtnē	Ja tikšanās nodrošināmas audžuģimenes klātbūtnē	Ja tikšanās nodrošināma bez trešās personas klātbūtnes
Atbalsta centrs vai cits speciālists, kuram deleģēts uzraudzīt īstenoto saskarsmi sadarbībā ar bāriņtiesu, audžuģimeni un vecākiem vai citiem radniekiem: • vienojas par dienu un laiku, kad īstenojama bērna un tam nozīmīga radnieka tikšanās; • nodrošina atbilstošus apstākļus, lai veicinātu bērnam drošu personisku attiecību un tieša kontakta īstenošanu; • par novēroto saskarsmes īstenošanu veic pierakstus.	Audžuģimene, ievērojot iezīmēto informāciju par saskarsmes nodrošināšanu un bērna radnieka pausto vēlmi saskarsmes īstenošanai: • vienojas par konkrētām darbībām saskarsmes nodrošināšanā; • vienojas par dienu un laiku, kad minētās darbības veicamas; • nodrošina atbilstošus apstākļus, lai veicinātu bērnam drošu personisku attiecību un tieša kontakta īstenošanu; • par novēroto saskarsmes īstenošanu veic pierakstus	Audžuģimene, ievērojot iezīmēto informāciju par saskarsmes nodrošināšanu un bērna radnieka pausto vēlmi saskarsmes īstenošanai: vienojas par konkrētām darbībām saskarsmes nodrošināšanai un vienojas par saskarsmes organizēšanu saistītiem jautājumiem. Par novērojumiem veic pierakstus. Audžuģimene iniciē saskarsmes uzsākšanu ar audžuģimenē ievietotā bērna nepilngadīgajiem māsām un brāļiem.
Novērojot saskarsmi, veicami pieraksti, kas ietver tādus kritērijus kā: 1) Kāda bija sākotnējā vienošanās un tās kāda bijusi tās īstenošana (vai saskarsmes plāns īstenots kā paredzēts? lemesli, kādēļ plānotā tikšanās nav notikusi u.c.); 2) Diena, laiks, kad bērna radnieks ieradās un apmeklējuma ilgums; 3) Saskarsmes dalībnieku mijiedarbība; 4) Cik lielā mērā bērna radnieks izmantoja savu lomu (nosakot ierobežojumus, disciplinējot bērnu, pievēršot uzmanību bērnam, mainot attiecību modeli; veidojot drošas piesaistes attiecības utt.), kādas ir rekomendācijas konstatēto risku mazināšanai; 5) Vai saskarsmes uzraudzītājam bija jāiejaucas; 6) Kā bērna radnieks un bērns atvadās; 7) Kas notika pēc saskarsmes (bērna reakcijas). 8) Citi aspekti saistībā ar īstenoto saskarsmi (piemēram, vai radnieks interesējās par bērnam nozīmīgiem jautājumiem; vai tikšanās reizē sniedzis atbalstu bērna uzturā vai nodrošinājis dāvanu bērnam u.c.)		Veic pierakstus, kas ietver tādus kritērijus kā: 1) Vai un ja jā - kāda bija sākotnējā vienošanās un tās kāda bijusi tās īstenošana (ja ir zināms); 2) Kad, cik ilgi saskarsme īstenota, kādā veidā tā īstenota (telefona zvans, tikšanās klātienē, videozvans utt., arīdzan – ja bija plānots, bet nenotika (kādēļ nenotika)); 3) Kas notika pēc saskarsmes (bērna reakcijas); 4) Bērna viedoklis saskarsmes turpināšanai 5) Citi aspekti saistībā ar īstenoto saskarsmi

Ziņas par īstenotās saskarsmes ar vecākiem novērojumiem sniedzamas bāriņtiesai, kas lēmusi par bērna ārpusģimenes aprūpi. Sadarbības gadījumā, ziņas par īstenoto saskarsmi ar vecākiem, tās novērojumiem un secinājumiem sniedzamas arī dzimšanas vecāka pašvaldības sociālajam dienestam (ja tas nav veikts nepastarpināti, tad bāriņtiesa sniedz sociālajam dienestam ziņas par saņemto informāciju). Sociālais darbinieks, pamatojoties uz saņemtajām ziņām: var papildināt rehabilitācijas plānu, nosakot papildus atbalsta pakalpojumus risku novēršanai; aktualizēt nepieciešamību vecāku izpratnes veicināšanai saskarsmes īstenošanas laikā; konstatējot, ka vecāks nesadarbojas ar sociālo dienestu risku novēršanai, bet aktīvi /nekritiski īsteno saskarsmi, sniegt informāciju bāriņtiesai, lūdzot pārskatīt saskarsmes atbilstību bērna interešu nodrošināšanai; pieņemt informāciju zināšanai u.c..

Ievērojot noteikto termiņu, kad veicama informācijas aktualizēšana par īstenoto saskarsmi, bāriņtiesa izvērtē:

- Vai ir izmaiņas attiecībās un situācijā kopumā kopš pēdējās izvērtēšanas (piemēram, pēdējās starpinstitūciju tikšanās)?
- Kā bērna vecāki reaģējuši / ievērojuši vienošanos par saskarsmes nodrošināšanu?

Atbilstoši situācijai un veiktajam izvērtējumam, bāriņtiesa:

Pieņem zināšanai lietas kontekstā (piemēram, nav izrādīta nekāda interese par personisku attiecību un tieša kontakta uzturēšanu ar bērnu);

Pamatojoties uz saņemtajām ziņām no citiem sadarbības partneriem par lietas virzību un vecāku / citu radnieku iesaisti, tiek pārskatīta saskarsmes kārtības īstenošana;

Iniciē atkārtotu starpinstitūcijas sanākumi, lai iegūtu aktuālo informāciju par lietas virzību un vecāku / citu radnieku iesaisti, tiek pārskatīta saskarsmes kārtības īstenošana;

t.sk. lēmuma pieņemšana par saskarsmes ierobežojumu;
lēmuma pieņemšana par atļauju bērnam uzturēties pie vecākiem, pilngadīgiem brāļiem vai māsām, vai citiem radniekiem;
vienošanās par saskarsmes kārtības izmaiņām bez lēmuma pieņemšanas

Vērtējot jautājumu par ģimenes atkalapvienošanās iespēju:

- Sociālajam dienestam, sniedzot atzinumu (pārskats) bāriņtiesai par iespēju vecākam atjaunot pārtraukto aizgādību, vērtējama ne vien vecāka sadarbība ar dienestu un iesaiste noteikto uzdevumu izpildē, bet tā analizējama kopsakarā ar īstenotās saskarsmes aspektiem;
- Bāriņtiesai vērtējot jautājumu par aizgādības atjaunošanu, ņemt vērā saņemto informāciju par vecāka īstenoto saskarsmi: personiskām attiecībām un tiešu kontaktu ar bērnu, vēršot uzmanību tādiem aspektiem kā:
 - vecāka pienākuma uzturēt personiskām attiecībām un tiešu kontaktu ar bērnu īstenošanas regularitāte un sistemātiskums, atbilstoši vienošanai par saskarsmes kārtību;
 - vecāka saskarsmes kvalitātes izvērtējumam, īpašu vērību vēršot tiem aspektiem, kas liecina vai vecāks ar savām faktiskajām darbībām paudis, ka apzinājies un novērsis tos riskus, kas bija par iemeslu aizgādības pārtraukšanai.

Ja bāriņtiesa lēmusi, ka aizgādība nav atjaunojama un sniedzams prasības pieteikums tiesā aizgādības atņemšanai, nepieciešams aktualizēt saskarsmes kārtības ar vecākiem īstenošanu, ievērojot bērna labākās intereses.

2.6.2. Institūciju un aizbildņa (bērnu aprūpes iestādes) sadarbības modelis, aizbildnībā esoša bērna saskarsmes nodrošināšanā ar ģimeni

Pirms lēmuma pieņemšanas par aizbildnības nodibināšanu un aizbildņa iecelšanu, bāriņtiesa ņem vērā vai tā:	
Pārzina bērna ģimenes situāciju (piemēram, bērns jau iepriekš atradies ārpusģimenes aprūpē, mainīts aprūpes sniedzējs, tādējādi jau iepriekš apzināta ģimenes situācija u.c.)	Pilnā apmērā nepārzina bērna ģimenes situāciju (piemēram, lēmums par ārpusģimenes aprūpi pieņemts situācijā, kad nav atjaunotas aizgādības tiesības pēc vienpersoniskā lēmuma pieņemšanas)
Veic sarunu ar aizbildni /bērnu iestādes pārstāvi, sniedzot informāciju par: 1) bērnam nozīmīgām personām, ar kurām veicināma saskarsme un minēto personu kontaktinformāciju (pēc iespējas); - ieteikumi saskarsmes nodrošināšanas uzsākšanai un nodrošināšanai. Tāpat bāriņtiesa sniedz informāciju par: 1) iemesliem, kādēļ bērnam nodrošināta ārpusģimenes aprūpe; 2) iespēju aizbildnim saņemt atbalstu (skaidrot bāriņtiesas, sociālā dienesta, Atbalsta centra kompetences. Sniegt informāciju par konkrētiem bāriņtiesas un sociālā dienesta darbiniekiem, pie kuriem aizbildnis var vērsties problēmsituāciju risināšanai; sniegt informāciju par aizbildņa iespēju izvēlēties tam atbilstošāko Atbalsta centru atbalsta saņemšanai, sniegt papildu informāciju par nevalstisko organizāciju nodrošināto mentora atbalsta pakalpojumu – informācijas apkopojums izsniedzams	Veic sarunu ar aizbildni, ar mērķi izskaidrot tā tiesības un pienākumus, vienlaikus iegūstot aizbildņa rīcībā esošo informāciju par bērnam būtiskiem jautājumiem, t.sk. nozīmīgām personām. Sarunas laikā bāriņtiesa sniedz informāciju par: 1) ārpusģimenes aprūpētāja pienākumu veicināt bērna un tam nozīmīgu radnieku saskarsmi, kā arī informēt vecākus par bērna situāciju. 2) iemesliem, kādēļ bērnam nodrošināta ārpusģimenes aprūpe; 3) iespēju aizbildnim saņemt atbalstu (skaidrot bāriņtiesas, sociālā dienesta, Atbalsta centra kompetences. Sniegt informāciju par konkrētiem bāriņtiesas un sociālā dienesta darbiniekiem, pie kuriem aizbildnis var vērsties problēmsituāciju risināšanai; sniegt informāciju par aizbildņa iespēju izvēlēties tam atbilstošāko Atbalsta centru atbalsta saņemšanai, sniegt papildu informāciju par nevalstisko organizāciju nodrošināto mentora atbalsta pakalpojumu – informācijas apkopojums izsniedzams rakstveidā, kur, tostarp, ietverta kontaktinformācija atbalsta saņemšanai); 4) nepieciešamību veikt pierakstus par saskarsmes īstenošanu.

rakstveidā, kur, tostarp, ietverta kontaktinformācija atbalsta saņemšanai); 3) nepieciešamību veikt pierakstus par saskarsmes īstenošanu; 4) izskaidro ārpusģimenes aprūpes sniedzēja pienākumu veicināt bērna un tam nozīmīgu radnieku saskarsmi.	Pēc papildu informācijas iegūšanas, t.sk. no gadījuma risināšanā iesaistītām citu institūciju pārstāvjiem, atkārtotā saziņā ar aizbildni / bērna aprūpes iestādi,, sniedz informāciju par: 1) bērnām nozīmīgām personām, ar kurām veicināma saskarsme un minēto personu kontaktinformāciju (pēc iespējas); 2) ieteikumiem saskarsmes nodrošināšanas uzsākšanai.
Saruna protokolējama un tās protokols pievienojams bāriņtiesas lietas materiāliem. Arīdzan šajā gadījumā iesakāms veidot sadarbību ar visiem gadījuma risināšanā iesaistītajiem dalībniekiem, lai vienotos par vecāku saskarsmes ar bērnu principiem un kārtību (vismaz pirmajam periodam). Akcentējams, ka saskarsmes uzsākšanai ar vecāku, iniciatīvai jāseko no vecāka puses. Vienlaikus neatkarīgi no tā, paliek aizbildņa pienākums informēt vecāku par bērna situāciju Bāriņtiesai, informējot sociālo dienestu par aizgādības pārtraukšanu vecākiem un tiem riska faktoriem, kas bijuši par iemeslu bērna šķiršanai no ģimenes, sniedzama informācija par aizbildni un bērna situāciju, kas var ietekmēt vai veicināt saskarsmes īstenošanu. Bāriņtiesa nosaka termiņu, kad veicama informācijas aktualizēšana par īstenoto saskarsmi ar vecākiem (vai citiem radniekiem, ja attiecināms).	

Ja tikšanās organizēta speciālista klātbūtnē	Ja tikšanās nodrošināma aizbildņa klātbūtnē	Ja tikšanās nodrošināma bez trešās personas klātbūtnes
Aizbildnis, sadarbībā ar sociālo dienestu vai citiem speciālistiem, vecākiem vai citiem radniekiem: • vienojas par dienu un laiku, kad īstenojama bērna un tam nozīmīga radnieka tikšanās; • nodrošina atbilstošus apstākļus, lai veicinātu bērnam drošu personisku attiecību un tieša kontakta īstenošanu; • par novēroto saskarsmes īstenošanu veic pierakstus	Aizbildnis, ņemot vērā saņemto informāciju par saskarsmes īstenošanu un izvērtējot esošo situāciju, sadarbībā ar vecākiem vai citiem radniekiem: • vienojas par konkrētām darbībām saskarsmes nodrošināšanā; • vienojas par dienu un laiku, kad minētās darbības veicamas; • nodrošina atbilstošus apstākļus, lai veicinātu bērnam drošu personisku attiecību un tieša kontakta īstenošanu; • par novēroto saskarsmes īstenošanu veic pierakstus.	Aizbildnis, ievērojot iezīmēto informāciju par saskarsmes nodrošināšanu un bērna radnieka pausto vēlmi saskarsmes īstenošanai: vienojas par konkrētām darbībām saskarsmes nodrošināšanai un vienojas par saskarsmes organizēšanu saistītiem jautājumiem. Par novērojumiem veic pierakstus. Aizbildnis iniciē saskarsmes uzsākšanu / atjaunošanu ar aizbildnībā esošā bērna nepilngadīgajiem māsām un brāļiem.
Novērojot saskarsmi, veicami pieraksti, kas ietver tādus kritērijus kā: 1) Kāda bija sākotnējā vienošanās un tās kāda bijusi tās īstenošana (Vai saskarsmes plāns īstenots kā paredzēts? Iemesli, kādēļ plānotā tikšanās nav notikusi u.c.); 2) Diena, laiks, kad bērna radnieks ieradās un apmeklējuma ilgums; 3) Saskarsmes dalībnieku mijiedarbība; 4) Cik lielā mērā bērna radnieks izmantoja savu lomu (nosakot ierobežojumus, disciplinējot bērnu, pievēršot uzmanību bērnam, mainot attiecību modeli; veidojot drošas piesaistes attiecības utt.), kādas ir rekomendācijas konstatēto risku mazināšanai; 5) Vai saskarsmes uzraudzītājam bija jāiejaucas; 6) Kā bērna radnieks un bērns atvadās; 7) Kas notika pēc saskarsmes (bērna reakcijas); 8) Citi aspekti saistībā ar īstenoto saskarsmi (piemēram, vai radnieks interesējās par bērnam nozīmīgiem jautājumiem; vai tikšanās reizē sniedzis atbalstu bērna uzturā vai nodrošinājis dāvanu bērnam u.c.)		Veic pierakstus, kas ietver tādus kritērijus kā: 1) Vai un ja jā - kāda bija sākotnējā vienošanās un tas, kāda bijusi tās īstenošana (ja ir zināms); 2) Kad, cik ilgi saskarsme īstenota, kādā veidā tā īstenota (telefonzvans, tikšanās klātienē, videozvans utt., arīdzan – ja bija plānots, bet nenotika (kādēļ nenotika)); 3) Kas notika pēc saskarsmes (bērna reakcijas); 4) Bērna viedoklis saskarsmes turpināšanai; 5) Citi aspekti saistībā ar īstenoto saskarsmi.

Ziņas par īstenoto saskarsmi, novērojumiem regulāri sniedzamas bērna pašvaldības bāriņtiesai.

Ziņas par īstenoto saskarsmi ar vecākiem, tās novērojumiem un secinājumiem sniedzamas arī dzimšanas vecāka pašvaldības sociālajam dienestam (ja tas nav veikts nepastarpināti, tad bāriņtiesa sniedz sociālajam dienestam ziņas par saņemto informāciju). Sociālais darbinieks, pamatojoties uz saņemtajām ziņām: var papildināt rehabilitācijas plānu, nosakot papildus atbalsta pakalpojumus risku novēršanai; aktualizēt nepieciešamību vecāku izpratnes veicināšanai saskarsmes īstenošanas laikā; konstatējot, ka vecāks nesadarbojas ar sociālo dienestu risku novēršanai, bet aktīvi / nekritiski īsteno saskarsmi, sniegt informāciju bāriņtiesai, lūdzot pārskatīt saskarsmes atbilstību bērna interešu nodrošināšanai; pieņemt informāciju zināšanai u.c.

Ievērojot noteikto termiņu, kad veicama informācijas aktualizēšana par īstenoto saskarsmi, bāriņtiesa izvērtē:

- Vai ir izmaiņas attiecībās un situācijā kopumā kopš pēdējās izvērtēšanas (piemēram, pēdējās starpinstitūciju tikšanās)?
- Kā bērna vecāki īstenojuši savu pienākumu personisku attiecību un tiešu kontaktu ar bērnu nodrošināšanā?

Atbilstoši situācijai un veiktajam izvērtējumam, bāriņtiesa:

Pieņem zināšanai lietas kontekstā (piemēram, nav izrādīta nekāda interese par personisku attiecību un tieša kontakta uzturēšanu ar bērnu);

Pamatojoties uz saņemtajām ziņām no citiem sadarbības partneriem par lietas virzību un vecāku / citu radnieku iesaisti; aktualizē jautājumu par saskarsmes īstenošanu;

Iniciē starpinstitūcijas sanāksmi, lai risinātu problēmsituāciju par bērna un vecāku / citu radnieku saskarsmes kārtības organizēšanu.

t.sk. lēmuma pieņemšana par saskarsmes ierobežojumu;
lēmuma pieņemšana par atļauju bērnam uzturēties pie vecākiem, pilngadīgiem brāļiem vai māsām, vai citiem radniekiem.

Vērtējot jautājumu par ģimenes atkalapvienošanās iespēju:

- Sociālajam dienestam, sniedzot atzinumu bāriņtiesai par iespēju vecākam atjaunot pārtraukto aizgādību, vērtējama ne vien vecāka sadarbība ar dienestu un iesaiste noteikto uzdevumu izpildē, bet tā analizējama kopsakarā ar īstenotās saskarsmes aspektiem;
- Bāriņtiesai vērtējot jautājumu par aizgādības atjaunošanu, ņemt vērā saņemto informāciju par vecāka īstenoto saskarsmi: personiskām attiecībām un tiešu kontaktu ar bērnu, vēršot uzmanību tādiem aspektiem kā:
 - vecāka pienākuma uzturēt personiskām attiecībām un tiešu kontaktu ar bērnu īstenošanas regularitāte un sistemātiskums, atbilstoši noteiktajai saskarsmes kārtībai;
 - vecāka saskarsmes kvalitātes izvērtējumam, īpašu vērību vēršot tiem aspektiem, kas liecina, vai vecāks apzinājies un novērsis tos riskus, kas bija par iemeslu aizgādības pārtraukšanai.

Ja bāriņtiesa lēmusi, ka aizgādība nav atjaunojama un sniedzams prasības pieteikums tiesā aizgādības atņemšanai, nepieciešams aktualizēt saskarsmes kārtības ar vecākiem īstenošanu, ievērojot bērna labākās intereses.

2.7. Metodisko ieteikumu pielikumi

2.7.1. Saskarsmes fiksācijas veidlapa, ja saskarsme notiek trešās personas klātbūtnē

(Saskarsmes persona, kuras klātbūtnē notiek saskarsme - Vārds Uzvārds, ja attiecināms - iestādes nosaukums, amats)

novērojumi par ārpusģimenes aprūpē esošā bērna

saskarsmi ar

(Vārds Uzvārds)

(Personas, ar kuru īsteno saskarsmi Vārds Uzvārds radniecība /saistība ar bērnu)

Sākotnējā vienošanās par saskarsmes īstenošanu / aspekti kas ņemami vērā no iepriekšējām tikšanās reizēm (piemēram, vienošanās pamats – kurš iniciējis tikšanās norisi; kāds ir tikšanās trešās personas klātbūtnē pamatojums; vai saskarsmes laikā vēršama uzmanība konkrētām pazīmēm /veicināmas kādas prasmes; vienošanās par to, kurš bērnu atvedīs uz tikšanās vietu; cik ilgi plānota tikšanās utt.)	
Iesaistīto dalībnieku kontaktinformācija (tālruna nr.; dzīvesvietas adreses utt.)	
Saskarsmes īstenošana	
Tikšanās datums	
Tikšanās laiks (cikos sākās, cikos beidzās)	
Bērna ierašanās (kurš atveda; ierašanās laiks; vai ieradās laikā / kavēja; ja kavēja - vai informēja, ka kavēs; novērojumi - bērna reakcijas pirms tikšanās; vai bija apslimis utt.)	
Pieaugušā ierašanās (ierašanās laiks; vai ieradās laikā / kavēja; ja kavēja - vai informēja, ka kavēs/ neieradīsies; novērojumi – piemēram, vai ieradās arī citas personas – ja jā, kas) utt.)	
Cita būtiska informācija	

Novērojumi par saskarsmes īstenošanu

Satikšanās (pieaugušā-bērna mijiedarbība satiekoties; sasveicināšanās (pieaugušais-bērns; pieaugušais-pieaugušais); pieaugušo un bērna reakcijas; pieaugušā vienošanās ar bērnu, ko vēlas tikšanās laikā darīt utt.)	
Tikšanās laiks	

(Vai sagatavojies tikšanai (ir padomāts, kā pavadīt laiku ar bērnu); saskarsmes dalībnieku mijiedarbība – piemēram, piesaistes aspekti, izpratne par pieaugušā-bērna attiecību aspektiem, savas kā pieaugušā lomas apzināšanās un īstenošana attiecībās ar bērnu utt.); kā tiek īstenots kopējs laiks – vai aktivitātes atbilstošas bērna vecumam, attīstības līmenim, tās orientētas uz piesaistes veicināšanu, attiecību pilnveidi utt.); komunikācija – vai pārrunātais ir atbilstošs situācijai, vai netiek iespaidots bērna viedoklis, sniedzot negatīvu informāciju par aprūpētājiem / nepiepildāmu solījumu izteikšana utt. pieaugušā iesaiste bērnam nozīmīgu jautājumu apzināšanā, risināšanā utt. Novērojumi, secinājumi un ieteikumi par fiksēto, ja iepriekš konstatēti konkrēti riski, attīstāmas noteiktas prasmes utt.)	
Drošības līmenis tikšanās laikā (Vai tikšanās laikā saskarsmes personai bija jāiejaucas; ja jā - kāda veida apdraudējums tika novērots)	
Atvadišanās (pieaugušā-bērna mijiedarbība atvadoties, vienošanās nākošai tikšanai; pieaugušā un bērna reakcijas pēc saskarsmes utt.)	
Citi aspekti, saistībā ar īstenoto saskarsmi	
Novērojumi, kas sniegti vecākam, vienošanās par turpmāko sadarbību un saskarsmi utt.	
Novērojumi, kas sniedzami sadarbības institūcijām (sociālajam dienestam, bāriņtiesai) (piemēram, novērots par prasmju un izpratnes trūkumu, kas pilnveidojama; izpratnes trūkums par pieaugušā lomu attiecībās ar bērniem (kas tieši); saskarsmes dinamika – vērojams pozitīvs progress (kas tieši); vērojama nemainīga situācija (kas tieši par to liecina); vērojams regress un būtu vērtējams jautājums par saskarsmes ierobežošanu (kas tieši par to liecina))	
Cita informācija	

2.7.2. Audžuģimenei / aizbildnim / bērna aprūpes institūcijai fiksējamā informācija par saskarsmes norisi

Novērojumi par ārpusģimenes aprūpē esošā bērna _____ saskarsmi ar _____
(Vārds Uzvārds)

(Personas, ar kuru īsteno saskarsmi Vārds Uzvārds radniecība /saistība ar bērnu)

Ja nepieciešams palīdzēt saskarsmes norisi organizēt, veicināt, kā tas izpaužas, kuras personas ir tās ar ko sadarbojas	
---	--

Ārpusģimenes aprūpes sniedzēja piezīmes

Saskarsmes norise (Kad, cik ilgi, kādā veidā telefonzvans, tikšanās klātienē, videozvans utt.) Arī dzan – ja bija plānots, bet nenotika (kādē) nenotika)	
Kas notika pēc saskarsmes (bērna reakcijas)	
Bērna viedoklis saskarsmes turpināšanai	
Novērojumi par attiecību nozīmīgumu, piesaistes modeli utt. (Piemēram, labvēlīgas, pozitīvas attiecības; neskaidras attiecības; vienvirziena attiecības (tikai bērna iniciatīva); saspīlētas attiecības;)	
Citi aspekti saistībā ar īstenoto saskarsmi (piemēram, vai vecāks interesējās par bērnam nozīmīgiem jautājumiem; vai sniedzis atbalstu bērna uzturā iesaistās bērna audzināšanā; vai brāļi / māsas izprot savu radniecību un saskarsmes laikā to stiprina; vai tikšanās organizēta domājot par bērna interesēm u.c.)	
Cita informācija	

3. Metodiskie ieteikumi bāriņtiesām par aizbildnību

(pirmreizēji publicēts 07.03.2024.)

Turpmāk tekstā lietotie saīsinājumi:

Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija (no 2024. gada 1. janvāra Bērnu aizsardzības centrs) - **centrs**;

[Latvijas Republikas Civillikums](#) - **Civillikums**;

[Ministru kabineta 2006. gada 19. decembra noteikumu Nr. 1037 "Bāriņtiesas darbības noteikumi"](#) - **Bāriņtiesas darbības noteikumi**;

[Ministru kabineta 2005. gada 15. novembra noteikumi Nr. 857 "Noteikumi par sociālajām garantijām bārenim un bez vecāku gādības palikušajam bērnam, kurš ir ārpusģimenes aprūpē, kā arī pēc ārpusģimenes aprūpes beigšanās"](#) - **Noteikumi Nr. 857**;

[Ministru kabineta 2014. gada 25. marta noteikumi Nr. 157 "Nepilngadīgo personu atbalsta informācijas sistēmas noteikumi"](#) - **Noteikumi Nr. 157**;

[Ministru kabineta 2018. gada 26. jūnija noteikumi Nr. 355 "Ārpusģimenes aprūpes atbalsta centra noteikumi"](#) - **Noteikumi Nr. 355**;

[Ministru kabineta 2022. gada 13. decembra noteikumi Nr. 779 "Kārtība, kādā veido sevišķo aizbildņu sarakstu un izmaksā atlīdzību sevišķajam aizbildnim"](#) - **Noteikumi Nr. 779**

[Ministru kabineta 2018. gada 30. oktobra noteikumi Nr. 667 "Adopcijas kārtība"](#) - **Noteikumi Nr. 667**.

[Ministru kabineta 2023. gada 28. marta noteikumi Nr. 147 "Noteikumi par aizbildņu mācību programmu"](#) - **Noteikumi Nr. 147**

3.1. Kas ir aizbildnība?

Situācijās, kad bērns palicis bez vecāku gādības, bāriņtiesa bērnam nodrošina ārpusģimenes aprūpi. Ārpusģimenes aprūpe tiek nodrošināta bāreņiem un bez vecāku gādības palikušiem bērniem pie aizbildņa, audžuģimenē, bērnu aprūpes iestādē¹¹⁸. Aprūpe pie aizbildņa un audžuģimenē tiek īstenota ģimeniskā vidē, turpretī aprūpe bērnu aprūpes iestādē var tikt nodrošināta gan institucionālā vidē, gan pēc iespējas pietuvināti ģimeniskai videi, atkarībā no konkrētās aprūpes iestādes.

Gadījumos, kad bāriņtiesai nepieciešams nodrošināt bērnam ārpusģimenes aprūpi, veicamas proaktīvas darbības, lai atrastu bērnā piemērotāko aprūpētāju, prioritāri nodrošinot viņa aprūpi ģimeniskā vidē.

¹¹⁸ [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 1. panta](#) 7. punkts

Aizbildnība ir viens no ģimeniskās vides ārpusģimenes aprūpes veidiem un tiek uzskatīts par prioritāru, jo tas paredz bērna aprūpi stabilā, patstāvīgā ģimeniskā vidē.

Aizbildnis aizvieto saviem aizbilstamajiem vecākus¹¹⁹, kā arī pārstāv bērnu personiskajās un mantiskajās attiecībās¹²⁰. Proti, aizbildnis ir bērna likumiskais pārstāvis.

Civillikumā noteikts, ka aizbildnim savs aizbilstamais visādi jāatbalsta un jāaizstāv. Viņam sevišķi jāgādā par sava aizbilstamā audzināšanu ar tādu pašu rūpību, ar kādu apzinīgi vecāki gādātu par savu bērnu audzināšanu. Svarīgi ņemt vērā, ka nepilngadīgā audzināšanas mērķis ir līdz ar gādību par viņa veselību viņu tikumiski un garīgi attīstīt samērā ar viņa spējām un tieksmēm.¹²¹

Civillikuma 255. pantā noteiktais, ka aizbildnis pats var uzņemties audzināšanu vai arī uzticēt to kādai citai personai, kurai uz to ir vajadzīgās spējas. Bet arī šajā pēdējā gadījumā aizbildnim jāuzrauga audzināšana. Tomēr tas nenožīmē aizbildņa rīcības brīvību nodot aizbildnībā ņemto bērnu citas personas aprūpē un audzināšanā. Norma veidojusies vēsturiski, taču šodien, uzsverot bērna labāko interešu aizsardzības nepieciešamību, praksē tiek paredzēts, ka bāriņtiesa izvērtē potenciālo aizbildni, paredzot, ka tieši viņš būs bērna primārā atbalsta un aprūpes persona. Bērnu tiesību aizsardzības likuma 45.² panta pirmā daļa paredz aizbildnībā esoša bērna nodošanu citas personas aprūpē Latvijā līdz 3 mēnešiem, ja bāriņtiesa par to pieņēmusi lēmumu. Izvērstāku skaidrojumu skatīt Rokasgrāmatas bāriņtiesām 2.sējuma 2. metodikas 2.2. apakšnodalā "Ārpusģimenes aprūpē esoša bērna nodošana citas personas aprūpē Latvijā un aprūpes uzraudzība".

Ņemot vērā to, ka bāriņtiesas pienākums ir izvērtēt un iecelt konkrētajam bērnam vispiemērotāko aizbildni, bāriņtiesai nepieciešams apzināt to personu loku, kuras varētu kļūt par bērna aizbildni.

Saskaņā ar bāriņtiesas oficiālās statistikas datiem par 2022. gadu, kas apkopoti un publicēti centra tīmekļa vietnē¹²², ārpusģimenes aprūpē esošo bērnu skaits 2022. gada 31. decembrī sastādīja 5798. No tiem aprūpe pie aizbildņa tikusi nodrošināta 3795 bērniem jeb 65,5 % no kopējā ārpusģimenes aprūpē esošo bērnu skaita. Līdz ar to bāreņu un bez vecāku gādības palikušo bērnu aprūpes nodrošināšana, bāriņtiesai ieceļot bērnam aizbildni, ir visbiežāk realizētais ārpusģimenes aprūpes veids, kam veltāma pienācīga uzmanība un ar vislielāko rūpību veicamas darbības potenciālā aizbildņa izvērtēšanai un aizbildņa darbības uzraudzīšanai.

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 35. panta pirmajā daļā noteikts, ka aizbildņa iecelšanas kārtību un viņa pienākumus nosaka Civillikums, Bāriņtiesu likums, kā arī Bāriņtiesas darbības noteikumi.

¹¹⁹ Civillikuma 252. pants

¹²⁰ Civillikuma 216. pants

¹²¹ Civillikuma 254. - 256. pants

¹²² Oficiālās statistikas analīzi par bāriņtiesu darbu 2022. gadā skatīt: <https://www.bti.gov.lv/lv/valsts-statistikas-parskatu-par-barintiesu-darbu-2022-gada-analize>

Aizbildnību Latvijas Republikā regulē šādi tiesību akti:

- [Civillikuma 1. daļa](#) 4. nodaļa;
- [Bāriņtiesu likuma 26. - 36. pants](#);
- [Bāriņtiesas darbības noteikumu 21. punkts, 81. punkts, 85. - 98. punkts](#).

3.2. Aizbildņa atrašana

[Civillikumā](#) noteikts, ka bez vecāku aizgādības palikušam bērnam ieceļams aizbildnis. Tiklīdz kādai personai ir informācija par gadījumu, kad nepilngadīgajam ieceļams aizbildnis, tā paziņo par to attiecīgajai bāriņtiesai.¹²³

Savukārt bāriņtiesas pienākums ir nekavējoties, negaidot radnieku vai citu piederīgo lūgumu, iecelt nepilngadīgajam aizbildni. Tiklīdz valsts un pašvaldības iestādes dabū zināt par gadījumu, kad jāieceļ aizbildnis nepilngadīgajiem, tās paziņo par to attiecīgajai bāriņtiesai. Tāds pats pienākums ir ģimenes locekļiem, radniekiem un personām, kuru gādībā atrodas nepilngadīgais.¹²⁴

Svarīgi!

Ja bērns palicis bez aizgādības, ikvienam, bet it īpaši bērna tuvākajiem radniekiem, ir pienākums vērsties bāriņtiesā par aizbildņa iecelšanu¹²⁵.

Gadījumos, kad bērns palicis bez vecāku gādības, bāriņtiesai nepieciešams aizbildņus prioritāri izraudzīties no bērna tuvāko radnieku loka¹²⁶, piemēram, vecvecākus, mātes un tēva brāļus, māsas, pieaugušos brāļus, māsas, māsīcas, brālēnus, u.c.

Gadījumā, ja nav izdevies bērnam piemērotu aizbildni atrast no bērna radnieku lokā esošām personām, bāriņtiesai ieteicams apzināt bērnam citas tuvas personas, kuras būtu piemērotas

¹²³ [Civillikuma 222. pants](#)

¹²⁴ [Civillikuma 330. pants](#)

¹²⁵ [Civillikuma 234. pants](#)

¹²⁶ [Civillikuma 235. pants](#): Aizbildnība pār nepilngadīgajiem (izņemot [Civillikuma 229. pantā](#) noteiktajā gadījumā) piekrīt vispirms viņu tuvākajiem radniekiem, bet tam ir nepieciešams bāriņtiesas apstiprinājums. Par tuvākajiem nepilngadīgo radniekiem uzskatāmi tie, kas, šiem nepilngadīgajiem mirstot, būtu viņu likumiskie mantinieki. Par aizbildņiem bāriņtiesa izrauga no vienādi tuviem radniekiem piemērotākos, bet, ja tuvākie izrādītos nepiemēroti, tad tālākos.

aizbildņa pienākumu veikšanai un kurām ir iespējama saikne ar bērnu – piemēram, bērna kaimiņi, skolotāji, ģimenes draugi, paziņas, bērna draugu vecāki u.tml.¹²⁷

Nereti sastopamas situācijas, kad bērnam, kuram iecerāms aizbildnis, nav tuvu radnieku, vai arī bērnam izveidojušās tuvas attiecības ar personu, kura nav bērna radnieks, ar kuru bērns dzīvojis nedalītā māsaimniecībā.

Faktiski pastāvošas tuvas un ģimeniskas attiecības nevar ierobežot vienīgi formālos priekšnoteikumos par savstarpējas radniecības esību, jo īpaši tad, ja individuāla gadījuma apstākļi liek šādas attiecības aplūkot plašākā tvērumā. Jautājumā par aizbildņa iecelšanu neapšaubāmi likums priekšroku tikt ieceltam par aizbildni dod bērna tuvākajiem radniekiem. Tomēr gadījumā, kad bērns, palicis bez vecāku un vecvecāku aizgādības, dzīvojis faktiskās ģimeniskās attiecībās ar personu, neesot tiešai radniecībai, būtu atzīstamas personas subjektīvās tiesības prasīt iecelšanu par bērna aizbildni. Bērna tuvākā radnieka interese nodrošināt šā bērna intereses arī ir aizsargājama, vienlaikus paturot prātā bērna interešu prioritāro raksturu.¹²⁸

Neviens nedrīkst piesavināties aizbildņa tiesības pār nepilngadīgajiem un viņu mantu, kamēr nav iecelts par aizbildni. Tādēļ nekāda tādu personu darbība, kuras patvarīgi uzņēmušās aizbildnību, nav spēkā un tām jāatlīdzina nepilngadīgajiem visi ar to nodarītie zaudējumi. Tomēr vecāku testamentā ieceltie aizbildņi, kurus vēl nav apstiprinājusi bāriņtiesa, tuvākie radnieki, bet, ja tādu nav, arī citas personas var iepriekšēji ņemt nepilngadīgos savā aprūpē un pagaidām apsargāt viņu mantu, kamēr bāriņtiesa pēc šo personu paziņojuma dod attiecīgus rīkojumus.¹²⁹

Svarīgi!

Bāriņtiesai nav pasīvi jāgaida, kad pieteiksies kāda no iespējamām personām, bet gan vērtējama nepieciešamība proaktīvi uzrunāt bērnam tuvas personas, ja no bāriņtiesas iegūtās informācijas ir iespējams konstatēt pozitīvu emocionālo saišu esamību bērnam ar kādu no tuvākās sabiedrības pārstāvjiem.

Svarīgi!

Tikai gadījumā, ja neviens no bāriņtiesas uzrunātajiem tuvākajiem un tālākajiem bērna radniekiem, kā arī no citu personu vidus uzrunātajiem aizbildņa kandidātiem nevar uzņemties aizbildņa pienākumus, bāriņtiesa lemj par citu ārpusģimenes aprūpes veidu¹³⁰.

¹²⁷ [Civillikuma 236. pants](#): Ja starp nepilngadīgo radniekiem neatrodas spējīgi vai arī ja spējīgie nevar uzņemties aizbildnību, vai ja viņus atļaiž vai atceļ no aizbildņa pienākumu pildīšanas, kā arī ja nepilngadīgajiem nemaz nav radnieku, aizbildņus ieceļ bāriņtiesa no citu personu vidus, un tai jārikojas šajā ziņā pašai no sevis, tiklīdz tā dabū zināt, ka ir tādi pilnīgi bāriņi.

¹²⁸ Senāta Administratīvo lietu departamenta 2020. gada 26. marta lēmuma lietā Nr. SKA-857/2020, [ECLI:LV:AT:2020:0326.SKA085720.5.L](#), tēze un 5. punkts.

¹²⁹ [Civillikuma 238. pants](#)

¹³⁰ [Civillikuma 222. pants](#)

Potenciālo aizbildņu meklēšanā bāriņtiesai ieteicams iegūt datus no Fizisko personu reģistra. Minētajā reģistrā pieejamas ziņas par bērna radiniekiem (mātes un tēva radiem, māsām, brāļiem, pusmāsām un pusbrāļiem, vecvecākiem) un viņu deklarētajām dzīvesvietām. Izmantojot šo informāciju, bāriņtiesai ir iespēja apzināt bērna radniekus, lai noskaidrotu šo personu viedokli par iespējamo aizbildnības nodibināšanu.

Ja bāriņtiesa iegūst informāciju, ka bērna radnieki dzīvo citā valstī, bāriņtiesai jāvērtē iespēja gan sazināties ar iespējamo potenciālo aizbildni, gan lūgt attiecīgās valsts kompetento iestādi noskaidrot personu viedokli un spējas kļūt par bērna aizbildni.

Ievērojot [Bāriņtiesu likuma 53. panta](#) pirmo daļu, kurā noteikts, ka bāriņtiesas sadarbojas, lai veiktu savus uzdevumus, meklējot potenciālos aizbildņus, bāriņtiesa var lūgt citu bāriņtiesu veikt pārrunas ar bērna radiniekiem vai citām tuvām personām, kuras nedzīvo bāriņtiesas darbības teritorijā, lai noskaidrotu personu iespēju kļūt par aizbildni, vai arī lai precizētu informāciju, kādēļ personas atsakās kļūt par aizbildni. Vienlaikus uzsverams, ja bāriņtiesas rīcībā ir personas tālruņa numurs, tā var pati uzrunāt potenciālo aizbildni, jo pieprasījuma sūtīšana un atbildes saņemšana no citas bāriņtiesas var būt ilga, savukārt visbiežāk bāriņtiesai jautājumu par iespējamo aizbildnību nākas risināt steidzami.

Nemot vērā bāriņtiesas pienākumu prioritāri nodrošināt bērna tiesības un intereses, centra ieskatā, nav pieņemami, ka bāriņtiesas lietā ir norāde, ka *“personai nosūtīts uzaicinājums uz pārrunām, bet tā nav atsaukusies”*. Proti, bāriņtiesai, aktīvi sadarbojoties ar citām pašvaldības vai citu pašvaldību institūcijām, jāmeklē iespēja sazināties ar personu, kas varētu būt bērna aizbildnis, nevis jāgaida personas iesniegums vai atsaukšanās uz ierašanos uz pārrunām. Tāpat bāriņtiesa nevar izdarīt pirmšķietamus pieņēmumus – piemēram, *“bērnu vecākais brālis, kuram ir 20 gadi un kurš dzīvo Lielbritānijā, netika uzrunāts kļūt par bērnu aizbildni, pārskatā norādot – visdrīzāk bērnu brālis nevēlēsies kļūtu par aizbildni”*.

Par aizbildni nevar būt personas, kuras uzskaitītas [Civillikuma 242. pantā](#). Bāriņtiesai sākotnēji apzinot iespējamās bērna aizbildņus, jāpārliciecinās, vai persona atbilst kādam no [Civillikuma 242. pantā](#) minētajiem nosacījumiem. [Detalizētāku informāciju skatīt šīs metodikas 3.6.3.apakšnodalā “Datu pārbaude”](#).

Svarīgi!

Visi [Civillikuma 242. pantā](#) minētie iemesli, kas nepieļauj personas iecelšanu par aizbildni, ir arī iemesli tās atcelšanai, ja tie atklājas tikai pēc tās iecelšanas¹³¹.

¹³¹ [Civillikuma 244. pants](#)

3.3.Pārskata sagatavošana

Lai veiktu katra konkrētā bērna individuālās situācijas izvērtējumu, saskaņā ar [Bāriņtiesas darbības noteikumu 81². punktu](#), bāriņtiesai ir pienākums, pirms lēmuma par bērna ārpusģimenes aprūpi pieņemšanas, sagatavot rakstveida pārskatu par bāriņtiesas iegūto informāciju attiecībā uz iespēju nodrošināt bērnam ārpusģimenes aprūpi pie aizbildņa vai audžuģimenē (turpmāk – pārskats).

Svarīgi!

Pārskats sagatavojams jebkuram bērnam, kuram nepieciešams nodrošināt ārpusģimenes aprūpi, neatkarīgi no tā, vai bērna aprūpe plānota pie aizbildņa, audžuģimenē vai aprūpes iestādē¹³².

Aizpildot pārskatu, vērība, pirmkārt, jāvērs uz bērna individuālo vajadzību izpēti. Tādējādi pārskatā iekļaujama vispusīga informācija par konkrēto bērnu, kuram nepieciešams nodrošināt ārpusģimenes aprūpes pakalpojumu.

Brīdī, kad bāriņtiesas rīcībā nonākusi informācija par bērnu, kuram nepieciešams vai drīzumā būs nepieciešams nodibināt ārpusģimenes aprūpi, uzsākama pārskata gatavošana, tostarp personu loka apzināšana, kuras potenciāli varētu tikt ieceltas par bērna aizbildni.

Lai bāriņtiesa apzinātu visas personas, kuras potenciāli varētu kļūt par konkrētā bērna aizbildni, informācija iegūstama no bāriņtiesas darbā izmantojamām informācijas sistēmām, piemēram, Fizisko personu reģistra, kā arī no sarunas ar bērnu, tā radniekiem un citām bērnam tuvām personām. Tāpat var būt noderīga bērna izglītības iestādes, sociālā dienesta, ģimenes ārsta sniegtā informācija, kas var saturēt būtisku informāciju, piemeklējot bērnam vispiemērotāko aizbildņa kandidātu.

Sākotnēji sarunu ar personām, potenciālajiem aizbildņa kandidātiem, nepieciešams veikt, apzinot iespējamās aizbildņa kandidātus konkrētam bērnam. Sarunas struktūra un noskaidrojamo jautājumu apjoms būs atkarīgs no personu gatavības uzņemties aizbildņa pienākumus un viņu iesaistes aizbildnības nodibināšanas procesā, ievērojot bērna labākās intereses.

Primāri noskaidrojams uzrunātās personas redzējums par bērnam atbilstošākā risinājuma atrašanu konkrētajā situācijā, viņa izpratne par bērna vajadzībām, vēlme un iespējas uzņemties konkrētā bērna aizbildņa pienākumus, un gadījumā, ja persona nav gatava uzņemties aizbildnību pār bērnu, noskaidrojams šīs personas viedoklis par citām personām, kuras ir bērnam tuvas un varētu uzņemties aizbildņa pienākumus.

Svarīgi sarunu veidot ar atvērtu nobeigumu. Proti, informēt personu par iespēju sazināties ar bāriņtiesas darbinieku, sniedzot personai precīzu kontaktinformāciju, rosināt personai sazināties ar bāriņtiesu gadījumā, ja mainīsies šīs personas viedoklis vai notiks izmaiņas

¹³² [Bāriņtiesas darbības noteikumu 81.² punkts](#)

pašreizējos apstākļos, kas šobrīd rada šķēršļus personai uzņemties aizbildņa pienākumus. Būtiski personai sniegt izpratni, ka arī neuzņemoties aizbildņa pienākumus šī persona bērnam var būt resurss un atbalsta persona.

Pirmreizējas sarunas laikā ar personu, nepieciešams noskaidrot arī citu būtisku informāciju, kas var būt palīdzīga bērna vajadzību izprašanai un definēšanai pārskatā.

Iespējamās situācijas, kad informācija par citiem radiniekiem tiek saņemta laika gaitā, jau pēc aizbildnības nodibināšanas un aizbildņa iecelšanas. Tādā gadījumā saņemtā informācija pievienojama pārskatam, un bāriņtiesai nepieciešams izvērtēt, vai jaunatklātais aizbildņa kandidāts varētu būt konkrētajam bērnam piemērotāks par jau iecelto aizbildni.

Piemērs

2022. gada 13. septembrī bāriņtiesa nodibināja aizbildnību Santai (16 gadi), par aizbildni iecelot vecmāmiņu, ar ko meitene tobrīd dzīvoja kopā. 2023. gada aprīlī, veicot dzīves apstākļu pārbaudi un pārrunas ar Santu, bāriņtiesas locekle uzzināja, ka Santa uztur ciešas attiecības ar savu māšīcu, kura no 2023. gada janvāra atgriezusies dzīvot Latvijā pēc dzīves ārvalstīs. Veicot pārrunas ar meiteni, bāriņtiesa secināja, ka Santa saņem gan lielu emocionālu atbalstu, gan finansiālu atbalstu (pērk drēbes, kosmētiku) no māšīcas Aigas (24 gadi), ļoti bieži ciemojas Aigas ģimenē. Bāriņtiesa sazinājās ar Aigu, tikās un pārrunāja iespējas Aigai kļūt par Santas aizbildni, ņemot vērā vecmāmiņas vecumu un veselības stāvokli, Santas vajadzības. 2023. gada 2. oktobrī bāriņtiesa par Santas aizbildni iecēla Aigu.

Pārskatā nepieciešams iekļaut par katru personu vismaz šādu informāciju: potenciālā aizbildņa vārds, uzvārds, dzimšanas gads un deklarētās dzīvesvietas adrese, viedoklis un iemesli, kas liedz minētajai personai kļūt par aizbildni.¹³³

Svarīgi!

Pārskats ir dokuments, kurā apkopot informāciju par bērna īpašībām, vajadzībām, iemesliem ārpusģimenes aprūpei, kas sniedz iespēju veikt bērna individuālo vajadzību izvērtēšanu un tām maksimāli atbilstoša ārpusģimenes aprūpes veida un aprūpētāja meklēšanu.

Bieži novērojamas situācijas, kad bērnam šķietami piemērots aizbildnis atsakās no bērna turpmākas aprūpes, vai bērna aizbildnis zaudē dzīvību, vai sava veselības stāvokļa dēļ nespēj turpināt pildīt aizbildņa pienākumus, un bāriņtiesai nepieciešams īsā laika periodā atrast citu aprūpētāju. Ja lietā jau savlaicīgi nav iekļauts pārskats un tas aktualizēts, tiek radīta papildu slodze bāriņtiesas darbā, ierobežotā laika periodā ievācot, apkopojot un izvērtējot informāciju par potenciālo un bērna individuālajām vajadzībām vispiemērotākā aprūpētāja piemeklēšanu. Vienlaikus, protams, situācijā, kurā atkārtoti nepieciešams bērnam atrast aizbildni, pārskatā

¹³³ [Bāriņtiesas darbības noteikumu 81.2 punkta](#) 1. apakšpunkts

iepriekš iekļautā informācija jāaktualizē. Piemēram, ja persona sākotnēji atteikusies no aizbildņa pienākumu pildīšanas, tad nepieciešams personu uzrunāt atkārtoti.

Pat ja bāriņtiesā ar iesniegumu vērsies tikai viens potenciālais aizbildnis, bāriņtiesai jāizvērtē, vai šis konkrētais cilvēks spēs vislabāk nodrošināt bērna individuālās vajadzības. Paralēli vēlams aptaujāt arī citus bērna radniekus un bāriņtiesai zināmās bērnam tuvās personas, apzinot arī šo personu vēlmi un iespējas uzņemties rūpes par konkrēto bērnu. Bāriņtiesai nepieciešams izvērtēt, kura no personām bērnam ir vispiemērotākā. Bāriņtiesai ir jāizvērtē visi potenciālie aizbildņi, raugoties no bērna vislabāko interešu prizmas un tiecoties uz bērnam ilgtermiņā vispiemērotākā aprūpētāja piemeklēšanu.

Detalizēta informācija par pārskata sagatavošanu pieejama Rokasgrāmatas bāriņtiesām 3. sējuma 1. metodikas 1.1.1. apakšnodalā “Pārskata, kas apkopo informāciju par iespējamo bērna ārpusģimenes aprūpi, sagatavošana”.

3.4. Aizbildnības lietas ierosināšanas pamats, termiņi un nomenklatūra

Administratīvo lietu iestādē ierosina uz iesnieguma pamata, uz iestādes iniciatīvas pamata, vai uz augstākas iestādes rīkojuma vai citas institūcijas ziņojuma pamata.¹³⁴

Bāriņtiesā saņemot informāciju par bērnu, kuram būs nepieciešams nodibināt aizbildnību un iecelt aizbildni, nekavējoties nepieciešams uzsākt informācijas iegūšanu par potenciālajiem aizbildņiem, lai, uzsākot aizbildnības lietu, bāriņtiesas rīcībā būtu informācija par potenciālajiem aizbildņiem bērnam.

Ja lieta ierosināta pēc personas iesnieguma, bāriņtiesa pieņem lēmumu apmierināt personas iesniegumu vai atteikt to apmierināt. Šāds lēmums ir administratīvs akts un ir pārsūdzams. Bāriņtiesai jāpieņem lēmums viena mēneša laikā no iesnieguma saņemšanas dienas.¹³⁵

Ja bāriņtiesa objektīvu un pamatotu iemeslu dēļ nevar lēmumu pieņemt viena mēneša laikā no iesnieguma saņemšanas dienas, bāriņtiesa lēmuma pieņemšanas termiņu var pagarināt uz laiku, ne ilgāku par četriem mēnešiem no iesnieguma saņemšanas dienas, par to paziņojot iesniedzējam.¹³⁶

Piemērs

Bāriņtiesa pieņēma lēmumu par bērna Z aizgādības tiesību pārtraukšanu Z mātei. Z tika nogādāts drošos apstākļos krīzes audžuģimenē. Jau savlaicīgi bāriņtiesa bija noskaidrojusi, ka Z tuvāko radnieku lokā ir tikai 3 personas - abi bērna vecvecāki no mātes puses un nupat

¹³⁴ [Administratīvā procesa likuma 55. pants](#)

¹³⁵ [Administratīvā procesa likuma 64. panta](#) pirmā daļa

¹³⁶ [Administratīvā procesa likuma 64. panta](#) otrā daļa

pilngadību sasniegusi māsa, kura mācās ārvalstīs. Ziņas par Z mirušā tēva radniekiem no iesaistīto personu puses netika sniegtas. Bāriņtiesa veica sarunas ar visām trim tai zināmajām personām par iespēju uzņemties Z audzināšanu un aprūpi. Pēc veiktajām pārrunām bāriņtiesā saņemts Z vectētiņa A iesniegums ar lūgumu iecelt A par Z aizbildni. Z vecmāmiņa uzturas veco ļaužu pansionātā un sava veselības stāvokļa dēļ nav spējīga uzņemties rūpes par mazdēlu, kaut arī mutiski izteikusi tādu vēlēšanos. Savukārt Z māsa objektīvu iemeslu dēļ nevarēja uzņemties rūpes un gādību par Z. Bāriņtiesai uzsākot A atbilstības Z aizbildņa piemērotībai vērtēšanas procesu, saņemts Z mirušā tēva māsas E telefona zvans, kurā noskaidrots, ka E tikai nupat no paziņas uzzinājusi par radušos situāciju un labprāt uzņemtos Z aizbildņa pienākumus. E nav tikusies ar Z daudzus gadus, tomēr, kad Z tēvs bija dzīvs, viņi ļoti bieži pavadījuši kopā laiku E lauku saimniecībā. E izteica gatavību vērsties ar iesniegumu bāriņtiesā un sagatavot visus nepieciešamos dokumentus aizbildņa statusa iegūšanai. Ņemot vērā otra, iespējams Z piemērotāka aizbildņa kandidāta parādīšanos bāriņtiesas redzeslokā, bāriņtiesa lēma par lēmuma pieņemšanas termiņa pagarināšanu attiecībā uz A iesniegumu, lai pilnvērtīgi izvērtētu abus aizbildņa kandidātus un ieceltu par Z aizbildni viņa vajadzībām un labākajām interesēm visatbilstošāko personu.

Svarīgi!

Bāriņtiesa termiņu administratīvā akta izdošanai var pagarināt vienīgi pamatotu un objektīvu iemeslu dēļ, proti, pagarinot termiņu veicamas aktīvas darbības, piemēram, trūkstošās informācijas ieguvei. Nav pieļaujams, ka bāriņtiesa administratīvā akta izdošanas termiņu pagarina automātiski, bez nepieciešamības izvērtējuma, vai tādēļ, ka bāriņtiesa nav savlaicīgi uzsākusi informācijas ieguvu.

Detalizētāka informācija par administratīvo aktu izdošanas pamatprincipiem atrodama **Rokasgrāmatas bāriņtiesām 6.sējuma 1. metodikā “Metodiskie ieteikumi bāriņtiesām par lēmumu un sēdes protokolu izstrādi”.**

Bāriņtiesai ir pienākums iekārtot aizbildnības lietu reģistru.¹³⁷ Praksē šobrīd reģistrs tiek veidots SIA “ZZ Dats” izstrādātajā vienotajā informācijas sistēmā pašvaldībām Bāriņtiesas informācijas sistēmā (BARIS). Lietu reģistrā iekļauj šādu informāciju¹³⁸:

- lietas indekss un numurs atbilstoši bāriņtiesas lietu nomenklatūrai;
- bērna vārds, uzvārds, personas kods un deklarētās dzīvesvietas adrese;
- vecāku vārds, uzvārds, personas kods un deklarētās dzīvesvietas adrese;
- pamats aizbildnības nodibināšanai;
- lēmuma par personas atbilstību aizbildņa pienākumu veikšanai numurs, lēmuma pieņemšanas datums;
- bāriņtiesas nosaukums, lēmuma par aizbildnības nodibināšanu un aizbildņa iecelšanu numurs, lēmuma pieņemšanas datums;

¹³⁷ [Bāriņtiesas darbības noteikumu 17.4. apakšpunkts](#)

¹³⁸ [Bāriņtiesas darbības noteikumu 21. punkts](#)

- aizbildņa vārds, uzvārds, personas kods un deklarētās dzīvesvietas adrese;
- informācija par aizbildņa un aizbilstamā radniecību;
- informācija par bērna mantas saraksta sastādīšanu;
- informācija par aizbildnības lietas pārsūtīšanu attiecīgai bāriņtiesai turpmākai aizbildnības pārvaldībai vai bāriņtiesas nosaukums, lēmuma par aizbildņa atlaišanu numurs un datums.

Bāriņtiesā aizbildnības lieta tiek reģistrēta ar lietas indeksu 5.1. un lieta par personas piemērotību aizbildņa pienākumu pildīšanai - ar lietas indeksu 5.3.

Likumdevējs bāriņtiesām noteicis pienākumu sadarboties, lai veiktu savus uzdevumus,¹³⁹ un ievērot bāriņtiesas darbības teritoriju attiecīgās pašvaldības administratīvās teritorijas robežās¹⁴⁰.

Situācijās, kad persona vēlas ņemt aizbildnībā bērnu un bāriņtiesai nav zināms bez vecāku gādības palicis bērns, kuram būtu nepieciešams nodibināt aizbildnību un iecelt aizbildni, bāriņtiesa lemj tikai par personas atbilstību aizbildņa pienākumu pildīšanai, un lieta uzsākama ar brīdi, kad bāriņtiesā tiek saņemts personas vai citas bāriņtiesas vai iestādes lūgums konkrētas personas izvērtēšanai aizbildņa statusam.¹⁴¹

Ja persona, kura vēlas kļūt par aizbildni, nedzīvo tās pašvaldības administratīvajā teritorijā, kura lemj par aizbildnības nodibināšanu, bāriņtiesa pieprasa no attiecīgās personas dzīvesvietas bāriņtiesas atzinumu par to, vai attiecīgajai personai ir aizbildņa pienākumu pildīšanai nepieciešamās spējas un īpašības.¹⁴² Šajā gadījumā bāriņtiesas pieņemtais lēmums par personas piemērotību aizbildņa pienākumu pildīšanai nav uzskatāms par administratīvu aktu un nav pārsūdzams tiesā vai apstrīdams augstākā iestādē.¹⁴³

¹³⁹ [Bāriņtiesu likuma 53. panta](#) pirmā daļa

¹⁴⁰ [Bāriņtiesu likuma 2. panta](#) trešā daļa

¹⁴¹ [Bāriņtiesu likuma 29. panta](#) trešā daļa

¹⁴² [Bāriņtiesu likuma 29. panta](#) ceturtā daļa

¹⁴³ [Bāriņtiesu likuma 49. panta](#) trešā daļa

3.5.Lietu piekritība

Administratīvo lietu izskata iestāde atbilstoši savai kompetencei, kas tai piešķirta ar normatīvo aktu.¹⁴⁴ Bāriņtiesas darbības teritorija ir attiecīgās pašvaldības administratīvā teritorija.¹⁴⁵

[Bāriņtiesu likuma VI nodaļas 54. pantā](#) ir noteikta piekritība bērna nodošanas ārpusģimenes aprūpē gadījumos. Proti, lēmumu par bērna ārpusģimenes aprūpi pieņem tās pašvaldības bāriņtiesa, kuras darbības teritorijā ir **deklarēta bērna vecāku dzīvesvieta**.

Ja bērnam nodibināta viena vecāka **atsevišķa aizgādība**, lēmumu par bērna ārpusģimenes aprūpi pieņem bāriņtiesa, kuras darbības teritorijā ir deklarēta dzīvesvieta tam vecākam, kura atsevišķā aizgādībā bērns atrodas.

Ja bērna vecāku dzīvesvieta ir deklarēta **dažādu** pašvaldību administratīvajās teritorijās, lēmumu par bērna ārpusģimenes aprūpi pieņem bāriņtiesa, kuras darbības teritorijā ir deklarēta dzīvesvieta tam vecākam, pie kura bērns dzīvo.

Ja bērna vecākiem **nav** deklarētas dzīvesvietas, lēmumu par ārpusģimenes aprūpi pieņem tās pašvaldības bāriņtiesa, kuras darbības teritorijā bērna vecāki faktiski dzīvo.

Ja bērna vecāki **nav zināmi** vai bērns ir atradenis, lēmumu par bērna ārpusģimenes aprūpi pieņem bāriņtiesa, kuras darbības teritorijā bērns ir atrasts.

Ja lietas piekritība par Latvijas valstspiederīgo bērnu, kurš šķirts no ģimenes **ārvalstīs**, tiek nodota Latvijas kompetentajai iestādei, lēmumu par ārpusģimenes aprūpi pieņem tās pašvaldības bāriņtiesa, kuras darbības teritorijā ir bijusi deklarēta bērna vecāka dzīvesvieta pirms došanās uz ārvalstīm.

Bāriņtiesa, kura pieņēma lēmumu par bērna ārpusģimenes aprūpi, lemj par:

- personisku attiecību un tiešu kontaktu uzturēšanas tiesību ierobežošanu bērnam ar vecākiem, kā arī ar brāļiem, māsām, vecvecākiem un personām, ar kurām bērns ilgu laiku ir dzīvojis nedalītā saimniecībā;
- bērna uzturēšanos pie vecākiem vai citā ģimenē;
- bērna uzturēšanos citā ģimenē ārvalstī;
- atļauju rīkoties ar bērna mantu;
- brāļu un māsu, pusbrāļu un pusmāsu šķiršanu adoptācijas gadījumā;
- bērna adoptiju uz ārvalstīm.

Ja aizbildnis dzīvo citas pašvaldības administratīvajā teritorijā, bāriņtiesa, kura nodibinājusi aizbildnību, nosūta aizbildņa dzīvesvietas bāriņtiesai aizbildnības lietas materiālu kopijas aizbildnības pārraudzībai.¹⁴⁶

¹⁴⁴ [Administratīvā procesa likuma 51. pants](#)

¹⁴⁵ [Bāriņtiesu likuma 2. panta](#) trešā daļa;

¹⁴⁶ [Bāriņtiesu likuma 53. panta](#) sestā daļa

Reizēm individuālos gadījumos normatīvais regulējums ne vienmēr būs skaidri un tieši piemērojams, tad situācija jāvērtē pēc būtības, prioritāri domājot par bērna labākajām interesēm.

Piemērs

Divu teritoriāli blakus esošu pašvaldību bāriņtiesu starpā izvērsās diskusija par ārpusģimenes aprūpes lietas piekritību situācijā, kad abu vecāku deklarētās dzīvesvietas adreses bija reģistrētas atšķirīgos, blakus esošajos novados – bērnu māte deklarēta A novadā, bet tēvs – B novadā. Bērnu faktiskā dzīvesvieta bija piekritīga tēva deklarētās dzīvesvietas B novadam. Ģimenes faktiskā dzīvesvieta tika slēpta, lai gan bija informācija, ka ģimene epizodiski dzīvojuši gan A, gan B pašvaldībā.

Bāriņtiesa B, pamatojoties uz [Bāriņtiesu likuma 23. panta](#) pirmo un ceturto daļu, pieņēma vienpersonisko lēmumu par aizgādības tiesību pārtraukšanu un bērnus nogādāja drošos apstākļos. Pēc vienpersoniskā lēmuma pieņemšanas vecāki anulēja bērnu dzīvesvietas deklarāciju, un bērnu māte mainīja savu deklarēto dzīvesvietas adresi. Pamatojoties uz [Bāriņtiesu likuma 53. panta](#) trešajā daļā un [24. panta](#) pirmajā daļā noteikto, abas bāriņtiesas atbilstoši vecāku deklarētajām dzīvesvietām, uzsākot lietu, 15 dienu laikā pieņēma koleģiālos lēmumus. Bāriņtiesa A lēma neatjaunot mātei aizgādības tiesības, un bāriņtiesa B lēma neatjaunot aizgādības tiesības tēvam.

*Bāriņtiesām radās neskaidrība par bērnu ārpusģimenes aprūpes lietas piekritību esošajā situācijā, piemērojot [Bāriņtiesu likuma 54. panta](#) trešajā daļā noteikto, proti, ja bērna vecāku dzīvesvieta ir deklarēta **dažādu** pašvaldību administratīvajās teritorijās, lēmumu par bērna ārpusģimenes aprūpi pieņem bāriņtiesa, kuras darbības teritorijā ir deklarēta dzīvesvieta tam vecākam, **pie kura bērns dzīvo**. Piemērojot šo tiesību normu attiecīgajā situācijā, būtu jāvadās pēc vecāka deklarētās dzīvesvietas adreses, kas būtiski apgrūtināja bāriņtiesu darbu to biežās mainības un faktiskās dzīvesvietas nenosakāmības dēļ. Tādēļ bāriņtiesas piekritības jautājuma noskaidrošanai vērtēja apstākļus, kas ļāva pārliecināties, pie kura no vecākiem bērni dzīvojuši. Ņemot vērā bērnu izglītības iestādes atrašanās vietu B novadā, bērnu ģimenes ārsta praksi B novadā un vecāku epizodisku, iepriekšēju sadarbību ar B pašvaldības sociālo dienestu vēl pirms vienpersoniskā lēmuma pieņemšanas, ārpusģimenes aprūpes lietas piekritība tika noteikta B bāriņtiesai.*

3.6. Aizbildņa izvērtēšana

Normatīvie akti nosaka noteiktu informācijas kopumu, kas jāiegūst, lai bāriņtiesa gūtu pārlicību par personas atbilstību aizbildņa pienākumu veikšanai, proti, bāriņtiesa raugās, lai par aizbildni iecelamajai personai būtu aizbildņa pienākumu pildīšanai nepieciešamās spējas un īpašības, un izvērtē personas motivāciju kļūt par aizbildni, ģimenes locekļu savstarpējās attiecības, nodarbinātību, dzīves apstākļus un spēju pārstāvēt bērnu personiskajās un mantiskajās attiecībās.¹⁴⁷

Izvērtējot personas atbilstību aizbildņa pienākumu pildīšanai, bāriņtiesa ņem vērā atzinumus par personas veselības stāvokli, ko sniedz ģimenes ārsts, kura veselības aprūpē persona atradusies vismaz sešus mēnešus, kā arī psihiatrs un narkologs.¹⁴⁸

No bāriņtiesu oficiālās statistikas datiem 2022. gadā, ar bāriņtiesas lēmumu pirmreizēji ieceltas par aizbildni bērnam **422 personas**.

Savukārt ar bāriņtiesas lēmumu atceltas no aizbildņa pienākumu pildīšanas nolaidīgas rīcības vai citu iemeslu dēļ **22 personas, kas sastāda 5%** no iepriekšminēto personu skaita.

No bāriņtiesu oficiālās statistikas datiem no **3795 aizbildnībā esošajiem bērniem** 2022. gadā, kuri dažādu iemeslu dēļ mainījuši ārpusģimenes aprūpētāju, 51 bērns nodots cita aizbildņa ģimenē, 42 bērni ievietoti audžuģimenē, un 27 bērni ievietoti sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā. Kopā **ārpusģimenes aprūpētāju mainījuši 120 bērni, kas sastāda 3,16% no aizbildnībā esošo bērnu skaita**.

Katrā no šiem gadījumiem, bērniem mainot ierasto vidi un esot pakļautiem atkārtotām pārmaiņām, var palielināties risks bērnu atkārtotai traumatizācijai, iespējama negatīva ietekme uz bērna psihoemocionālo stāvokli, kā rezultātā var paaugstināties risks bērniem nonākt viņiem nelabvēlīgās situācijās, var rasties vai saasināties grūtības iekļauties jaunajā vidē, veidot drošu piesaisti, iespējama negatīva ietekme uz bērnu izglītību, uzvedību un sociālo jomu u.c.

Tādēļ svarīgi bāriņtiesai, vērtējot personas atbilstību konkrētā bērna aizbildņa pienākumu pildīšanai, ar lielu rūpību vērtēt kopsakarā visus iepriekšminētos kritērijus.

3.6.1. Personas iesniegums un personas medicīnas dokumenti

Aizbildņus ieceļ ar bāriņtiesas lēmumu, pamatojoties uz personas iesniegumu, pēc tam, kad izvērtēta attiecīgās personas atbilstība aizbildņa pienākumu pildīšanai.¹⁴⁹

Bāriņtiesa pieņem personas iesniegumu, un pārlicinās, vai tas atbilst normatīvajos aktos, proti, Iesniegumu likumā, Valsts valodas likumā un Dokumentu juridiskā spēka likumā noteiktajām prasībām.

¹⁴⁷ [Bāriņtiesu likuma 29. panta](#) pirmā daļa

¹⁴⁸ [Bāriņtiesu likuma 29. panta](#) otrā daļa

¹⁴⁹ [Civillikuma 239. pants](#)

Gadījumos, kad konstatētas sīkas nepilnības iesniegtā iesnieguma noformējumā vai saturā, bāriņtiesai nepieciešams izskaidrot personai nepieciešamību izlabot pieļautās nepilnības, personai veicot labojumu esošajā iesniegumā vai iesniedzot normatīvo aktu prasībām atbilstošu iesniegumu.

Ja bāriņtiesā saņemtais iesniegums pēc būtības neatbilst [Iesniegumu likumā](#), [Valsts valodas likumā](#) un [Dokumentu juridiskā spēka likumā](#) noteiktajām prasībām, bāriņtiesa, par to rakstiski paziņojot iesniedzējam, iesniegumu atstāj bez virzības, vienlaikus lūdzot personu iesniegt normatīvo aktu prasībām atbilstoši sastādītu iesniegumu.

Piemēram, visbiežāk konstatējamā nepilnība ir tā, ka iesniegums nav parakstīts, nav norādīts iesniegumā tā sagatavošanas datums.

Bāriņtiesai svarīgi, izvērtējot personas atbilstību aizbildņa pienākumu pildīšanai, ņemt vērā speciālistu atzinumus par personas veselības stāvokli, ko izsniedz ģimenes ārsts, kura veselības aprūpē persona atradies vismaz sešus mēnešus, kā arī psihiatrs un narkologs.

Iegūstot informāciju, iestāde (bāriņtiesa) var izmantot visas tiesiskās metodes, arī iegūt informāciju no administratīvā procesa dalībniekiem, citām institūcijām, kā arī ar liecinieku, ekspertu, apskates, dokumentu un cita veida pierādījumu palīdzību. Ja iestādei nepieciešamā informācija ir nevis administratīvā procesa dalībnieku, bet gan citas institūcijas rīcībā, iestāde to iegūst pati, nevis pieprasa no administratīvā procesa dalībniekiem.¹⁵⁰

Bāriņtiesai būtiski pēc iespējas pašai iegūt nepieciešamo informāciju, pieprasot to personas ģimenes ārstam, iegūstot informāciju par personas veselības stāvokli no Nacionālā veselības dienesta, lai noskaidrotu, vai persona atrodas psihiatra vai narkologa redzeslokā saistībā ar iespējamām psihiskām vai narkoloģiskām saslimšanām.

Persona speciālistu atzinumus var pievienot iepriekšminētajam iesniegumam. Ja persona iesniegumam nav pievienojusi iepriekš minēto speciālistu izsniegtos dokumentus un bāriņtiesa saskata nepieciešamību pašai personai lūgt tos iesniegt, bāriņtiesa pieņem personas iesniegumu, izskaidro personai nepieciešamību šādus dokumentus iesniegt un dod samērīgu laiku minēto dokumentu iesniegšanai.

Minēto speciālistu atzinumi var būt noformēti izziņas, vēstules, izraksta vai citā formā, ar nosacījumu, ka tā saturā, atbilstoši attiecīgā speciālista kompetencei, sniegta informācija par personas veselības stāvokli un tā atbilstību aizbildņa pienākumu veikšanai, lai bāriņtiesai būtu iespējams izvērtēt sniegtās informācijas par personas veselības stāvokli ietekmi uz personas piemērotību aizbildņa statusa iegūšanai.

3.6.2. Personas nodarbinātība

Bāriņtiesai būtiski iegūt informāciju par potenciālā aizbildņa nodarbinātību, ienākumu apjomu, sociālo iemaksu regulāru veikšanu, lai gūtu pārliecību, ka aizbildnis spēs nodrošināt bērna vajadzības, ikdienas aprūpi un audzināšanu, kā arī sagatavot bērnu pieaugušā dzīvei,

¹⁵⁰ [Administratīvā procesa likuma 59. panta](#) otrā daļa

radot bērnam pozitīvu piemēru par nodarbinātības iespējām un to pozitīvu ietekmi uz dzīves labklājības līmeņa paaugstināšanos.

Potenciālais aizbildnis iesniegumā vai tā pielikumā var sniegt ziņas par savu nodarbinātību un ar to saistītiem aspektiem.

Lai iegūtu informāciju par aizbildņa nodarbinātību, saņemtajiem sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību, pabalstiem, bāriņtiesai minētie dati iegūstami sadarbībā ar Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūru.

No Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras un bāriņtiesas rīcībā esošajām informācijas sistēmām iegūtie dati (saņemtie dokumenti un izdrukas no informācijas sistēmām) pievienojamas lietai.

3.6.3.Datu pārbaude

Bāriņtiesai ir pienākums pārliedzināties, vai uz potenciālo aizbildni attiecināms kāds no [Civillikuma 242. pantā](#) minētajiem apstākļiem, kas liedz personai būt par aizbildni. Vēlams bāriņtiesai iegūt un pārbaudīt ziņas arī par citām, potenciālā aizbildņa ģimenē dzīvojošām pilngadīgām personām, kuras faktiski nodrošinās bērna uzraudzību un aprūpi.

Bāriņtiesai pienākas vispār nepielaist pie aizbildnības, bet, ja iecelšana jau notikusi, atcelt no aizbildnības visus tos, no kuru pārvaldības varētu draudēt kāds zaudējums nepilngadīgajam vai ciest viņa intereses.¹⁵¹

Bāriņtiesa var lūgt personu arī rakstiski apliecināt personas neatbilstību [Civillikuma 242. pantā](#) minētajiem apstākļiem, kas liedz personai būt par aizbildni, jo praksē ir iespējamās situācijas, kad informācija par kādu no kritērijiem un ar to saistītajiem apstākļiem var nebūt iegūstama no bāriņtiesai pieejamo informācijas sistēmu datu bāzēm.

Par aizbildņiem nevar būt:

- personas, ko vecāki testamentā noraidījuši no aizbildnības pār saviem palikušajiem nepilngadīgajiem;

Bāriņtiesai būtiski iegūt ziņas par to, vai bērna vecāki ir atstājuši testamentu, un vai tajā kāds no mantiniekiem ir noraidīts. Šie dati iegūstami, veicot informācijas pieprasījumu Latvijas Zvērinātu notāru padomei.

- personas, kuru intereses acīm redzami runā pretim svarīgām aizbilstamā interesēm;

Bāriņtiesa pārliedzinās par faktiskajiem apstākļiem, kas varētu radīt riskus bērna un potenciālā aizbildņa personīgo vai mantisko interešu sadursmei. Būtiski vērtēt šo risku ietekmi uz bērna dzīves kvalitāti ilgtermiņā un to iespējamās sekas. Pievēršama uzmanība aizbildņa motivācijai uzņemties bērna aizbildņa pienākumus.

- tās bāriņtiesas locekļi, kura uzrauga attiecīgo aizbildnību;

¹⁵¹ [Civillikuma 241. pants](#)

Bāriņtiesai jāraugās, lai tiktu ievērota objektivitāte un neitralitāte jautājumos, kas skar bērna tiesības un intereses, tādēļ gadījumos, kad potenciālais aizbildnis ir tās bāriņtiesas loceklis, kura uzraudzīs attiecīgo aizbildnību, nepieciešams lietu pārraudzībai nodot tuvākajai bāriņtiesai. Bāriņtiesas sadarbojas, lai veiktu savus uzdevumus.¹⁵²

- nepilngadīgas personas;

Nepilngadība personām turpinās tik ilgi, kamēr tās sasniedz astoņpadsmit gadu vecumu.¹⁵³ Līdz pilngadības sasniegšanai bērns ir vecāku aizgādībā. Aizgādība ir vecāku tiesības un pienākums rūpēties par bērnu un viņa mantu un pārstāvēt bērnu viņa personiskajās un mantiskajās attiecībās. Tēvs un māte uz aizgādības tiesību pamata ir sava nepilngadīgā bērna dabiskie aizbildņi.¹⁵⁴ Ja vecākam/-iem ir pārtrauktas aizgādības tiesības un ir iecelts aizbildnis, aizbildnis ir bērna likumiskais pārstāvis, kas nozīmē, ka pirms aizbildņa iecelšanas bāriņtiesa ir lēmusi par aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākiem. Aizbildņi atvieto saviem aizbilstamajiem vecākus¹⁵⁵, kas nozīmē, ka aizbildnis pilda visus vecāka pienākumus ar tādu pašu rūpību, kā to dara vecāki. Līdz ar to, nepilngadīga persona nav tiesīga pārstāvēt savas intereses un tiesības, vēl jo vairāk, pārstāvēt cita nepilngadīgā intereses un tiesības un būt par aizbildni.

- personas, kuras sodītas par noziedzīgiem nodarījumiem, kas saistīti ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, – līdz dienai, kad sodāmība dzēsta vai noņemta;

Līdz 2022. gada 29. jūnijam, kad spēkā stājās grozījumi [Latvijas Republikas Civillikumā](#), likums paredzēja, ka par aizbildņiem nevar būt personas, kuras sodītas par noziedzīgiem nodarījumiem, kas saistīti ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas. Veiktie grozījumi likumā paredz, ka persona, kura sodīta par noziedzīgiem nodarījumiem, kas saistīti ar vardarbību vai tās piedraudējumu, nedrīkstēs kļūt par aizbildi līdz brīdim, kad sodāmība tiks dzēsta vai noņemta. Minēto grozījumu pamatā ir [Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2021. gada 4. novembra spriedums lietā Nr. 2021-05-01 "Par Civillikuma 242. panta 5. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 96. un 110. pantam"](#), kurā Latvijas Republikas Satversmes tiesa atzinusi: tas vien, ka persona kādreiz ir sodīta par noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību vai tās piedraudējumu, ne vienmēr ir pietiekams pamats tam, lai konstatētu, ka šī persona apdraud sabiedrību un bērnus ilgtermiņā. Personas uzvedība laika gaitā var mainīties. Septiņu līdz desmit gadu laikā, uzturoties sabiedrībā bez atkārtota noziedzīga nodarījuma izdarīšanas, lielai daļai sodīto personu risks atkārtoti izdarīt noziedzīgu nodarījumu nokrītas līdz nesodītu personu riska līmenim (sk. *Satversmes tiesas 2019. gada 5. decembra sprieduma lietā Nr. 2019-01-01 23.2. punktu un 2021. gada 25. marta sprieduma lietā Nr. 2020-36-01 19.3.2. punktu*). Turklāt bērns, kas izdara noziedzīgu nodarījumu, var vēl nebūt sasniedzis pietiekamu brieduma pakāpi un pienācīgu izpratni par savas rīcības sekām. Tāpēc nepilngadībā izdarīta vardarbīga noziedzīga nodarījuma izdarīšanas fakts pats par sevi nedrīkst ietekmēt visu personas atlikušo dzīvi. Proti, likumdevējs nedrīkst prezumēt, ka ikviena persona, kas noziedzīgu nodarījumu

¹⁵² [Bāriņtiesu likuma 53. panta](#) pirmā daļa

¹⁵³ [Civillikuma 219. pants](#)

¹⁵⁴ [Civillikuma 223. pants](#)

¹⁵⁵ [Civillikuma 252. pants](#)

izdara, būdama nepilngadīga, arī pieaugusi būs vardarbīga un tāda paliks līdz pat mūža galam (sk. *Satversmes tiesas 2021. gada 25. marta sprieduma lietā Nr. 2020-36-01 19.3.2. punktu*).¹⁵⁶

Līdz ar to kompetentajai bāriņtiesai uzlikts par pienākumu veikt šādu personu individuālu izvērtēšanu, vai personu iecelšana par aizbildni nekaitē bērna interesēm, un atkarībā no minētajā izvērtējumā konstatētā atļaut vai arī neatļaut šīm personām pretendēt aizbildņa statusa iegūšanai¹⁵⁷.

Personas sodāmības dzēšanas vai noņemšanas fakts pārbaudāms Iekšlietu ministrijas Informācijas centra Sodū reģistrā. Iegūtā informācija vērtējama piesardzīgi, un bāriņtiesai nepieciešams katrā gadījumā veikt individuālu apstākļu izvērtējumu sasaistē ar citiem būtiskiem apstākļiem un bērna labākajām interesēm, īpaši raugoties no bērnam iespējami labvēlīgākā risinājuma ilgtermiņā.

- personas, kuras sodītas par noziedzīgiem nodarījumiem pret tikumību un dzimumneaizskaramību, – neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas;

Personas sodāmības fakts pārbaudāms Iekšlietu ministrijas Informācijas centra Sodū reģistrā. Neatkarīgi no noziedzīgā nodarījuma pret tikumību un dzimumneaizskaramību noilguma vai smaguma pakāpes, personām, kuras sodītas par šādu noziegumu, nekādā gadījumā nevar būt par aizbildni.

- personas, kuras atceltas no aizbildņa pienākumu pildīšanas nekārtīgas aizbildņa pienākumu izpildīšanas dēļ;

Bāriņtiesa var lūgt personu rakstiski apliecināt tās neatbilstību minētajam kritērijam, jo iespējamās situācijas, kad informācija par personas atcelšanu no aizbildņa pienākumu pildīšanas un ar to saistītajiem apstākļiem var nebūt iegūstama no bāriņtiesai pieejamo informācijas sistēmu datu bāzēm. Tas iespējams situācijās, kad persona var būt vairākkārt mainījusi deklarēto dzīvesvietu vai ilgstoši uzturējusies ārvalstīs.

Bāriņtiesa var lūgt personas iepriekšējo dzīvesvietu bāriņtiesām sniegt informāciju par to, vai viņu rīcībā ir ziņas par to, vai persona bijusi atcelta no aizbildņa pienākumu pildīšanas.

- Personas, kurām atņemts audžuģimenes vai viesģimenes statuss, jo tās nav pildījušas pienākumus atbilstoši bērna interesēm;

Līdzīgi kā minēts iepriekšējā punktā, bāriņtiesa var lūgt personu rakstiski apliecināt šīs personas neatbilstību minētajam kritērijam un iegūt informāciju no iepriekšējo dzīvesvietu bāriņtiesām.

Papildus informācija par audžuģimenes vai viesģimenes statusa atņemšanu personai un ar to saistītajiem apstākļiem iegūstama no Audžuģimenes informācijas sistēmas, Fizisko personu reģistra.

- personas, kurām ar tiesas spriedumu atņemtas aizgādības tiesības;

¹⁵⁶ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2021. gada 4. novembra spriedums lietā Nr. 2021-05-01 "Par Civillikuma 242. panta 5. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 96. un 110. pantam" skatāms šeit: <https://likumi.lv/ta/id/327473>

¹⁵⁷ Skatīt <https://titania.saeima.lv/LIVS13/SaeimaLIVS13.nsf/0/D3885578C30D90F1C2258817004D5E0D?OpenDocument#b>

Līdzīgi kā minēts iepriekš, bāriņtiesa var lūgt personu rakstiski apliecināt šīs personas neatbilstību minētajam kritērijam, vienlaikus šo informāciju pārbaudot Fizisko personu reģistrā.

- personas, kurām tiesa ir piemērojusi Krimināllikumā noteiktos medicīniska rakstura piespiedu līdzekļus par nepieskaitāmības stāvoklī izdarītu Krimināllikumā paredzētu noziedzīgu nodarījumu;

Informācija par personai piemērotajiem medicīniska rakstura piespiedu līdzekļiem iegūstama Iekšlietu ministrijas Informācijas centra Sodreģistrā, kā arī no Valsts policijas.

- ārvalstnieki, izņemot gadījumus, kad aizbildnība piekrīt bērna radniekiem vai personām, kuras atrodas ar nepilngadīgo nedalītā saimniecībā.

Šo informāciju, vai konkrētā persona ir Latvijas valsts piederīgais iespējams iegūt Fizisko personu reģistrā.

Bāriņtiesa raugās, lai par aizbildni ieceļamajai personai būtu aizbildņa pienākumu pildīšanai nepieciešamās **spējas un īpašības**, un izvērtē **personas motivāciju kļūt par aizbildni, ģimenes locekļu savstarpējās attiecības, nodarbinātību, dzīves apstākļus un spēju pārstāvēt bērnu personiskajās un mantiskajās attiecībās**.

3.6.4. Saruna ar personu un personas ģimeni

Lai bāriņtiesai būtu iespējams objektīvi un vispusīgi izvērtēt potenciālā aizbildņa spējas un īpašības aizbildņa pienākumu pildīšanai, viens no būtiskākajiem priekšnosacījumiem, ir bāriņtiesas saruna ar personu.

Primāri noskaidrojams personas redzējums par bērnam atbilstošākā risinājuma atrašanu konkrētajā situācijā, viņa izpratne par bērna vajadzībām, vēlme un iespējas uzņemties konkrētā bērna aizbildņa pienākumus.

Gadījumā, ja persona savu viedokli maina un vēlas atsaukt savu iesniegumu, nav gatava uzņemties aizbildnību pār bērnu, noskaidrojams šīs personas viedoklis par citām personām, kuras ir bērnam tuvas un varētu uzņemties aizbildņa pienākumus.

Svarīgi sarunu veidot ar atvērtu nobeigumu. Proti, informēt personu par iespēju sazināties ar bāriņtiesas darbinieku, sniedzot personai precīzu kontaktinformāciju, rosināt personai sazināties ar bāriņtiesu nepieciešamības gadījumā.

Svarīgi!

Ikvienu sarunas laikā gūto informāciju, kas ir būtiska konkrētajā lietā un var skart bērna tiesības un intereses, nepieciešams noformēt rakstveidā, par to sagatavojot sarunas protokolu, pārskatu, vai veicot atzīmi dzīves apstākļu pārbaudes aktā, ja saruna veikta tā ietvaros. Minētajam dokumentam jābūt personas, ar kuru veikta saruna, parakstītam un tas pievienojams lietas materiāliem.

Svarīgi sarunas laikā ar personu pārbaudīt bāriņtiesas rīcībā esošo informāciju un veikt padziļinātu izpēti, skatot kopsakarā bāriņtiesas iegūto un sarunu gaitā noskaidroto informāciju - vai tā ir saskanīga, nav pretrunīga, cik lielā mērā tā ir atbilstoša bērna vajadzībām un labākajām interesēm.

Sarunā svarīgi iekļaut jautājumus par potenciālā aizbildņa motivāciju uzņemties aizbildņa pienākumus un tās ietekmi uz bērna interesēm. Tāpat būtiski noskaidrot, vai aizbildnim ir pietiekama informācija un izpratne par bērna vajadzībām, personības iezīmēm, vai ir pietiekamas zināšanas un prasmes bērnu audzināšanas jautājumos. Svarīgi vērtēt personas brieduma pakāpi, tostarp spēju uzņemties atbildību, personīgo uzskatu un personības iezīmju ietekmi un samērīgumu ar bērna vajadzībām un personības iezīmēm, iespējamu problemātisku uzvedību un veselības problēmām, lai pēc iespējas izslēgtu bērnam negatīvu pieredzi un atkārtotu traumatizāciju. Bāriņtiesai svarīgi gūt pārlicību par potenciālā aizbildņa izpratni un spējām nodrošināt bērna tiesības uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar vecākiem, kā arī ar brāļiem, māsām, vecvecākiem un personām, ar kurām bērns ilgu laiku ir dzīvojis nedalītā saimniecībā, un izprast aizbildņa rīcību un atbildību gadījumus, kad minētā saskarsme kaitē bērna veselībai, attīstībai un drošībai vai rada draudus aizbildnim vai citiem bērniem.

Vienlaikus ļoti būtiski ir veikt pārrunas ar visiem potenciālā aizbildņa ģimenes locekļiem un personām, kuras dzīvos vienā mājsaimniecībā ar bērnu. Pārrunu laikā nepieciešams noskaidrot, kā citi ģimenes locekļi jūtas par bērna iespējamo uzņemšanu ģimenē, vai viņu gaidas ir reālas, nav pārspīlētas, vai visi ģimenes locekļi ir gatavi iesaistīties iespējamu problēmu risināšanā. Bāriņtiesai rūpīgi jāvērtē un jāsalāgo konkrētā bērna viedoklis, vajadzības ar aizbildņa un viņa ģimenes viedokļiem un vajadzībām, lai pēc iespējas izslēgtu risku bērnam gūt atkārtoti traumatisku pieredzi vai šķiršanu no aizbildņa ģimenes.

Īpaša vērība veltāma arī aizbildņa ģimenē esošiem bērniem, viņu bažām, viedokļiem un izpratnei par gaidāmajām pārmaiņām - vai konkrētajā ģimenē augošie bērni ir sagatavoti, pietiekami informēti, vai izprot situāciju sava vecumposma attīstības ietvaros.

3.6.5. Dzīves apstākļu pārbaude

Pamatā dzīves apstākļu pārbaude veicama, lai konstatētu aizbildņa ģimenes dzīves apstākļus, to atbilstību bērna augšanai, attīstībai un drošībai, atbilstību vispārpieņemtām higiēnas prasībām. Dzīves apstākļu pārbaudes laikā iespējams gūt priekšstatu par potenciālā aizbildņa ģimenes paradumiem, tradīcijām, pamatnostādnēm un vērtībām, kā arī novērot ģimenes kopējo dinamiku, savstarpējo komunikāciju, emocionālo piesaisti starp ģimenes locekļiem un cieņpilnu attieksmi vienam pret otru.

Dzīves apstākļu pārbaudes laikā jāpievērš uzmanība, vai bērnam būs nodrošinātas viņa augšanai un attīstībai piemērotas telpas un vide, vai bērnam paredzēta sava personīgā telpa, viņa vecumam, briedumam un vajadzībām atbilstošs iekārtojums. Būtiski bāriņtiesai gūt pārlicību par bērna un pārējās aizbildņa ģimenes vajadzību nodrošināšanas samērīgumu un līdzsvaru attiecībā uz konkrētā bērna individuālo vajadzību kopumu.

3.7. Aizbildnības nodibināšana

Svarīgi!

Aizbildnis ir persona, kas iecelta vai apstiprināta [Civillikumā](#) noteiktajā kārtībā, lai nodrošinātu bērna tiesību un interešu aizsardzību.

Aizbildņus ieceļ ar bāriņtiesas lēmumu, pamatojoties uz personas iesniegumu, pēc tam, kad izvērtēta attiecīgās personas atbilstība aizbildņa pienākumu pildīšanai.¹⁵⁸

Bāriņtiesa lemj par aizbildnības nodibināšanu un aizbildņa iecelšanu bērnam šādos gadījumos¹⁵⁹:

- bērna vecāki ir miruši vai izsludināti par mirušiem;
- bērna vecākiem ir pārtrauktas vai atņemtas aizgādības tiesības;
- bērna vecāki ir pazuduši un izsludināti meklēšanā;
- bērna vecāki slimības dēļ nespēj pienācīgi aprūpēt un uzraudzīt bērnu;
- abi bērna vecāki ir nepilngadīgi;
- radušās būtiskas domstarpības bērna un vecāku attiecībās;
- radušies citi neatliekami gadījumi (nodrošinot normatīvajos aktos noteikto prasību ievērošanu).

3.7.1. Ja bērna vecāki ir miruši vai izsludināti par mirušiem

Bāriņtiesai, saņemot informāciju par bērnu, kura vecāki ir miruši vai izsludināti par mirušiem, nepieciešams veikt pārbaudi, vai persona ir iekļauta Fizisko personu reģistrā un vai tajā iekļautas ziņas par personas miršanas faktu¹⁶⁰. Par vecāku miršanas faktu apliecinošu dokumentu uzskatāma arī personas miršanas apliecība.

Bāriņtiesai, saņemot informāciju par bērnu, kura vecāki ir miruši vai izsludināti par mirušiem, nepieciešams pārliecināties par to, vai vecāki pirms nāves ir paiduši savu gribu attiecībā uz savu bērnu aizbildnību.

Abiem vecākiem ir tiesība testamentā iecelt aizbildņus saviem bērniem – kā jau esošiem, tā arī gaidāmiem, un bāriņtiesai jāņem vērā, ka rīkojums par aizbildnību paliek spēkā arī tādā testamentā, kura citi noteikumi atzīti par spēkā neesošiem. Noteikti un neapšaubāmi pierādītam tēva vai mātes nodomam iecelt par aizbildni saviem bērniem zināmas personas ir tāds pats spēks kā iecelšanai ar testamentu.¹⁶¹

¹⁵⁸ [Civillikuma 239. pants](#)

¹⁵⁹ [Bāriņtiesu likuma 26. panta](#) pirmā daļa

¹⁶⁰ [Civilstāvokļa aktu reģistrācijas likuma 7. panta](#) pirmā daļa

¹⁶¹ [Civillikuma 229. pants](#)

Gadījumā, ja bāriņtiesas rīcībā ir informācija par vecāku izteikto gribu par konkrētām personām, kuras būtu ieceļamas par aizbildni bērniem, šie vecāku testamentā ieceltie aizbildņi, nekavējoties jāapstiprina bāriņtiesai, **pirms tam pārliecinoties par viņu atbilstību aizbildņa pienākumu pildīšanai.**¹⁶² Bāriņtiesa ar testamentu ieceltajam aizbildnim iekārto bērna aizbildnības lietu.¹⁶³

Kad viens no vecākiem mirst, otrs joprojām paliek par savu nepilngadīgo bērnu dabisko aizbildni, un aizbildnība piekrīt otram vecākam bez bāriņtiesas apstiprinājuma, ja bērns bija abu vecāku kopīgā aizgādībā.¹⁶⁴

3.7.2. Ja bērna vecākiem ir pārtrauktas vai atņemtas aizgādības tiesības

Tēvs un māte uz aizgādības tiesību pamata ir sava nepilngadīgā bērna dabiskie aizbildņi.¹⁶⁵

Vecāki, kuri zaudējuši aizgādības tiesības, nevar būt arī bērna aizbildņi. Ja pēc tiesas sprieduma vai kāda cita no pašu gribas neatkarīga iemesla dēļ abi vecāki zaudē aizgādības tiesības, bērnam nodibināma aizbildnība vai bāriņtiesa lemj par citu ārpusģimenes aprūpes veidu, bet, ja tās zaudē tikai viens vecāks, aizbildnība nodibināma vai bāriņtiesa lemj par citu ārpusģimenes aprūpes veidu gadījumos, kad tas nepieciešams bērna interesēs.¹⁶⁶

Ja aizgādības tiesības zaudē viens no vecākiem, bērna aizgādības tiesības īsteno otrs vecāks, un bāriņtiesai šajā gadījumā nav jāieceļ bērnam aizbildnis.

Detalizētāka informācija par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākiem skatāma **Rokasgrāmatas bāriņtiesām 1.sējuma 3.metodikā "Metodiskie ieteikumi bāriņtiesām par aizgādības tiesību pārtraukšanu un pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošanu"**.

3.7.3. Ja bērna vecāki ir pazuduši un izsludināti meklēšanā

Bāriņtiesai, saņemot informāciju par bērnu, kura vecāki atrodas nezināmā prombūtnē un nerealizē bērna aizgādību, nepieciešams pārliecināties, vai Valsts policija pazudušās personas ir izsludinājusi meklēšanā. Bāriņtiesa šim nolūkam var izmantot tai pieejamās informācijas sistēmas vai sazināties ar Valsts policiju. Bāriņtiesa, pamatojoties uz informāciju, kas apliecina vecāku pazušānu un izsludināšanu meklēšanā, lai nodrošinātu bērna labāko interešu aizsardzību, bērnam ieceļ aizbildni.

¹⁶² [Civillikuma 230.](#) un [232. pants](#)

¹⁶³ [Bāriņtiesu likuma 26. panta](#) sestā daļa

¹⁶⁴ [Civillikuma 225.](#) un [226. pants](#)

¹⁶⁵ [Civillikuma 223. pants](#)

¹⁶⁶ [Civillikuma 224. pants](#)

Jāņem vērā, ja no brīža, kad saņemtas pēdējās ziņas no vecāka, ir pagājuši **desmit gadi**, ieinteresētās personas, bet, ja tādu nav, pazudušā vecāka mantas aizgādnieks vai prokurors, ir tiesīgs vērsties tiesā ar lūgumu atzīt pazudušo vecāku par mirušu.¹⁶⁷

Ja vecāks ir pazudis kaujas laukā, un divu gadu laikā no karadarbības izbeigšanās nav ziņu par viņu, vai viņš atradies uz bojā gājuša kuģa vai lidmašīnas vai nokļuvis citās nāves briesmās, un sešu mēnešu laikā nav ziņu par viņu, arī šādos apstākļos pazudušo vecāku tiesa var atzīt par mirušu **pirms desmit gadu termiņa notecēšanas**.¹⁶⁸

[Civillikuma 198. panta](#) 2. punktā noteikts, ka aizgādība izbeidzas, kad pazudušais no vecākiem atzīts par mirušu, tādēļ gadījumos, kad tiesa pazudušo vecāku ir atzinusi par mirušu, bāriņtiesa, pamatojoties uz tiesas spriedumā noteikto, **izbeidz aizbildnību bērnam un attiecīgi pieņem jaunu lēmumu**, pamatojoties uz jauniem apstākļiem, proti, tiesas spriedumu par vecāka atzīšanu par mirušu.

3.7.4. Ja bērna vecāki slimības dēļ nespēj pienācīgi aprūpēt un uzraudzīt bērnu

[Bērnu tiesību aizsardzības likuma 29. panta](#) pirmajā daļā noteikts, ka pašvaldības sociālais dienests sadarbībā ar bāriņtiesu nodrošina bērnam aprūpi pie ārpusģimenes aprūpes pakalpojumu sniedzēja pēc vecāku lūguma, ja viņi veselības stāvokļa dēļ nespēj bērnu aprūpēt.

Ja vecāks, kurš sava veselības stāvokļa dēļ nespēj pienācīgi aprūpēt un uzraudzīt bērnu, **ir vērsies** bāriņtiesā ar iesniegumu par aizbildņa iecelšanu bērnam, vienlaikus, ja bāriņtiesa guvusi pārliecību, ka otrs vecāks nav tiesīgs vai spējīgs realizēt bērna aprūpi un uzraudzību, bāriņtiesa var lemt par aizbildņa iecelšanu bērnam, pamatojoties uz vecāka lūgumu, nepārtraucot viņam bērna aizgādības tiesības.

Savukārt gadījumos, kad vecāks bāriņtiesā **nav vērsies** ar iesniegumu, taču bāriņtiesā tikusi saņemta informācija par vecāka nespēju pienācīgi aprūpēt un uzraudzīt bērnu sava veselības stāvokļa dēļ, bāriņtiesa vērtē konkrētās lietas apstākļus kā [Civillikuma 203. pantā](#) noteiktos faktiskus šķēršļus, kas liedz vecākam iespēju aprūpēt bērnu, un attiecīgi lemj par aizgādības tiesību pārtraukšanu, un pieņem lēmumu par bērna ārpusģimenes aprūpi, tostarp, aizbildņa iecelšanu bērnam.

¹⁶⁷ [Civillikuma 377. panta](#) pirmā daļa

¹⁶⁸ [Civillikuma 378. pants](#)

3.7.5. Ja abi bērna vecāki ir nepilngadīgi

Abi bērna vecāki, gan māte, gan tēvs, uz aizgādības tiesību pamata ir sava nepilngadīgā bērna dabiskie aizbildņi, proti, bērna likumiskie pārstāvji.

Līdz pilngadības sasniegšanai bērns ir vecāku aizgādībā. (Nepilngadība personām turpinās tik ilgi, kamēr tās sasniedz astoņpadsmit gadu vecumu¹⁶⁹, izņēmuma gadījumos, kad bāriņtiesa 16 gadus sasniegušu nepilngadīgo izsludinājusi par pilngadīgu pirms astoņpadsmit gadu vecuma sasniegšanas un tās lēmumu apstiprinājusi tiesa, vai persona likumā paredzētajā kārtībā stājusies laulībā pirms astoņpadsmit gadu vecuma.¹⁷⁰)

Ja jaundzimušā bērna nepilngadīgajiem vecākiem ir piedzimis bērns, viņi nav tiesīgi pārstāvēt savu bērnu, tostarp reģistrēt viņu dzimtsarakstu nodaļā, un jaundzimušajam bērnam ieceļams likumiskais pārstāvis - aizbildnis.

Ja ārpusģimenes aprūpē esoša māte ir nepilngadīga, viņai ir tiesības palikt kopā ar savu bērnu. Šo iespēju nodrošina aizbildnis, audžuģimene vai bērnu aprūpes iestāde kopā ar pašvaldību. Bāriņtiesa nepilngadīgas mātes bērnam, ja nepieciešams, ieceļ atsevišķu aizbildni un uzrauga, lai pieņemtie lēmumi vislabāk atbilst nepilngadīgās mātes un viņas bērna interesēm.¹⁷¹ Aizbildnība turpinās, kamēr bērna nepilngadīgā māte sasniedz pilngadību.

Iespējamās situācijas, kad bāriņtiesai nepieciešams jaundzimušam bērnam nodibināt aizbildnību un iecelt aizbildni, ja viens no vecākiem ir jau sasniedzis pilngadību, bet otrs ir nepilngadīgs, un abi vecāki nav stājušies laulībā.

Piemēram, jaundzimušā māte ir nepilngadīga, un tēvs ir pilngadīgs, vecāki nav stājušies laulībā. Jaundzimušajam ir noteikta paternitāte, taču nepilngadīgā bērna māte nav tiesīga pārstāvēt savu bērnu, veicot bērna dzimšanas apliecībā ierakstu par bērna tēvu¹⁷². Šim nolūkam nepieciešams jaundzimušajam iecelt aizbildni, kurš uz dzimtsarakstu nodaļu dosies kopā ar bērna tēvu. Pēc tam, kad veikts ieraksts jaundzimušā dzimšanas apliecībā par tēvu, bāriņtiesas jaundzimušajam ieceltais aizbildnis atlaižams.

Aizbildnis jaundzimušajam ieceļams arī, ja pilngadīgajam jaundzimušā vecākam ir pārtrauktas aizgādības tiesības, kā arī situācijās, kad pilngadīgais vecāks nespēj pildīt vecāka pienākumus un pārstāvēt jaundzimušā tiesības un intereses faktisku apstākļu dēļ (ilgstošs komandējums, pilngadīgā vecāka veselības problēmas, atrašanās ieslodzījumā u.c.).

¹⁶⁹ [Civillikuma 177.](#) un [219. pants](#)

¹⁷⁰ [Civillikuma 220.](#) un [221. pants](#)

¹⁷¹ [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 29¹. pants](#)

¹⁷² Ministru kabineta 2013. gada 3. septembra noteikumu Nr. 761 "[Noteikumi par civilstāvokļa aktu reģistriem](#)" [77.](#) un [78. punkts](#)

3.7.6.Ja radušās būtiskas domstarpības bērna un vecāku attiecībās

[Civillikuma 185. pantā](#) noteikts, ja bērni neklausā vai nepakļaujas vecāku audzināšanai, vecāki var griezties pēc palīdzības bāriņtiesā. Bērns var vērsties pēc palīdzības bāriņtiesā, ja vecāki noteikuši viņam nepamatotus ierobežojumus vai radušās citas domstarpības viņu attiecībās. Domstarpību atrisināšanai, ja nepieciešams, bērnam ieceļams aizbildnis. Arī [Civillikuma 253. pantā](#) noteikts, ja aizbildnim un aizbilstamajam rodas domstarpības, aizbildnis un aizbilstamais to atrisināšanai var vērsties bāriņtiesā.

Saskaņā ar [Bāriņtiesu likuma 19. panta](#) trešajā un ceturtajā daļā noteikto, bāriņtiesa izšķir bērna un vecāka domstarpības, un bērna un aizbildņa domstarpības, kā arī aizbildņa un bērna vecāku domstarpības.

Detalizētāka informācija par bērna un vecāku, aizbildņu domstarpībām aplūkojama [Rokasgrāmatas bāriņtiesām 1. sējuma 5. metodikā "Vecāku un bērna domstarpību izšķiršana"](#).

3.7.7.Ja radušies citi neatliekami gadījumi (nodrošinot normatīvajos aktos noteikto prasību ievērošanu)

Bāriņtiesai, saskaroties ar situācijām, kas nav attiecināmas uz iepriekš norādītajiem gadījumiem, var rasties nepieciešamība bērnam nodibināt aizbildnību. Tādā gadījumā rūpīgi jāizvērtē visi lietā pastāvošie apstākļi, to ietekme uz bērna dzīves kvalitāti un risinājumu ilgtermiņā, un pēc iespējas jātiecas uz bērnam labvēlīgākā rezultāta sasniegšanu, ievērojot bērna labākās intereses. Ar bērna labākajām interesēm saistītiem aspektiem iespējams iepazīties [Rokasgrāmatas bāriņtiesām 1. sējuma 1. metodikas 1. nodaļā "Bērna vislabākās intereses"](#).

Piemērs 1

Mātei A un tēvam K neregistrētā laulībā dzimusi meita L, dzimšanas apliecībā norādīti abi vecāki. Drīzumā pēc L dzimšanas A un K pārtraukuši kopdzīvi un izbeiguši attiecības. L kopā ar māti A palikusi dzīvot A piederošajā dzīvoklī, taču tēvs K devies dzīvot un strādāt uz ārzemēm. Pēc pāris gadiem A uzsākusi attiecības ar dzīvesbiedru Z, kurš piedalījies L audzināšanā un aprūpē, L viņu uzskata tēvu, abiem ir veselīgas tēva un meitas attiecības un cieša emocionāla piesaiste. K pēc atgriešanās Latvijā nav interesējies par L, kā arī nav maksājis uzturlīdzekļus L uzturam. L sasniedzot 11 gadu vecumu, A pēc pēkšņas saslimšanas nomirst slimnīcā. Neviens no L vecākiem nebija vērsies tiesā vai pie notāra, lai sakārtotu jautājumu par L tēva K aizgādības tiesībām vai L adopciju. Bāriņtiesa šajā situācijā lēma par aizbildnības nodibināšanu L un par aizbildni iecēla Z, jo, lai arī K juridiski ir bērna L likumiskais pārstāvis, viņš L bija pilnīgi sveša persona un bērna nodošana K aprūpē nebija atbilstoša viņas labākajām interesēm. Bāriņtiesai rūpīgi jāvērtē K spējas, prasmes un motivācija pakāpeniski veidot attiecības ar meitu, realizēt savas kā vecāka tiesības un pienākumus, nodrošināt L labākajām interesēm atbilstošu audzināšanu, ikdienas aprūpi un aizgādību kopumā, lai vērtētu iespējas L nonākt K aprūpē.

Piemērs 2

Ģimenē dzīvo māte, tēvs un divi bērni - zēns, 6 gadi, un meitene, 12 gadi. Vecāki devās uz teātra izrādi citā pilsētā, bērnu pieskatīšanu uzticot bērnu vecvecākiem. Vecākiem vēlu vakarā dodoties mājup no teātra izrādes, notika ceļu satiksmes negadījums, kā rezultātā abi vecāki nonāca slimnīcā smagā stāvoklī ar gūtiem nopietniem ievainojumiem. Ņemot vērā, ka nebija zināms, vai vecāki vispār atlabs, vai atlabšanas rezultātā vismaz viens no vecākiem spēs pilnvērtīgi realizēt bērnu audzināšanu un aprūpi, kā arī nezinot, cik ilgā laikā vecāku atlabšana varētu notikt, bāriņtiesa veica sarunu ar bērnu vecvecākiem par viņu iespējām uzņemties aizbildņa pienākumus, kā arī noskaidroja bērnu viedokļus minētajā jautājumā atbilstoši katra bērna vecuma un brieduma pakāpei. Bāriņtiesa izvērtēja vecmāmiņas atbilstību aizbildņa statusam un attiecīgi pieņēma lēmumu par aizbildnības nodibināšanu abiem bērniem un iecēla bērnu vecmāmiņu par viņu aizbildni līdz brīdim, kamēr vismaz viens no vecākiem spēs uzņemties rūpes un gādību par bērniem.

3.7.8. Bērna viedoklis

Lemjot par ārpusģimenes aprūpi bērnam, bāriņtiesa izskaidro bērnam iespējamās ārpusģimenes aprūpes veidus un noskaidro bērna viedokli par viņam piemērotāko ārpusģimenes aprūpes veidu, ja bērns spēj formulēt savu viedokli.¹⁷³

Bērna viedokļa noskaidrošana ir ļoti būtiska visos jautājumos, kas skar bērnu. Aizbildnībā nodota bērna viedoklis noskaidrojams visos gadījumos, ja vien viņš sava vecuma un brieduma dēļ ir spējīgs to paust, un ņemams vērā, ciktāl tas atbilst bērna labākajām interesēm, īpaši gadījumos, kad tiek mainīts bērna aprūpētājs. Pirms lēmuma pieņemšanas par ārpusģimenes aprūpes veida maiņu, kā arī pirms bērna atgriešanās vecāku aprūpē, bāriņtiesa izskaidro bērnam veicamās darbības un noskaidro bērna viedokli, ja bērns spēj formulēt savu viedokli.¹⁷⁴

Atkarībā no bērna vecuma, viņa veselības stāvokļa un brieduma pakāpes, veicamas pārrunas ar pašu bērnu un noskaidrojams viņa viedoklis, domas un sajūtas par iespēju tikt nodotam aizbildnībā konkrētajā ģimenē. Bērna viedoklim pievēršama pienācīga uzmanība, un pēc iespējas padziļināti noskaidrojams bērna redzējums par tām personām, kuru aprūpē viņš labprāt atrastos un justos droši un brīvi. Bāriņtiesai jāņem vērā bērna viedoklis, ciktāl tas nenonāk pretrunā ar bērna labākajām interesēm.

Detalizētu informāciju par bērna viedokļa noskaidrošanu saistītiem aspektiem skatīt [**Rokasgrāmatas bāriņtiesām 1. sējuma 1. metodikas 1.4. apakšnodalā "Bērnu uzskatu respektēšana"**](#).

¹⁷³ [Bāriņtiesas darbības noteikumu 78.punkts](#)

¹⁷⁴ [Bāriņtiesas darbības noteikumu 84. punkts](#)

3.7.9.Lēmuma pieņemšana

Aizbildņus ieceļ ar bāriņtiesas lēmumu, pamatojoties uz personas iesniegumu, pēc tam, kad izvērtēta attiecīgās personas atbilstība aizbildņa pienākumu pildīšanai.¹⁷⁵

Bāriņtiesai jāpieņem lēmums 1 mēneša laikā no iesnieguma saņemšanas dienas.¹⁷⁶

Ja bāriņtiesa objektīvu un pamatotu iemeslu dēļ nevar lēmumu pieņemt viena mēneša laikā no iesnieguma saņemšanas dienas, bāriņtiesa lēmuma pieņemšanas termiņu var pagarināt uz laiku, ne ilgāku par četriem mēnešiem no iesnieguma saņemšanas dienas, par to paziņojot iesniedzējam.¹⁷⁷

Svarīgi!

Svarīgi – ņemot vērā, ka aizbildnības jautājums parasti tiek izskatīts situācijās, kurās akūti nepieciešama bērna prioritāra interešu aizsardzība, lēmuma pieņemšanas pagarināšana varētu notikt tikai atsevišķos, īpaši pamatotos, gadījumos.

3.8.Bāriņtiesas darbības pēc lēmuma pieņemšanas

3.8.1.Lēmuma paziņošana lietas dalībniekiem

Bāriņtiesa lēmumu rakstiski noformē un apzīmogo un tā norakstu, [Paziņošanas likumā](#) noteiktajā kārtībā, nosūta administratīvā procesa dalībniekam **10 darbdienu laikā pēc lēmuma pieņemšanas**.¹⁷⁸ Lēmuma norakstu, izrakstu vai kopiju administratīvā procesa dalībniekiem var izsniegt bāriņtiesā pret parakstu.¹⁷⁹

Bāriņtiesa izskaidro ieceltajam aizbildnim viņa pienākumus, tiesības un atbildību, un aizbildnis parakstās, ka ir informēts par to.¹⁸⁰ Lai arī normatīvais regulējums neparedz konkrētu šī pienākuma izpildes termiņu, bāriņtiesai iespējami drīz pēc lēmuma pieņemšanas par aizbildnības nodibināšanu un aizbildņa iecelšanu bērnam, vēlams uzaicināt aizbildni uz tikšanos, kuras laikā viņam tiktu pret parakstu izsniegts lēmuma noraksts un vienlaikus ar aizbildni tiktu pārrunāti visi ar viņa pienākumiem, tiesībām un atbildību saistītie aspekti, aizbildnim par to parakstoties.

¹⁷⁵ [Civillikuma 239. pants](#)

¹⁷⁶ [Administratīvā procesa likuma 64. panta](#) pirmā daļa

¹⁷⁷ [Administratīvā procesa likuma 64. panta](#) otrā daļa

¹⁷⁸ [Bāriņtiesas darbības noteikumu 70. punkts](#)

¹⁷⁹ [Bāriņtiesas darbības noteikumu 71. punkts](#)

¹⁸⁰ [Bāriņtiesas darbības noteikumu 79. punkts](#)

Aizbildņa pienākumu, tiesību un atbildības apkopojuma veidlapa ir pieejama un lejupielādējama [centra tīmekļa vietnē](#). To iespējams pielāgot individuāli katram aizbildnim, atkarībā no situācijas un attiecīgi konkrētajam aizbildnim aktuālajiem veicamajiem pienākumiem.

3.8.2.Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras informēšana

Lai aizbildnis būtu tiesīgs saņemt viņam pienākošos sociālos pabalstus, bāriņtiesai, kura pieņēmusi lēmumu par aizbildnības nodibināšanu bērnam un aizbildņa iecelšanu, nepieciešams minēto lēmumu iesniegt Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūrā.

Bāriņtiesa **triju darbdienu laikā pēc lēmuma pieņemšanas**, kas personai dod tiesības uz valsts sociālo pabalstu vai ar kuru saskaņā šādas tiesības personai izbeidzas, informē par to Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūru.¹⁸¹

Detalizētu informāciju par aizbildnim pienākošos sociālo pabalstu veidiem skatīt [Rokasgrāmatas bāriņtiesām 2. sējuma 3. metodikā “Bāriņtiesas kompetence lēmumu pieņemšanā attiecībā uz valsts sociālo pabalstu izmaksu bērna faktiskajam aprūpētājam un audzinātājam”](#).

3.8.3.Datu ievade Nepilngadīgo personu atbalsta informācijas sistēmā (NPAIS)

[Bērnu tiesību aizsardzības likuma 67.² panta](#) septītajā daļā noteikts, ka Ministru kabinets nosaka kārtību un apjomu, kādā informācija iesniedzama Nepilngadīgo personu atbalsta informācijas sistēmai (NPAIS) un saņemama no tās, kā arī nosaka sistēmā iekļautās informācijas apstrādes kārtību. To regulē [Noteikumi Nr. 157. Šo noteikumu 8. punktā](#) bāriņtiesai uzlikts par pienākumu **nekavējoties, bet ne vēlāk kā triju darbdienu laikā** iesniegt sistēmā [šo noteikumu 8.2. apakšpunktā](#) norādīto informāciju. Bāriņtiesa atbilstoši tās tehniskajām iespējām informāciju sistēmā iesniedz tiešsaistes datu pārraides režīmā, ievadot attiecīgo informāciju manuāli, to kopējot vai nododot no citām informācijas sistēmām ar informācijas sistēmu sasaistes līdzekļu palīdzību.¹⁸²

Arī [bāriņtiesas darbības noteikumu 27.¹ punktā](#) noteikts, ka bāriņtiesa nodrošina lietu reģistros par bērniem esošo datu elektronisku apstrādi normatīvajos aktos par nepilngadīgo personu atbalsta informācijas sistēmu noteiktajā kārtībā.

¹⁸¹ [Bāriņtiesas darbības noteikumu 70. punkts](#)

¹⁸² [Noteikumu Nr. 157 10. punkts](#)

3.8.4. Aizbildņu apmācības

Persona, kuru bāriņtiesa ir atzinusi par atbilstošu aizbildņa pienākumu pildīšanai vai iecēlusi par aizbildni bērnam, apgūst mācību programmu aizbildņiem. Mācības aizbildņiem organizē [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 36.¹ panta](#) otrajā daļā minētais ārpusģimenes aprūpes atbalsta centrs (turpmāk - atbalsta centrs). Kārtību un termiņu, kādā apgūstama un saskaņojama aizbildņu mācību programma, prasības mācību programmas saturam un kritērijus tās izstrādei, kā arī izņēmuma gadījumus, kad personai nav nepieciešama mācību programmas apguve, nosaka [Noteikumi Nr. 147](#).¹⁸³

Persona **10 darbdienu laikā** pēc tam, kad bāriņtiesa pieņēmusi lēmumu, ar kuru tā ir atzīta par atbilstošu aizbildņa pienākumu pildīšanai vai iecelta par aizbildni, noslēdz vienošanos ar izvēlēto atbalsta centru par mācību programmas apguves nodrošināšanu. Par noslēgto vienošanos atbalsta centrs **triju darbdienu laikā** informē bāriņtiesu.¹⁸⁴

Bāriņtiesai svarīgi ieviest iekšējās kontroles sistēmu, lai izsekotu līdz termiņu ievērošanai lietā, proti 10 darbdienu periodā pēc lēmuma pieņemšanas (nevis paziņošanas) gūt pārliecību par personas noslēgto vienošanos ar atbalsta centru par mācību programmas apguves nodrošināšanu. Ja savlaicīgi nav tikusi saņemta minētā informācija no atbalsta centra, bāriņtiesa sazinās ar personu, lai noskaidrotu apstākļus, kas kavējis minētās informācijas apriti.

Persona **sešu mēnešu laikā** pēc tam, kad pieņemts bāriņtiesas lēmums, ar kuru tā ir atzīta par atbilstošu aizbildņa pienākumu pildīšanai vai iecelta par aizbildni, apgūst mācību programmu.¹⁸⁵

Mācību programmu var neapgūt persona, kura¹⁸⁶:

- ar bāriņtiesas lēmumu ir iecelta par aizbildni uz laiku, sevišķo aizbildni, ārkārtas aizbildni vai aizbildni bērnam, kurš ir sasniedzis 17 gadu vecumu;
- ir apguvusi adoptētāja vai audžuģimenes mācību programmu;
- apguvusi pašvaldības nodrošinātu aizbildņu apmācību, kuras programma bijusi saskaņota ar Labklājības ministra 2019. gada 21. februāra rīkojumā Nr. 19 "Par aizbildņa apmācības programmas parauga apstiprināšanu" noteikto mācību programmas paraugu.

Atbalsta centrs pēc mācību programmas sekmīgas apguves personai izsniedz attiecīgu apliecību, ko tā iesniedz bāriņtiesā.¹⁸⁷

Ja persona mācību programmu var neapgūt kāda no [Noteikumu Nr. 147 6. punkta](#) apakšpunktos norādītā iemesla dēļ, bāriņtiesai nepieciešams izvērtēt iepriekš apgūto apmācību perioda noilgumu sasaistē ar potenciālā aizbildņa izvērtēšanas procesā veikto

¹⁸³ [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 35. panta](#) pirmā prim daļa

¹⁸⁴ [Noteikumu Nr. 147 4.punkts](#)

¹⁸⁵ [Noteikumu Nr. 147 5.punkts](#)

¹⁸⁶ [Noteikumu Nr. 147 6.punkts](#)

¹⁸⁷ [Noteikumu Nr. 147 7.punkts](#)

personas izvērtējumu par personas piemērotību aizbildņa pienākumu veikšanai, proti, vērtēt, vai personas zināšanas un izpratne par bērna aprūpi, audzināšanu ir pietiekamas, pilnvērtīgas un atbilstošas konkrētā bērna situācijai. Ja bāriņtiesa saskata nepieciešamību personai pilnveidot zināšanas, bāriņtiesai, to argumentējot, ir tiesības personai uzlikt par pienākumu apgūt minēto mācību programmu.

Saskaņā ar normatīvajā regulējumā noteikto aizbildņa pienākumu apgūt minēto mācību programmu, bāriņtiesai nepieciešams jau savlaicīgi aizbildni informēt par šādu pienākumu un nepieciešamības gadījumā viņu iedrošināt un motivēt apmācību kursa saņemšanai.

Ja persona atsakās vai vilcinās apgūt apmācību programmu, bāriņtiesai nepieciešams atkārtoti veikt sarunu ar personu, pēc iespējas noskaidrojot patieso iemeslu un, ja iespējams, sniegt ieteikumus tā risināšanai, vienlaikus atgādinot aizbildnim, ka persona ar savu parakstu apliecina, ka tā ir iepazinusies ar aizbildņa pienākumiem, tiesībām un atbildību, tostarp pienākumu normatīvajā regulējumā noteiktajos termiņos apgūt aizbildņa mācību programmu.

3.8.5. Atbalsts aizbildnim un bērnam

Iespējamās situācijas, kad bāriņtiesa no tai zināmajiem aizbildņa kandidātiem izvēlas visatbilstošāko, tomēr izvērtēšanas procesā ir saskatījusi iespējamus riska faktorus bērna labākajām interesēm ilgtermiņā, piemēram, nepieciešamību aizbildnim pilnveidot zināšanas attiecībā uz bērna vecumposmam atbilstošu audzināšanas prasmju un vecumposma īpatnību izpratnes pilnveidi, saņemt kādu sociālo pakalpojumu, vai sociālo palīdzību sadzīves jautājumu risināšanā u.tml. Tādos gadījumos bāriņtiesa var sniegt aizbildnim attiecīgus ieteikumus un norādījumus, kur iespējams vērsties nepieciešamā atbalsta saņemšanai, kā arī informēt atbildīgos dienestus par tās rīcībā nonākušo informāciju par bāriņtiesas saskatītajiem riskiem un lūgt izvērtēt nepieciešamā atbalsta apjoma nepieciešamību ģimenei.

[Bērnu tiesību aizsardzības likuma 35. panta](#) otrajā prim daļā noteikts, ka centra piešķirto valsts budžeta līdzekļu ietvaros nodrošina aizbildņiem psiholoģisko palīdzību un informatīvo un metodisko atbalstu. Ņemot vērā [Noteikumu Nr. 355 4. punkta](#) saturā minēto, centrs pārrauga un finansē atbalsta centru šajos noteikumos noteikto prasību izpildi pakalpojumu sniegšanai ārpusģimenes aprūpē nodoto bērnu aprūpētājiem. Atbalsta centrs nodrošina pasākumu kopumu, kas veicina bez vecāku gādības palikušu bērnu labklājību, drošību, patstāvību, kā arī audžuģimeņu, jo īpaši specializēto audžuģimeņu, un adoptētāju, aizbildņu un viesģimeņu skaita pieaugumu.¹⁸⁸ Atbalsta centrs nodrošina aizbildņiem mācības atbilstoši ar centru saskaņotajai mācību programmai, psihologa konsultācijas un atbalsta grupas, un pēc bāriņtiesas pieprasījuma sniedz atzinumu, kā arī nodrošina sociālā darbinieka konsultācijas.¹⁸⁹ Līdz ar to, bāriņtiesai aizbildni nepieciešams informēt par iespēju apmācību un atbalsta saņemšanai vērsties atbalsta centrā.

¹⁸⁸ [Noteikumu Nr. 355 2. punkts](#)

¹⁸⁹ [Noteikumu Nr. 355 12.2¹, 12.13. un 12.19. apakšpunkts](#)

Savukārt aizbildnībā esoša bērna psiholoģiskam un konsultatīvam atbalstam centrs nodrošina iespēju bērnam vērsties pēc palīdzības un to saņemt, izmantojot centra nodrošināto diennakts **Bērnu un pusaudžu bezmaksas uzticības tālruni 116111**¹⁹⁰, tādēļ aicinām bāriņtiesu darba pienākumu ietvaros par minēto atbalsta platformu informēt bērnus.

Svarīgi!

Būtiski aizbildni informēt par konkrētās pašvaldības papildus noteiktajiem pabalstiem vai atbalsta veidiem.

Vēlams, lai pašvaldībā būtu skaidri atrunāta iekšējā kārtība, kādā bāriņtiesa, piemēram, informē aizbildni par pašvaldības sociālā dienesta atbalstu bērnam, sniedzot aizbildnim konkrētu kontaktinformāciju par sociālo darbinieku, ar kuru aizbildnis var sazināties nepieciešamības gadījumā.

3.9. Aizbildnības uzraudzība

Likumdevējs noteicis bāriņtiesai plašu pienākumu apjomu, kas tai jāveic, aizstāvot bērna personiskās un mantiskās intereses un tiesības. [Civillikuma 331. pantā](#) noteiktais bāriņtiesas pienākums ir gādāt par nepilngadīgā mantas saraksta sastādīšanu, pastāvīgi uzraudzīt aizbildņu rīcību, darīt visu, ko prasa nepilngadīgā intereses, un atbalstīt tos.

Nemot vērā, ka bāriņtiesa ir prioritāri atbildīga par ārpusģimenes aprūpē nodotā, tostarp aizbildnībā esošā, bērna tiesību un interešu aizsardzību ne tikai līdz bērna nodošanai aizbildnībā, bet visā ārpusģimenes aprūpes periodā, tādēļ bāriņtiesai regulāri jāuzrauga aizbildņa darbība, raugoties no konkrētā bērna vislabāko interešu perspektīvas¹⁹¹.

Aizbildņa rīcību regulāri uzrauga tā bāriņtiesa, kura nodibinājusi aizbildnību un aizbildni iecēlusi.

Ja aizbildnis dzīvo citas pašvaldības administratīvajā teritorijā, bāriņtiesa, kura nodibinājusi aizbildnību, nosūta aizbildņa dzīvesvietas bāriņtiesai aizbildnības lietas materiālu kopijas aizbildnības pārraudzībai.¹⁹²

Bāriņtiesai ir pienākums regulāri veikt darbības, lai pārliecinātos par aizbildnībā esošā bērna/-u tiesību un interešu nodrošināšanu, atrodoties aizbildņa aprūpē, kā arī gūtu pārliecību par bērna individuālajām vajadzībām atbilstošu aprūpes kvalitāti.

Uzraugot aizbildnību, bāriņtiesai ir būtiski savlaicīgi iegūt informāciju, kas ir tieši saistīta ar bērna tiesību aizsardzības pilnvērtīgu nodrošināšanu, pretējā gadījumā var tikt apdraudēta

¹⁹⁰ Sīkāka informācija pieejama šeit: <https://uzticibastalrunis.lv/> un <https://www.bti.gov.lv/lv/uzticibas-talrunis-116111>;

¹⁹¹ Detalizētāku un izvērstāku informāciju par bērna labākajām interesēm skatīt [Rokasgrāmatas bāriņtiesām 1. sējuma 1. metodikas 1. apakšnodalā "Bērna vislabākās intereses"](#)

¹⁹² [Bāriņtiesu likuma 53. panta](#) sestā daļa

bērna psihofizioloģiskā attīstība, savlaicīga atbalsta sniegšana un preventīva iespējamo problēmu bērna audzināšanā un aprūpē novēršana.

Bāriņtiesa pastāvīgi **uzrauga aizbildņu rīcību** bērna personisko un mantisko tiesību un interešu nodrošināšanā katru gadu pārbaudot aizbilstamā dzīves apstākļus aizbildņa ģimenē.¹⁹³

Bāriņtiesai **vismaz reizi gadā (vai biežāk)** jāpārbauda aizbildnībā esošā bērna aprūpe un par to jā sastāda dzīves apstākļu pārbaudes akts, kurā iekļaujama sekojoša informācija¹⁹⁴:

- bērna viedoklis par dzīves apstākļiem, savstarpējām attiecībām ar aizbildni un nedalītā saimniecībā dzīvojošām personām, par saskarsmi un iespējām kontaktēties ar vecākiem, citiem radniekiem un citām bērnam tuvām personām;
- aizbildņa viedoklis par aizbildnības pārvaldību un savstarpējām attiecībām ar aizbilstamo.

Svarīgi!

Bērna viedoklim veltāma īpaša vērība, jo tikai sarunā, kuras laikā ir gūta pietiekama bērna uzticība, iespējams noskaidrot, vai bērns pie aizbildņa saņem savai attīstībai atbilstošu aprūpi un audzināšanu.

Būtiski ir veikt sarunu arī ar visām personām, kuras dzīvo kopā ar bērnu, tostarp aizbildni, noskaidrojot viņu savstarpējo attiecību raksturu, apzinot iespējamās grūtības, sarežģījumus.

Bērna dzīves apstākļu pārbaudes mērķis ir gūt pārliecību par ārpusģimenes aprūpē nodotā bērna vislabāko interešu nodrošināšanu, bāriņtiesai novērojot ģimenes kopējo dinamiku un ģimenes locekļu savstarpējās attiecības, novērojot ģimenes dzīves apstākļu kvalitāti, gūstot ieskatu par ģimenes tradīcijām un ieradumiem. Līdz ar to ikgadējās apsekošanas laikā iegūtā informācija bāriņtiesai ir jāizvērtē un nepieciešamības gadījumā jāveic darbības, lai novērstu konstatētās problēmas bērna aprūpē un audzināšanā.

Svarīgi!

Bāriņtiesa, uzraugot aizbildņa rīcību, vērtē dzīves apstākļu pārbaudēs, sarunās ar bērnu, aizbildni un aizbildņa ģimenē dzīvojošām personām iegūto informāciju kopsakarā, raugoties no bērna labāko interešu perspektīvas.

Bāriņtiesai, veicot aizbildnībā nodotā bērna dzīves apstākļu pārbaudes, rekomendēts izmantot centra izstrādātās ārpusģimenes aprūpē nodota bērna dzīves apstākļu pārbaudes akta veidlapas¹⁹⁵. **Rokasgrāmatas bāriņtiesām 3. sējuma 1.2. apakšnodalā** atrodams izvērsts skaidrojums par ārpusģimenes aprūpes uzraudzību saistītiem aspektiem, un

¹⁹³ [Bāriņtiesu likuma 31. panta](#) pirmās daļas 6. punkts

¹⁹⁴ [Bāriņtiesas darbības noteikumu 81.punkts](#)

¹⁹⁵ Veidlapas publicētas centra mājaslapā: <https://www.bti.gov.lv/lv/izstradatas-barintiesas-darba-izmantojamas-veidlapas>

1.2.1.apakšnodalā sniegti metodiskie ieteikumi veidlapas aizpildīšanā.¹⁹⁶ Veidlapas iespējams lejupielādēt, izmantojot saiti: <https://www.bti.gov.lv/lv/izstradatas-barintiesas-darba-izmantojamas-veidlapas>.

Ja sarunu gaitā vai dzīves apstākļu pārbaudē iezīmējas pretrunas, iespējami sarežģījumi aizbildņa aprūpē nodota bērna pilnvērtīgu tiesību un interešu aizsardzībā vai novērotas jau samilzušas problēmas, kas rada vai var radīt aizbildnībā esošajam bērnam negatīvas sekas, bāriņtiesai ir jāreaģē uz saņemto informāciju, tā jāizvērtē, jāveic papildus informācijas iegūšana, kā arī jāsniedz nepieciešamie norādījumi un atbalsts aizbildnim, citiem ģimenes locekļiem un aizbilstamajam, lai nodrošinātu bērna vislabāko interešu aizsardzību. Bāriņtiesas veiktās darbības atspoguļojamas aizbildnības lietas materiālos.

Pamatojoties uz [Bāriņtiesu likuma 17. panta](#) 4. punktā noteikto pienākumu bāriņtiesai sadarboties ar citām iestādēm, lai nodrošinātu bērna tiesību un interešu aizsardzību, bāriņtiesai par dzīves apstākļu pārbaudē vai sarunu gaitā konstatētajiem apstākļiem nepieciešams informēt kompetentās iestādes un piesaistīt sociālo dienestu un ārpusģimenes aprūpes atbalsta centru atbalsta sniegšanai ģimenē konstatēto problēmu risināšanā. Ļoti būtiski ir minētās darbības veikt pēc iespējas ātrāk pēc minēto apstākļu atklāšanās, lai neļautu nelabvēlīgai situācijai eskalēties un palielinātu iespējamību sekmīgāk konstatētās problēmas atrisināt jau pašā sākumā.

Bāriņtiesai vēlams sadarboties ar atbalsta sniedzēju ģimenei, novērojot situācijas risinājuma dinamiku un attiecīgi periodiski vērtējot, vai bērns konkrētajā brīdī var palikt aizbildņa ģimenē, vai nepieciešams uzsākt citu ārpusģimenes aprūpes sniedzēju apzināšanu.

Situācijās, kad aizbildņa rīcībā konstatēti būtiski pārkāpumi (iespējama vardarbība, pamešana novārtā, bērnam piemērotas aprūpes nenodrošināšana, novēloti saņemta informācija par ielaistām pastāvošajām problēmām aizbildņa, tā ģimenes locekļu un aizbilstamā attiecībās, kā rezultātā, tās vairs nav iespējams atrisināt ar atbalsta piesaisti ģimenei, citi bērnu tiesību pārkāpumi), bāriņtiesai nekavējoties jāreaģē, pirmkārt iegūstot pēc iespējas precīzāku un vispusīgāku informāciju par situāciju.

Svarīgi noskaidrot aizbildņa pieļauto nepilnību iemeslus, piemēram, vai situācijā konstatējama tīši ļaunprātīga rīcība, nolaidība, vai tā ir sistemātiska, atkārtota, pirmreizēja, kādu ietekmi uz konkrēto bērnu šī situācija radījusi.

Situācijas noskaidrošanā veicamas pārrunas ar katru no iesaistītajām personām - aizbildni, bērnu, citām personām, iegūstot iespējami konkrētus faktus un precīzāku situācijas vispusīgu raksturojumu.

Detalizētāka informācija par bāriņtiesas rīcību situācijās, saņemot ziņas par iespējamu vardarbību pret bērnu skatīt [Rokasgrāmatas bāriņtiesām 1. sējuma 2.metodikā](#).

Aizbildnis atbild par visu, kas noticis aizbildnībā no tā laika, kad attiecīgā bāriņtiesa viņam par iecelšanu paziņojusi, līdz laikam, kamēr bāriņtiesa viņu no tā ar lēmumu atsvabina.¹⁹⁷

¹⁹⁶ Skatīt: <https://www.bti.gov.lv/lv/rokasgramata-barintiesam>

¹⁹⁷ [Civillikuma 250. pants](#)

Ja konstatētas būtiskas nepilnības aizbildņa darbībā, bāriņtiesa var aizbildni atstādināt no aizbildņa pienākumu pildīšanas vai lemt par tā atcelšanu (skatīt [3.12.1.apakšnodalu “Aizbildņa atcelšana”](#)).

Bāriņtiesa aizbildņa atstādināšanas gadījumā var iecelt aizbildni uz laiku (skatīt [3.10.apakšnodalā “Aizbildnis uz laiku”](#)), pie nosacījuma, ka aizbildnis uz laiku ir izvērtēts atbilstoši tiesību normās noteiktajam.¹⁹⁸

Ja bāriņtiesa konstatē administratīvi vai krimināli sodāmu aizbildņa tiesību ļaunprātīgu izmantošanu, kas kaitējusi aizbilstamā interesēm, bāriņtiesa par to paziņo tiesībaizsardzības iestādēm.¹⁹⁹

Bāriņtiesa var par tās rīkojumu vai lēmumu neizpildīšanu uzlikt aizbildņiem naudas sodu līdz 140 euro. Nauda ieskaitāma attiecīgās pašvaldības ienākumos.²⁰⁰ Tas nozīmē, ja aizbildņa negodprātīgas rīcības dēļ, viņam nepildot bāriņtiesas norādījumus, bijusi par pamatu situācijai, kad pieļauti bērnu tiesību pārkāpumi aizbildņa vainas dēļ, viņš ir atbildīgs un attiecīgi sodāms, piemērojot minēto sodu.

Vienpersoniskais lēmums

Gadījumos, kad bērna dzīves apstākļu pārbaudē vai citādi atklājas, ka bērns atrodas veselībai vai dzīvībai bīstamos apstākļos, kā arī tad, ja bērna turpmākā atrašanās aizbildņa ģimenē var apdraudēt viņa veselību vai dzīvību, tostarp, ja bāriņtiesas rīcībā nonākusi informācija par iespējamu vardarbību aizbildņa ģimenē, bāriņtiesas priekšsēdētājs, bāriņtiesas priekšsēdētāja vietnieks vai bāriņtiesas loceklis vienpersoniski pieņem lēmumu par bērna izņemšanu no aizbildņa ģimenes un aizbildņa atstādināšanu no pienākumu pildīšanas.²⁰¹

Bāriņtiesa ne vēlāk kā 15 dienu laikā pēc vienpersoniska lēmuma pieņemšanas sasauc sēdi, lai **lemtu par bērna atgriešanos aizbildņa ģimenē vai aizbildņa atcelšanu, vai atlaišanu no pienākumu pildīšanas**.²⁰²

Vardarbība²⁰³ ir pamats aizbildņa atcelšanai no aizbildņa pienākumu pildīšanas, taču ne katra pieaugušā neadekvāta emocionālā rīcība pret bērnu veido emocionālu vardarbību, kas var būt pamats aizbildņa atcelšanai. Tas, vai pieaugušā konkrēta rīcība veido emocionālu vardarbību, izvērtējams, atkarībā no konkrētās lietas faktiskajiem apstākļiem, tostarp ņemot vērā to, vai šāda rīcība ir bijusi vērsta uz bērna pašcieņas aizskaršanu vai psiholoģisku ietekmēšanu, un tās ietekmi uz konkrēto bērnu.²⁰⁴

¹⁹⁸ [Bāriņtiesu likuma 26. panta](#) trešās daļas 2. punkts

¹⁹⁹ [Bāriņtiesu likuma 32. panta](#) trešā daļa

²⁰⁰ [Civillikuma 333. pants](#)

²⁰¹ [Bāriņtiesu likuma 23. panta](#) pirmās daļas 2. punkts un [24. panta](#) pirmās daļas 2. punkts

²⁰² Turpat

²⁰³ Vardarbības jēdziens skaidrots [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 1. panta](#) 9.1 punktā

²⁰⁴ Senāta Administratīvo lietu departamenta 2014. gada 26. novembra sprieduma lietā Nr. SKA-1032/2014, [A420377813](#), tēze un 14. punkts.

Bāriņtiesā saņemta informācija no izglītības iestādes par iespējamu emocionālu vardarbību ģimenē pret meiteni (15 gadi) no aizbildnes. Meitene klases audzinātājai stāstījusi, ka aizbildne viņu regulāri apsūkājot, draudot aizliegt tikties ar draugiem, meitene jūtas noniecināta, pazemota un nesaprusta. Bāriņtiesa nekavējoties ieradās izglītības iestādē, lai veiktu sarunu ar meiteni, un noskaidrotu detalizētāku informāciju par situāciju un apstākļiem aizbildnes ģimenē, kā arī veica pārrunas ar meitenes skolotājiem, lai noskaidrotu informāciju par viņu novērojumiem attiecībā uz sadarbību ar aizbildni, meitenes iesaisti mācību procesā, uzvedību, sekmēm un citiem novērojumiem. Vienlaikus bāriņtiesa uzaicināja aizbildni ierasties bāriņtiesā uz sarunu, lai noskaidrotu aizbildnes motivāciju un iemeslus šādai rīcībai.

Bāriņtiesas darbinieka sarunā ar meiteni noskaidrots, ka meitene nav sapratusi, ar ko aizbildne nav apmierināta, kādēļ viņu noniecina un vārdiski aizskar, uzsvērusi, ka aizbildne daudz ko neļauj un tas, viņasprāt, ir netaisnīgi, jo citiem viņas draugiem tā nav - vecāki visu atļauj, nepaceļ balsi un nedraud. Meitene apstiprina, ka jūtas aizvainota, noliedz fiziskas vardarbības esamību.

Izglītības iestādes pedagogi snieguši pozitīvu raksturojumu par sadarbību ar aizbildni, vien uzsvēruši, ka meitenei ir grūtības ar uzmanības noturību stundās, ir izklaidīga, pavājināta motivācija mācīties, bieži pavirši izpildīti mājas darbi, kas būtiski ietekmē meitenes sekmes. Meitene stundu laikā nodarbojas ar blakus lietām, nekoncentrējas uz mācību vielas apguvi. Īpaši grūti meitenei sokas matemātikā, ķīmijā un fizikā, savukārt labi padodas tādi mācību priekšmeti kā sports, bioloģija un valodas. Stundas nekavē bez attaisnojoša iemesla.

Sarunā ar aizbildni noskaidrots, ka aizbildne izjūt bezspēcības sajūtu, jo meitene ir ļoti gudra, taču nevēlas uzlabot savas sekmes mācībās, mācīties, vēlas tikai "sēdēt" telefonā un izklaidēties ar draudzenēm. Uz aizbildnes aizrādījumiem izturas vieglprātīgi, un aizbildne sadusmojas, dūsmās kļūst emocionāla. Mājās bieži abām rodas domstarpības un strīdi par meitenes pienākumu mācīties, šī pienākuma nepildīšanu un pārmērīgu brīvā laika pavadīšanu ar draudzenēm, tādēļ aizbildne bieži rāj meiteni un moralizē, jo tuvojas pamatskolas noslēguma eksāmeni, taču, viņasprāt, meitenes sekmes matemātikā ir pārāk vājas, lai sekmīgi nokārtotu gala pārbaudījumus. Abu starpā radusies spriedze, aizbildne vēlas meitenei palīdzēt, motivēt mācīties un uzlabot abu savstarpējās attiecības.

Bāriņtiesa secināja, ka aizbildnes ģimenē nav konstatējama emocionāla vardarbība pret meiteni tādā apmērā, lai tā būtu par pamatu aizbildnes atcelšanai, tomēr bāriņtiesa izskaidroja meitenei viņas pienākumus, liekot ar parakstu apliecināt, ka viņa apņemas uzcītīgi mācīties un ievērot skolotāju norādījumus, kā arī aizbildnei izskaidroja par pozitīvi vērstas un cieņpilnas disciplinēšanas nozīmīgumu un aicināja aizbildni apsvērt iespēju meitenei nodrošināt privātskolotāju matemātikā un citos mācību priekšmetos, kuros tas būtu visvairāk nepieciešams. Bāriņtiesa mudināja aizbildni apmeklēt kopā ar meiteni psihologa konsultācijas savstarpējo attiecību stiprināšanai un uzlabošanai. Vēstuli ar īsu situācijas aprakstu bāriņtiesa nosūtījusi arī ārpusģimenes aprūpes atbalsta centram kopā ar lūgumu ģimenei sniegt nepieciešamo atbalstu.

3.9.1. Bērna mantas pārvaldība

Aizbildnības uzraudzības ietvaros bāriņtiesai pastāvīgi jāuzrauga ne tikai aizbildnībā esošā bērna dzīves apstākļi un aizbildņa īstenotās bērna aprūpes kvalitāte, bet arī **aizbildņu rīcība** bērna personisko un mantisko tiesību un interešu nodrošināšanā. Bāriņtiesa²⁰⁵:

- pieprasa, lai aizbildnis pieņem bērna mantu pēc saraksta un vienu saraksta eksemplāru iesniedz bāriņtiesai;
- uzrauga, lai aizbildnis nerīkojas ar bērnam piederošo mantu bez bāriņtiesas atļaujas, ja saskaņā ar likumu tā ir nepieciešama;
- pārbauda, vai aizbildnis pārvalda aizbilstamā mantu atbilstoši bērna interesēm un normatīvo aktu prasībām.

3.9.1.1. Mantas saraksts

Sākotnēji, līdz ar aizbildnības nodibināšanu un aizbildņa iecelšanu bērnam, bāriņtiesa ieceltajam aizbildnim uzdod sastādīt aizbildnībā esošā bērna mantas sarakstu. Sastādot mantas sarakstu, aizbildnis veic mantas apraksti, kā arī pēc iespējas noskaidro esošos parādus. Mantas sarakstu nesastāda, ja to ir sastādījis tiesu izpildītājs.²⁰⁶

Sarakstu izgatavo vienā eksemplārā - oriģinālu glabā bāriņtiesā, bet kopiju izsniedz aizbildnim.

Mantas sarakstā norādāma informācija ne tikai par nekustamiem īpašumiem vai citām vērtīgām kustamām lietām, bet arī par bērnam piederošām nozīmīgām mantiskām lietām, piemēram, divritenis, dators, mobilais tālrunis, kā arī informācija par šo mantu vizuālo, tehnisko stāvokli, nolietojuma pazīmēm, īpašām pazīmēm u.c.

Ja bērnam ir naudas līdzekļi, kas tiek uzkrāti vai glabāti bankas kontā, mantas sarakstā norādāma informācija par konta stāvokli, kā arī norādāms, vai bērns saņem uzturlīdzekļus no vecākiem (vai Uzturlīdzekļu garantijas fonda administrācijas), vai tiek saņemta apgādnieka zaudējuma pensija²⁰⁷ un valsts kompensācija cietušajiem²⁰⁸, ja bērnam uz to ir tiesības. Norādāma arī informācija par bērna parādiem un nekustamo īpašumu, ja tādi ir.

Mantas sarakstam var tikt pievienotas bankas kontu izdrukas, fotoattēli, citi dokumenti, kas raksturo bērnam piederošas mantas stāvokli.

²⁰⁵ [Bāriņtiesu likuma 31. panta](#) pirmās daļas 1., 3., 4. punkts

²⁰⁶ [Bāriņtiesas darbības noteikumu 85. punkts](#)

²⁰⁷ Detalizēta informācija par apgādnieka zaudējuma pensiju skatāmi [Rokasgrāmatas bāriņtiesām 3. sējuma 1.2.4.2. apakšnodalā "Apgādnieka zaudējuma pensija"](#)

²⁰⁸ Detalizēta informācija par valsts kompensāciju cietušajiem skatāmi [Rokasgrāmatas bāriņtiesām 3. sējuma 1.2.4.3. apakšnodalā "Valsts kompensācija cietušajiem"](#)

Svarīgi!

Mantas sarakstam jābūt sastādītam arī gadījumos, kad bērnam nepieder manta. Tādā gadījumā mantas sarakstā aizbildnis veic attiecīgu atzīmi.

Pēc mantas saraksta saņemšanas bāriņtiesa to pārbauda, uzklausa aizbildni un, ja nepieciešams, dod aizbildnim norādījumus, kā rīkoties ar viņam nodoto mantu un kas darāms, lai atgūtu trešo personu valdījumā esošo aizbildnībā esošās personas mantu, ja tāda ir.²⁰⁹

Svarīgi!

Likumā noteikts, ja kāds uzsāk pārvaldīt nepilngadīgā mantu, nesastādot tās sarakstu, tas atceļams no aizbildnības un atbild par visiem zaudējumiem, kas rodas aizbilstamajam no viņa pārvaldības.²¹⁰

3.9.1.2. Ikgadējais norēķins

Mantas saraksts ir dokuments, kurš satur pamata informāciju par bērnam piederošu mantu, turpretī aizbildņa sastādītais un bāriņtiesā iesniegtais ikgadējais norēķins satur detalizētu informāciju par aizbildņa darbībām, kas apliecina aizbildņa rīcības mantas pārvaldības lietās atbilstību bērna labākajām interesēm. Praksē vērojams, ka bāriņtiesa norēķinos mēdz ietvert arī citus jautājumus, kas sniedz vispārīgāku un vispusīgāku ieskatu par bērna aizbildnību. Piemēram, par bērna saskarsmi ar tuviniekiem vai aizbildņa domstarpībām ar aizbilstamo.

Svarīgi!

Aizbildnībā ievietotam bērnam ikgada norēķinu sastāda un līdz katra gada 1. februārim bāriņtiesā iesniedz aizbildnis²¹¹.

Labā prakse ir savlaicīgi sniegt atgādinājumu aizbildnim par nepieciešamību līdz 1. februārim iesniegt norēķinu, piemēram, nosūtot aizbildnim vēstuli vai elektroniskā pasta vēstuli, piemēram, ar pievienotu norēķina veidlapu vai saiti uz tīmekļa vietni, kur pieejama veidlapa. (**Aizbildņa norēķina veidlapas paraugs** pieejams **centra tīmekļa vietnē**). Bāriņtiesai nepieciešams sazināties ar aizbildni, ja līdz esošā gada 1. februārim bāriņtiesā nav ticis saņemts ikgadējais norēķins par iepriekšējo gadu, un noskaidrot kavēšanās iemeslu.

Ja bāriņtiesa novēro, ka aizbildnis gadu no gada sistemātiski kavē ikgadējā norēķina iesniegšanas termiņus, bāriņtiesai jāraugās uz aizbildņa darbību kopumā sasaistē ar bērna

²⁰⁹ [Bāriņtiesas darbības noteikumu 86. punkts](#)

²¹⁰ [Civillikuma 270.](#) un [271. pants](#)

²¹¹ [Civillikuma 300.](#), [301. pants](#);

tiesību un interešu nodrošināšanu, vērtējot šo nokavējumu iemeslus. Ir pašvaldības, kuras savlaicīgu aizbildņa norēķina iesniegšanu motivē to sasaistot ar pašvaldības papildus pabalstu aizbildnim. Proti, tikai aizbildnis, kurš līdz 1. februārim ir iesniedzis pilnvērtīgi aizpildītu norēķinu par aizbildnības pārvaldību, var pretendēt saņemt pašvaldības pabalstu par aizbildņa pienākumu pildīšanu.

Svarīgi!

Bāriņtiesa pieņemt un apstiprināt iesniegto ikgadējo norēķinu drīkst tikai tad, kad ir pārliecinājusies, ka norēķinā atspoguļota visa nepieciešamā informācija un tajā nav neskaidrību vai kļūdu, pretrunu ar citu lietā esošo informāciju vai iepriekšējos norēķinos sniegto informāciju.

Ja bāriņtiesa konstatē kļūdas aizbildņa iesniegtajā norēķinā, tā aizbildnim dod vajadzīgos norādījumus, lai tās novērstu.²¹²

3.9.1.3. Ikgadējā mantas apskate

Bāriņtiesu praksē visbiežāk vienlaikus ar aizbildņa ikgadējā norēķina saņemšanu un pārbaudīšanu bāriņtiesa veic arī ikgada mantas apskati. Mantas apskate dabā tiek veikta nozīmīgiem īpašumiem – piemēram, nekustamajam īpašumam, transportlīdzekļiem.

Likumdevējs noteicis, ka bāriņtiesa vismaz reizi gadā (vai biežāk) pārliecinās par aizgādībā vai ārpusģimenes aprūpē esošās personas mantas sastāvu un stāvokli.²¹³ Par mantas apskati bāriņtiesa sastāda mantas apskates aktu, kurā norāda²¹⁴:

- informāciju par mantas sastāva atbilstību mantas sarakstam;
- informāciju, kādas ir izmaiņas mantas stāvoklī, salīdzinot ar iepriekšējo periodu;
- apsekotāju ieteikumus par mantas pārvaldību, ja tādi nepieciešami.

Izvērtējot aizbildņa ikgadējos norēķinus un veicot mantas apskati, bāriņtiesai jāvērtē uzmanība, kā tiek saglabāta nepilngadīgās personas manta.

Piemēram, ja nepilngadīgajam vai aizgādībā esošajai personai pieder dzīvoklis, jāseko līdzi, kā tas tiek uzturēts, vai ir segti visi nepieciešamie maksājumi. Attiecībā uz komunālo maksājumu par dzīvokli vai nekustamā īpašuma nodokli nepieciešamā informācija izprasāma no attiecīgajām institūcijām.

Gadījumā, ja pārskata periodā bērns ieguvis savā īpašumā kādu būtisku kustamu mantu, mantas apskates aktā norādāma informācija ar šīs jauniegūtās mantas aprakstu un stāvokli un tās ieguvi saistītiem apstākļiem. Informāciju par bērna īpašumā iegūtu mantu bāriņtiesa iegūst

²¹² [Bāriņtiesu likuma 32. pants](#)

²¹³ [Bāriņtiesas darbības noteikumu 82. punkts](#)

²¹⁴ [Bāriņtiesas darbības noteikumu 83. punkts](#)

no aizbildņa iesniegtā ikgadējā norēķina vai, saņemot iesniegumu no aizbildņa par plānotu bērna mantas iegādi, lūdzot bāriņtiesas atļauju.

Gadījumos, kad bērnam nekāda manta nepieder, mantas apskate nav jāveic, taču būtiski norādīt pilnīgu un visaptverošu informāciju ikgadējā norēķinā²¹⁵ par bērna mantisko interešu aizsardzības aspektiem, proti, jābūt ietvertai pilnvērtīgai informācijai par bērnam piederošas vai lietošanā nodotas mantas pārvaldību (mobilais telefons, dators, divritenis u.c.).

Bērnam izbeidzot uzturēšanos aizbildņa aprūpē, bērna manta tiek nodota citam aprūpētājam, kurš turpina rūpēties par bērnu. Bērnam sasniedzot pilngadību, manta tiek nodota bērnam.

Detalizētu informāciju par darījumiem ar bērna mantu un to saistītiem aspektiem lūdzu skatīt **Rokasgrāmatas bāriņtiesām pielikumā “Bāriņtiesu prakses metodiskās vadlīnijas bērnu un aizgādībā esošu personu mantisko interešu aizsardzībā”.**

3.9.1.4. Ja aizbildņa rīcībā konstatēti pārkāpumi bērna mantas pārvaldībā

Pēc tam, kad bāriņtiesa ir pārbaudījusi aizbildņa iesniegto ikgadējo norēķinu, veikusi mantas apskati, un saskatījusi atsevišķas sīkas nepilnības aizbildņa darbībā, nepieciešamības gadījumā bāriņtiesa var dot aizbildnim norādījumus bērna mantas pārvaldībā. Savukārt, gadījumos, kad konstatētas kļūdas aizbildņa iesniegtajā norēķinā vai bērna interesēm neizdevīga aizbildņa darbība, bāriņtiesa dod aizbildnim attiecīgus norādījumus, lemj par aizbildņa atstādināšanu vai lemj par aizbildņa atcelšanu.²¹⁶

Bāriņtiesai jānoskaidro aizbildņa pieļauto nepilnību iemesli, piemēram, būtiski noskaidrot, vai aizbildnis pieļāvis nepilnības aiz neuzmanības, aiz nezināšanas, vai rīkojies tīši nolaidīgi, ļaunprātīgi.

Bāriņtiesa, ja nepieciešams, dod aizbildnim norādījumus par bērna mantas pārvaldību un bērna interešu aizsardzību.²¹⁷ Bāriņtiesai svarīgi iespēju robežās izskaidrot aizbildnim neskaidros aspektus vai dot konkrētus norādījumus, kur vērsties, lai iegūtu nepieciešamo informāciju un zināšanas.

Ja bāriņtiesa ir devusi aizbildnim konkrētus norādījumus bērna mantas pārvaldībai, bāriņtiesai jāpārliedz, ka aizbildnis guvis izpratni par neskaidrajiem jautājumiem, lai pēc iespējas novērstu pieļauto nepilnību negatīvo ietekmi uz bērna mantiskajām interesēm un tiesībām ilgtermiņā. Piemēram, bāriņtiesa var pati izskaidrot aizbildnim neskaidros jautājumus, vai dot norādījumus vērsties aizbildnim pie attiecīgo jomu speciālistiem konsultāciju saņemšanai, lai nodrošinātu aizbildņa zināšanu pilnveidi par iespējami labākiem risinājumiem bērna mantas pārvaldībai turpmāk.

²¹⁵ Saskaņā ar [Bāriņtiesu likuma 31. panta](#) trešajā daļā un [41. panta](#) ceturtajā daļā noteikto bāriņtiesa katru gadu līdz 1. februārim, kā arī aizbildnībai beidzoties un aizgādni atlaižot vai atstādinot, saņem un pārbauda aizbildņa un aizgādņa iesniegto norēķinu. Bāriņtiesas priekšsēdētājs apstiprina norēķinu

²¹⁶ [Bāriņtiesu likuma 32. panta](#) pirmā daļa

²¹⁷ [Civillikuma 334. pants](#)

Ja konstatētas būtiskas nepilnības aizbildņa darbībā, bāriņtiesa var aizbildni atstādināt no aizbildņa pienākumu pildīšanas vai lemt par tā atcelšanu (skatīt [3.12.1.apakšnodaļu “Aizbildņa atcelšana”](#)).

Bāriņtiesa aizbildņa atstādināšanas gadījumā var iecelt aizbildni uz laiku (skatīt [3.10.nodalā “Aizbildnis uz laiku”](#)), pie nosacījuma, ka aizbildnis uz laiku ir izvērtēts atbilstoši tiesību normās noteiktajam.²¹⁸ Aizbildni atstādinot no tā pienākumu pildīšanas, bāriņtiesai nepieciešams izvērtēt, vai atstādinātais aizbildnis spēs turpināt pildīt aizbildņa pienākumus, vai nepieciešams iecelt līdzzaizbildņus (skatīt [3.11.apakšnodaļā “Līdzzaizbildni”](#)), vai nepieciešams bāriņtiesai lemt par atstādinātā aizbildņa atcelšanu un bērnam iecelt citu pastāvīgu aizbildni.

Savukārt gadījumos, ja aizbildņa rīcība radījusi aizbilstamajam zaudējumus, par kuriem aizbildnis ir atbildīgs, bāriņtiesa ceļ tiesā attiecīgu prasību.²¹⁹

Ja bāriņtiesa konstatē administratīvi vai krimināli sodāmu aizbildņa tiesību ļaunprātīgu izmantošanu, kas kaitējusi aizbilstamā interesēm, bāriņtiesa par to paziņo tiesībaizsardzības iestādēm.²²⁰

Bāriņtiesa var par tās rīkojumu vai lēmumu neizpildīšanu uzlikt aizbildņiem naudas sodu līdz 140 euro. Nauda ieskaitāma attiecīgās pašvaldības ienākumos.²²¹

Ja bāriņtiesa pieļauj aizbildņu nelikumīgu darbību un nolaidību, bet aizbildņi nespēj atlīdzināt aizbilstamajam tādējādi nodarītos zaudējumus, tie ir jāsedz pašvaldībai.²²²

3.10.Aizbildnis uz laiku

Bāriņtiesa iecel aizbildni uz laiku gadījumos, kad aizbildnis ir kavēts uzņemties aizbildnību vai aizbildnis ir atstādināts no aizbildņa pienākumu pildīšanas.²²³

Svarīgi!

Ieceļot aizbildni uz laiku, arī šai personai ir jābūt izvērtētai atbilstoši [Bāriņtiesu likuma 29. panta](#) prasībām, iegūstot visu izvērtēšanai nepieciešamo informāciju.

Ja aizbildnis ir pagaidām kavēts uzņemties aizbildnību, līdz šo kavēkļu novēršanai bāriņtiesa iecel aizbildni uz laiku.²²⁴ Par kavēkli uzņemties iecelta aizbildņa pienākumus uzskatāmi objektīvi apstākļi, kas ir īslaicīgi un pārejoši, un neietekmē personas spējas aizbildņa pienākumu

²¹⁸ [Bāriņtiesu likuma 26. panta](#) trešās daļas 2. punkts

²¹⁹ [Bāriņtiesu likuma 32. panta](#) otrā daļa

²²⁰ [Bāriņtiesu likuma 32. panta](#) trešā daļa

²²¹ [Civillikuma 333. pants](#)

²²² [Civillikuma 335. pants](#)

²²³ [Bāriņtiesu likuma 26. panta](#) trešā daļa

²²⁴ [Civillikuma 237. pants](#)

pildīšanā, piemēram, aizbildņa iepriekš neplānota prombūtne darba komandējumā vai mācībās, neparedzēti apstākļi saistībā ar aizbildņa uzturēšanos medicīnas vai rehabilitācijas iestādē u.c.

Piemērs

Bāriņtiesa 2023. gada 10. jūlijā ierosināja lietu par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu Pēterim un Līgai. Ierosinot lietu, bāriņtiesa noteica pienākumu vecākiem līdz 2023. gada 9. augustam, sadarbībā ar sociālo dienestu, novērst iemeslus, kas ir par pamatu lietas ierosināšanai. Ierosinot lietu, bāriņtiesa apzināja iespējamus bērna aizbildņus gadījumā, ja tiktu pieņemts lēmums par aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākiem. Bērna tēva māsa Sintija piekrita uzņemties aizbildņa pienākumus nepieciešamības gadījumā. Paralēli aizgādības tiesību pārtraukšanas lietai, bāriņtiesa uzsāka aktīvu darbību, lai iegūtu nepieciešamo informāciju Sintijas piemērotības aizbildņa pienākumu pildīšanai izvērtēšanai. 2023. gada 27. jūlijā Sintija vērsās bāriņtiesā, lai informētu, ka darba devējs nolēmis nosūtīt viņu darba apmācībām uz Somiju no 2023. gada 7. augusta līdz 27. augustam, kur viņa tiks apmācīta veikala vadītāja pienākumiem, līdz ar to viņai norādītajā laika periodā nebūs iespējams veikt bērna, ja viņš tiks nodots aizbildnībā, aprūpi. Savukārt no 2023. gada 28. augusta viņa var uzņemties brāļadēla aprūpi, arī ar darba devēju ir vienojusies, ka no 2023. gada 28. augusta tiek mainīts viņas darba grafiks, lai viņa varētu darbu savienot ar aizbildnībā ņemtā bērna aprūpi. Veicot pārrunas ar Sintiju, tika noskaidrots, ka viņa dzīvo vienā mājsaimniecībā ar vīru un vīra māti Ritu, kura būtu gatava pildīt aizbildņa pienākumus uz laiku, līdz Sintija sakārtos nepieciešamās darba lietas – t.i. - līdz 2023. gada 28. augustam. Saņemot Ritas piekrišanu veikt aizbildņa pienākumus uz laiku, bāriņtiesa uzsāka aktīvas darbības nepieciešamās informācijas iegūšanai, lai izvērtētu personas atbilstību aizbildņa pienākumu pildīšanai. 2023. gada 10. augustā bāriņtiesa pieņēma lēmumu pārtraukt bērna aizgādības tiesības Pēterim un Līgai, kā arī lēmumu nodibināt aizbildnību un par bērna aizbildni uz laiku līdz aizbildņa iecelšanai iecelt Ritu. 2023. gada 28. augustā par bērna aizbildni iecelta Sintija.

Atsevišķās situācijās, kad **objektīvu iemeslu dēļ** uz aizbildnības dibināšanas brīdi nav izdevies iegūt visu nepieciešamo informāciju, izvērtējot pārējo lietā esošo informāciju un secinot, ka nepastāv apdraudējums bērna interesēm, ja bāriņtiesa lemtu par aizbildņa iecelšanu bērnam bez iztrūkstošās informācijas, bāriņtiesa var pieņemt lēmumu par aizbildņa iecelšanu, kā papildus nosacījumu lēmumā ietverot pienākumu aizbildnim līdz noteiktam datumam iesniegt iztrūkstošo dokumentu (piem., ģimenes ārsta izziņu, psihologa atzinumu).

Ja aizbildnis ir atstādināts no aizbildņa pienākumu pildīšanas līdz brīdim, kad tiks novērstas konstatētās kļūdas vai bērna interesēm neizdevīga aizbildņa darbība, arī tad iespējams iecelt aizbildni uz laiku.

Arī šādos gadījumos, gluži kā jebkurā citā ar aizbildņa iecelšanu saistītā gadījumā, bāriņtiesai ir pienākums izvērtēt par aizbildni uz laiku iecelamās personas atbilstību aizbildņa pienākumu pildīšanai.²²⁵

²²⁵ [Civillikuma 240. pants](#)

3.11. Līdzzaibbildņi

Īpaši grūtos un sarežģītos aizbildnības gadījumos, kas tostarp saistīti ar bērna mantas pārvaldības jautājumiem, bāriņtiesa var iecelt vairākus aizbildņus - līdzzaibbildņus.

Likums nosaka līdzzaibbildņu skaita ierobežojumu, proti, vienlaikus var tikt iecelti ne vairāk par trim aizbildņiem²²⁶.

Bāriņtiesai nepieciešams primāri izvirzīt mērķi līdzzaibbildņu iecelšanai un vērtēt tā atbilstību bērna vislabākajām interesēm. Bāriņtiesai svarīgi ņemt vērā, kādi būs bērna ieguvumi no līdzzaibbildņu darbības, vai tie ilgtermiņā būs bērnam labvēlīgāki nekā ieceļot tikai vienu aizbildni, kā arī bāriņtiesai jāizvērtē, kurš no līdzzaibbildņiem pārstāvēs bērna personiskās un mantiskās intereses.

Līdzzaibbildņu iecelšana tiek veikta īpašos izņēmuma gadījumos, un parasti paši līdzzaibbildņi vienojas par katra aizbildņa jomu, kuru tas pārvaldīs, jo pēc vispārēja noteikuma līdzzaibbildņi pārvalda aizbildnību kopīgi un nedalīti, un tāpēc viņiem pārvaldības ziņā ir vienādas tiesības un vienādi pienākumi.²²⁷ Būtisks ir arī visu līdzzaibbildņu sadarbības aspekts un viņu mērķis aizsargāt bērna intereses, kas ar īpašu rūpību bāriņtiesai jāizvērtē, pieņemot attiecīgu lēmumu.

Ja iecelti vairāki aizbildņi, viņi var prasīt, lai attiecīgā bāriņtiesa sadala starp viņiem aizbildnības pienākumus. Ja bāriņtiesa sadala aizbildnības pienākumus starp aizbildņiem vai ja tādu sadalījumu noteikusi persona, kas atstājusi nepilngadīgajam mantojumu, tad katrs atsevišķs aizbildnis pārzina tikai viņam norādīto daļu un atbild tikai par to.²²⁸ Šāds nosacījums ir spēkā tikai gadījumos, kad bāriņtiesa lēmumā ietvērusi atrunu par katra no aizbildņiem pārvaldāmo daļu, raugoties no bērna vislabāko interešu perspektīvas.

Ja bērnam iecelti līdzzaibbildņi, bāriņtiesa lemj par atlīdzības izmaksu konkrētai personai par aizbildņa pienākumu pildīšanu un pabalsta izmaksu par bērna uzturēšanu. Izvērtējusi aizbildņu pienākumus, bāriņtiesa nosaka konkrētu atlīdzību par aizbildņa pienākumu pildīšanu katram līdzzaibbildnim, ievērojot to, lai līdzzaibbildņu kopā saņemtā summa nepārsniedz atlīdzību, kas normatīvajos aktos par valsts sociālo pabalstu aizbildņiem paredzēta vienam aizbildnim par aizbildņa pienākumu pildīšanu.²²⁹ Šādu lēmumu par aizbildņa atlīdzības taisnīgu sadalījumu starp līdzzaibbildņiem bāriņtiesa var pieņemt un to noformēt vienlaikus, ieceļot aizbildņus.

Atlīdzība par aizbildņa pienākumu pildīšanu nav sociālās drošības pabalsts klasiskā izpratnē. Tā domāta kā atlīdzinājums aizbildnim (valsts sociālās pabalstu sistēmas ietvaros) par aizbildņa izdevumiem un pūlēm aizbilstamā labā, pārstāvēt aizbilstamā intereses un nodrošinot citus aizbildņa pienākumus. Atlīdzība par aizbildņa pienākumu pildīšanu paredzēta pašam aizbildnim, un tās mērķis ir motivēt personu, kura piemērota aizbildņa pienākumu pildīšanai, kļūt par bērna aizbildni, tā pēc iespējas nodrošinot, ka bērns uzaug ģimeniskā vidē. Atlīdzība

²²⁶ [Bāriņtiesu likuma 26. panta](#) otrā daļa

²²⁷ [Civillikuma 318. pants](#)

²²⁸ [Civillikums 327. pants](#)

²²⁹ [Bāriņtiesu likuma 28. panta](#) pirmā un otrā daļa

par aizbildņa pienākumu pildīšanu pēc būtības ir atalgojums aizbildnim par pienākumu pildīšanu. (..).²³⁰

Līdz aizbildņa pienākumi un atbildība, viņu darbības uzraudzība ir pakļauta vispārējiem noteikumiem par aizbildņa pienākumiem, tiesībām, atbildību un uzraudzību. Svarīgi ņemt vērā, ka visi aizbildņi par savu darbību vai bezdarbību atbild solidāri, proti, kopīgi.²³¹

Aizbildnim, kas dabū zināt, ka no līdz aizbildņa pārvaldības nepilngadīgajam draud izcelties zaudējums, jāpaziņo par to bāriņtiesai. Aizbildnis, kas šo pienākumu nav ievērojis, kopā ar vainīgo līdz aizbildni atbild par tā darbību vai nolaidību un nevar aizbildināties ar to, ka aizbildnība bijusi sadalīta.²³²

3.12. Aizbildnības izbeigšanās

Likumdevējs noteicis, ka aizbildnība izbeidzas aizbilstamajam ar viņa nāvi, ar viņa pilngadību, viņu adoptējot vai vecākiem atjaunojot aizgādības tiesības.²³³ Savukārt aizbildnība izbeidzas aizbildnim šādos gadījumos²³⁴:

- ar viņa nāvi;
- ja viņu ar bāriņtiesas lēmumu atlaiž no aizbildņa pienākumu pildīšanas sakarā ar nespēju pamatotu iemeslu dēļ pildīt aizbildņa pienākumus;
- ja viņu atceļ no aizbildņa pienākumu pildīšanas;
- aizbildnībā, kas nodibināta ar zināmiem nosacījumiem vai uz noteiktu laiku, - iestājoties šiem nosacījumiem vai notekot noteiktajam laikam.

Svarīgi!

Ja ir iestājusies aizbildņa nāve, bāriņtiesa nepieņem lēmumu par viņa atlaišanu no pienākumu pildīšanas. Savukārt, ja miris aizbilstamais, bāriņtiesai jāpieņem lēmums par aizbildņa atlaišanu pēc aizbildņa gala norēķina saņemšanas, pārbaudīšanas un apstiprināšanas.

Visos gadījumos, kad aizbildnība izbeidzas, izņemot aizbildnību, kas nodibināta ar zināmiem nosacījumiem vai uz noteiktu laiku, bāriņtiesai jāpieņem gala lēmums, ar kuru tiktu izbeigta aizbildnība. Gadījumos, kad iestājas bāriņtiesas lēmumā par aizbildņa iecelšanu ietvertie nosacījumi vai notek tajā noteiktais laiks, lēmuma darbība beidzas, un atsevišķs lēmums par aizbildnības izbeigšanu nav jāpieņem.

²³⁰ Senāta Administratīvo lietu departamenta 2019. gada 12. jūnija sprieduma lietā Nr. SKA-77/2019, [ECLI:LV:AT:2019:0612.A420228514.4.S](#), 11. punkts.

²³¹ [Civillikuma 319. pants](#)

²³² [Civillikuma 328. pants](#)

²³³ [Civillikuma 339. pants](#)

²³⁴ [Civillikuma 341. pants](#)

Aizbildnis no pienākumu pildīšanas var tikt atlaists vai atcelts. Būtiskākā atšķirība starp aizbildņa atlaišanu un atcelšanu ir tāda, ka aizbildnis var tikt atlaists no aizbildņa pienākumu pildīšanas tikai pēc paša aizbildņa lūguma un objektīvu apstākļu dēļ, savukārt aizbildņa atcelšana parasti saistīta ar aizbildņa atzīšanu par nepiemērotu pienākumu veikšanai, un tam ir tālejošas negatīvas sekas, kas turpmāk var ierobežot personas tiesības būt par viesģimeni un audžuģimeni.

Lai aizbildnību būtu iespējams izbeigt aizbilstamajam vai aizbildnim, bāriņtiesa pieprasa, lai aizbildnis, kas atlaists vai atcelts no aizbildnības pirms tās izbeigšanās, sniedz galanorēķinu.²³⁵ Aizbildnim, kas atlaists vai atcelts no aizbildnības pirms tās nobeiguma, jādod norēķins savam pēcnācējam vai līdz aizbildņiem. Ja viņš mirst, šis pienākums pāriet uz viņa mantiniekiem.²³⁶

Bāriņtiesa pirms aizbildņa atcelšanas vai atlaišanas galanorēķinu pārbauda un apstiprina. Pēc galanorēķina pārbaudīšanas un apstiprināšanas bāriņtiesa pieņem lēmumu par aizbildņa atlaišanu no aizbildņa pienākumu pildīšanas, norādot pamatojumu.

Bāriņtiesa lemj par cita aizbildņa iecelšanu, ja konstatē pārkāpumus, ko aizbildnis pieļāvis aizbildnības pārvaldībā, iepriekšējais aizbildnis atcelts vai atlaists no aizbildņa pienākumu pildīšanas, vai aizbildnis ir miris.²³⁷

Svarīgi!

Bāriņtiesa šādos gadījumos turpina konkrēto aizbildnības lietu (neveido jaunu lietu), jo aizbilstamajam, par kuru sākotnēji lieta ierosināta, aizbildnība nebeidzas, bāriņtiesa šajā gadījumā ieceļ bērnam citu aizbildni.

3.12.1. Aizbildņa atcelšana

Ja bērns neatrodas veselībai vai dzīvībai bīstamos apstākļos vai bērna turpmākā atrašanās ģimenē neapdraud viņa veselību vai dzīvību, bāriņtiesa, konstatējot nepilnības aizbildņa darbībā, vispirms cenšas sniegt aizbildnim palīdzību šo nepilnību novēršanā, sniedzot attiecīgus norādījumus. Tikai tad, ja, sniedzot atbalstu aizbildnim, situāciju noregulēt nav izdevies, lemjams par aizbildņa atcelšanu.²³⁸

Likumdevējs noteicis, ka, atklājot nekārtības, bāriņtiesa nekavējoties tās novērš, un, ja tā pēc līdz aizbildņu vai radnieku paziņojuma vai arī pēc pašas bāriņtiesas ieskata atzīst aizbildni par nepiemērotu, tā šo aizbildni atceļ un viņa vietā ieceļ citu.²³⁹

²³⁵ [Bāriņtiesu likuma 31. panta](#) otrā daļa; Aizbildņa norēķina veidlapas paraugs pieejams [centra tīmekļa vietnē](#)

²³⁶ [Civillikuma 354. pants](#)

²³⁷ [Bāriņtiesu likuma 26. panta](#) ceturrtā daļa

²³⁸ Senāta Administratīvo lietu departamenta 2014. gada 26. novembra sprieduma lietā Nr. SKA-1032/2014, [A420377813](#), tēze un 7. punkts.

²³⁹ [Civillikuma 332. pants](#)

Lai izvērtētu aizbildņa darbībā pieļauto nepilnību pamatotību aizbildņa atzīšanai par nepiemērotu pienākumu veikšanai, nepieciešams iespējami īsākā laikā noskaidrot, vai aizbildnis ir spējīgs un motivēts šīs nepilnības novērst un vai viņš ir izpratis un izpildījis visas bāriņtiesas norādes atbilstošā kvalitātē un apjomā. Bāriņtiesai svarīgi ievērot samērīgumu starp atbalsta sniegšanas aizbildnim apjomu, ilgumu un paša aizbildņa aktivitāti un iesaisti atbalsta saņemšanas gaitā situācijas sekmīgai noregulēšanai.

Bāriņtiesai pienākas vispār nepieļaut aizbildnības, bet, ja iecelšana jau notikusi, atcelt no aizbildnības visus tos, no kuru pārvaldības varētu draudēt kāds zaudējums nepilngadīgajam vai ciest viņa intereses.²⁴⁰

Sastopoties ar situācijām, kad pēc personas iecelšanas par aizbildni top zināmi apstākļi, kas likumā noteiktajā kārtībā liedz personai būt par aizbildni²⁴¹, bāriņtiesai nekavējoties šī persona jāatceļ no aizbildņa pienākumu pildīšanas, pirms tam rūpīgi pārbaudot personas galanorēķinu.

Svarīgi!

Visi [Civillikuma 242. pantā](#) minētie iemesli, kas nepieļauj personas iecelšanu par aizbildni, ir arī iemesli tās atcelšanai, ja tie atklājas tikai pēc tās iecelšanas.²⁴²

Nemot vērā, ka aizbildni ieceļ bāriņtiesa ar lēmumu, aizbildni atcelt var tā bāriņtiesa, kas viņu iecēlusi.

Ja persona tikusi atcelta no aizbildņa pienākumu pildīšanas nekārtīgu aizbildņa pienākumu pildīšanas dēļ, šai personai būs liegta iespēja nākotnē būt par viesģimeni vai audžuģimeni.²⁴³

Bērna tuva radniecība ar aizbildni un ar to saistītā personīgā saikne ir viens no apstākļiem, kas, lemjot par aizbildņa atcelšanu, vērtējams kopsakarībā ar citiem lietā konstatētiem apstākļiem.²⁴⁴ Bāriņtiesai nepieciešams katrā konkrētā gadījumā izvērtēt, vai bērna interesēs ir saglabāt tiešus kontaktus ar atcelto aizbildni un viņa ģimeni, attiecīgi lemt par saskarsmes ierobežošanu vai saskarsmes kārtības noteikšanu, atbilstoši konkrētā bērna interesēm.

²⁴⁰ [Civillikuma 241. pants](#)

²⁴¹ [Civillikuma 242. pants](#)

²⁴² [Civillikuma 244. pants](#)

²⁴³ [Bērna tiesību aizsardzības likuma 45³. panta](#) otrās prim daļas 3. punkts, [Audžuģimenes noteikumu 14. punkta](#) 5.apakšpunkts

²⁴⁴ Senāta Administratīvo lietu departamenta 2014. gada 26. novembra sprieduma lietā Nr. SKA-1032/2014, [A420377813](#), tēze un 9. punkts.

3.12.2. Aizbildņa atļaušana

Aizbildņa pienākums ir sabiedriska pienākums.²⁴⁵ Persona, kura uzņēmusies aizbildņa pienākumus, nevar bez pamatota iemesla vēlāk lūgt, lai viņu no tā atsvabinā. Par pamatotiem iemesliem uzskata faktiskus šķēršļus, kas liedz iespēju aizbildnim aprūpēt bērnu, vai tādus iemeslus, kuru dēļ aizbildņa atsvabināšana no aizbildņa pienākuma atbilst bērna interesēm.²⁴⁶

Visbiežāk aizbildni atļauj gadījumos, kad ir izbeigušies [Bāriņtiesu likuma 26.panta](#) pirmās daļas 2., 4., 5., 6. vai 7.punktā minētie aizbildnības nodibināšanas iemesli:

- Ja bērna vecākiem ir atjaunotas pārtrauktās vai atņemtās aizgādības tiesības;
- Ja bērna vecāki pēc viņu pazušanas un izsludināšanas meklēšanā ir atradušies un spējīgi bērnus audzināt;
- Ja bērna vecāki ir izveseļojušies un spēj pienācīgi aprūpēt un uzraudzīt bērnus;
- Ja abi nepilngadīgie bērna vecāki ir kļuvuši pilngadīgi;
- Ja ir izdevies atrisināt radušās būtiskās domstarpības bērna un vecāku attiecībās.²⁴⁷

Ar pamatotiem iemesliem saprotami arī dažādi apstākļi, kas liedz aizbildnim pilnvērtīgi pildīt pienākumus, piemēram, ja pasliktinās aizbildņa veselības stāvoklis un turpmāka, pilnvērtīga aizbildnam aprūpe ir apgrūtināta, ir atradies cits, bērnam piemērotāks, aizbildņa kandidāts, aizbildnis sava vecuma dēļ vairs nespēj pienācīgi veikt pienākums u.c.

Visos gadījumos, kad bāriņtiesai izlemjams jautājums par aizbildņa atļaušanu, bērna intereses ir prioritāras. Kamēr bāriņtiesa vērtē ieceltā aizbildņa atteikšanās iemeslu pamatotību, bāriņtiesai pēc iespējas jāpasargā nepilngadīgā intereses un, ja vajadzīgs, bez vecāku aizgādības palikušam bērnam jāieceļ cits aizbildnis, taču, ja nav iespējams bērnam iecelt piemērotu aizbildni, bāriņtiesai nepieciešams lemt par citu ārpusģimenes aprūpes veidu.²⁴⁸

Personai, kas objektīvu iemeslu dēļ lūdz viņu atbrīvot no aizbildņa pienākumu pildīšanas, ir pienākums vērsties tajā bāriņtiesā, kura iecēlusi viņu par aizbildni, ar iesniegumu, tajā ietverot minēto lūgumu un norādot tā iemeslu. Aizbildni atļauj, ja nepieciešams, iecelt citu aizbildni tā bāriņtiesā, kas aizbildni iecēlusi.²⁴⁹

Atļaujot aizbildni no aizbildņa pienākumu pildīšanas, bāriņtiesa pieprasa, lai aizbildnis²⁵⁰:

- iesniedz bāriņtiesai aizbildnam vecākiem, adoptētājam vai jaunieceltajam aizbildnim sniegto norēķinu;
- sniedz galanorēķinu par aizbildnam mantas pārvaldību;
 - nodod aizbildnam vecākiem, adoptētājam vai jaunieceltajam aizbildnim aizbildņa pārvaldībā esošo bērna mantu pēc saraksta.

²⁴⁵ [Civillikuma 245. un 246. pants](#)

²⁴⁶ [Civillikuma 247. pants](#)

²⁴⁷ [Bāriņtiesu likuma 33. panta](#) pirmā daļa

²⁴⁸ [Civillikuma 251. pants](#)

²⁴⁹ [Bāriņtiesu likuma 33. panta](#) sestā daļa

²⁵⁰ [Bāriņtiesu likuma 33. panta](#) piektā daļa

3.12.2.1. Aizbildņa atlaišana, bērnam sasniedzot pilngadību

Aizbildnis bāriņtiesai atlaižams arī gadījumos, kad aizbilstamais sasniedz pilngadību. Tiklīdz bērns sasniedzis pilngadību, bāriņtiesa aizbildni atlaiž no pienākumu pildīšanas ar bērna pilngadības sasniegšanas dienu.

Atlaižot aizbildni no aizbildņa pienākumu pildīšanas, ja aizbilstamais ir sasniedzis pilngadību, bāriņtiesa pieprasa, lai aizbildnis²⁵¹:

- iesniedz bāriņtiesai aizbilstamajam sniegto norēķinu;
- sniedz galanorēķinu par aizbilstamā mantas pārvaldību;
- nodod aizbilstamajam aizbildņa pārvaldībā esošo bērna mantu pēc saraksta.

Pēc tam kad bāriņtiesai iesniegts aizbildņa lūgums par viņa atlaišanu, kā arī saņemts bijušā aizbilstamā paraksts par to, ka visu viņam pienākošos mantu viņš ir saņēmis un, ka bijušajam aizbilstamajam pret aizbildni nav pretenziju, bāriņtiesa atlaiž aizbildni.²⁵²

Ar 2024. gada 1. janvāri spēkā stājas [Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 12. panta](#) "Pašvaldības sociālā dienesta pienākumi un tiesības" septītajā daļā noteiktais, proti, ja persona, kura atradās ārpusģimenes aprūpē līdz pilngadības sasniegšanai, ir paudusi tādu vēlmi un aizbildnis, audžuģimene vai specializētā audžuģimene tam ir piekritusi, tad šī persona, pamatojoties uz pašvaldības sociālā dienesta izvērtējumu, pēc pilngadības var uzturēties pie tā paša vai cita ārpusģimenes aprūpes pakalpojumu sniedzēja līdz 21 gada vecuma sasniegšanai vai, ja mācās vispārējās izglītības vai profesionālās izglītības iestādē vai studē augstākajā izglītības iestādē, tostarp koledžā, - līdz 24 gadu vecuma sasniegšanai. Ministru kabinets nosaka sniedzamā atbalsta veidus, apjomu, saturu, kā arī šo pakalpojumu saņemšanas, piešķiršanas, pārtraukšanas un izbeigšanas nosacījumus un kārtību. Pašvaldība ir tiesīga saistošajos noteikumos noteikt papildu atbalstu personai.

No iepriekšminētā izriet, ka bērns pēc pilngadības sasniegšanas, attiecīgi aizbildnības izbeigšanās, un aizbildņa atlaišanas no pienākumu pildīšanas, izpildoties minētajiem nosacījumiem, būs tiesīgs turpināt uzturēties aizbildņa ģimenē un saņemt sociālos pakalpojumus. Turpmākajās apakšnodaļās ietverta detalizētāka informācija par aizbildnībā esošam bērnam pienākošajām sociālajām garantijām, tostarp, arī pēc pilngadības sasniegšanas.

3.13. Atbalsts un sociālās garantijas aizbildnībā esošam bērnam

[Bērnu tiesību aizsardzības likuma 12. panta](#) trešajā daļā noteiktas bērna sociālās tiesības, proti, bērnam, kurš nesaņem pietiekamu vecāku aprūpi, ir tiesības uz valsts un pašvaldības sociālo palīdzību un sociālajiem pakalpojumiem. Šī panta ceturtajā daļā noteikts, ka katram bārenim un bez vecāku gādības palikušam bērnam valsts un pašvaldība nodrošina Ministru kabineta noteiktās sociālās garantijas.

²⁵¹ [Bāriņtiesu likuma 33. panta](#) otrā daļa

²⁵² [Bāriņtiesu likuma 33. panta](#) trešā daļa

3.13.1. Pieprasījums apliecības sociālo garantiju saņemšanai nodrošināšanai

Bāriņtiesa bārenim vai bez vecāku gādības palikušam bērnam, **kurš sasniedzis 7 gadu vecumu**, izsniedz apliecību sociālo garantiju saņemšanai. Apliecības paraugu un izsniegšanas kārtību nosaka [Noteikumi Nr. 857](#).²⁵³

[Šo noteikumu 13. punktā](#) noteikts, ka bāriņtiesa **10 darbdienu laikā pēc lēmuma par bērna ārpusģimenes aprūpi pieņemšanas** iesniedz centrā vai nosūta pa pastu: pieprasījumu apliecības izgatavošanai saskaņā ar [Noteikumu Nr. 857 2.pielikumu](#), bērna fotogrāfiju (3 x 4 cm) un apliecinātu bāriņtiesas lēmuma par bērna ārpusģimenes aprūpi kopiju vai norakstu.

Bērnam un pilngadību sasniegušajam bērnam līdz 24 gadu vecumam, ja viņš mācās, uzrādot apliecību, ir tiesības izmantot braukšanas maksas atvieglojumus sabiedriskajā transportā. Pašvaldības saistošajos noteikumos ir tiesīgas noteikt papildu atvieglojumus bērnam, kā arī pilngadību sasniegušajam bērnam.²⁵⁴

Detalizētāka informācija par apliecības sociālo garantiju nodrošināšanai saņemšanu skatīt [Rokasgrāmatas bāriņtiesām 5.sējuma 3. metodikā "Apliecības sociālo garantiju nodrošināšanai \(turpmāk - apliecība\) izsniegšanas kārtība"](#).

3.13.2. Bērna tālāko izglītības iespēju izvērtējums

[Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 12.panta](#) sestajā daļā noteikts pašvaldības sociālā dienesta pienākums pēc ārpusģimenes aprūpē esošā bērna 16 gadu vecuma sasniegšanas sadarbībā ar ārpusģimenes aprūpes atbalsta centru vai ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūciju ne retāk kā reizi gadā izvērtēt bērna nākotnes vajadzības un resursus un pēc viņa patstāvīgas dzīves uzsākšanas nodrošināt tam nepieciešamos atbalsta pasākumus, kā arī vismaz divus gadus pēc patstāvīgas dzīves uzsākšanas novērtēt tā sociālās situācijas izmaiņas.

Savukārt bāriņtiesai ir pienākums sadarbībā ar aizbildni izvērtēt bāreņa vai bez vecāku gādības palikušā bērna tālākās izglītības iespējas pēc tam, kad bārenis vai bez vecāku gādības palikušais bērns ieguvis **vispārējo pamatizglītību**.²⁵⁵

Vairumā gadījumu bērns absolvē 9. klasi 16 gadu vecumā, līdz ar to šādos gadījumos, lai īstenotu likumdevēja uzliktos pienākumus, bāriņtiesai sadarbībā ar sociālo dienestu nepieciešams uzaicināt uz sarunu aizbildni. Vēlams pieaicināt sarunā arī aizbildnībā esošo bērnu, lai noskaidrotu viņa skatījumu un vēlmes attiecībā uz viņa tālāko izglītību un karjeras virzieniem, un apzinātu viņa vajadzības un resursus pēc patstāvīgas dzīves uzsākšanas. Svarīgi ir pēc iespējas vairāk bērnu iesaistīt ar viņa izglītību un attiecīgi nākotnes mērķiem un

²⁵³ [Bāriņtiesu likuma 38. pants](#)

²⁵⁴ [Noteikumu Nr. 857 21. un 22. punkts](#)

²⁵⁵ [Bāriņtiesu likuma 39. panta](#) ceturtā daļa

perspektīvām saistīto jautājumu izvērtēšanā un apspriešanā, kas, iespējams, bērnu motivēs izvīrīt un sasniegt mērķus turpmākajā dzīvē.

Nemot vērā, ka pašvaldības, tostarp bāriņtiesas un sociālā dienesta, pienākums ir visādi atbalstīt ārpusģimenes aprūpē esošo bērnu, veicinot viņa integrēšanos sabiedrībā, izglītības iegūšanu un patstāvīgas dzīves sekmīgāku uzsākšanu, svarīgi vienas pašvaldības iestādēm sadarboties un rīkoties saskaņoti, lai pēc iespējas nodrošinātu konkrētā bērna veiksmīgāku un mērķtiecīgāku atbalstu. Tā kā bāriņtiesa un sociālais dienests strādā ar konkrētā bērna lietu, būtiski iestādēm apmainīties ar to rīcībā esošo informāciju, jo tā var būt būtiska abu iestāžu darbā ar bērnu. Aicinām pēc iespējas rīkot starp institūciju tikšanās, nodrošināt kopīgas sarunas ar konkrēto bērnu un aizbildni, piedaloties bāriņtiesai un sociālajam dienestam, kā arī, pieaicinot ārpusģimenes aprūpes atbalsta centru, kad tas nepieciešams.

Veicot pārrunas ar aizbildni, bāriņtiesa var uzsākt aktualizēt jautājumu par aizbilstamajam pienākošajām sociālajām garantijām pēc pilngadības sasniegšanas, tādējādi savlaicīgi informējot aizbildni par tuvojošos pienākumu, to atgādinot atkārtoti, piemēram, veicot ikgadējās pārbaudes. Ja sarunā klātesošs ir arī sociālā dienesta darbinieks, aizbildnim un aizbilstamajam iespējams sniegt savlaicīgi konkrētāku informāciju attiecībā uz bērnam pienākošajām sociālajām garantijām pēc pilngadības sasniegšanas.

3.13.3. Aizbildnībā esoša bērna uzturēšanas pienākums

Ja ārpusģimenes aprūpes pakalpojumi tiek nodrošināti, ieceļot bērnam aizbildni, vecākiem ir pienākums maksāt aizbildnim uzturlīdzekļus bērnam nepieciešamajā apmērā, bet ne mazāk, kā noteikts normatīvajos aktos par minimālo uzturlīdzekļu apmēru bērnam. Ja vecāki uzturlīdzekļus nemaksā, **aizbildnim ir pienākums nodrošināt, ka bērns saņem uzturlīdzekļus no saviem vecākiem.** Lai to nodrošinātu, aizbildnim ir tiesības vērsties tiesā. Savukārt gadījumos, ja tiesas nolēmuma par uzturlīdzekļu piedziņu izpilde [Civilprocesa likumā](#) noteiktajā kārtībā ir atzīta par neiespējamu vai ja vecāki tiesas nolēmumu par uzturlīdzekļu piedziņu pilda apmērā, kas ir mazāks, nekā noteikts normatīvajos aktos par minimālo uzturlīdzekļu apmēru bērnam, aizbildnim jāvēršas Uzturlīdzekļu garantiju fonda administrācijā.²⁵⁶

Nemot vērā bāriņtiesas pienākumu uzraudzīt aizbildņa darbību un aizstāvēt bērna tiesības un intereses, bāriņtiesai nepieciešams pārliecināties, vai aizbildnis saņem uzturlīdzekļus par aizbilstamā uzturu. Nepieciešamības gadījumā bāriņtiesai jāinformē aizbildnis par viņa pienākumu veikt nepieciešamās darbības, lai bērna vecāki vai Uzturlīdzekļu garantijas fonda administrācija nodrošinātu uzturlīdzekļus bērna uzturam.

²⁵⁶ [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 35. panta](#) trešā, ceturtā un piektā daļa

3.13.4. Bērna un izcelsmes ģimenes saskarsme aizbildnības laikā

Aizbildnībā esoša bērna saskarsme ar izcelsmes ģimenes pārstāvjiem un bērnam tuvām personām ir nozīmīga ne tikai tās atkalapvienošanās kontekstā, bet arī bērna pagātnes integrācijā tagadnē un nākotnē. Būtiski bērnam veidot izpratni par ģimenes, māsu un brāļu savstarpējo saikņu nozīmīgumu, to atbalstīšanu un stiprināšanu, kā arī attīstīt prasmes stiprināt un nodrošināt bērnam nozīmīgu attiecību turpināšanos. Svarīgi bērna aprūpētājam izprast bērnam nozīmīgu saikņu ietekmi uz bērnu, izprast pārdzīvotās traumas (t.sk., šķiršanās, zaudējuma, vardarbības, pamešanas novārtā) ietekmi uz bērna attīstību, uzvedību, bērna vajadzībām un piesaistes veidošanās aspektus.

Aizbildnim kā bērna likumiskajam pārstāvim ir normatīvajos aktos²⁵⁷ **noteikts pienākums veicināt ģimenes saišu atjaunošanos**, tādēļ viņam nepieciešams veikt aktīvas un mērķtiecīgas darbības, lai veicinātu un nodrošinātu bērna kontaktus ar tuviniekiem bērnā iespējami labvēlīgākā veidā.

Bāriņtiesa seko, lai aizbildnis, audžuģimene vai ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcija veicinātu bērna un vecāka saskarsmi.²⁵⁸

Svarīgi!

Bāriņtiesas pienākums, veicot aizbildnības uzraudzību, bērnam atrodies aizbildņa aprūpē, ir regulāri pārliecināties par bērna un viņam tuvu personu saskarsmes nodrošināšanu un veicināt aizbildņa izpratni par tā nozīmību bērna dzīvē.

Būtiski ir veicināt attiecību uzturēšanu bērnam ar izcelsmes ģimeni un citām bērnam tuvām personām, samērojot to ar iespējamiem riskiem un bērna reakcijām pēc saskarsmes īstenošanas. Ārpusģimenes aprūpē esoša bērna saskarsme ar viņam nozīmīgām personām nav absolūta visos gadījumos. Proti, ja bērns ir šķirts no ģimenes, saskarsmes tiesību var ierobežot bāriņtiesa, ja tā ir pretrunā bērna labākajām interesēm.²⁵⁹

Uzsverams, ka bāriņtiesas pienākums ir objektīvi izvērtēt situāciju un apstākļus, un, nepieciešamības gadījumā, lemt par personisku attiecību un tiešu kontaktu uzturēšanas tiesību ierobežošanu, ja bāriņtiesa konstatē, ka tas kaitē bērna veselībai, attīstībai un drošībai vai rada draudus aizbildņiem, audžuģimenēm, bērnu aprūpes iestāžu darbiniekiem vai citiem bērniem. Tādā gadījumā bāriņtiesa lemj par personisku attiecību un tiešu kontaktu uzturēšanas tiesību ierobežošanu aizbildnībā esošam bērnam ar vecākiem, kā arī ar brāļiem, māsām, vecvecākiem un personām, ar kurām bērns ilgu laiku ir dzīvojis nedalītā saimniecībā.²⁶⁰

²⁵⁷ [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 33. pants](#)

²⁵⁸ [Bāriņtiesu likuma 39. panta](#) otrā daļa

²⁵⁹ Atbilstoši [Civillikuma 181. panta](#) pirmajā, otrajā un trešajā daļā noteiktajam, [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 33. pantam](#) un [Bāriņtiesu likuma 39. panta](#) trešajā daļā noteiktajam

²⁶⁰ [Bāriņtiesu likuma 39. panta](#) trešā daļa

Aizbildnis var atļaut bērnam uzturēties pie vecākiem, kuriem ir pārtrauktas vai atņemtas aizgādības tiesības, vai brāļiem, māsām, vecvecākiem un personām, ar kurām bērns ilgu laiku ir dzīvojis nedalītā saimniecībā, ja bāriņtiesa pieņēmusi par to lēmumu.²⁶¹

Detalizētāka informācija par ārpusģimenes aprūpē esoša bērna un izcelsmes ģimenes un bērnam tuvu personu saskarsmi saistītiem jautājumiem iegūstama [Rokasgrāmatas bāriņtiesām 3. sējuma 2. metodikā "Institūciju un ārpusģimenes aprūpētāja sadarbība, nodrošinot bērna saskarsmi ar bioloģisko ģimeni un citām bērnam tuvām personām"](#).

3.13.5. Pienākumi pirms aizbilstamā pilngadības sasniegšanas

[Noteikumi Nr. 857](#) ne tikai paredz tiesības izmantot braukšanas maksas atvieglojumus sabiedriskajā transportā bērnam un pilngadību sasniegušajam bērnam līdz 24 gadu vecumam, ja viņš mācās, uzrādot centra izsniegtu apliecību sociālo garantiju nodrošināšanai, bet arī saņemt visaptverošu pašvaldības atbalstu patstāvīgas dzīves uzsākšanai un veiksmīgai integrācijai sabiedrībā. Pašvaldības saistošajos noteikumos ir tiesīgas noteikt papildu atvieglojumus bērnam, kā arī pilngadību sasniegušajam bērnam.²⁶² Pašvaldības pienākums ir arī palīdzēt bārenim un bez vecāku gādības palikušam bērnam ar mājokli [likumā "Par palīdzību dzīvokļa jautājumu risināšanā"](#) noteiktajā kārtībā, un jautājumos par bērna sociālo garantiju nodrošināšanu - [Noteikumos Nr. 857](#).

Bāriņtiesai ir pienākums sešus mēnešus pirms bērna pilngadības sasniegšanas informēt aizbilstamo un pašvaldības sociālo dienestu par sociālo garantiju saņemšanu.²⁶³ Savukārt pašvaldības sociālajam dienestam ir pienākums jau no ārpusģimenes aprūpē esošā bērna 16 gadu vecuma sasniegšanas sadarbībā ar ārpusģimenes aprūpes atbalsta centru vai ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūciju ne retāk kā reizi gadā izvērtēt bērna nākotnes vajadzības un resursus un pēc viņa patstāvīgas dzīves uzsākšanas nodrošināt tam nepieciešamos atbalsta pasākumus, kā arī vismaz divus gadus pēc patstāvīgas dzīves uzsākšanas novērtēt tā sociālās situācijas izmaiņas.²⁶⁴

Pamatojoties uz pašvaldības sociālā dienesta veikto izvērtējumu, persona, kura atradās ārpusģimenes aprūpē līdz pilngadības sasniegšanai, pēc pilngadības sasniegšanas var uzturēties pie tā paša vai cita ārpusģimenes aprūpes pakalpojumu sniedzēja līdz 21 gada vecuma sasniegšanai vai, ja mācās vispārējās izglītības vai profesionālās izglītības iestādē vai studē augstākajā izglītības iestādē, tostarp koledžā, - līdz 24 gadu vecuma sasniegšanai, ja šī persona ir paudusi tādu vēlmi un aizbildnis tam ir piekritis.²⁶⁵

Lai savlaicīgi ieplānotu un nodrošinātu ārpusģimenes aprūpē esošajam bērnam nepieciešamo atbalsta apjomu pēc pilngadības sasniegšanas, aizbildnim noteikts pienākums

²⁶¹ [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 33. panta](#) ceturtdā daļa

²⁶² [Noteikumu Nr. 857 21. un 22. punkts](#)

²⁶³ [Bāriņtiesu likuma 33. panta](#) ceturtdā daļa

²⁶⁴ [Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 12. panta](#) sestā daļa

²⁶⁵ [Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 12. panta](#) septītā daļa

sešus mēnešus pirms bērna pilngadības sasniegšanas informēt pašvaldību, kuras bāriņtiesa pieņēmusi lēmumu par bērna ārpusģimenes aprūpi, par laiku, kad bērnam beidzas ārpusģimenes aprūpe un viņam būs nepieciešams atbalsts izglītības iegūšanā un patstāvīgās dzīves uzsākšanā, kā arī palīdzība dzīvokļa jautājuma risināšanā. Kā arī aizbildnim sadarbībā ar bāriņtiesu sešus mēnešus pirms pilngadības sasniegšanas bērnu rakstiski jāinformē par tiesībām saņemt palīdzību dzīvokļa jautājuma risināšanā, braukšanas maksas atvieglojumus, kā arī atbalstu izglītības iegūšanā un patstāvīgās dzīves uzsākšanā.²⁶⁶

Svarīgi bērna informēšanu par viņam pienākošajām sociālajām garantijām un pakalpojumiem pēc pilngadības sasniegšanas veikt, piesaistot arī sociālā dienesta speciālistu, kurš pārzina konkrētā bērna nākotnes vajadzību un resursu izvērtējumu un spētu bērnam saprotamā veidā sniegt detalizētu, konkrētu informāciju par viņam pienākošos atbalstu pēc pilngadības sasniegšanas.

Informācijai jābūt izsmeļošai, skaidri saprotamai un viegli uztveramai, ar ietvertām nepārprotamām norādēm par pilngadību sasniegušajam bērnam veicamajām darbībām, to mērķiem, termiņiem, ieguvumiem, sekām u.tml. Informācijai jābūt formulētai atbilstoši bērna veselības stāvoklim, intelektuālajai attīstībai un brieduma pakāpei.

Bāriņtiesas pienākums ir uzraudzīt un pārliecināties, vai pašvaldība un aizbildnībā esošais bērns ir informēti par iepriekšminētajām sociālajām garantijām bērnam pēc pilngadības sasniegšanas, vai bērns šo informāciju ir saņēmis, ir ar to iepazinies un viņam tā ir saprotama. Būtiski bērnam sniegt iespēju pašam sazināties ar konkrētiem pašvaldības iestāžu speciālistiem viņam neskaidros jautājumos, tādēļ nepieciešams norādīt kontaktinformāciju, pie kā viņš var vērsties nepieciešamības gadījumā.

3.14. Aizbildņa informēšana par iespējamo apdraudējumu bērnam un personas sodāmības faktu

Bāriņtiesai likumdevējs uzlicis pienākumu nekavējoties informēt bērna vecāku, aizbildni, audžuģimeni vai viesģimeni par tās personas sodāmības faktu, ar kuru tai ir nedalīta saimniecība, ja persona atgriežas no brīvības atņemšanas iestādes pēc soda izciešanas par Krimināllikuma 159., 160., 161., 162., 162.¹, 164., 165. un 166.pantā minēto noziedzīgo nodarījumu, kurā cietušais ir bijis nepilngadīgs, proti, ar tikumību un dzimumneaizskaramību saistītu likumpārkāpumu izdarīšanu - izvarošanu, seksuālu vardarbību, seksuāla rakstura darbībām ar personu, kura nav sasniegusi sešpadsmit gadu vecumu, pavešanu netiklībā, pamudināšanu iesaistīties seksuālās darbībās, personas iesaistīšanu prostitūcijā un prostitūcijas izmantošanu, sutenerismu, pornogrāfiska priekšnesuma demonstrēšanas, intīma rakstura izklaides ierobežošanas un pornogrāfiska rakstura materiāla aprites noteikumu pārkāpšanu.²⁶⁷

²⁶⁶ [Noteikumu Nr. 857 23.](#) un [24. punkts](#)

²⁶⁷ [Bāriņtiesu likuma 44¹. panta](#) pirmā daļa

Parasti šo informāciju bāriņtiesa saņem no brīvības atņemšanas iestādēm.

Atsevišķos gadījumos, kad tas nepieciešams bērna tiesību un interešu aizsardzībai, bāriņtiesas tiek aicinātas piedalīties Valsts probācijas dienesta organizētajās starp institūciju sadarbības tikšanās starpresoru vienošanās "Par sadarbību atkārtotu noziedzīgu nodarījumu pret tikumību un dzimumneaizskaramību izdarīšanas novēršanai" ietvaros. Šo tikšanos laikā bāriņtiesas loma ir saņemt un sniegt ziņas par tās darbības teritorijā dzīvojoša bērna iespējamu apdraudējumu no noziedzīgo nodarījumu izdarījušo personu puses un preventīvu pasākumu izstrādi un īstenošanu kompetences ietvaros, lai pēc iespējas bērnus pasargātu no viņiem nelabvēlīgiem apstākļiem.

Bāriņtiesa, pamatojoties uz iegūtajām ziņām par bērna veselības, dzīvības vai pilnvērtīgas attīstības apdraudējuma iespējamību, **nekavējoties uzaicina** bērna vecāku, aizbildni, audžuģimeni vai viesģimeni ierasties bāriņtiesā **vai apmeklē to personīgi un informē** bērna vecāku, aizbildni, audžuģimeni vai viesģimeni par iespējamo apdraudējumu bērnam un par personas, kas rada šādu apdraudējumu, sodāmības faktu, kā arī **sniedz informāciju** par ieteicamo rīcību un atbalsta pakalpojumu saņemšanas iespējām.²⁶⁸

Par vecāku, aizbildni, audžuģimenes vai viesģimenes informēšanu sastāda sarunas protokolu. Vecāks, aizbildnis, audžuģimene vai viesģimene tiek brīdināta par atbildību saistībā ar šajā pantā minētās informācijas izpaušanu trešajām personām.²⁶⁹

Svarīgi!

Saņemtā informācija ir neizpaužama, tai nosakāms ierobežots pieejamības statuss.

Personai, par kuras sodāmības faktu informē vecāku, aizbildni, audžuģimeni vai viesģimeni, par to ziņas nesniedz²⁷⁰, lai pēc iespējas tiktu aizsargātas bērna tiesības un intereses.

Ar detalizētāku informāciju par aizbildņa informēšanu par iespējamo apdraudējumu bērnam un personas sodāmības faktu iespējams iepazīties Rokasgrāmatas bārintiesām 1. sējuma 2. metodikas apakšnodalā 2.6. "Vecāka, aizbildņa, audžuģimenes vai viesģimenes informēšana par iespējamo apdraudējumu bērnam un personas sodāmības faktu".

²⁶⁸ [Bārintiesu likuma 44¹. panta](#) otrā daļa

²⁶⁹ [Bārintiesu likuma 44¹. panta](#) trešā daļa

²⁷⁰ [Bārintiesu likuma 44¹. panta](#) ceturtā daļa

3.15. Aizbildnībā esoša bērna adopcija

Situācijās, kad aizbildnībā esošais bērns kļuvis adoptējams un tiek uzsākts aizbildnībā esoša bērna adopcijas process, tiesību aktos nostiprināta virkne aizbildnim un bāriņtiesai veicamo darbību, lai nodrošinātu aizbildnībā esoša bērna adopciju.

Tiklīdz bērns, kurš atrodas aizbildnībā, kļūst adoptējams, bāriņtiesa, kura pieņēmusi lēmumu par aizbildnības nodibināšanu un aizbildņa iecelšanu, divu mēnešu laikā no dienas, kad bērns kļuvis adoptējams, noskaidro aizbildņa viedokli par bērna adopciju aizbildņa ģimenē vai citā ģimenē.²⁷¹ Aizbildņa viedoklis fiksējams sarunas pārskatā vai sarunas protokolā un pievienojams aizbildnības lietas materiāliem.

Ja aizbildnis vēlas adoptēt savu aizbilstamo, aizbildnis divu mēnešu laikā pēc bērna viedokļa izteikšanas par adopciju iesniedz bāriņtiesā atbilstoši savai dzīvesvietai adopcijas pieteikumu. Bāriņtiesa izvērtē aizbildņa piemērotību adoptētāja statusam un lemj par personas atzīšanu par adoptētāju un adopcijas atbilstību adoptējamā bērna interesēm.²⁷² Šādā gadījumā piemērojama [Noteikumos Nr. 667](#) noteiktā vispārējā kārtība.

Ja aizbildnis piekrīt bērna adopcijai citā ģimenē, bāriņtiesa divu mēnešu laikā pēc aizbildņa viedokļa noskaidrošanas nosūta Labklājības ministrijai bērna uzskaites lapu un aizbildņa apliecinājumu par piekrišanu adopcijai (apliecinātu kopiju).²⁷³

Uzsākot adopcijas procesu, Labklājības ministrija sagatavo un bāriņtiesai, kura pieņēmusi lēmumu par bērna aizbildnības nodibināšanu un aizbildņa iecelšanu, izsniedz norīkojumu par adoptētāja personīgu iepazīšanos ar adoptējamo bērnu. Pēc norīkojuma saņemšanas bāriņtiesai jāveic visas nepieciešamās darbības, lai aizbildnis izpildītu pienākumu iepazīstināt adoptētāju ar adoptējamo bērnu. Ja adoptējamais bērns atrodas audžuģimenē vai aizbildnībā, bāriņtiesa, kura pieņēmusi lēmumu par bērna ārpusģimenes aprūpi, var piedalīties adoptējamā bērna un adoptētāja tikšanās reizē.²⁷⁴

Situācijās, kad novērojama aizbildņa pasīva iesaiste vai šķēršļu likšana sekmīgai adoptētāja un adoptējamā bērna iepazīšanās nodrošināšanai, bāriņtiesai nepieciešams veikt pārrunas ar aizbildni ar mērķi noskaidrot aizbildņa bērna interesēm nelabvēlīgas rīcības iemeslus, ja nepieciešams izskaidrot atkārtoti aizbildnim viņa pienākumus, tiesības un atbildību, kā arī sniegt attiecīgus norādījumus.

Pēc bērna un adoptētāju iepazīšanās bāriņtiesa, kas atbilst adoptētāja deklarētajai dzīvesvietai, pirms lēmuma pieņemšanas par adoptējamā bērna nodošanu pirmsadopcijas aprūpē sazinās ar viņa likumisko pārstāvi (aizbildni) un noskaidro, vai adoptējamā bērna nodošana pirmsadopcijas aprūpē atbilst bērna interesēm.²⁷⁵ Ja bērns atrodas aizbildnībā,

²⁷¹ [Noteikumu Nr. 667 11. punkts](#)

²⁷² [Noteikumu Nr. 667 13. punkts](#)

²⁷³ [Noteikumu Nr. 667 14. punkts](#)

²⁷⁴ [Noteikumu Nr. 667 33. un 34. punkts](#)

²⁷⁵ [Noteikumu Nr. 667 39. punkts](#)

aizbildnis kā bērna likumiskais pārstāvis adoptētāja bāriņtiesai sniedz savu viedokli par to, vai bērna nodošana pirmsadopcijas aprūpē atbilst bērna interesēm.

Bāriņtiesai, kura pieņēmusi lēmumu par aizbildnības nodibināšanu un aizbildņa iecelšanu bērnam, ir pienākums nekavējoties nosūtīt adoptētāja dzīvesvietas bāriņtiesai informāciju par adoptējamā bērna ikdienas vajadzībām, adoptējamā bērna dzimšanas apliecības kopiju, tās rīcībā esošo informāciju par adoptējamā veselības stāvokli un dokumentu, kas apliecina faktu, ka bērns ir adoptējams (vecāku piekrišanu adopcijai, vecākiem likumā noteiktajā kārtībā ir atņemtas aizgādības tiesības vai vecāki ir miruši), un adoptējamā bērna personas lietā izdarīt atzīmi par viņa nodošanu pirmsadopcijas aprūpē, un izsniegt adoptētājam apliecinātu adoptējamā bērna dzimšanas apliecības kopiju un bāriņtiesas rīcībā esošu informāciju par viņa veselības stāvokli.²⁷⁶

Aizbildnība izbeidzas aizbilstamajam ar [...] viņu adoptējot [...].²⁷⁷ Līdz ar adopcijas apstiprināšanu tiesā, bāriņtiesa ar koleģiālu lēmumu atlaiž aizbildni.

Gadījumos, **ja aizbildnis nepiekrīt bērna adopcijai citā ģimenē**, informāciju par bērnu niekļauj reģistrā.²⁷⁸ Aizbildņa argumentētam, rakstveidā noformētam viedoklim jābūt iekļautam aizbildnības lietā un bāriņtiesai vēlams pievērst uzmanību aizbildņa norādīto iemeslu sasaistei ar bērna labākajām interesēm.

Detalizētāku informāciju par bērna adopciju skatīt Rokasgrāmatas bāriņtiesām 2. sējuma 4. metodikā “Metodiskie ieteikumi bāriņtiesām par adopciju”.

3.16. Aizbildnības nodibināšana ārvalstniekam

Ja bāriņtiesa konstatē, ka tās darbības teritorijā dzīvo vai uzturas bārenis vai bez vecāku gādības palicis bērns, vai aizgādībā esošā persona, kura nav Latvijas pilsonis vai Latvijas nepilsonis, bāriņtiesai ir pienākums nekavējoties informēt kompetento aizbildnības iestādi valstī, kuras pilsonis ir bērns, vai iepriekšējās mītnes zemes aizbildnības iestādi un lūgt izvērtēt nepieciešamību nodibināt aizbildnību.²⁷⁹

Pirms minēto darbību veikšanas bāriņtiesai, sazinoties ar Tieslietu ministrijas Starptautiskās sadarbības departamentu, nepieciešams noskaidrot starptautiska līguma par bērnu tiesību jautājumiem esamību ar attiecīgo valsti, kuras pilsonis ir bērns, lai nodrošinātu tiesisku informācijas apmaiņu ar konkrētās ārvalsts kompetento iestādi.

Saziņa ar ārvalsts kompetento iestādi veicama ar Tieslietu ministrijas starpniecību un iesaisti, kā arī bāriņtiesai ieteicams jautājumos par starptautiskas sadarbības aspektiem konsultēties ar Tieslietu ministrijas Starptautiskās sadarbības departamenta speciālistiem.

²⁷⁶ [Noteikumu Nr. 667 40. un 44. punkts](#)

²⁷⁷ [Civillikuma 339. pants](#)

²⁷⁸ [Noteikumu Nr. 667 12. punkts](#)

²⁷⁹ [Bāriņtiesu likuma 27. panta](#) pirmā daļa

Pēc tam, kad ārvalsts kompetentā aizbildnības iestāde ir iecēlusi aizbildni un lūgusi pārņemt aizbildnības lietu, bāriņtiesai ir pienākums pieņemt lēmumu par ārvalsts aizbildnības lietas pārņemšanu, un par aizbildnības lietas pārņemšanu informēt bērna pilsonības valsts vai iepriekšējās mītnes zemes aizbildnības iestādi.²⁸⁰

Ja bāriņtiesa aizbildņa rīcībā konstatē trūkumus, nepilnības, ļaunprātīgu rīcību vai draudus bērna dzīvībai vai veselībai, tā lemj par aizbildņa atstādināšanu no aizbildņa pienākumu pildīšanas un aizbildņa uz laiku iecelšanu vai bērna ievietošanu audžuģimenē vai ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā un nekavējoties par to informē ārvalsts aizbildnības iestādi.²⁸¹

Notiekot bērnu tiesību pārkāpumam, konkrētais gadījums tiks risināts saskaņā ar Latvijas Republikas normatīvo aktu regulējumu. Būtiski ir prioritāri gādāt par bērna nogādāšanu drošos apstākļos un neatliekamās medicīniskās palīdzības sniegšanu, ja tas nepieciešams, attiecīgi pēc neatliekamo darbību veikšanas informējot ārvalsts aizbildnības iestādi situācijas risināšanai juridiski.

Aspektus par aizbildnības dibināšanu nepilngadīgam patvēruma meklētājam skatīt Rokasgrāmatas bāriņtiesām 4. sējuma metodiskajos ieteikumos “Vadlīnijas par pārstāvības nodrošināšanu nepilngadīgiem ārzemniekiem un patvēruma meklētājiem bez pavadības un iesaistīto iestāžu sadarbību.”.

²⁸⁰ [Bāriņtiesu likuma 27. panta](#) otrā un trešā daļa

²⁸¹ [Bāriņtiesu likuma 27. panta](#) ceturtnā daļa

3.17. Sevišķais aizbildnis

No 2023. gada 1. janvāra spēkā stājas [Noteikumi Nr. 779](#), kas paredz jaunu kārtību, kādā veido sevišķo aizbildņu sarakstu, kritērijus, bāriņtiesai vērtējot sevišķā aizbildņa kandidātu atbilstību pienākumu pildīšanai, kā arī paredzēts noteikt atlīdzības izmaksas kārtību sevišķajam aizbildnim par viņa veiktajiem pienākumiem konkrētā lietā.

Sevišķā aizbildņa galvenā funkcija ir būt par bērna pārstāvi **tiesas procesā** bērna tiesību un interešu aizsardzībai konkrētā lietā. Sevišķā aizbildņa pienākums ir uzklaut nepilngadīgās personas (bērna) viedokli, darīt to zināmu tiesai un aizsargāt bērna tiesības un intereses konkrētajā administratīvajā lietā.²⁸²

[Noteikumu Nr. 779](#) saturā ietvertais regulējums attiecināms uz bērna tiesību un interešu aizsardzību **tiesas procesa ietvaros**, taču bāriņtiesu darbības praksē sastopamas situācijas, kad bērnam ieceļams sevišķais aizbildnis arī citos, ar tiesvedību nesaistītos gadījumos. Piemēram, [Bāriņtiesu likuma 26. panta](#) piektajā daļā noteikts, ka bāriņtiesa ieceļ aizbilstamajam sevišķu aizbildni, ja bērna un aizbildņa intereses saduras. Papildus [Civillikuma 267. pantā](#) noteikts, kad starp nepilngadīgo un aizbildni izceļas prāva, kā arī vispār kad aizbildņa un aizbilstamā intereses saduras, bāriņtiesa ieceļ aizbilstamajam sevišķu aizbildni. Bet, ja aizbilstamajam ir vairāki aizbildņi, tad viens no viņiem, kas nav ieinteresēts, var vest prāvu pret pārējiem. Sevišķais aizbildnis ieceļams arī [Civillikuma 204. un 205. pantā](#) noteiktajos gadījumos, proti, ja viens no vecākiem atzīts par maksātnespējīgu, bērna mantu pārvalda otrs no vecākiem vai šim nolūkam bāriņtiesas iecelts sevišķs aizbildnis. Ja abi vecāki atzīti par maksātnespējīgiem, bērna mantas pārvaldīšanai bāriņtiesa ieceļ sevišķu aizbildni. Ja tiek izbeigta viena vai abu vecāku maksātnespējas lieta vai atcelta aizgādība pār vecāku, bāriņtiesa lemj par sevišķā aizbildņa atcelšanu.

Nemot vērā katras lietas specifisku un apstākļus, visām lietā iesaistītajām institūcijām, īpaši bāriņtiesai un bērna sevišķajam aizbildnim, ar vislielāko rūpību ir jāpārbauda lietas apstākļi un jāaizsargā bērna tiesības.²⁸³

[Administratīvā procesa likuma 21. panta](#) otrajā daļā noteikts, ka tās fiziskās personas procesuālās tiesības, kura nav sasniegusi 15 gadu vecumu vai kuras rīcībspēju ierobežojusi tiesa, īsteno šīs personas likumiskais pārstāvis. Ja likumisko pārstāvju savstarpējās intereses vai likumisko pārstāvju un nepilngadīgās personas intereses ir atšķirīgas un ja **tiesa atzīst to par lietderīgu, tā par nepilngadīgās personas pārstāvi var iecelt citu personu, izprasot bāriņtiesas viedokli, vai personu no bāriņtiesas uzturētā sevišķo aizbildņu saraksta.**

Sevišķais aizbildnis ieceļams gan gadījumos, kad starp bērna vecākiem ir konfliktējošas attiecības, kas liecina par bērna vecāku atšķirīgām interesēm, gan arī gadījumos, kad ir pamats uzskatīt, ka bērna vecāka intereses nesakrīt ar bērna interesēm. Šādās situācijās bērnam ir iespēja piedalīties attiecīgās lietas izspriešanā ar sevišķā aizbildņa starpniecību. Sevišķā aizbildņa izteiktie argumenti un viedoklis tiek izvērtēts kopsakarā ar citiem pierādījumiem lietā.

²⁸² [Administratīvā procesa likuma 21. panta](#) otrā prim daļa

²⁸³ Senāta Administratīvo lietu departamenta 2022. gada 9. septembra sprieduma lietā Nr. SKA-933/2022, [A420161621](#)

Svarīgi!

Sevišķā aizbildņa mērķis ir novērst interešu konfliktu un nodrošināt labāko bērna interešu pārstāvību.

Sevišķā aizbildņa darbībām un tiesas procesā sniegtajai informācijai, novērojumiem un apstākļu noskaidrošanai par lietu jābūt veiktai no bērna tiesību aizsardzības viedokļa un uzskatāmai par neatkarīgu informāciju lietā, kas būtu izmantojama situācijas objektīvai noskaidrošanai. Nav pieļaujamas situācijas, kad sevišķais aizbildnis balstās uz informāciju, kas iegūta no lietas dalībnieku sniegtās informācijas, jo lietas dalībnieki, piemēram, vecāki, ir lietā ieinteresētas personas, kuru intereses saduras ar bērna interesēm, taču sevišķais aizbildnis ir bērna intereses pārstāvošs neatkarīgs pārstāvis tiesas procesā.²⁸⁴

Gadījumos, kad bērna viedokļa noskaidrošanu sevišķajam aizbildnim apgrūtina objektīvi apstākļi, piemēram, bērna vecums, garīgā attīstība (briedums), bērna vispārējs veselības stāvoklis, tostarp psihoemocionāls stāvoklis un garīgā veselība, arī tad bērnam ir tiesības brīvi paust savus uzskatus un tikt uzklautam jebkurā ar viņu saistītā gadījumā. Šīs tiesības ir jānodrošina arī tad, kad bērns būtu spējīgs formulēt savu viedokli, bet nav spējīgs darīt to zināmu. Tādos gadījumos nepieciešams bērna viedokli noskaidrot ar speciālista palīdzību, kas var būt starpnieks bērna viedokļa noskaidrošanā - surdotulka, uzticības persona, psihologs u.c. Detalizētāka informācija par bērna viedokļa noskaidrošanu pieejama [Rokasgrāmatas bārintiesām 1. sējuma 1. metodikas 1.4. apakšnodalā "Bērna uzskatu respektēšana"](#).

Ja sarunas ar bērnu gaitā tiek noskaidrota informācija par iespējamu pret bērnu vērstu vardarbību, par to nekavējoties jāpaziņo policijai, bārintiesai, sociālajam dienestam vai Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijai²⁸⁵ (no 2024. gada 1. janvāra - Bērnu aizsardzības centrs). Vardarbība (arī fiziska) var pastāvēt arī latentā veidā, kad ir ļoti grūti atklāt notikušā apstākļus un pierādīt vardarbības faktu. Tomēr, ja lietā tiek norādīts uz iespējamu vardarbību, bārintiesai un sevišķajam aizbildnim šie apstākļi ir ļoti rūpīgi jānoskaidro.²⁸⁶

Atšķirībā no parastā aizbildņa sevišķā aizbildņa atbildība aprobežojas tikai ar konkrētu, atsevišķu darbību procesa ietvaros līdz konkrētās darbības pabeigšanai. Sevišķais aizbildnis darbojas patstāvīgi un atsevišķi no citiem, un viens pats atbild par visu savu darbību un nolaidību.²⁸⁷

Piemēram, ja sevišķo aizbildni ieceļ bērna interešu pārstāvībai tiesas procesā ar aizbildni, tad sevišķais aizbildnis darbojas, kamēr ir stājies spēkā tiesas spriedums un ir notikusi tiesas sprieduma izpilde. Ja sevišķo aizbildni ieceļ līgumu noslēgšanai, tad tā pilnvaras darbojas līdz

²⁸⁴ Senāta Administratīvo lietu departamenta 2022. gada 9. septembra sprieduma lietā Nr. SKA-933/2022, [A420161621](#)

²⁸⁵ [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 73. panta](#) pirmā daļa

²⁸⁶ Senāta Administratīvo lietu departamenta 2022. gada 9. septembra sprieduma lietā Nr. SKA-933/2022, [A420161621](#)

²⁸⁷ Bārintiesu prakses metodiskās vadlīnijas,

https://juristavards.lv/wwwraksti/JV/BIBLIOTEKA/PRAKSES_MATERIALI/BARINTIESU_PRAKSES_METODISKAS_VADLINIJAS2021.PDF

līguma noslēgšanai un tā izpildei. Ja sevišķo aizbildni ieceļ nekustamā īpašuma pārvaldīšanai, tad tas pilda šo pienākumu, kamēr nekustamais īpašums pieder bērnam.²⁸⁸

Ja bāriņtiesa vai tiesa konstatē, ka sevišķais aizbildnis nepienācīgi pilda likumā noteiktos pienākumus, **tiesa** nepilngadīgajai personai ieceļ citu sevišķo aizbildni.²⁸⁹

Bāriņtiesas lietu paraugnomenklatūrā nav atsevišķi izdalīta kategorija sevišķo aizbildņu lietām, tādēļ aicinām bāriņtiesas sevišķo aizbildņu lietām izmantot **Bāriņtiesas lietu paraugnomenklatūras 5. sadaļā “Aizbildnība” norādīto indeksu 5.3. “Lietas par personas piemērotību aizbildņa pienākumu pildīšanai”**.

3.17.1. Lietu piekritība

Vairumā bāriņtiesu lietās piekritība noteikta, vadoties pēc personas deklarētās dzīvesvietas adreses. Arī lietās par sevišķā aizbildņa piemērotību statusam un pienākumu pildīšanai, lietas piekritība nosakāma pēc personas deklarētās dzīvesvietas.

Bāriņtiesas darbības teritorija ir attiecīgās pašvaldības administratīvā teritorija²⁹⁰. Bāriņtiesa, atbilstoši piekritībai, var vērtēt tikai to personu atbilstību [Noteikumu Nr. 779](#) noteiktajām prasībām, kuras ir deklarētas attiecīgajā administratīvajā teritorijā.

Ja persona pēc iekļaušanas sevišķo aizbildņu sarakstā maina deklarēto dzīvesvietas adresi citas pašvaldības administratīvajā teritorijā, bāriņtiesa, tiklīdz konstatējusi sevišķā aizbildņa dzīvesvietas deklarācijas maiņu, par to informē attiecīgās administratīvās teritorijas bāriņtiesu, kurai jāaktualizē sevišķo aizbildņu sarakstā norādīto personas deklarētās dzīvesvietas adresi.²⁹¹ Persona deklarētās dzīvesvietas maiņas gadījumā nevar tikt izslēgta no sevišķo aizbildņu saraksta, taču, personai mainot deklarēto dzīvesvietu, tiek mainīta arī piekritīgā bāriņtiesa, kuras pienākums būs turpmāk aktualizēt sevišķo aizbildņu sarakstā ietverto informāciju par personu.

Svarīgi!

Bāriņtiesa **izveido** un **aktualizē** sevišķo aizbildņu sarakstu, iekļaujot tajā sevišķos aizbildņus, kuru deklarētā dzīvesvieta ir bāriņtiesas darbības teritorijā²⁹².

²⁸⁸Bāriņtiesu prakses metodiskās vadlīnijas,

https://juristavards.lv/wwwraksti/JV/BIBLIOTEKA/PRAKSES_MATERIALI/BARINTIESU_PRAKSES_METODISKAS_VADLINIJAS2021.PDF

²⁸⁹ [Administratīvā procesa likuma 21. panta](#) otrā prim daļa

²⁹⁰ [Bāriņtiesu likuma 2. panta](#) trešā daļa

²⁹¹ [Noteikumu Nr. 779 17. punkts](#)

²⁹² [Noteikumu Nr. 779 4. punkts](#)

3.17.2. Sevišķo aizbildņu saraksts

Līdz 2023. gada 1. janvārim normatīvais regulējums neparedzēja prasības sevišķajiem aizbildņiem un atlīdzību par sevišķā aizbildņa pienākumu veikšanu. Bāriņtiesas sevišķo aizbildni izraudzījās pašas, balstoties uz katras bāriņtiesas izvirzītiem nereglamentētiem un atšķirīgiem kritērijiem. Praksē bieži vien atrast bērnam sevišķo aizbildni bija apgrūtināši, jo tas ir atbildīgs, laikietilpīgs process, kas veicams bez atlīdzības.

Nemot vērā, ka sevišķā aizbildņa pienākumu pildīšana paredz tiešu saskarsmi ar bērnu un sevišķā aizbildņa pienākumu aizsargāt bērna tiesiskās intereses, bija nepieciešams nodrošināt, ka par sevišķo aizbildni tiek iecelta persona, kurai būtu pietiekamas zināšanas un praktiskas iemaņas jautājumos par bērnu tiesību aizsardzību.

Lai atrisinātu iepriekšminētos sarežģījumus, tika izveidoti [Noteikumi Nr. 779](#), tajos paredzot bāriņtiesai pienākumu veidot un aktualizēt sevišķo aizbildņu sarakstu, un pienākumu Tiesu administrācijai to uzturēt Tiesu informatīvajā sistēmā. Vienlaikus noteikti kritēriji sevišķā aizbildņa izglītībai, darba stāžam un speciālajām zināšanām bērnu tiesību aizsardzības jomā, kā arī noteikta virkne ierobežojumu, kas liedz personai būt par sevišķo aizbildni.

Bāriņtiesas izveidotais, aktualizētais un Tiesu administrācijas uzturētais sevišķo aizbildņu saraksts ir pieejams tikai tiesām un bāriņtiesām Tiesu informatīvajā sistēmā, kuru bāriņtiesas pēc nepieciešamības var aktualizēt, precizējot par sarakstā iekļautajām personām norādīto informāciju.

Sevišķo aizbildņu sarakstā bāriņtiesai jānorāda šādu informāciju²⁹³:

- sevišķo aizbildņu sarakstā iekļautās personas vārdu, uzvārdu,
- personas kodu,
- deklarētās dzīvesvietas vai citu adresi (ja tāda ir), kurā persona ir sasniedzama,
- elektroniskā pasta adresi,
- mobilā tālruņa numuru,
- darbavietu un amatu,
- iegūto izglītību,
- profesionālo pieredzi,
- tiesas vai bāriņtiesas lēmuma datumu un numuru, ar kuru konstatēts, ka sevišķais aizbildnis nepienācīgi pilda likumā noteiktos sevišķā aizbildņa pienākumus.

Piekluve sarakstam bāriņtiesām tiek nodrošināta ar katrai bāriņtiesai individuāli izveidotu rediģēšanas saiti, kas izsūtīta bāriņtiesām.²⁹⁴

²⁹³ [Noteikumu Nr. 779 13. punkts](#)

²⁹⁴ Tiesību akta projekta "Kārtība, kādā veido sevišķo aizbildņu sarakstu un izmaksā atlīdzību sevišķajam aizbildnim" sākotnējās ietekmes (ex-ante) novērtējuma ziņojums (anotācija): <https://tapportals.mk.gov.lv/annotation/6095bb13-7a5a-4dd0-9567-5cf076415693>

3.17.3. Sevišķo aizbildņu saraksta izveide

Bāriņtiesa pēc personas izvērtēšanas pieņem lēmumu par personas atzīšanu par atbilstošu sevišķā aizbildņa pienākumu pildīšanai un personas iekļaušanu sevišķo aizbildņu sarakstā, ja persona izvērtēšanas rezultātā atzīta par atbilstošu [Noteikumu Nr. 779 2. punktā](#) minētajām prasībām un uz viņu nav attiecināmi [Noteikumu Nr. 779 3. punktā](#) minētie ierobežojumi.²⁹⁵

Ja bāriņtiesa, izvērtējot personas iesniegumu un tam pievienotos dokumentus, secina, ka uz personu ir attiecināms kāds no noteiktajiem ierobežojumiem, bāriņtiesa pieņem lēmumu par atteikumu iekļaut personu sevišķo aizbildņu sarakstā, norādot pamatojumu. Lēmumu par personas iekļaušanu vai atteikumu iekļaut sevišķo aizbildņu sarakstā bāriņtiesa pieņem un paziņo personai [Administratīvā procesa likumā](#)²⁹⁶ noteiktajā kārtībā.

Pēc lēmuma pieņemšanas par personas atzīšanu par atbilstošu sevišķā aizbildņa pienākumu pildīšanai un personas iekļaušanu sevišķo aizbildņu sarakstā bāriņtiesa izveido sevišķo aizbildņu sarakstu Tiesu informācijas sistēmā, izmantojot tai nodrošināto piekļuves saiti.

Bāriņtiesa pēc nepieciešamības var aktualizēt, precizēt par sarakstā iekļautajām personām norādīto informāciju.

3.17.4. Personas iesniegums

Lai persona varētu būt par sevišķo aizbildni un tikt iekļauta sevišķo aizbildņu sarakstā, viņai jāvēršas savas deklarētās dzīvesvietas bāriņtiesā ar iesniegumu.

Iesniegums ir noformējams, atbilstoši normatīvo aktu prasībām²⁹⁷. Iesniegumā persona apliecina, ka viņai nav atņemtas vai pārtrauktas bērna aizgādības tiesības, pēdējo piecu gadu laikā personai nav atņemts audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes statuss, un pēdējo piecu gadu laikā persona nav tikusi atcelta no aizbildņa pienākumu pildīšanas.²⁹⁸

Vērtējot, vai personai ir atņemtas vai pārtrauktas bērna aizgādības tiesības, bāriņtiesa pārbauda, vai lēmuma par personas iekļaušanu sarakstā pieņemšanas brīdī attiecībā uz personu ir spēkā esošs tiesas nolēmums par aizgādības tiesību atņemšanu vai bāriņtiesas lēmums par aizgādības tiesību pārtraukšanu.²⁹⁹

Informācija par audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes statusa atņemšanu personai un ar to saistītajiem apstākļiem iegūstama no Audžuģimenes informācijas sistēmas, Fizisko

²⁹⁵ [Noteikumu Nr. 779 12. punkts](#)

²⁹⁶ Detalizētu informāciju par lēmuma paziņošanu skatīt [Rokasgrāmatas bāriņtiesām 6.sējuma 1. metodikas apakšnodalā "Bāriņtiesas lēmuma pieņemšanas termiņš, spēkā stāšanās un Paziņošana"](#).

²⁹⁷ Iesniegums noformējams atbilstoši [Iesniegumu likumā](#), [Valsts valodas likumā](#) un [Dokumentu juridiskā spēka likumā](#) noteiktajām prasībām

²⁹⁸ [Noteikumu Nr. 779 5. punkts](#)

²⁹⁹ Tiesību akta projekta "Kārtība, kādā veido sevišķo aizbildņu sarakstu un izmaksā atlīdzību sevišķajam aizbildnim" sākotnējās ietekmes (ex-ante) novērtējuma ziņojums (anotācija): <https://tapportals.mk.gov.lv/annotation/6095bb13-7a5a-4dd0-9567-5cf076415693>

personu reģistra, kā arī, ja tas ir zināms, sazinoties ar bāriņtiesu, kuras pārziņā atradusies konkrētā lieta.

Informācija par personas atcelšanu no aizbildņa pienākumu pildīšanas iegūstama no Fizisko personu reģistra, kā arī, ja tas ir zināms, sazinoties ar bāriņtiesu, kuras pārziņā atradusies konkrētā lieta.

Iesniegumam ir pievienojami personas piemērotību sevišķā aizbildņa pienākumu veikšanai apliecinoši dokumenti.

3.17.4.1. Personas iesniegumam pievienojamie dokumenti

Lai persona varētu pretendēt uz sevišķā aizbildņa statusu un tikt iekļautai sevišķo aizbildņu sarakstā, viņai jāpierāda sava atbilstība noteiktajiem kritērijiem, iesniegumam pievienojot personas piemērotību sevišķā aizbildņa pienākumu veikšanai apliecinošus dokumentus.

3.17.4.1.1. Personas izglītība un darba pieredze

Par sevišķo aizbildni var būt persona, kura ieguvusi augstāko izglītību **pedagoģijā, psiholoģijā, medicīnā, sociālajā darbā vai tiesību zinātnē** un kurai ir **ne mazāk kā triju gadu darba stāžs** attiecīgajā iegūtās izglītības tematiskajā vai bērnu tiesību aizsardzības jomā.³⁰⁰

Lai persona apliecinātu savu atbilstību izglītības un darba pieredzes kritērijiem, personai iesniegumam ir jāpievieno šādi dokumenti³⁰¹:

- personas dzīvesgaitas apraksts,
- augstākās izglītības ieguvi pedagoģijā, psiholoģijā, medicīnā, sociālajā darbā vai tiesību zinātnē apliecinoša dokumenta kopija,
- personas ne mazāk kā triju gadu darba stāžu attiecīgajā iegūtās izglītības tematiskajā vai bērnu tiesību aizsardzības jomā apliecinošs dokuments.

3.17.4.1.2. Speciālās zināšanas bērnu tiesību aizsardzības jomā

Par sevišķo aizbildni var būt persona, kura ne agrāk kā pirms pieciem gadiem **apguvusi speciālās zināšanas bērnu tiesību aizsardzības jomā** saskaņā ar [Ministru kabineta 2014. gada 1. aprīļa noteikumiem Nr. 173 "Noteikumi par kārtību, kādā apgūst speciālās zināšanas bērnu tiesību aizsardzības jomā, šo zināšanu saturu un apjomu"](#). [Atbilstoši Bērnu tiesību aizsardzības likuma 5.¹ panta](#) pirmajā daļā minētajiem subjektiem speciālās zināšanas bērnu tiesību aizsardzības jomā jāapgūst ik pēc pieciem gadiem.

Personai iesniegumam jāpievieno darba devēja vai izglītības iestādes izsniegtu dokumentu, kas apliecina, ka persona ne agrāk kā pirms pieciem gadiem apguvusi speciālās zināšanas bērnu

³⁰⁰ [Noteikumu Nr. 779 2.1. apakšpunkts](#)

³⁰¹ [Noteikumu Nr. 779 5. punkts](#)

tiesību aizsardzības jomā saskaņā ar normatīvajiem aktiem par kārtību, kādā apgūst speciālās zināšanas bērnu tiesību aizsardzības jomā.

3.17.4.2. Spēja pildīt sevišķā aizbildņa pienākumus

[Noteikumu Nr. 779](#) saturā noteikts, ka par sevišķo aizbildni var būt persona, kas spēj pildīt sevišķā aizbildņa pienākumus.³⁰²

Par personas spēju pildīt sevišķā aizbildņa pienākumu bāriņtiesa pārlicinās, vadoties pēc tai pieejamās informācijas par personu, nepieciešamības gadījumā iegūstot papildu informāciju.

Piemēram, ja bāriņtiesa pēc personas datu pārbaudes Fizisko personu reģistrā konstatē, ka personai ir ierobežota rīcībspēja tādā apjomā, kas liedz tai aizsargāt nepilngadīgās personas tiesības vai tiesiskās intereses, persona tiks uzskatāma par neatbilstošu [Noteikumu Nr. 779 2.3. apakšpunkta](#) prasībām.

Tāpat var pastāvēt citi apstākļi, piemēram, sevišķā aizbildņa kandidāta personības aspekti, kas objektīvi liek secināt, ka persona, neraugoties uz iegūto izglītību, profesionālo darba pieredzi un zināšanām, tomēr nav piemērota sevišķā aizbildņa pienākumu pildīšanai.³⁰³

Par sevišķo aizbildni var būt, piemēram, bāriņtiesas darbinieks, pašvaldības sociālā dienesta darbinieks, izglītības iestādes pedagogs vai atbalsta personāla darbinieks, bērnu ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas speciālists, ārpusģimenes aprūpes atbalsta centra speciālists vai tādas nevalstiskās organizācijas pārstāvis, kuras statūtos noteiktais darbības mērķis ir bērnu tiesību aizsardzības jautājumi vai atbalsts ģimenēm un bērniem, vai cita persona, kas atbilst [Noteikumu Nr. 779](#) saturā noteiktajām prasībām un bāriņtiesas vērtējumā ir piemērota sevišķā aizbildņa pienākumu veikšanai.³⁰⁴

3.17.4.2.1. Interesešu konflikts

Bāriņtiesai vērtējot personas atbilstību sevišķā aizbildņa pienākumu pildīšanai nepieciešams ņemt vērā personas ieņemamo amatu un tā iespējamu savienošānu ar sevišķā aizbildņa pienākumiem.

Ja par sevišķo aizbildni vēlas būt persona, kurai ir **amatpersonas statuss**, tai pirms iesnieguma iesniegšanas bāriņtiesā Interesešu konflikta likumā noteiktajā kārtībā **jālūdz iestādes**

³⁰² [Noteikumu Nr. 779 2.3. apakšpunkts](#)

³⁰³ Tiesību akta projekta "Kārtība, kādā veido sevišķo aizbildņu sarakstu un izmaksā atlīdzību sevišķajam aizbildnim" sākotnējās ietekmes (ex-ante) novērtējuma ziņojums (anotācija): <https://tapportals.mk.gov.lv/annotation/6095bb13-7a5a-4dd0-9567-5cf076415693>

³⁰⁴ Tiesību akta projekta "Kārtība, kādā veido sevišķo aizbildņu sarakstu un izmaksā atlīdzību sevišķajam aizbildnim" sākotnējās ietekmes (ex-ante) novērtējuma ziņojums (anotācija): <https://tapportals.mk.gov.lv/annotation/6095bb13-7a5a-4dd0-9567-5cf076415693>

vadītājam amatu savienošanas atļauja³⁰⁵. Tā pievienojama bāriņtiesā iesniegtajam iesniegumam.

[Likuma Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā 1. panta](#) 5. punkts noteic, ka par interešu konfliktu uzskatāma situācija, kurā valsts amatpersonai, pildot valsts amatpersonas amata pienākumus, jāpieņem lēmums vai jāpiedalās lēmuma pieņemšanā, vai jāveic citas ar valsts amatpersonas amatu saistītas darbības, kas ietekmē vai var ietekmēt šīs valsts amatpersonas, tās radnieku vai darījumu partneru personiskās vai mantiskās intereses.

Svarīgi!

Par interešu konfliktu nav uzskatāma situācija, kad bāriņtiesas locekļa, kurš vēlas būt par sevišķo aizbildni, atbilstību projekta prasībām vērtē citi tās pašas bāriņtiesas locekļi, ja vien tā atbilst minētajām prasībām, proti, citu bāriņtiesas locekļu lēmums neietekmē tās radnieku vai darījumu partneru personiskās vai mantiskās intereses.³⁰⁶

3.17.5. Ierobežojumi, lai kļūtu par sevišķo aizbildni

Bāriņtiesas pienākums ir izvērtēt potenciālā sevišķā aizbildņa atbilstību [Noteikumu Nr. 779 2. punkta](#) prasībām un pārliecināties, vai nepastāv kaut viens no [3. punktā](#) noteiktajiem kritērijiem, kas liedz personai būt par sevišķo aizbildni.

Svarīgi!

Saņemot personas iesniegumu, bāriņtiesa pieprasa ziņas no Sodu reģistra, Fizisko personu reģistra, Audžuģimenes informācijas sistēmas, lai pārliecinātos par to, vai personai nepastāv kāds no [Noteikumu Nr. 779 3. punktā](#) minētajiem ierobežojumiem.³⁰⁷

³⁰⁵ [Likuma "Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā" 6. panta](#) pirmā daļa noteic, ka valsts amatpersonai ir atļauts savienot valsts amatpersonas amatu ar citu amatu, uzņēmuma līguma vai pilnvarojuma izpildi, vai saimniecisko darbību individuālā komersanta statusā, vai reģistrējoties Valsts ieņēmumu dienestā kā saimnieciskās darbības veicējam saskaņā ar [likumu "Par iedzīvotāju ienākuma nodokli"](#), ja šajā likumā vai citā normatīvajā aktā nav paredzēti valsts amatpersonas amata savienošanas ierobežojumi. [Likuma "Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā" 8.1 panta](#) trešā daļa noteic, ka valsts amatpersona, kura vēlas savienot valsts amatpersonas amatu ar citu amatu, un šāda amatu savienošana ir pieļaujama, saņemot amatpersonas (institūcijas) rakstveida atļauju, pirms amatu savienošanas (uzņēmuma līguma noslēgšanas vai pilnvarojuma uzņemšanās) uzsākšanas rakstveidā iesniedz minētajai amatpersonai (institūcijai) lūgumu atļaut savienot valsts amatpersonas amatu ar citu amatu.

³⁰⁶ Tiesību akta projekta "Kārtība, kādā veido sevišķo aizbildņu sarakstu un izmaksā atlīdzību sevišķajam aizbildnim" sākotnējās ietekmes (ex-ante) novērtējuma ziņojums (anotācija): <https://tapportals.mk.gov.lv/annotation/6095bb13-7a5a-4dd0-9567-5cf076415693>

³⁰⁷ [Noteikumu Nr. 779 8. punkts](#)

3.17.5.1. Atbilstība Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72. panta piektajā vai sestajā daļā noteiktajiem kritērijiem

Par sevišķo aizbildni nevar būt persona, kura atbilst vismaz vienam no [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72. panta](#) piektajā vai sestajā daļā noteiktajiem kritērijiem, proti, **par sevišķo aizbildni nevar būt persona**,:

- kura sodīta par noziedzīgiem nodarījumiem, kas saistīti ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, - **neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas**, un šīs personas izvērtēšanas rezultātā secināts, ka persona apdraud bērna drošību, veselību vai dzīvību.

IZŅĒMUMS!

Ja pēc sodāmības dzēšanas vai noņemšanas Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija (no 2024. gada 1. janvāra - Bērnu aizsardzības centrs) **izvērtējusi**, vai tas nekaitē bērnu interesēm, un **devusi atļauju** personai (izņemot pedagogus, kuri tiek izvērtēti atbilstoši [Izglītības likumā](#) noteiktajam) strādāt, veikt brīvprātīgo darbu, kā arī saskaņā ar noslēgto vienošanos sniegt pakalpojumus bērnu aprūpes, izglītības, veselības aprūpes un citās iestādēs, kurās uzturas bērni.

Iepriekšminētajos izņēmuma gadījumos, ja persona saņēmusi minēto atļauju, tā pievienojama personas iesniegumam bāriņtiesai izvērtēšanai, vai persona atbilst sevišķā aizbildņa pienākumu pildīšanai.

- kura sodīta par noziedzīgiem nodarījumiem pret tikumību un dzimumneaizskaramību - **neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas**.

Ja persona tikusi sodīta par noziedzīgiem nodarījumiem pret tikumību un dzimumneaizskaramību, kas vērtējami kā nopietni bērnu tiesību pārkāpumi, šis kritērijs automātiski izslēdz personu no potenciāli vērtējamo sevišķā aizbildņa kandidātu loka.

- kurai tiesa ir piemērojusi Krimināllikumā noteiktos medicīniska rakstura piespiedu līdzekļus.

Detalizētāka informācija saistībā ar medicīniska rakstura piespiedu līdzekļiem atrodami [Krimināllikuma VIII nodaļā "Medicīniska rakstura piespiedu līdzekļi"](#).

- kurai piemērots naudas sods par administratīvo pārkāpumu par pamešanu novārtā, fizisku vai emocionālu vardarbību pret bērnu, kas minēts [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 81. pantā](#), ja no dienas, kad stājies spēkā un kļuvis nepārsūdzams kompetentas institūcijas pieņemtais lēmums vai tiesas spriedums, nav **pagājuši trīs gadi**.

Vērtējot šo kritēriju, bāriņtiesai būtiski iegūt papildus informāciju no iestādēm vai personas par minēto administratīvo pārkāpumu un to saistītiem apstākļiem, ja jau notecējis trīs gadu termiņš, un vērtēt visu bāriņtiesas rīcībā esošo informāciju kopsakarīgi.

- **kuras administratīvi sodītas, izsakot brīdinājumu** par bērna iesaistīšanu smēķēšanā, alkoholisko dzērienu, citu apreibinošu vielu vai enerģijas dzērienu lietošanā, bērna iesaistīšanu ubagošanā, fizisku un emocionālu vardarbību pret bērnu, **un administratīvi sodītas** par bērna nelikumīgu iesaistīšanu pasākumos, bērna atstāšanu bez uzraudzības, bērna uzraudzības pakalpojumu sniegšanas prasību neievērošanu, bērna aprūpes pienākumu nepildīšanu, [Alkoholisko dzērienu aprites likuma 14. pantā](#) minētajiem administratīvajiem pārkāpumiem, par tabakas izstrādājumu, augu smēķēšanas produktu, elektronisko smēķēšanas ierīču vai elektronisko smēķēšanas ierīču uzpildes tvertņu pārdošanu bērnam, par maznozīmīga miesas bojājuma tīšu nodarīšanu vai par citu tīšu noziedzīgu nodarījumu.³⁰⁸

Ja persona, kura ir tikusi administratīvi sodīta par kādu no iepriekš uzskaitītajiem pārkāpumiem, ir vērsusies bāriņtiesā ar iesniegumu, lai būtu par sevišķo aizbildni un tiktu iekļauta sevišķo aizbildņu sarakstā, bāriņtiesai ir pienākums izvērtēt šo personu, nosakot, vai persona neapdraud bērna drošību, veselību vai dzīvību.³⁰⁹

Ja persona, kura ir tikusi administratīvi sodīta par iepriekšminētajiem pārkāpumiem, iesniegumam ir pievienojusi atļauju, kas izsniegta saskaņā ar [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72. panta](#) piekto vai sesto daļu, uzskatāms, ka attiecībā uz personu nepastāv Noteikumu Nr. 779 3.1. apakšpunktā minētie ierobežojumi.³¹⁰

Ja bāriņtiesa konstatē, ka pastāv [Noteikumu Nr. 779 3.1. apakšpunktā](#) minētie ierobežojumi un persona nav iesniegusi Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72. panta sestajā daļā minēto atļauju, bāriņtiesa pārbauda, vai persona iesniegumā ir izteikusi lūgumu bāriņtiesai veikt izvērtējumu.³¹¹

Gadījumos, kad persona, kura vēlas kļūt par sevišķo aizbildni, ir tikusi administratīvi sodīta par kādu no iepriekš minētajiem pārkāpumiem, bet personas rīcībā nav šādas atļaujas, persona iesniegumā bāriņtiesai ietver lūgumu veikt izvērtējumu un pievieno amatpersonas vai tiesas nolēmumu vai prokurora priekšrakstu par sodu, ar kuru persona atzīta par vainīgu administratīvā pārkāpuma vai noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, kā arī citus dokumentus, kuriem pēc personas ieskatiem ir nozīme jautājuma izskatīšanā un kuri apliecina iesniegumā

³⁰⁸ [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72. panta](#) sestā daļa

³⁰⁹ Tiesību akta projekta "Kārtība, kādā veido sevišķo aizbildņu sarakstu un izmaksā atlīdzību sevišķajam aizbildnim" sākotnējās ietekmes (ex-ante) novērtējuma ziņojums (anotācija): <https://tapportals.mk.gov.lv/annotation/6095bb13-7a5a-4dd0-9567-5cf076415693>

³¹⁰ [Noteikumu Nr. 779 9. punkts](#)

³¹¹ [Noteikumu Nr. 779 10. punkts](#)

norādīto informāciju.³¹² Bāriņtiesa uz personas izteiktā lūguma pamata ir tiesīga to izskatīt un sagatavot izvērtējumu.

Pēc attiecīga lūguma saņemšanas bāriņtiesa pārbauda, vai [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72. panta](#) sestajā daļā norādītajos gadījumos persona neapdraud bērna drošību, veselību vai dzīvību.

Ja izvērtējuma rezultātā secināms, ka persona neapdraud bērnu drošību, veselību vai dzīvību, bāriņtiesa³¹³ sniedz personai šādu atļauju.³¹⁴

Bāriņtiesa, veicot izvērtēšanu, ņem vērā šādus aspektus:

- laikposmu, kas pagājis kopš administratīvā pārkāpuma vai noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas;
- administratīvā pārkāpuma vai noziedzīgā nodarījuma veidu, raksturu un personas attieksmi pret to;
- personas darbību laikposmā no administratīvā pārkāpuma vai noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas līdz dienai, kad persona iesniegusi bāriņtiesai iesniegumu, vai personas raksturojumu par šo laikposmu;
- risku bērnu veselībai, drošībai, intelektuālajai un fiziskajai attīstībai;
- personas un institūciju iesniegtajos dokumentos norādīto informāciju;
- personas iepriekšējo darbu ar bērniem, ja tāds ir bijis.

Lai bāriņtiesa iegūtu informāciju par minētajiem apstākļiem, vispirms nepieciešams veikt datu pārbaudi informācijas sistēmās (Fizisko personu reģistrs, Sodu reģistrs), veikt padziļinātu sarunu ar pašu personu, rūpīgi iepazīties ar bāriņtiesas rīcībā esošo informāciju par konkrēto situāciju, iegūt papildu informāciju no valsts un pašvaldības iestādēm. Vērtējot personas un institūciju iesniegtajos dokumentos norādīto informāciju, bāriņtiesa vērtē gan tos dokumentus, kurus persona pievienojusi iesniegumam pati, gan tos, kurus [Administratīvā procesa likuma](#) noteiktajā kārtībā pēc bāriņtiesas pieprasījuma iesniegušas citas institūcijas.³¹⁵

3.17.5.2. Personai atņemtas vai pārtrauktas bērna aizgādības tiesības

Par sevišķo aizbildni nevar būt persona, kurai ir tikušas atņemtas vai pārtrauktas bērna aizgādības tiesības. Aizgādības tiesību ierobežošana vecākam parasti tiek piemērota situācijās, kad viņa vainas dēļ (vecāka apzinātas rīcības vai nolaidības dēļ) ir apdraudēta bērna veselība

³¹² [Noteikumu Nr. 779 7. punkts](#)

³¹³ Tiesību akta projekta "Kārtība, kādā veido sevišķo aizbildņu sarakstu un izmaksā atlīdzību sevišķajam aizbildnim" sākotnējās ietekmes (ex-ante) novērtējuma ziņojums (anotācija): <https://tapportals.mk.gov.lv/annotation/6095bb13-7a5a-4dd0-9567-5cf076415693>

³¹⁴ [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72. panta](#) sestā daļa

³¹⁵ Tiesību akta projekta "Kārtība, kādā veido sevišķo aizbildņu sarakstu un izmaksā atlīdzību sevišķajam aizbildnim" sākotnējās ietekmes (ex-ante) novērtējuma ziņojums (anotācija): <https://tapportals.mk.gov.lv/annotation/6095bb13-7a5a-4dd0-9567-5cf076415693>

vai dzīvība, vai vecāks ļaunprātīgi izmanto savas tiesības vai nenodrošina bērna aprūpi un uzraudzību un tas var apdraudēt bērna fizisko, garīgo vai tikumisko attīstību.³¹⁶

Bāriņtiesa par šī ierobežojuma neesamību pārliecinās, ielūkojoties Fizisko personu reģistrā.

Detalizētāka informācija par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākiem skatāma **Rokasgrāmatas bāriņtiesām 1.sējuma 3.metodikā “Metodiskie ieteikumi bāriņtiesām par aizgādības tiesību pārtraukšanu un pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošanu”.**

3.17.5.3.Personai pēdējo piecu gadu laikā atņemts audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes statuss vai persona atcelta no aizbildņa pienākumu pildīšanas

Bāriņtiesai iespējams pārliecināties par personas audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes statusa atņemšanu Audžuģimenes informācijas sistēmā, un par personas atcelšanu no aizbildņa pienākumu pildīšanas - Fizisko personu reģistrā.

Bāriņtiesa var lūgt personu rakstiski apliecināt tās neatbilstību minētajam kritērijam, jo iespējamās situācijas, kad informācija par personas atcelšanu no aizbildņa pienākumu pildīšanas un audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes statusa atņemšanu un ar to saistītajiem apstākļiem var nebūt iegūstama no bāriņtiesai pieejamo informācijas sistēmu datu bāzēm. Tas iespējams situācijās, kad persona var būt vairākkārt mainījusi deklarēto dzīvesvietu vai ilgstoši uzturējusies ārvalstīs.

Ja bāriņtiesas rīcībā ir informācija par konkrētu bāriņtiesu, kuras pārziņā bijusi konkrētā lieta, bāriņtiesai svarīgi sazināties ar attiecīgo bāriņtiesu un noskaidrot apstākļus un iemeslus personas atcelšanai no aizbildņa pienākumu pildīšanas vai audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes statusa atņemšanu.

Bāriņtiesai ieteicams noskaidrot ar statusu atņemšanu saistītos apstākļus arī gadījumos, kad piecu gadu noteiktais noilguma periods jau ir noslēdzies, un iegūto informāciju kopsakarā ar bāriņtiesa rīcībā jau esošo informāciju izvērtēt, lai noskaidrotu personas atbilstību sevišķā aizbildņa pienākumu pildīšanai.

3.17.5.4.Persona atrodas alkohola, narkotisko, psihotropo vai toksisko vielu atkarībā

Lai apliecinātu personas neatrašanos alkohola, narkotisko, psihotropo vai toksisko vielu atkarībā, persona iesniegumam pievieno atbilstoši normatīvajam aktam par medicīnisko dokumentu lietvedības kārtību narkologa sagatavotu izrakstu no stacionārā/ambulatorā pacienta medicīniskās kartes, kurā ir informācija par to, ka persona neatrodas alkohola, narkotisko, psihotropo vai toksisko vielu atkarībā.

Bāriņtiesa par šo ierobežojumu esamību var pārliecināties, iegūstot informāciju par personas veselības stāvokli no Nacionālā veselības dienesta, lai noskaidrotu, vai personai diagnosticēta alkohola, narkotisko, psihotropo vai toksisko vielu atkarība, kā arī informāciju par

³¹⁶ [Civillikuma 200. panta](#) pirmā daļa

personas iespējamām saslimšanām un citiem faktoriem, kas varētu būt kontrindikācija sevišķā aizbildņa pienākumu pildīšanai.

Ja tas nepieciešams, bāriņtiesa var iegūt informāciju par personas veselības stāvokli, pieprasot to personas ģimenes ārstam un/vai citam personu ārstējošam ārstam.

3.17.5.5. Persona pēdējo piecu gadu laikā izslēgta no sevišķo aizbildņu saraksta

Nemot vērā, ka bāriņtiesai noteikts pienākums līdz 2023. gada 1. martam izveidot sevišķo aizbildņu sarakstu³¹⁷, bāriņtiesai, saņemot personas iesniegumu nepieciešams pārliicināties, ka personai nav atņemts sevišķā aizbildņa statuss, jo par sevišķo aizbildni nevar būt persona, kas pēdējo piecu gadu laikā ir bijusi izslēgta no sevišķo aizbildņu saraksta, ja tiesa vai bāriņtiesa ir konstatējusi, ka tā nepienācīgi pilda likumā noteiktos sevišķā aizbildņa pienākumus.³¹⁸

Lai novērstu risku tikt iekļautai sevišķo aizbildņu sarakstā atkārtoti personai, kura iepriekš ir tikusi izslēgta no sevišķo aizbildņu saraksta, mainot deklarēto dzīvesvietu vai citu iemeslu dēļ, un iesniedzot jaunu iesniegumu attiecīgās administratīvās teritorijas bāriņtiesā, sevišķo aizbildņu saraksta attiecīgajā datnē paredzēta atsevišķa sadaļa, kurā norādītas visas personas, kuras minētā iemesla dēļ no sevišķo aizbildņu saraksta ir izslēgtas.³¹⁹

Bāriņtiesa pieņem lēmumu par personas izslēgšanu no sevišķo aizbildņu saraksta šādos gadījumos³²⁰:

- ja persona pēc pašas vēlēšanās iesniegusi iesniegumu par izslēgšanu no sevišķo aizbildņu saraksta;
- ja ikgadējā datu atbilstības pārbaudē bāriņtiesa konstatē, ka persona neatbilst [Noteikumu Nr. 779 prasībām](#).

Bāriņtiesa atbilstoši nepieciešamībai, bet ne retāk kā reizi gadā pārbauda sevišķo aizbildņu sarakstā iekļauto personu atbilstību noteiktajām prasībām, izvērtējot personas iesniegto informāciju un pieprasot informāciju no Sodu reģistra par personas sodāmību un Fizisko personu reģistra – par personas vārdu, uzvārdu, personas kodu, deklarētās dzīvesvietas adresi, nepilngadīgiem bērniem, miršanu un ziņas par aizgādības nodibināšanu vai izbeigšanu.³²¹

- tiesa vai bāriņtiesa ir konstatējusi, ka sevišķais aizbildnis nepienācīgi pilda likumā noteiktos pienākumus.

Bāriņtiesa izslēdz personu no sevišķo aizbildņu saraksta, ja persona ir mirusi.³²²

³¹⁷ [Noteikumu Nr. 779 25. punkts](#)

³¹⁸ [Noteikumu Nr. 779 3.5. apakšpunkts](#)

³¹⁹ Tiesību akta projekta "Kārtība, kādā veido sevišķo aizbildņu sarakstu un izmaksā atlīdzību sevišķajam aizbildnim" sākotnējās ietekmes (ex-ante) novērtējuma ziņojums (anotācija): <https://tapportals.mk.gov.lv/annotation/6095bb13-7a5a-4dd0-9567-5cf076415693>

³²⁰ [Noteikumu Nr. 779 18. punkts](#)

³²¹ [Noteikumu Nr. 779 15. punkts](#)

³²² [Noteikumu Nr. 779 19. punkts](#)

3.17.6. Sevišķo aizbildņu saraksta aktualizēšana

Bāriņtiesai ir pienākums **atbilstoši nepieciešamībai**, bet **ne retāk kā reizi gadā** pārbaudīt sevišķo aizbildņu sarakstā iekļauto personu atbilstību [Noteikumu Nr. 779](#) prasībām.

Bāriņtiesa pieprasa informāciju no sodu reģistra par personas sodāmību un Fizisko personu reģistra – par personas vārdu, uzvārdu, personas kodu, deklarētās dzīvesvietas adresi, nepilngadīgiem bērniem, miršanu un ziņas par aizgādības nodibināšanu vai izbeigšanu.³²³

Bāriņtiesai ir arī pienākums uzraudzīt, vai persona, kas iekļauta sevišķo aizbildņu sarakstā, ir izpildījusi tai [Noteikumu Nr. 779 16. punktā](#) noteiktos pienākumus, proti,:

- nekavējoties iesniegt bāriņtiesai dokumentu, kas apliecina, ka persona periodiski ik pēc pieciem gadiem ir pilnveidojusi speciālās zināšanas bērnu tiesību aizsardzības jomā saskaņā ar normatīvajiem aktiem par kārtību, kādā apgūst speciālās zināšanas bērnu tiesību aizsardzības jomā;
- ne retāk kā reizi divos gados iesniegt [Noteikumu Nr. 779 6. punktā](#) minēto izrakstu, proti, atbilstoši normatīvajam aktam par medicīnisko dokumentu lietvedības kārtību narkologa sagatavotu izrakstu no stacionārā/ambulatorā pacienta medicīniskās kartes, kurā ir informācija par to, ka persona neatrodas alkohola, narkotisko, psihotropo vai toksisko vielu atkarībā;
- nekavējoties informēt bāriņtiesu par savas deklarētās dzīvesvietas, elektroniskā pasta adreses vai mobilā tālruņa numura maiņu;
- nekavējoties informēt bāriņtiesu par tādu apstākļu esību, kuru dēļ saskaņā ar [šo noteikumu](#) prasībām persona nevar būt par sevišķo aizbildni.

Svarīgi!

Visas konstatētās izmaiņas nekavējoties aktualizējamas sevišķo aizbildņu reģistrā. Sevišķo aizbildņu reģistrā izdarāma atzīme par datu aktualizāciju tam paredzētajā vietā, norādot datu aktualizācijas datumu.

Bāriņtiesai svarīgi no sevišķā aizbildņa iegūt citu būtisku informāciju, piemēram, cik procesos pārskata gadā šī persona pārstāvējusi bērna intereses, vai saskārusies ar kādām grūtībām, veicot sevišķā aizbildņa pienākumus, kuru risināšanai nepieciešama bāriņtiesas iesaiste, vai ir mainījušies kādi apstākļi, kas apgrūtina personas spēju veikt sevišķā aizbildņa pienākumus u.c. Informāciju iespējams iegūt telefona sarunā ar personu, uzaicinot uz tikšanos bāriņtiesā vai saņemot informāciju rakstveidā. Visa saņemtā informācija pievienojama lietas materiāliem.

³²³ [Noteikumu Nr. 779 15. punkts](#)

Ja personas atbilstības [Noteikumu Nr. 779](#) prasībām pārbaudē bāriņtiesa secina, ka persona ir atbilstoša sevišķā aizbildņa statusam, bāriņtiesai nav jāpieņem atkārtots lēmums, bet personas lietā jābūt ievietotai pārbaudes veikšanu un tās rezultātu apliecinošai informācijai.

Lai atvieglotu bāriņtiesas pienākumu ne retāk kā reizi gadā pārbaudīt sevišķo aizbildņu sarakstā iekļauto personu atbilstību [Noteikumu Nr. 779](#) prasībām, bāriņtiesas sevišķo aizbildņu lietās pēc vajadzības var ieviest pašu izveidotu kontrollapu, kurā izdarāmas atzīmes par bāriņtiesas veiktajām darbībām, norādot to datumus, piezīmes, tostarp par termiņu nākamās pārbaudes veikšanai u.tml.

3.17.7. Sevišķajam aizbildnim izmaksājamās atlīdzības apmērs, piešķiršanas un izmaksas kārtība

Sevišķajam aizbildnim, kurš pēc tiesas uzaicinājuma pildījis sevišķā aizbildņa pienākumus, ir tiesības saņemt atlīdzību par tiesas uzdevumā paveikto darbu vienā tiesas instancē 300 *euro* apmērā. Atlīdzību, pamatojoties uz tiesas uzziņu par piedalīšanos tiesā ([1.](#) vai [2. pielikums](#)), izmaksā Tiesu administrācija tai piešķirto valsts budžeta līdzekļu ietvaros.³²⁴

Sevišķais aizbildnis var saņemt atlīdzību arī par sevišķā aizbildņa pienākumu pildīšanu nepilnā apjomā - ar nosacījumu, ka laikposmā, kurā persona bijusi iecelta par sevišķo aizbildni, tā sevišķā aizbildņa pienākumus ir pildījusi pienācīgi. Šādā gadījumā tiesa vērtē nepieciešamību konkrētajā lietā iecelt citu sevišķo aizbildni.³²⁵

Ja sevišķais aizbildnis likumā noteiktos sevišķā aizbildņa pienākumus nav pildījis pilnā apjomā objektīvu iemeslu dēļ un tiesa konkrētajā lietā šo iemeslu dēļ ir iecēlusi citu sevišķo aizbildni, kopējais atlīdzības apmērs attiecīgajā tiesas instancē ieceltajiem sevišķajiem aizbildņiem nepārsniedz 300 *euro*. Tiesu administrācija atlīdzības apmēru nosaka atbilstoši tiesas norādītajam sevišķā aizbildņa veikto pienākumu procentuālajam apjomam.³²⁶

Sevišķais aizbildnis iesniegumu par atlīdzību un uzziņu par piedalīšanos tiesā iesniedz Tiesu administrācijai divu mēnešu laikā pēc tiesvedības noslēguma attiecīgajā tiesas instancē.³²⁷

Tiesu administrācija atlīdzību izmaksā, pārskaitot to uz sevišķā aizbildņa norādīto maksājumu kontu.³²⁸

³²⁴ [Noteikumu Nr. 779 20. punkts](#)

³²⁵ Tiesību akta projekta "Kārtība, kādā veido sevišķo aizbildņu sarakstu un izmaksā atlīdzību sevišķajam aizbildnim" sākotnējās ietekmes (ex-ante) novērtējuma ziņojums (anotācija): <https://tapportals.mk.gov.lv/annotation/6095bb13-7a5a-4dd0-9567-5cf076415693>

³²⁶ [Noteikumu Nr. 779 24. punkts](#)

³²⁷ [Noteikumu Nr. 779 21. punkts](#)

³²⁸ [Noteikumu Nr. 779 22. punkts](#)

Sevišķajam aizbildnim atlīdzību neizmaksā³²⁹:

- ja tiesa vai bāriņtiesa saskaņā ar [Administratīvā procesa likuma 21. panta](#) 2.¹ daļu konstatē, ka sevišķais aizbildnis ir nepienācīgi pildījis likumā noteiktos pienākumus;
- ja sevišķais aizbildnis ir atteicies veikt sevišķā aizbildņa pienākumus pirms tiesvedības procesa pabeigšanas attiecīgajā tiesas instancē;
- sevišķā aizbildņa nāves gadījumā.

³²⁹ [Noteikumu Nr. 779 23. punkts](#)